
A N U A R I

I E C

CURS 1992-1993

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

**ANUARI
IEC
CURS 1992-1993**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Disseny de l'obra: Maria Casassas

© 1994, Institut d'Estudis Catalans
Editat per l'Institut d'Estudis Catalans
Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: octubre de 1994
Tiratge: 1.500 exemplars

Compost per Fotocomposició Marqués, SL
Av. Meridiana, 354, 12 A-B. 08027 Barcelona

Imprès a Romanyà/Valls
Verdaguer, 1. 08786 Capellades (Anoia)

ISBN: 84-7283-264-3
Dipòsit legal: B. 34.541-1994

ÍNDEX

Presentació	5
Lliçó inaugural del curs	9
<i>Sobre senyals, sensors i altres aspectes de l'anàlisi química,</i> per Salvador Alegret	
Resum dels plens	25
Debats del Ple	33
Informes presentats davant el Ple	53
Donacions de publicacions	63
Pressupostos	65
Convenis	73
Premis i borses d'estudi	75
Necrologies	81
Membres emèrits	133
Nous membres	149
Consell Permanent	205
Secció Històrico-Arqueològica	206
Secció de Ciències Biològiques	208
Secció de Ciències i Tecnologia	210
Secció Filològica	212
Secció de Filosofia i Ciències Socials	214
Societats filials	217
Representants de l'IEC en altres institucions	221
Personal tècnic i administratiu	229

This One

S5CQ-TH3-TYUQ

PRESENTACIÓ

El curs 1992-1993 ha estat el primer del segon mandat del Consell Permanent de l'Institut elegit segons els Estatuts i el Reglament de 1989. Amb l'excepció del càrrec de tresorer —per al qual ha estat escollit el doctor Antoni Serra i Ramoneda—, el nucli electiu del dit Consell ha estat format per les mateixes persones que formaven el Consell anterior, per bé que els càrrecs de cadascuna —llevat del de president— no han estat els mateixos. Això fa pensar d'antuvi que, en elegir-los, el Ple de l'Institut abonava l'actuació del primer Consell i aprovava el programa d'aprofundiment de la reforma de l'Institut sota el qual es presentava a la reelecció. Aquest programa responia a la convicció que durant el primer mandat només s'havia iniciat el *rodatge* de la institució renovada i que tant en l'ordre intern com en el de les relacions amb l'exterior calia un esforç de reflexió, un treball d'introspecció, de priorització dels objectius científics i d'adequació als recursos que l'Institut d'Estudis Catalans tenia a la seva disposició.

Aquest és el sentit que tenen algunes de les propostes presentades al Ple pel Consell Permanent durant l'any acadèmic 1992-1993, sumàriament ressenyades en aquest ANUARI. En refereixo, en primer lloc, a la ponència «Sobre el paper de l'IEC en la recerca científica. Activitat de les seccions i de llurs membres», ponència que ha estat vivament

debatuda i que serà objecte d'una pròxima publicació dins la sèrie «Debats de l'Institut d'Estudis Catalans». Mogut per aquest mateix afany de millorament intern, el Consell Permanent contractà els serveis d'una firma especialitzada en auditories mercantils per tal que informés sobre aspectes organitzatius, laborals, administratius i fiscals de l'estructura i el funcionament de l'IEC. Els informes resultants de les enquestes efectuades per la firma susdita seran posteriorment sotmesos al coneixement del Ple i aplicats si aquest ho estima pertinent. Un tercer punt que hom pot incloure en la línia de prioritització de determinades tasques científiques ha estat la proposta feta pel Consell Permanent i acceptada pel Ple de donar la màxima acceleració possible als treballs de la Secció Filològica conduents a la publicació, en un termini breu, del nou *Diccionari general de la llengua catalana*. Per a la realització d'aquesta obra —tan esperada pel país, i que constitueix un dels objectius primordials de l'Institut—, hom ha comptat amb una subvenció especial de la Generalitat de Catalunya.

Una vegada destacats aquests tres punts —debat introspectiu, informe de l'empresa auditora i acceleració dels treballs del *Diccionari*—, la meua «Presentació» ha de consistir només en un breu comentari dels apartats que integren l'ANUARI.

Hi trobareu, a les primeres pàgines, la lliçó inaugural del curs 1992-1993, a càrrec del doctor Salvador Alegret «Sobre senyals, sensors i altres aspectes de l'anàlisi química», que demostra la importància de la feina iniciada l'any 1985 per un grup de recerca creat en el si de la Secció de Ciències, feina que, malgrat les dificultats per a bastir una política catalana de recerca científica i tècnica, permet d'afirmar que en el camp específic de la informació analítica la recerca es troba a Catalunya «mínimament consolidada» i que «si bé és encara incipient en molts aspectes, comença a tenir un reconeixement internacional».

Segueix a continuació el resum dels plens celebrats durant l'any, amb menys concurrència de la que seria desitjable i és estatutàriament preceptiva per als membres numeraris. Els plens, que comporten la màxima representació de l'Institut, no són únicament unes reunions per a tractar afers de tràmit o qüestions d'interès merament corporatiu, sinó que han estat pensats com a possibles ocasions per a debatre temes importants que sovint transcendeixen la mateixa corporació. N'és un bon exemple el Ple dedicat a «Les lliçons de Maastricht», en el qual els senyors Muns i Gasòliba analitzaren, respectivament, la naturalesa d'aquells acords comunitaris i les possibles repercussions en els Països Catalans.

Pel que té de reflex de la projecció internacional de l'IEC en el camp humanístic, mereix també ésser destacat l'«Informe sobre la Union Académique Internationale» elaborat pel doctor Manuel Mundó, on són examinats els diferents programes d'estudi i recerca en els quals participen membres de les seccions Històrico-Arqueològica, Filològica i de Filosofia i Ciències Socials.

Pel que fa a novetats entre el personal acadèmic, l'ANUARI recull la incorporació a l'Institut de disset membres numeraris i el pas a emèrit d'onze membres per haver assolit l'edat reglamentària. Tant dels uns com dels altres, en trobareu en aquestes pàgines una breu biografia. Potser sigui oportú de recordar ací que el pas a l'emèritatge no implica la pèrdua automàtica de la condició de membre actiu de l'Institut, sinó que, com diu el Reglament, els emèrits són exonerats de tota obligació, però mantenen tots llurs drets, àdhuc el d'ocupar llocs de govern dins l'Institut. Actualment, són trenta-tres els membres emèrits, i, de fet, entre ells són nombrosos els qui al Consell Permanent, a les seccions, a les societats filials o en altres llocs tenen funcions de govern o de representació com a membres de l'Institut. Les úniques i irreparables baixes, doncs, són les motivades per defunció. Durant l'any acadèmic que estic comentant, la mort se'ns ha endut Joan Fuster i Ortells i Lluís Casassas i Simó, membres, respectivament, de la Secció Històrico-Arqueològica i de la Secció de Filosofia i Ciències Socials. Els parlaments que, en sengles sessions necrològiques, han glossat diversos aspectes de la personalitat de cadascun dels finats, figuren també en aquest ANUARI.

El lector que vulgui conèixer més detalls de la vida corporativa de l'IEC, trobarà en aquestes pàgines la relació completa de membres (numeraris, emèrits, supernumeraris i corresponents) de cada secció. Hi trobarà el pressupost, que, malgrat els nivells assolits, limita seriosament les possibilitats de l'Institut com a centre de recerca; els convenis de col·laboració signats amb entitats diverses, deu dels quals ho foren durant l'any que comentem; els actes —repetits una vintena de vegades— de donació de llibres, procedents dels fons antic o actual de l'Institut, a biblioteques, arxius i museus escampats per tota la geografia dels Països Catalans; el protagonisme de l'Institut en l'organització del Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica, de Tarragona, i del Simposi Internacional d'Història de la Farga Catalana, celebrat a Ripoll. No podia mancar en aquest ANUARI la nòmina de les vint-i-quatre societats filials de l'Institut —col·lectiu que agrupa més de cinc mil professionals i científics de diferents disciplines—, la darrera de les quals fou acollida com a filial pel Ple del mes d'octubre de 1992. Hi figura també la llista dels representants de l'IEC en altres institucions —tres d'internacionals, dues d'estatals i

quaranta d'àmbit català— que palesa com és d'espessa la xarxa de les relacions institucionals de l'Institut. El present *Anuari* es clou amb la nòmina del personal tècnic i administratiu de la casa, que garanteix amb el seu treball el complex «dia a dia» de l'Institut.

Emili Giralt i Raventós
President

LLIÇÓ INAUGURAL DEL CURS

SOBRE SENYALS, SENSORS I ALTRES ASPECTES DE L'ANÀLISI QUÍMICA

La producció i la disseminació de la informació han estat efectuades d'una manera molt diversa al llarg de la història de la humanitat. Actualment és acceptat per tothom que la informació és una de les parets mestres del que s'anomena «societat del benestar». La societat actual genera, transmet i consumeix informació de natura molt variada. Ens cal informació per a actuar d'una manera ràpida, i amb profit, en activitats tan vitals com ho són les d'ordre econòmic, social, polític, cultural, i, sobretot, les de tipus científic tecnològic. Amb informació ben estructurada, hom genera coneixement, del qual es servirà per a prendre decisions racionals.

L'examen de les parts constituents d'un tot, separatament o relacionades entre si, és una de les formes bàsiques d'adquisició d'informació científica o tècnica. És la via analítica del coneixement científic. En grec, *αναλυσις* significa 'deslligar o desfer alguna cosa en les seves parts'. Aquesta paraula, originàriament sense connotacions científiques, ha servit per a designar un procés mental de gran transcendència dins el camp filosòfic i científic.

La via analítica ha estat fonamental, per exemple, per a l'emancipació de la química com a ciència moderna. En efecte, l'anàlisi química era una art —en el sentit preindustrial d'aquest terme— de bases totalment empíriques, que, mercès al fet que possibilitava unes anàlisis de materials cada vegada més exactes, donà peu, durant el segle XVIII i principalment durant el segle passat, al descobriment de lleis i teories racionals que explicaven les relacions quantitatives trobades en les relacions químiques. Aquesta racionalització de la química actuà de retroalimentació sobre l'anàlisi química, i dotà aquesta última d'uns fonaments teòrics que unificaven tota una constel·lació de procediments i metodologies experimentals existents fins aleshores. En aquest sentit és emblemàtic el llibre d'Ostwald aparegut ara farà cent

anys, *Die wissenschaftlichen Grundlagen der analytischen Chemie* («Els fonaments científics de la química analítica», Leipzig, 1894), on hom posa de manifest una sèrie de coneixements físico-químics sobre les dissolucions que permeten d'explicar moltes de les reaccions analítiques i dels procediments volumètrics i gravimètrics que hom utilitzava en aquella època. La química analítica ha esdevingut amb el temps una ciència de la caracterització i del mesurament dels sistemes materials, i inclou en la caracterització qualsevol tipus d'informació de l'ordre que sigui sobre la forma química, i en el mesurament, la teoria de la mesura i el domini dels instruments de mesurament.

Informació analítica

Mai la societat en general no ha estat conscient com ara de la necessitat d'informació analítica de tipus químic, ja que moltes de les decisions que li cal prendre rauen en aquest àmbit científic. Necessitem informació analítica per a efectuar un diagnòstic mèdic o per a recomanar una teràpia determinada. La preservació i la gestió del medi natural impliquen un seguiment de paràmetres químics en els sòls, les aigües i l'aire. Els processos industrials necessiten un control analític, ultra el procés mateix, de les primeres matèries, dels productes acabats, dels subproductes, dels productes intermediaris i dels residus. Cada vegada més, en els més diversos camps biomèdics, ambientals i industrials hi ha una demanda social d'informació analítica, progressivament més i més estricta i en condicions més extremes. Apareixen nous objectes d'anàlisi cada dia, les mostres disponibles són cada vegada més petites, les concentracions a atènyer són cada cop més baixes; hom necessita sempre una millor exactitud i precisió en els resultats, i aquests, els vol en un temps cada vegada més breu, a un cost més baix, etc.

Hom no veu aturador en les exigències de més i millor informació analítica, i és lògic que així sigui, car les decisions que cal prendre a partir d'aquesta informació són cada vegada més específiques, abasten a un major nombre de població i són més urgents.

Com és sabut, la teoria de la informació defineix aquesta com una disminució de la incertesa del nostre coneixement sobre un objecte, un esdeveniment o una acció. Tota informació reposa, d'una banda, en aquells aspectes que tenen rellevància per al reconeixement d'un objecte o una acció (informació qualitativa) i, de l'altra, en la magnitud de la disminució de la incertesa del nostre coneixement (informació quantitativa). Una anàlisi química és duta a terme, per exem-

ple, perquè tenim una incertesa en la identitat o en la proporció relativa dels components d'una mostra representativa d'un sistema material. Després d'efectuada l'anàlisi, l'estat d'incertesa inicial s'ha convertit en un estat de menys incertesa. En altres paraules, l'anàlisi ens ha fornït un cert grau d'informació. Així, doncs, *informació* i *incertesa* són termes complementaris, i, atès que la teoria de la probabilitat és l'estudi matemàtic de la incertesa, aquesta teoria matemàtica és fonamental per a l'estudi de la informació.

El procés analític

La creació experimental d'informació analítica és efectuada per mitjà del *procés analític*. En la seva formulació més general, aquest procés consta de dos passos independents (veg. la fig. 1). En el primer, la informació sobre la composició d'una mostra és creada i codificada en forma d'un *senyal*. El senyal és generat a partir de la interacció de la mostra amb la part codificadora del procés (reactius, energia, instrument de mesurament, etc.; veg. la fig. 2), i resulta en últim terme un senyal generalment del domini elèctric o òptic. En el segon, el senyal és descodificat i convertit en un resultat analític. Això és efectuat en un sistema conceptual o teòric (p. ex., a partir de les relacions estequiomètriques conegudes), o bé, més habitualment, en un de real o experimental (p. ex., mitjançant la calibració de la part codificadora; per tant, la funció analítica que genera els resultats a partir dels senyals és la inversa de la funció de la calibració).

Els senyals analítics, analògics o digitals presenten en la pràctica una part determinística i una d'estocàstica. La part determinística és el que hom considera el senyal vertader, el qual sempre es troba emmascarat per la part estocàstica o *soroll* del senyal. El soroll és el principal responsable de l'error aleatori inherent a qualsevol mesura-

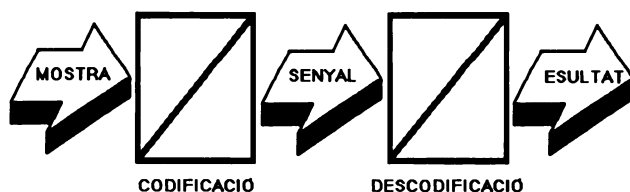

FIGURA 1. Diagrama esquemàtic del procés analític. En la seva formulació més general, el procés analític pot ser descrit per dos passos independents: codificació de la composició de la mostra en un senyal i descodificació d'aquest.

ment experimental. Aquest error mai no pot ser corregit del tot i, per tant, és una limitació sempre present en els mesuraments analítics. Això fa que la natura del senyal sigui la d'una variable aleatòria, i, per tant, que la descodificació del senyal produeixi també un resultat de natura aleatòria, amb una certa distribució de probabilitat expressada sovint com una distribució gaussiana.

Els senyals generats en la part codificadora del procés poden ser unidimensionals o multidimensionals (univariats o multivariats), segons que siguin funció d'una variable controlada o de diverses. Un procés analític basat en senyals unidimensionals permet, d'una manera més o menys específica, la identificació o la determinació d'un component de la mostra. En canvi, els senyals multidimensionals donen, alhora, aquesta mateixa informació per a diversos components i d'una manera simultània.

La *dada analítica* és una forma bàsica i còmoda d'expressar la informació codificada en un senyal analític, i acostuma a tenir la forma numèrica. Dades i senyals de vegades es confonen. De fet, el senyal fa un llarg camí abans de convertir-se en una dada. Cal condicionarlo electrònicament i transmetre'l cap a un sistema conversor o d'adquisició de dades, amb el mínim retard, distorsió o cost i amb la màxima seguretat i fiabilitat.

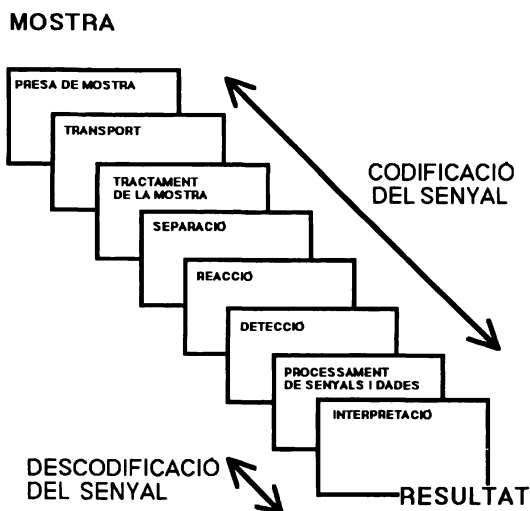

FIGURA 2. Principals etapes dels procediments experimentals de dur a terme el procés analític. La creació experimental d'informació analítica és efectuada per mitjà del procés analític (veg. la fig. 1).

Sovint els senyals o les dades en brut són sotmesos a tractaments o a processaments posteriors. El senyal digital és més fàcil de processar que l'analògic. Els senyals analítics són mesurats en moltes dimensions, tal com ja ha estat indicat, però també ho són en dominis diferents (temps, freqüència, espai, etc.). En moltes aplicacions analítiques, les dades són processades en el mateix domini en què són mesurades. En altres ocasions, no obstant això, l'adquisició d'informació és facilitada per mitjà d'un domini diferent del domini en què inicialment el senyal ha estat produït, és a dir, mitjançant una transformació, com la coneguda transformació de Fourier.

Algunes vegades la qualitat del senyal no és prou bona per a derivar-ne una dada o un resultat analítics, a causa, per exemple, que el senyal presenta un soroll relativament massa elevat o que la part experimental o instrumental del procés analític ha introduït distorsions. Cal, doncs, d'una banda, condicionar el senyal per a reduir-ne el nivell de soroll i poder-lo tractar posteriorment de la manera més convenient, ja sigui atenuant-lo directament en el mateix domini en què ha estat mesurat o bé filtrant-lo en un domini diferent. D'altra banda, si hom coneix la font de degradació d'un senyal, pot aplicar tècniques de restauració o de desconvolució per tal de restituir el senyal vertader.

Hom recol·lecta o adquireix amb la instrumentació analítica actual una gran quantitat de dades, que cal reduir a unes formes més manejables sense perdre la informació rellevant. Moltes vegades la reducció de dades està més en la utilització d'un model que explica les dades experimentals, que en la utilització de les dades en si.

Dada i resultat analític de vegades també es confonen. Normalment, però, cal descodificar la informació analítica que porta la dada, tal com hem vist, i cal elaborar-la de manera que sigui més útil per a prendre decisions. Això es fa per mitjà del *resultat analític*, que constitueix un nivell superior d'informació, ja que comprèn la dada i la seva interpretació.

A la contínua generació de coneixement analític li cal el suport constant d'ingents quantitats d'informació emmagatzemada. Així, doncs, les dades analítiques en format numèric, gràfic o textual poden ser guardades d'una manera jerarquitzada, des d'elements individuals fins a agrupacions estructurades, en bases de dades, i configurades en *sistemes d'informació*, els quals, amb l'ajut de tècniques d'intel·ligència artificial, permeten l'anàlisi, l'organització, la recerca, la recuperació i la disseminació de la informació analítica.

No ens ha d'estranyar, doncs, que en el desenvolupament de sistemes de processament i emmagatzemament automàtics d'informació analítica hom organitzi d'una manera simbòlica els sistemes amb conceptes i mètodes propis de la semiòtica.

Finalment, per tot el que acabem d'exposar, se'ns fa evident la coneguda definició de química analítica feta per Malissa, que la concep com una ciència de la producció i la interpretació dels senyals necessaris per a la caracterització qualitativa i quantitativa dels materials.

Evolució metodològica del procés analític

Els aspectes metodològics de la producció d'informació mitjançant el procés analític es troben en una evolució constant. L'anàlisi química, que en un primer moment tenia unes bases totalment empíriques i que utilitzava la reacció química com a única font de generació de senyals, cal al final del segle passat, tal com hem vist, gràcies a la termodinàmica química i més tard a la cinètica química, agafà una formulació teòrica que permeté d'explicar les reaccions utilitzades fins aleshores i de predir-ne de noves.

Com a conseqüència de la Segona Guerra Mundial foren posats a l'abast avenços substancials en el camp de la *instrumentació* i, en particular, de l'electrònica. Això repercutí en una anàlisi química que utilitzava l'instrument com a generador de senyals, en una química analítica que desenvolupava la detecció o el mesurament de qualsevol propietat físico-química útil per a la determinació qualitativa o quantitativa dels sistemes materials o per a la separació de llurs components i, en un analista amatent al perfeccionament constant dels instruments de mesurament i de les tècniques d'aprofitament de la informació continguda i transportada pels senyals.

Després de la consolidació de les metodologies manuals i instrumentals, considerades ja avui com a clàssiques, les anàlisis químiques estan rebent l'impacte de les noves tecnologies (veg. la fig. 3). La introducció de l'ordinador ha estat qualificada de vertadera revolució en molts camps de l'activitat humana. Actualment hom pot dir que l'*automatització* del procés analític i l'ús dels ordinadors en química analítica són dos fets indestriables que configuren una nova categoria dins de les metodologies analítiques.

T elecomunicacions
 E lectrònica
 C omputadors
 N ous Materials
 O ptoelectrònica
 B iotecnologia
 E nergia
 R obòtica
 G enètica
 eS pai

FIGURA 3. TECNOBERGS és un acrònim mnemotècnic que fa referència a les noves tecnologies. El desenvolupament de la química analítica està cada vegada més condicionada a aquestes tecnologies. Alhora, aquestes necessiten, per a desenvolupar-se, més i millor informació analítica sobre els materials i els processos.

L'analista i l'ordinador poden dur a terme el procés analític cooperativament o, fins i tot, l'ordinador pot aconseguir-lo tot sol. De fet, d'una manera global o parcial, l'ordinador intervé cada vegada més en la realització de l'anàlisi química. Intervé en la gestió i el control dels instruments, tot possibilitant procediments i metodologies inimaginables sense la seva presència. Proporciona mitjans automàtics —barats, ràpids i fiables— per a l'adquisició, la transmissió, el processament i l'emmagatzemament de senyals i dades, la qual cosa repercuteix favorablement en el cost, la rapidesa i la qualitat i quantitat dels resultats analítics.

No obstant això, disposar de més dades no vol dir necessàriament disposar de més i millor informació. Aquest és el punt de partida de la *quimiometria*, una nova disciplina incardinada en la química analítica. Aquesta disciplina té per objecte l'optimització de la producció de la informació analítica. Col·loca l'aparent heterogeneïtat conceptual i metodològica de l'anàlisi química (calibració, optimització de procediments, selecció de metodologies, processament de senyals, tractament de dades, etc.) dins de models matemàtico-estadístics, els quals tenen una rigorosa descripció teòrica, tant d'una manera individual com en conjunt.

La introducció de l'ordinador en el laboratori ha permès la construcció fàcil de sistemes integrats de bases de dades, els quals poden estar interconnectats d'una manera remota mitjançant xarxes informàtiques, moltes vegades d'àmbit supranacional. Mai com ara no hi ha hagut tanta informació analítica disponible, fàcilment accessible i ben gestionada en termes de seguretat, integritat o privacitat. A

més a més, la introducció de l'ordinador al laboratori d'anàlisi química va de bracet amb la informàtica de gestió, on la funció del laboratori és considerada com a part d'un procés administratiu.

A poc a poc, l'experiència adquirida en la *robotització* de les plantes industrials es va estenent també als laboratoris. La integració de la mecànica i la informàtica va posant a l'abast manipuladors multifuncionals programables, que, en el cas dels laboratoris d'anàlisis, troben de moment aplicació en aquelles tasques més difícils d'automatitzar del procés analític, com són ara les relatives al tractament de la mostra.

L'aplicació dels ordinadors en els problemes d'ordre científic, com els de tipus analític, requereix cada vegada un grau més elevat d'abstracció conceptual. En certs casos calen mètodes basats en tractaments simbòlics de l'àmbit de la intel·ligència artificial, que, mitjançant unes programes informàtics especials (*sistemes experts*) emulen d'alguna manera certes característiques del pensament humà. Així, per exemple, la selecció d'un mètode d'anàlisi determinat és efectuada per l'analista basant-se en la seva experiència i intuïció. Un sistema expert ho fa tenint en compte una base de dades adequada (experiència) i un programa de recerca heurística, que simula la intuïció.

Selectivitat del procés analític

La limitada selectivitat de la major part de les reaccions clàssiques utilitzades com a generadors d'informació en anàlisi qualitativa i quantitativa ha obligat, per tal de poder efectuar una determinació lliure d'interferències, a desenvolupar uns procediments analítics complexos, sovint passant necessàriament per processos previs de separació. D'altra banda, les tècniques instrumentals d'anàlisi —bàsicament, espectroscòpiques o electromètriques—, orientades en principi cap a l'etapa final de detecció o mesurament, han augmentat llur selectivitat a costa de desenvolupar noves propietats analítiques més selectives que comporten un disseny instrumental sofisticat i costós.

Com és sabut, el *reconeixement molecular* és la base de l'organització i la comunicació biològiques. La comunicació química entre cèl·lules i òrgans, per mitjà de molècules complementàries, és un procés de vital importància, responsable de l'organització i protecció dels organismes i de la regulació de llur metabolisme. El reconeixement selectiu entre molècules, a causa de llurs estructures i conformacions

complementàries, optimitzat per l'evolució, ha cridat l'atenció del químic analític. Sistemes biològics com les interaccions entre enzims i substrats o inhibidors, entre antígens o haptens i anticossos, entre hormones, fàrmacs o neurotransmissors i receptors, han donat peu a metodologies analítiques altament selectives, especialment en l'àmbit clínic. Enzims i immunoespècies són des de fa temps reactius habituals de moltes anàlisis i assaigs.

A partir dels treballs de Pedersen, Cram i Lehn, que els valgueren el Premi Nobel de química de l'any 1988, s'han obert unes noves expectatives per a la selectivitat i la simplificació del procés analític en reconsiderar-se de nou el reconeixement d'ions i molècules per mitjà de reactius sintètics. D'una manera molt elegant, amb procediments d'arquitectura molecular, hom sintetitza reactius que possibiliten, en molts casos, la formació selectiva de complexos receptor-substrat entre espècies iòniques i moleculars, quan aquests es complementen en geometria (forma i dimensions) i en energia (grups enllaçants).

Al costat d'aquesta química molecular de reconeixement, actualment hom està posant els fonaments d'una química supramolecular, que aproximadament és, en els aspectes de reconeixement, la intersecció de la química, la física i la biologia. Hom pretén dissenyar unes molècules, vertaders dispositius moleculars generadors de senyals (fotònics, electrònics o iònics), amb comportament supramolecular, és a dir, capaces, per exemple, d'organitzar-se, comunicar-se, replicar-se o regular-se tal com ho fan els sistemes biològics. Tot això apunta cap a una ciència experimental de la informació i la comunicació moleculars, que pren per base la química de la generació, el processament, la conversió i la transmissió de senyals moleculars.

Integració del procés analític

Encara avui les diverses estratègies manuals i instrumentals del procés analític requereixen un disseny sofisticat i d'alt cost. Això, entre d'altres coses, ha condicionat el procés en el sentit que aquest necessita un entorn de suport, és a dir, un laboratori i un personal especialitzat.

El *sensor químic* constitueix una estratègia autònoma en el desenvolupament de la instrumentació analítica i aporta solucions originals en la realització el procés analític fora del laboratori. És concebut com un petit dispositiu, robust, portàtil, fàcil d'utilitzar, que subministra informació analítica fiable, d'una manera contínua.

Tal com ha succeït amb alguna de les noves tecnologies, després d'una etapa de validació per part dels laboratoris especialitzats, el mercat potencial de dispositius analítics d'aquestes característiques és previst que sigui el dels productes de consum i d'utilització personal, tant per al confort i la seguretat domèstics (control de productes alimentaris, de fums, de fuites de gas, etc.), com per al control d'alguns paràmetres clínics (glucosa en sang, proves d'embaràs, etc.).

Un sensor químic està format per dues parts. Un constituent químic o biològic de reconeixement selectiu i un constituent instrumental, format bàsicament per un *transductor* del senyal produït en l'esdeveniment de reconeixement (veg. la fig. 4). Ambdues parts poden trobar-se físicament separades o integrades en el transductor pròpiament dit, el qual, segons el cas, converteix senyals primaris tèrmics, màssics, electroquímics o òptics en senyals normalment del domini elèctric. No cal dir que el principal problema en la construcció d'aquests dispositius és la immobilització i la integració dels elements de reconeixement molecular sobre les superfícies actives dels transductors.

La detecció simultània de diversos analits pot ser duta a terme per mitjà d'una matriu de sensors, on cada element sensor és el més selectiu possible per a un analit determinat. Una altra possibilitat més interessant és utilitzar una matriu de sensors no gaire selectius, que presentin sensibilitats entrecruades entre ells (*sensor multidimensional*). Amb tècniques de processament de senyals és possible de reduir els entrecruaments de sensibilitats entre els sensors i, a més a més, amb la utilització de mètodes de reconeixement de models, és possible identificar qualitativament i quantitativa, i d'una manera simultània, un nombre d'analits superior al nombre de sensors que forma la matriu. Aquesta situació és similar a la que s'esdevé en el sentits de l'olfacte i del gust. En efecte, en els animals aquests sentits no presenten una selectivitat especial cap a uns estímuls determinats; la identificació d'aquests, dels diferents gustos o olors, és feta en el cervell, probablement a partir del reconeixement d'un espectre o un model de senyals provinent de les diverses classes de cèl·lules sensibles que presenten llurs sensibilitats entrecruades, amb una resposta determinada per a cada olor o gust.

L'atractiu que constitueix la integració de part del procés analític en un sistema sensor ha fet convergir en aquest camp recerques d'àmbits molt diversos. On hom dedica més esforços avui és en el camp dels sensors que incorporen elements biològics de reconeixement molecular en llur construcció, atesa l'alta selectivitat d'aquests elements, tal com ja ha estat comentat. Aquest tipus de sensors químics són anomenats *biosensors*.

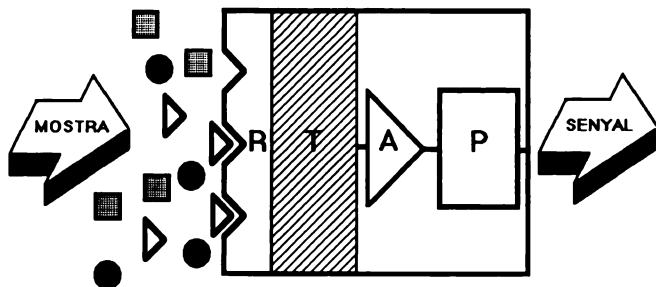

FIGURA 4. Diagrama esquemàtic del funcionament d'un sensor químic. Només un component de la mostra és reconegut pel sistema de reconeixement (R). El senyal primari associat al procés de reconeixement és convertit en un senyal elèctric pel transductor (T); aquest senyal és amplificat i condicionat (A), i posteriorment és processat i presentat en forma de dada (P). El sensor químic simplifica i integra en un espai reduït les diverses etapes de la part codificadora del procés analític (cf. la fig. 2).

Actualment hom creu que el concepte científic i tecnològic de biosensor (veg. les fig. 4 i 5) pot aportar solucions innovadores i pràctiques, no tan sols en l'àmbit clínic —com el cas dels *immunosensors*—, sinó també en d'altres camps. La indústria de l'alimentació demana mètodes ràpids per a estimació de la caducitat, el deteriorament o la contaminació dels productes. El control ambiental genera unes necessitats específiques de detecció simple d'uns productes contaminants d'una gran dispersitat estructural. La indústria biotecnològica ha de controlar d'una manera fiable productes en medis molt complexos. La indústria militar necessita dispositius simples i sensibles de detecció d'agents químics i biològics. Són aquests casos alguns dels camps que ben segur actualment lideren la recerca en biosensors.

Una de les tendències de la tecnologia moderna és la *miniaturització*. Un exemple paradigmàtic n'és la indústria microelectrònica, on la reducció i la integració dels components electrònics és un fet ben conegut i en evolució constant. Precisament, la mateixa tecnologia que ens ha fornït transistors i circuits integrats, ara proporciona també microsensors, d'unes dimensions inferiors als mil·límetres quadrats. I també hi ha una certa analogia amb la moderna tecnologia de les comunicacions, on els avenços en la transmissió de senyals per guies òptiques de diferent geometria han proporcionat uns materials i uns conceptes innovadors en la construcció de microsensors. En definitiva, microenginyeries com les acabades d'esmentar són capaces de fabricar vertaders microinstruments analítics, com els microsensors químics, amb l'avantatge addicional que el tractament del senyal pot ser integrat en el mateix xip sensor.

La *microfabricació* s'estén actualment cap a la construcció de micro-actuadors, com vàlvules, rotors, bombes, etc., i de microestructures, com conduccions, columnes cromatogràfiques, guies òptiques, etc., amb la qual cosa s'albira en un futur immediat l'aparició de microinstrumentació analítica molt integrada on, per exemple, un procés analític convencional de tipus cromatogràfic (transport de mostra + separació cromatogràfica + detecció + tractament de dades) estarà confinat en un espai de pocs mil·límetres quadrats.

Remarques finals

Sense adonar-nos-en, en parlar d'alguns aspectes de l'anàlisi química, clàssics i moderns, hem posat de manifest la vinculació interdisciplinària de la química analítica a altres disciplines de l'àmbit de la química, i també de la física i de la biologia.

Analògament, hem posat de manifest el fort impacte causat per les noves metodologies sobre les formes tradicionals de dur a terme el procés analític. Així, per exemple, com s'han anat introduint darrerament uns nous utilatges de la mà de la microelectrònica i de la microinformàtica o de la indústria de les telecomunicacions; i també la repercussió d'aquests utilatges en l'automatització i la robotització

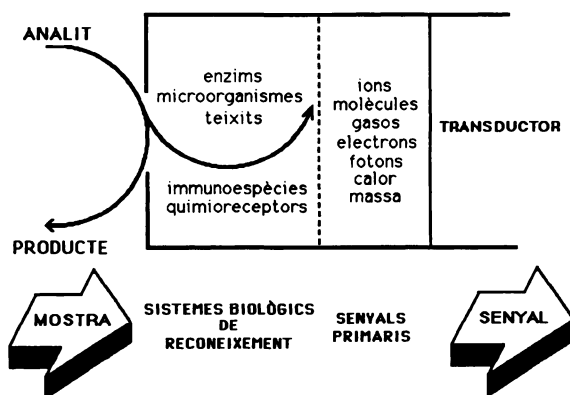

FIGURA 5. Principals sistemes biològics de reconeixement molecular i tipus de senyals associats als processos de reconeixement. Tant els uns com els altres determinen les diferents estratègies actuals en la construcció de biosensors. Un biosensor és un sensor químic (veg. la fig. 4) que incorpora en la seva construcció components de reconeixement molecular de tipus biològic.

de les anàlisis químiques o en l'accessibilitat i la disponibilitat de la informació analítica.

Els nous materials, tant sintètics com naturals, amb noves propietats, especialment de reconeixement molecular, al costat de les noves tecnologies, forneixen unes anàlisis químiques cada vegada més selectives, la qual cosa sovint es tradueix en unes anàlisis més fiables, més simples, més ràpides o més barates. Els sensors químics han aportat una solució original a la integració i la miniaturització del procés analític.

I, finalment, hem posat de manifest que la societat esperona contínuament el químic analític perquè trobi solucions satisfactòries a la incessant demanda d'informació analítica en situacions i condicions cada vegada més extremes o en sistemes cada vegada més i més complexos.

* * *

Finalment, per a concloure aquesta exposició, ens és plaent de recordar que la Secció de Ciències del nostre Institut, l'any 1985, va crear un grup de recerca sobre sensors químics i biosensors per estimular els estudis en aquest camp. Aquest grup és el primer precedent de recerca organitzada en aquesta àrea al nostre país i a l'Estat. El reconeixement de la necessitat de recerca en aquest àmbit dels sensors químics, fet per l'Institut d'Estudis Catalans, fou suficient per a anar cohesionant recerca i desenvolupament en aquest àmbit de científics de casa nostra. El nucli investigador inicial procedia de la Unitat de Química Analítica del Departament de Química de la Universitat Autònoma de Barcelona. Posteriorment, la recerca en sensors químics i biosensors s'ha anat eixamplant amb la participació d'investigadors de les altres universitats catalanes i del Consell Superior d'Investigacions Científiques, especialment del Centre Nacional de Microelectrònica, de Bellaterra. Avui a Catalunya la recerca en sensors químics es troba mínimament consolidada i, si bé és encara insuficient en molts aspectes, comença a tenir un reconeixement internacional.

Hem volgut esmentar aquí aquest fet, que té una relació directa amb algunes de les qüestions tractades en l'exposició efectuada, a fi de deixar constància una vegada més que, malgrat les dificultats existents d'ordre divers per a bastir a diferents nivells una política catalana de recerca científica i tècnica, l'Institut, en la mesura de les seves

possibilitats, ha procurat i procura d'actuar, en cada moment, com a màxima institució acadèmica dels Països Catalans, i que no defuig, quan cal, les accions de coordinació i de foment de la recerca ni tampoc d'execució d'aquesta.

Salvador Alegret
Molí del Nin, la Llacuna, setembre de 1992

Algunes referències bibliogràfiques

- ALEGRET, S. «Biosensores. Su utilización en los campos biomédico, ambiental e industrial». *Industria Farmacéutica*, 5 (1991), núm. 6, p. 33-44.
- BARKER, PH. G. *Computers in analytical chemistry*. Oxford: Pergamon Press, 1983.
- CASASSAS, E. «Els fonaments canviants de la química analítica». *Butll. Soc. Cat. Ciènc.*, 4 (1985), p. 27-48.
- CURRELL, G.; CHAPMAN, N. B. *Instrumentation: Analytical chemistry by open learning*. Londres: ACOL-Chichester: John Wiley, 1987.
- DARIO, P. [ed.]. *Sensors and sensory systems for advanced robots*. Berlín: Springer, 1988. (NATO ASI Series. Series F: Computer and Systems Science)
- ECKSCHLAGER, K.; STEPANEK, V. *Information theory as applied to chemical analysis*. Nova York: John Wiley, 1979.
- ECKSCHLAGER, K.; STEPANEK, V. *Analytical measurement and information: Advances in the information theoretic approach to chemical analysis*. Letchworth [UK]: Research Studies Press, 1985.
- EDMONS, T. E. [ed.]. *Chemical sensors*. Glasgow: Blackie and Son, 1988.
- GÖPEL, W.; JONES, T. A.; KLEITZ, M.; LUNDSTRÖM, I.; SEIYAMA, T. [ed.]. «Chemical and biochemical sensors». Parts I i II. A: GÖPEL, W.; HESSE, J.; ZEMEL, J. N. [ed.]. *Sensors: A comprehensive survey*. Vol. 3. Weinheim: VCH, 1992.
- HALL, E. A. H. *Biosensors*. Milton Keynes [UK]: Open University Press, 1990.
- HONG, F. T. [ed.]. *Molecular electronics: Biosensors and biocomputers*. Nova York: Plenum Press, 1989.
- KLEINSCHMIDT, P.; HANRIEDER, W. «The future of sensors, material science or software engineering». *Sensors and Actuators*, sèrie A, 33 (1992), p. 5-17.
- LEHN, J.-M. «Perspectives in supramolecular chemistry: From molecular recognition towards molecular information processing and self-organization». *Angew. Chem. Int. Ed. Engl.*, 29 (1990), p. 1304-1319.
- MALISSA, H. «Some philosophical fundamentals of analytical chemistry». *Fresenius J. Anal. Chem.*, 337 (1990), p. 159-163.

- MASSART, D. L.; VANDEGINSTE, B. G. M.; DEMING, S. N.; MICHOTTE, Y.; KAUFMAN, L. *Cheometrics: A textbook*. Amsterdam: Elsevier, 1988.
- MURRAY, W. R.; DESSY, R. E.; HEINEMAN, W. R.; JANATA, J.; SEITZ, W. R. [ed.]. *Chemical sensors and microinstrumentation*. Washington: ACS, 1989. (ACS Symposium Series; 403)
- PERSAUD, K. C. «Electronic gas and odour detectors that mimic chemoreception in animals» *TRAC*, 11 (1992), p. 61-67.
- THOMPSON, M. [et al.]. «The molecular recognitive component of chemical sensor selectivity». A: SEIYMA, T. [ed.]. *Chemical sensor technology*. Vol. 2. Amsterdam: Elsevier, 1988.

RESUM DELS PLENS

Ple del dia 23 d'octubre de 1992

Assisteixen a aquest Ple 52 membres i 5 presidents de societats filials.

El Ple aprova l'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació com a societat filial de la Secció de Ciències i Tecnologia.

Es fan les presentacions de les candidatures a nous membres corresponents següents:

Secció Filològica

- Kálmán Faluba, presentat per Antoni M. Badia i Margarit.
- Giuseppe Tavani, presentat per Jordi Carbonell i de Ballester.
- Arthur Terry, presentat per M. Àngels Anglada i d'Abadal.

Secció de Ciències i Tecnologia

- Adélio Machado, presentat per Salvador Alegret i Sanromà.
- Alfred Giner-Sorolla, presentat per Enric Casassas i Simó.

El Ple vota les candidatures a membres dels senyors Joan Martí i Castell, Joaquim Agulló i Batlle, Jaume Pagès i Fita, Carles Solà i Ferrando, Ramon Parés i Farràs, Xavier Bellés i Ros, Joaquim Gosálbez i Noguera, Josep Egozcue i Cuixart i Xavier Llimona i Pagès, que queden nomenats membres numeraris de l'Institut.

El senyor Enric Casassas presenta el document sobre política científica elaborat després d'exposar-lo al Ple del proppassat mes de juliol i d'haver tingut en compte les observacions fetes per la Institució Catalana d'Estudis Agraris, la Societat Catalana de Física i els senyors Manuel Castellet, Joaquim Rafel i Josep Carreras. Es produeix un intens debat sobre alguns aspectes del document, que s'aprova, i queda pendent només dels darrers retocs de redacció.

Ple del dia 23 de novembre de 1992

Assisteixen a aquest Ple 44 membres numeraris i 9 presidents de societats filials.

El president informa sobre la reunió de la Comissió de Seguiment del conveni signat per la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, en la qual es posà de manifest el difícil panorama pressupostari de l'exercici del 1993 i s'establiren prioritats en la realització dels programes de recerca de l'Institut.

També informa que el Consell Permanent ha estudiat la conveniència d'accelerar l'elaboració del nou diccionari normatiu i ha establert, com a termini per a la finalització dels treballs, el desembre del 1993.

El senyor Manuel Mundó, representant suplent de l'Institut a la Unió Acadèmica Internacional, llegeix l'informe que ha redactat per encàrrec del Consell Permanent sobre la Unió Acadèmica Internacional.

Membres de la Secció Històrico-Arqueològica presenten les candidatures a nous membres numeraris de les persones següents:

- Xavier Barral i Altet, presentat per Pere de Palol i Salellas.
- Francesc Fontbona i de Vallescar, presentat per Joan Ainaud i de Lasarte.
- M. Teresa Ferrer i Mallol, presentada per Joan Vernet i Ginés.
- Manuel Ardit i Lucas, presentat per Albert Balcells i González.
- Gregori Estrada i Gamissans, presentat per Manuel Mundó i Marcet.

El Ple vota les candidatures a membres corresponents, presentades durant el Ple del mes d'octubre, dels senyors Kálmán Faluba, Giuseppe Tavani, Arthur Terry, Adélio Machado i Alfred Giner-Sorolla, que queden nomenats membres corresponents de l'Institut.

Ple del dia 18 de desembre de 1992

Assisteixen a aquest Ple 43 membres numeraris i 9 presidents de societats filials.

El Ple dóna al president l'autorització perquè sol·liciti i formalitzi un compte de crèdit amb la Caixa d'Estalvis de Catalunya.

Ratifica el nomenament dels següents representants de l'Institut: Josep M. Muntaner i Pascual com a representant a la Comissió de Delimitació Territorial del Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya, representació que exercí fins a la seva mort Lluís Casassas i Simó; Enric Casassas i Simó, com a representant al Consell General de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, i Joan Vilà i Valentí, com a representant a la Comissió d'Urbanisme del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya.

El Ple vota les candidatures presentades per la Secció Històrico-Arqueològica al Ple anterior. Resulten elegits membres numeraris de l'Institut les senyores M. Teresa Ferrer i Mallol i Concepció Mir i Curcó i els senyors Manuel Ardit i Lucas, Xavier Barral i Altet, Gregori Estrada i Gamissans i Francesc Fontbona i de Vallescar.

El tresorer, senyor Antoni Serra, presenta el projecte del pressupost per a l'any 1993, projecte que el Ple aprova amb una previsió especial de distribució pel que fa als ingressos encara no confirmats d'algunes partides.

Ple del dia 25 de gener de 1993

Assisteixen a aquest Ple 58 membres i 7 presidents de societats filials.

Es presenten les ponències dels premis de l'IEC i de les borses d'estudi Generalitat de Catalunya, que són sotmeses a la votació del Ple.

El senyor Antoni M. Badia, president de la Secció Filològica, presenta les activitats que la Secció ha desenvolupat durant l'any 1992.

Ple del dia 15 de març de 1993

Assisteixen a aquest Ple 55 membres numeraris i 7 presidents de societats filials.

El president informa de les activitats de la Fundació Mercè Rodoreda i de la Fundació Ferran Sunyer i Balaguer. També informa que l'Institut signarà un conveni amb el Consell Superior d'Investigacions Científiques a fi d'obrir conjuntament una llibreria científica i un altre conveni amb el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya sobre les obres de remodelatge d'espais de la Biblioteca de Catalunya.

Es presenten les propostes d'adjudicació dels diferents premis de l'Institut, que el Ple aprova.

El senyor Josep Carreras, president de la Secció de Ciències Biològiques, presenta les activitats que la Secció ha dut a terme l'any 1992.

Es presenta el document *El paper de l'Institut d'Estudis Catalans en la recerca científica. Activitats de les seccions i de llurs membres*, redactat per una comissió nomenada pel Consell Permanent, document que serà debatut en el Ple del mes de juliol.

El tresorer presenta la liquidació de despeses del 1992 i una modificació al pressupost de 1993 que el Ple aprovà durant la darrera sessió de l'any 1992. La liquidació de despeses i la modificació del pressupost són aprovades.

Ple del dia 30 d'abril de 1993

Assisteixen a aquest Ple 39 membres i 4 presidents de societats filials.

El president comunica que l'Institut ha signat un conveni marc de col·laboració amb la Universitat Jaume I, de Castelló.

Es presenten les candidatures a nous membres numeraris següents:

Secció de Filosofia i Ciències Socials

— Isidre Molas i Batllori, presentat per Carlota Solé i Puig.

Secció Filològica

— Germà Colón i Domènech, presentat per Antoni M. Badia i Margarit.

— Pere Verdaguer i Juanola, presentat per Jordi Sarsanedas i Vives.

Els senyors Joaquim Muns i Carles A. Gasòliba, membres de la

Secció de Filosofia i Ciències Socials, presenten sengles ponències sobre la situació dels Països Catalans davant els acords de Maastricht.

El senyor Joaquim Casal informa de la creació del Centre de Risc Tecnològic.

Ple del dia 7 de juny de 1993

Assisteixen al Ple 44 membres numeraris i 8 presidents de societats filials.

En l'informe del president, aquest comunica que el Consell Permanent ha decidit encarregar una auditoria administrativa i fiscal de l'Institut.

També fa saber que s'ha arribat a un acord amb el Consell Superior d'Investigacions Científiques pel que fa a l'obertura de la llibreria del carrer de les Egipcíaques.

A continuació, el senyor Enric Casassas, president de la Secció de Ciències i Tecnologia, presenta les activitats que la Secció ha dut a terme des del 2 de març de 1992 fins al 7 de juny de 1993.

El senyor Jordi Carbonell i la senyora M. Teresa Cabré presenten l'informe sobre l'estat dels treballs del *Nou diccionari general de la llengua catalana*.

Es fa la presentació de l'Associació d'Estudiosos del Judaisme Català, que properament se sotmetrà al Ple per tal d'ésser reconeguda com a societat filial.

Es posa a votació del Ple la proposta del pas a membre supernumerari del senyor Joan Margarit i Consarnau. S'aprova la proposta per 26 vots a favor, 2 en contra i 3 en blanc.

El Ple vota les candidatures a membres dels senyors Germà Colón i Domènech i Pere Verdaguer i Juanola. La candidatura del senyor Colón obté 66 vots a favor i 5 vots en blanc, i la del senyor Verdaguer n'obté 64 a favor i 7 en blanc. Ambdues candidatures són, per tant, aprovades, i els senyors Colón i Verdaguer esdevenen membres numeraris de l'Institut.

Ple del dia 5 de juliol de 1993

Assisteixen al Ple 53 membres numeraris i 8 presidents de societats filials.

Es debat la proposta de declaració de l'Institut sobre la Sentència del Tribunal Suprem a propòsit del nom de la llengua usat oficialment per la Universitat de València. El Ple acorda posposar la discussió d'un pronunciament públic de l'IEC per a més endavant, quan les circumstàncies siguin més adients.

Es debat llargament el document *El paper de l'Institut d'Estudis Catalans en la recerca científica. Activitats de les seccions i de llurs membres*, elaborat pels senyors Manuel Castellet, Josep Guitart, Josep Carreras, Joaquim Rafel i Pere Lluís. S'acorda fer-ne una nova versió prenent en consideració el debat realitzat.

Ple del dia 20 de setembre de 1993

Assisteixen a aquest Ple 45 membres i 6 presidents de societats filials.

El president informa del recent traspàs del Dr. Josep Alsina i Bofill, membre de la Secció de Ciències Biològiques i ex-president de l'IEC, i anuncia que l'IEC prepararà una sessió en memòria seva.

Així mateix dóna compte de la celebració de la XXV Universitat Catalana d'Estiu, del Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica i del Simposi Internacional de la Farga Catalana.

Són ratificats els convenis marc de l'IEC amb la Universitat de Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de València, la Universitat Jaume I i la Universitat Politècnica de Catalunya, i també el conveni específic amb la Fundació Ausiàs March de València i el conveni amb la Universitat de Barcelona per a les activitats del Laboratori de Física Matemàtica. El Ple ratifica també el nomenament dels membres del jurat del Premi Ramon Llull que substitueixen els membres que han de cessar: Pere Verdaguer (en substitució de Joan Becat), Vicent Pitarch (en substitució d'Antoni Ferrando), Joan Miralles (en substitució de Josep M. Llompart), Max Cahner (en substitució de Josep Benet) i Josep Gifreu (en substitució d'Enric Casassas).

El Ple aprova el calendari de plens per al curs 1993-1994.

El senyor Albert Balcells, secretari de la Secció Històrico-Arqueològica, presenta les activitats que la Secció ha dut a terme durant el curs 1992-1993. El senyor Josep M. Puig i Salellas, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, presenta les activitats que la Secció ha dut a terme durant el curs 1992-1993.

DEBATS DEL PLE

LES LLIÇONS DE MAASTRICHT

Les dues intervencions sobre el Tractat de Maastricht que reproduïm a continuació tingueren lloc en el Ple del dia 30 d'abril de 1992 i foren a cura dels senyors Joaquim Muns i Carles A. Gasòliba, membres de la Secció de Filosofia i Ciències Socials.

I

1. *Introducció*

El Tractat de la Unió Europea (TUE), o Tractat de Maastricht, representa certament l'intent més profund d'acceleració de la integració europea. Com tot procés ambiciós i de gran abast ha topat amb enormes dificultats de tota mena: tècniques, polítiques i, fins i tot, culturals. En aquest treball no anem a examinar tot aquest ampli ventall de problemes, car volem cenyir-nos a les dificultats que, d'una manera o altra, haurien pogut ser evitades o, almenys, minimitzades si s'hagués actuat, políticament, d'una manera més a to amb l'experiència i la maduresa polítiques dels pobles d'Europa.

Aquest article presenta, per tant, una visió crítica el procés de «venta» del Tractat de Maastricht a l'opinió pública europea. Aquesta actitud no s'hauria d'entendre com un rebuig a allò que Maastricht significa ni com una posició encoberta contrària a l'aprofundiment de la integració europea a partir del nucli de les Comunitats Europees. Per contra, significa el desig d'assegurar que aquella integració progressi superant actuacions i punts de vista que s'allunyen excessivament de la realitat social i històrica d'Europa.

Dit això, entenc que no és suficient justificar un article sobre la base de les coses fetes. Hi ha, a més a més, una filosofia implícita que, com la de qualsevol autor, és discutible, però que s'ha d'explicitar perquè el lector entengui molts dels aspectes crítics que es tradueixen en el treball. En aquest sentit s'orienten, per tant, les dues hipòtesis fonamentals de l'autor.

Primer. Per molt que s'hagi tecnificat, l'economia és un fenomen d'arrel cultural. Amb això es vol dir que l'estructura econòmica d'un país en un moment determinat és la sedimentació de segles d'actuació dels múltiples agents econòmics i no econòmics del país i de fora d'ell en la mesura que l'afecten. Al capdavant, si l'economia no s'entén així resulta difícil saber quin paper juga el mercat o, almenys, per què se li dona tanta importància. Aquesta deriva, efectivament, no solament de la capacitat d'encaixar les pretensions de les unitats econòmiques en un moment determinat del temps, sinó també de fer-ho al llarg d'aquest. La «mà invisible» no és solament estàtica, sinó també dinàmica. El mercat és, doncs, el gran agent de sedimentació històrica de l'economia, entesa com a fenomen cultural.

Segon. Si el que acabem de dir és correcte —i crec que ho és—, qualsevol actuació que modifiqui bruscament aquest sistema històric de sedimentació econòmica per mitjà d'actuacions basades en esquemes conceptuals necessita ser compresa i assimilada pels ciutadans d'una manera àmplia i sense reticències. Dit d'una altra manera, un tractat com el de Maastricht no només canvia les dades econòmiques (i les polítiques i socials, tot i que en una proporció més petita), sinó que, a més a més, varia la forma de «fer economia» de les nostres societats.

Per tant, el Tractat de Maastricht té una implicació molt profunda per als europeus. El nacionalisme s'ha presentat moltes vegades com una forma pertorbadora d'enfocar les relacions entre grups humans, per la seva insistència a mantenir les diferències. El «no» danès, segons els crítics, procediria d'aquesta síndrome. No hi ha cap dubte que el nacionalisme, en les seves formes extremes (i no considero que el danès ho sigui), pot causar problemes; però s'ha d'entendre també que és «una manera de fer les coses» referendada per la història.

Ha arribat un moment en què Europa ha considerat que, per a aconseguir els objectius de benestar i per tal d'assumir en el món el paper que li pertoca, ha de «fer les coses» d'una altra manera. En conseqüència, cadascun dels països ha de transformar també la seva manera de fer-les.

Les fórmules que ignoren aquesta realitat no poden triomfar. Els tècnics discutiran els mil i un problemes que engloba el Tractat de Maastricht, i els polítics parlaran fins a la sacietat del principi de subsidiarietat. Però al ciutadà europeu no se li escapa que el Tractat de Maastricht va molt més enllà i que li afecta d'una manera molt profunda, que ni els polítics ni els tècnics s'atreveixen a tocar d'una manera oberta. El ciutadà europeu té la intuïció que se li canvia la manera de «fer les coses», de viure la seva història i el passat sense dir-li-ho clarament. Haver confrontat aquesta intuïció amb ambigüitats ha estat, com veurem, un dels errors més importants de la ja en si mateixa difícil «venda» de Maastricht a l'opinió pública europea.

2. *Els antecedents de la Unió Europea*

El fracassat projecte d'unió europea de defensa, que s'encallà a l'Assemblea francesa el 1954, es discutí, els anys 1952-1953, al mateix temps que un tractat per a la unió política europea (UPE). El seu objectiu era crear una nova comunitat europea que englobés els poders de la CECA, els de la Comunitat Europea de Defensa, les relacions exteriors i la política econòmica. El fet que el tractat de defensa no superés l'escull parlamentari francès significà també la mort de l'UPE.¹

En el Tractat de Roma no hi ha cap referència concreta a la unió europea com a tal, però en el preàmbul es diu que els països membres estan «resolts a posar les bases d'una unió cada vegada més estreta entre els pobles europeus». Les possibilitats obertes per aquesta declaració del preàmbul del Tractat de Roma volien ser aprofitades pels federalistes per a progressar en la línia d'una major col·laboració comunitària en el camp polític. Però la força de la posició gaullista, partidària d'una cooperació interestatal més que d'una fusió, va impedir que les idees de la unió europea progressessin d'una manera apreciable en el decenni dels seixanta.

Cal esperar la reunió de l'Haia del 1969 per a constatar la reobertura del tema de la cooperació política, que era naturalment la base sobre la qual s'hauria de fer descansar qualsevol progrés de la unió europea. En aquella conferència, els caps d'estat i de govern encarregaren als seus ministres d'affers exteriors que «estudiessin la millor manera de realitzar progressos en el camp de la unificació política». Com a

1. Sobre l'UPE, vegeu ROBERTSON, A. H. «The European Political Union». A: *British Yearbook of International Law*, 1952, p. 383-401.

resultat d'aquest manament, l'octubre de 1970 s'adoptà a Luxemburg l'anomenat «Informe Davignon». En aquest document, els països comunitaris proposen un desenvolupament de la cooperació política per a «donar forma a la voluntat d'unió política que no ha cessat d'inspirar el progrés de les Comunitats Europees».² Dintre d'aquest marc, l'única obligació és modesta: els estats membres es comprometen a consultar-se abans que sigui adoptada per un d'ells una posició sobre una qüestió política internacional. Encara que tímid, és indubtablement un primer pas en una ruta que serà llarga.

La reunió de París de l'octubre del 1972 constitueix un nou pas en la direcció de la cooperació política en demanar als ministres d'afers exteriors que presentin un segon informe sobre aquest tema. El nou document fou aprovat a Copenhaguen el juliol del 1973 i el seu abast és semblant al de l'Informe Davignon, encara que proposa l'establiment de prioritats en el conjunt dels països membres, i també la definició de posicions comunes a mitjà i a llarg termini com a possibles marcs de referència de les actuacions dels països membres.

El que cal subratllar de la reunió de París, des del punt de vista que aquí més ens interessa, és que els nous caps d'estat i de govern presents manifesten llur intenció de transformar les seves relacions en una unió europea abans del final del decenni. Aquesta declaració no va poder materialitzar-se en esquemes concrets, i quan es va arribar a la reunió del Consell Europeu de l'Haia, el 1976, l'única cosa que es va poder aconseguir fou una demanda adreçada als ministres d'afers exteriors perquè presentessin un informe anual «sobre els progressos susceptibles de traduir a la realitat la concepció comuna de la unió europea». És fins aquí on havien arribat els esforços del primer ministre belga Tindemans, encarregat de donar forma a l'exhortació de la reunió de París sobre la qüestió de la unió europea.

L'etapa següent es desenvolupa al començament del decenni dels anys vuitanta. Concretament, el novembre de 1981 els ministres d'Afers Exteriors Colombo i Genscher, d'Itàlia i Alemanya, respectivament, proposen als seus col·legues comunitaris un projecte d'«acta europea» amb tres objectius: a) ampliar la cooperació política; b) ampliar les funcions comunitàries a altres camps, com la defensa i la cultura, i c) reforçar els lligams estructurals entre les institucions comunitàries.

2. Per a un estudi més detallat de la cooperació política, vegeu CARTOU, Louis. *Communautés Européennes*. París: Dalloz, p. 152 i s.

Una versió notablement reduïda en les seves ambicions de les propostes Colombo-Genscher fou adoptada pel Consell Europeu de Stuttgart, del juny de 1983, amb el títol, certament inflat, de «Declaració solemne sobre la unió europea». Les modificacions sobre les propostes inicials són importants. Per exemple, al pla Colombo-Genscher un país membre que adduís un interès vital per no sumar-se a una decisió política comuna havia de justificar aquesta necessitat per escrit. A la declaració de Stuttgart n'hi ha prou amb recórrer a l'abstenció per a mostrar l'actitud contrària a una posició comuna per part d'un país membre.

Paral·lelament a les propostes dels ministres Colombo i Genscher —que, com hem vist, foren recollides en una versió més modesta a la reunió de Stuttgart—, es produeix una iniciativa del Parlament Europeu que, a part del seu mèrit intrínsec, havia de tenir una transcendència molt considerable més tard. Efectivament, l'any 1980, el diputat italià Spinelli proposa la creació d'un comitè del Parlament Europeu que s'encarregui de redactar un projecte de Tractat de la Unió Europea. Després d'un llarg i complicat procés de gestació, el Parlament Europeu aprovà aquest Tractat el 14 de febrer de 1984.

En molts aspectes, aquest Tractat recorda el text de Maastricht. Per exemple: la coexistència d'una integració econòmica de naturalesa federal amb una col·laboració política interestatal. Altres idees d'aquest projecte que veiem reaparèixer a Maastricht són la investidura de la Comissió per part del Parlament Europeu i una ampliació del procés de codecisió entre aquest i el Consell. També la combinació del vot majoritari i de la regla de la unanimitat, i la possibilitat, en alguns camps, de passar del segon al primer, recorden els acords de Maastricht.

Aquest desafiament del Parlament Europeu constituïa una proposta excessivament agosarada perquè la poguessim acceptar els governs dels països membres. És clar, però, que aquesta havia de reaccionar d'alguna manera. La reacció es produeix a la reunió de Fontainebleau, del juny de 1984, en la qual es crea un comitè que ha de presentar suggeriments sobre els procediments per a millorar el funcionament de la cooperació europea, tant en el camp econòmic com en el polític.

Com a conseqüència d'aquesta iniciativa, s'arribaria, el febrer de 1986, a la signatura de l'Acta Única Europea, la qual entraria en vigor el primer de juliol de 1987. No és aquí el lloc d'examinar amb profunditat aquest important document legal de les Comuni-

tats Europees,³ però sí que cal destacar-ne tres aspectes fonamentals.

En primer lloc, reconduïx tot el procés de desenvolupament dels projectes comunitaris en el sentit de completar el Mercat Comú. D'aquesta manera, la prioritat econòmica queda reforçada i la filosofia integradora en aquest factor, afermada.

En segon lloc, la cooperació política, que ocupa el títol tercer del text, passa per primer cop a ser part constitutiva del Tractat de Roma. És clar que ho fa des d'un punt de vista modest, ja que, llevat de la creació d'un secretariat, tota la resta en aquest camp no és res més que la recopilació del que ja s'havia aconseguit, més o menys, en aquest terreny. De totes maneres, la cooperació política adquireix carta de naturalesa amb l'Acta Única.

En tercer lloc, l'article primer de l'Acta Única deixa molt clar que «les Comunitats Europees i la Cooperació Política Europea tenen per objectiu contribuir conjuntament a fer progressar de manera concreta la unió europea». Aquesta passa a ser, doncs, el mòbil específic de tot el que aporta i significa l'Acta Única.

La Comunitat Europea no s'anava a conformar amb l'acabament del Mercat Comú, i així és com, a la reunió de Hannover, els dies 27 i 28 de juny de 1988, els caps d'estat i de govern encarregaren a un comitè encapçalat pel president de la Comissió, Jacques Delors, la tasca de preparar una proposta concreta per a avançar cap a una unió econòmica i monetària (UEM).

La resposta d'aquesta sol·licitud fou l'anomenat «Informe Delors», que conté un pla de progrés cap a la UEM en tres etapes. A les reunions de Madrid i d'Estrasburg, del 1989, el projecte de la UEM fou acceptat i es va establir una data —desembre de 1990— per a una conferència intergovernamental per a adoptar-lo.

Quan semblava, doncs, que el progrés de les Comunitats Europees anava a ser de naturalesa estrictament econòmica, el canceller Kohl i el president Mitterrand, l'abril de 1990, llancen un nou desafiament: incorporar la unió política a la UEM. La reunió de Dublín, del juny de 1990, accepta la proposta franco-alemanya i hom decideix que el desembre de 1990 tindran lloc dues conferències de manera simultània: la de la UEM i la de la unió política.

3. Per a un estudi detallat de l'Acta Única Europea, vegeu RUYT, Jeany de. *L'Acte Unique Européenne*. Brussel·les: Université de Bruxelles, 1987.

D'aquesta manera, s'obria novament la porta al que havia estat la base de la unió europea en els intents anteriors: la combinació dels aspectes econòmics amb els polítics. El que restava per veure era si, com en el passat, ambdós elements anaven a progressar a diferent ritme o si, per contra, ho farien per primera vegada de manera harmònica.

Els resultats són ben sabuts. Maastricht incorpora un projecte definitiu i complet de UEM, però manté, per a la col·laboració en matèria de política exterior i de seguretat, el format intergovernamental del passat. Afegeix un nou camp de col·laboració: el de policia i justícia, però novament en forma de cooperació interestatal. Aquests tres pilars fosos en un tractat són l'essència dels acords de Maastricht, o Tractat de la Unió Europea.

3. *Les lliçons del factor «oportunitat»*

El primer fet que destaca de la crònica anterior és que la Unió Europea no és, contràriament al que creuen molts, una idea que deguem a Maastricht. Ben al contrari, existeix pràcticament des de l'inici del Mercat Comú i en certa manera està en forma de germen en aquest.

Una conclusió que podem extraure d'aquest llarg procés és que mai els països no han estat a l'altura dels compromisos que han adquirit en la vessant política de la Unió Europea i, per tant, en la consecució d'aquesta. Mai no han anat, en aquest terreny, més enllà de les declaracions d'intencions o, en el millor dels casos, d'acords subjectes a un grau molt elevat de discrecionalitat.

Una altra conclusió important és que els moments estel·lars del llançament del procés de cooperació política i, consegüentment, d'unió europea que l'engloba, han coincidit amb moments poc propicis des del punt de vista conjuntural. Els esforços de 1972-1973 s'encavallen amb la primera crisi del petroli, la qual cosa explicaria que la cimera de l'Haia de 1976 pogués aconseguir poc en el terreny de la Unió Europea, com hem vist anteriorment.

La situació és semblant al començament del decenni dels vuitanta, moment en què es superposen els efectes de la segona crisi de l'energia i l'explosió de la crisi d'endeutament, sense esmentar la conjuntura deprimida que els acompanya. En aquestes circumstàncies es desenvolupa la reunió de Stuttgart, que, com hem indicat, es veu obligada a retallar un cop més les seves aspiracions pel que fa a la Unió Europea.

Això ha portat molts analistes a considerar que la Comunitat Europea té una propensió innata a proposar sortides cap endavant quan s'apropen els problemes o aquests ja són presents. Seria com una espècie de reacció reflexa que intentaria compensar l'indubtable efecte centrífug que les dificultats conjunturals produeixen en la Comunitat. Davant el perill de disgregació, caldria d'afermar nous objectius que compensessin el desànim produït per les eventuals dificultats.

El perill és que aquesta mateixa síndrome s'hagi produït un cop més amb el Tractat de la Unió Europea de Maastricht. Efectivament, la proposta franco-alemanya de l'abril de 1990 té clarament l'objectiu de buscar el reforçament de la Comunitat Europea davant el desafiament que per a aquesta constituïa la nova situació de l'Europa de l'est i les aspiracions d'entrada a la Comunitat dels països de l'EFTA. Des d'aquest punt de vista, les dificultats no serien aquest cop de caire econòmic, sinó polític. La manera de reaccionar respondria, però, a la mateixa síndrome: accelerar la marxa davant els nous problemes seriosos.

Si la motivació és, en aquest cas, política, es produeix al mateix temps un altre fenomen conegut: les aspiracions comunitàries s'avancen, com si la presentessin, a una crisi econòmica, que és la que estem vivint des de la segona meitat del 1990. Per tant, un cop més el procés de posada en funcionament d'un tractat d'unió europea —el de Maastricht— coincideix amb una conjuntura econòmica desfavorable.

Si les experiències anteriors han de servir d'alguna cosa, podríem arribar a la conclusió que aquesta coincidència és un molt mal presagi. En les ocasions precedents s'ha demostrat la dificultat insalvable d'articular una voluntat política vigorosa en aquestes circumstàncies adverses i s'ha produït, com a resultat de tot això, un consegüent descens del nivell d'aspiracions.

No és gens estrany. Les dificultats repleguen els països comunitaris sobre si mateixos. Els mecanismes de cooperació no han arribat a la maduresa suficient per a permetre d'afrontar en comú pertorbacions de gran entitat. A més a més, aquestes posen en relleu les importants diferències estructurals que hi ha entre un país i un altre, i obliguen, fins i tot amb la millor voluntat, a adoptar solucions diferents, si no divergents. Certament, les grans crisis econòmiques internacionals dels anys setanta i vuitanta han estat negatives per al progrés de la integració en el si de la Comunitat Europea.

Anem a viure, amb el Tractat de Maastricht, una nova versió d'aquest problema? Els primers indicis apunten clarament cap a aquesta possibilitat. La difícil conjuntura econòmica que vivim des del començament del decenni dels noranta està creant dificultats de diferent intensitat i naturalesa en els diferents països de la Comunitat. Alemanya té amb el problema addicional del pes de la reunificació. I per a acabar d'agreuja aquest panorama, les condicions de convergència dels acords de Maastricht constitueixen una exigència restrictiva, és a dir, anticíclica, en el moment menys oportú.⁴

Si el passat serveix d'alguna cosa pel que fa al factor «oportunitat», hauríem d'arribar a la conclusió que els moviments d'acceleració de la integració europea en moments adversos han servit de molt poc per a la consecució de l'objectiu buscat; és més, la veritat és que han injectat més bé un sentiment de pessimisme i de frustració, que no sempre ha estat fàcil de remuntar. Les bones intencions i les declaracions grandiloqüents mai no han tingut la virtualitat, com segurament esperaven els seus autors, de substituir la voluntat política.

Com dèiem al començament d'aquest treball, el Tractat de Maastricht té unes implicacions molt profundes; el seu contingut va més enllà d'una simple ampliació de responsabilitats de tal i tal òrgan comunitari. En aquest context, crec que és totalment contraproduent d'accelerar un procés —de per si complex i delicat— en les difícils circumstàncies econòmiques actuals. És més, el gran risc és que molts ciutadans europeus vegin en aquelles presses i el desig veherent d'accelerar la ratificació del Tractat de Maastricht una cortina de fum que utilitzen els polítics per a desviar l'atenció dels problemes de cada dia. I que dins d'aquesta mateixa lògica, es vegi Maastricht com una coartada per a aconseguir sacrificis, que, malgrat que siguin necessaris, no agraden a ningú.

4. *La mala «venda» política del Tractat de Maastricht*

Al començament d'aquest treball he indicat que la seva finalitat fonamental és la crítica a la manera insatisfactòria com s'havia «venut» el

4. El Fons Monetari Internacional ha mesurat l'efecte dels criteris de convergència sobre els països membres de la Comunitat, i sobre aquesta com un tot, en dos supòsits. El primer, més favorable, considera que es produeix una reacció favorable dels mercats, atès que aquests esperen que les mesures estructurals que es prenguin facin innecessària una realineació de les paritats del sistema monetari europeu. En aquest cas, l'efecte negatiu anual mitjà sobre el creixement econòmic de la Comunitat en el període 1992-1996 és de 0,4 punts. En el segon, que recull una reacció desfavorable dels mercats, l'impacte advers és el doble, és a dir, de 0,8 punts.

Tractat de Maastricht a l'opinió pública europea. Fonamentalment, és un problema polític, i és des d'aquest punt de vista que volem enfocar aquestes crítiques.

El repàs històric que hem fet de l'ideal de la Unió Europea ens ha d'ajudar a comprendre molts dels motius d'aquesta mala «venda». En realitat, hem vist que el progrés d'aquest objectiu no deriva d'un procés de maduració que sigui el resultat d'un diàleg permanent entre els polítics i els ciutadans sobre aquesta temàtica. Contràriament, es tracta molts cops d'esclats d'idealisme —per usar una expressió gràfica— destinats a animar l'opinió pública en moments de dificultats.

Dit d'una altra manera, si la Unió Europea fos el fruit d'un diàleg continuat, el problema de la «venda» no es plantejaria amb les mateixes característiques. Aquest neix, virulent, de la necessitat de fer impacte en una opinió pública que en gran part roman aliena als veritables problemes de la construcció europea i que, quan aquests li són presentats, es fa normalment des d'una perspectiva propagandística poc adequada per a estimular reaccions madures.

Des d'aquest punt de vista, Maastricht ha fet impacte en una opinió pública que, per primera vegada, s'ha adonat de la importància que el seu veredicté té per a les qüestions relatives a la integració comunitària. I és —cosa greu— quan es produeix aquest fenomen, que es posen en relleu les grans dificultats amb què ensopeguen els governants comunitaris que volen difondre un missatge convincent.

És en aquest moment que els governs han incorregut en una primera temptació de resultats més aviat negatius. Efectivament, han volgut presentar els acords de Maastricht com a motors de l'ocupació i de creixement econòmics. Des del començament, s'ha produït una veritable campanya per a destacar els grans beneficis econòmics que comportaria, sobretot, la unió econòmica i monetària. La Comissió de les Comunitats ha actuat de vehicle particularment actiu en aquest sentit.⁵

Posteriorment, s'ha vist que no només aquests resultats són incerts en si mateixos, sinó també que la convergència exigida pels acords

5. Recordem, en particular, l'obra de la Comissió titulada *One market, one money*, de l'octubre de 1990. Anteriorment, l'Informe Cecchini sobre el cost de la no-Europa ja havia destacat per una presentació clarament maximalista dels avantatges econòmics de la UEM.

de Maastricht és, almenys a curt i a mitjà termini, depressiva sobre la conjuntura interna de la majoria de països. S'hauria pogut esmenar en part l'impacte psicològic negatiu de les exigències de Maastricht insistint en què l'ajustament fiscal que necessiten els països comunitaris és independent d'aquelles. Això, però, hauria estat tant com reconèixer que ens presentàvem a les portes de la UEM amb un llegat inapropiat derivat de polítiques errònies practicades pels governs comunitaris. Ha estat més còmode per a molts d'ells fer de Maastricht el pretext per als ajustaments que, de totes maneres, s'havien de fer.

D'aquesta manera, Maastricht ha passat a ser per a molts sinònim de sacrificis i d'austeritat. No ens ha d'estranyar que, a conseqüència d'això, siguin precisament els segments dotats de menys poder econòmic (obrers, camperols) els que s'hagin oposat majoritàriament al Tractat de Maastricht a França, en ocasió del referèndum del 20 de setembre de 1992. La lliçó més important en relació amb aquesta presentació del Tractat de la Unió Europea és que no es pot utilitzar un mateix text legal per a fer dues coses contràries: presentar-lo, d'una banda, com esperança de futur i, al mateix temps, com a fuet per a estimular les economies. És evident que les penalitats associades a la segona interpretació acabaran amb les il·lusions que podria despertar la primera d'elles.

És més, aquesta doble utilització del Tractat acaba desembocant en una sospita per part de molta gent: que Maastricht s'està utilitzant, tal com hem dit abans, com a cortina de fum per a amagar o almenys per a distreure l'atenció dels problemes del moment. Sembla que, com més grans són aquests, més es parla de Maastricht. La lliçó, en aquest cas, és clara: segurament s'ha fet poca cosa per a transmetre el sentiment que Maastricht no vol dir un oblit de l'interès i de la prioritat de l'apressant problemàtica interna que totes les nacions comunitàries tenen avui.

Un altre greu error de «venda» de Maastricht a l'opinió pública ha estat el rebuig per part dels governs d'un debat obert sobre aquest document. S'ha parlat molt d'informar al públic, i a tal efecte s'han muntat campanyes per a donar a conèixer el seu contingut als ciutadans. Però una cosa és informar i una altra de molt diferent debatre. S'ha donat la impressió que la temàtica era de tal nivell i tan complexa que la gent es perdria si s'entrava en debats.

Des d'aquest punt de vista, podríem comparar el Tractat de Maastricht amb una peça de porcellana fina que només es pot mirar, però que no es pot tocar. Crec que aquesta actitud de «jo ja sé el que li

convé a vostè» i, per tant, «vostè confii en mi en aquest assumpte» és inacceptable a l'Europa del final del segle xx. És aquesta mateixa actitud la que porta a un rebuig frontal, en molts països, al fet que se celebrin referèndums sobre l'acceptació o no del Tractat.

No hi ha cap mena de dubte que els governs que s'oposen a aquest tràmit, com l'anglès i l'alemany, no poden ser qualificats de poc democràtics. No és aquest el problema. El que passa és que tenen por del veredict de les urnes. Temen també que un tema tan complex com el de Maastricht no sigui apropiat per a una simple pregunta de «sí» o «no». Temen, finalment, que els debats degenerin en enfrontaments dins de cada país i que el que hauria de ser un projecte il·lusionador es transformi en un motiu de discòrdia. Tots aquests són arguments comprensibles, però en el fons inacceptables. Si es té en compte que el Tractat de Maastricht comporta una important cessió de sobirania, resulta difícil negar als ciutadans d'un país el dret de pronunciar-se directament sobre el tema. No hi ha dubte que aquest rebuig dels referèndums ha creat recel en alguns països i, al mateix temps, una reacció negativa.

Una altra manifestació d'aquesta síndrome de «peça de porcellana fina» del Tractat de Maastricht és la tenacitat amb la qual els polítics refusen tota mena de debats tècnics sobre el text acordat a la ciutat holandesa el desembre de 1991. Afirment una vegada i un altra que no hi haurà canvis, ni per imperatius polítics ni per raons tècniques. Amb això, Maastricht sembla caure més en la categoria de les caramboles històriques que en la més racional dels textos que es poden perfeccionar.

També ha estat un important error polític de «venda» de Maastricht a l'opinió pública plantejar la seva vigència en termes maniqueïstes. Els defensors del Tractat l'han lloat fins a presentar-lo com la salvació d'Europa. Els opositors, per contra, l'han descrit com el verí que contribuirà a la seva futura ruïna política i econòmica. Òbviament, l'única cosa que s'ha aconseguit amb aquesta mena de presentacions és elevar la discussió sobre la conveniència o no de Maastricht a l'esfera de la «fe religiosa». No en va alguns han dit que l'ambient que a França va precedir el referèndum del 20 de setembre de 1992 era el més semblant al d'una guerra de religió.

Òbviament, ni una presentació bucòlica ni una altra de tipus catastrofista són correctes. Europa pot viure i prosperar amb Maastricht o sense. Presentar les coses d'una altra manera és, sens dubte, contraproductiu, a la vegada que ho simplifica fins a fer una caricatura del tema. No crec que aquest maniqueïsme, per tant, hagi fet cap favor a la causa de Maastricht.

Però possiblement l'error de presentació que està aixecant més suspicàcies entre la població europea, o almenys de certs països, és la contradicció en què cauen alguns defensors del Tractat de Maastricht. Això es va veure molt clarament en el famós debat televisat del president Mitterrand que va precedir el referèndum celebrat a França. D'una banda, el president no va parar de subratllar la gran contribució del Tractat de la Unió Europea al futur d'Europa, és a dir, el seu gran abast per a incidir en la realitat del continent. Però, al mateix temps, va insistir amb igual vehemència que la cessió de sobirania nacional, fins i tot en el terreny econòmic, era mínima o no es produïa.

Cal simpatitzar amb el desig presidencial de no espantar les nacionalitats. Però la frontera entre no espantar i enganyar era tan tènue que hom té la impressió que, en aquest cas, es va traspasar. Efectivament, el Tractat de Maastricht comporta una molt important cessió de sobirania, que no es pot minimitzar. Què més cessió de sobirania que renunciar al privilegi històric d'encunyar la pròpia moneda? El gran perill de tirar endavant Maastricht amb arguments que minimitzin la veritat o que, simplement, l'amaguin, és que, a la llarga, aquests poden tornar-se contra els que els utilitzaren, i els ciutadans poden sentir-se enganyats. En aquest cas, la reacció negativa podria ser desproporcionada als defectes que incorpora el Tractat de la Unió Europea i traduir-se en una allau d'insatisfacció que portés a la seva fi, i això no tant pel seu contingut que pel tracte rebut dels polítics.

Sorprèn que en aquesta fase avançada del procés d'integració europea s'hagi comès un altre error: l'economicista. La Comunitat Europea ha estat, efectivament, una vegada i una altra acusada d'un excessiu èmfasi en els aspectes econòmics en detriment dels altres. L'acusació de «mercantilista» i altres de la mateixa naturalesa han estat freqüents. Semblaria que aquesta lliçó hagués pogut ser apresada en el moment de presentar Maastricht a l'opinió pública. No ha estat així. El Tractat de la Unió Europea ha estat «venut» quasi exclusivament pels seus avantatges econòmics. Ja ho hem dit anteriorment quan ens hem referit a la tasca de la Comissió en aquest sentit. Els polítics s'estan adonant tard que, malgrat que se'ls critica molt pel seu materialisme, els ciutadans europeus també valoren molts altres elements de la seva història que no són econòmics, com simplement el fet diferencial.

Fou, sense cap mena de dubtes, el resultat del referèndum danès del 3 de juny de 1992 el que va alertar d'una manera urgent sobre aquest problema. Posteriorment, s'hi ha volgut fer cara mitjançant el re-

forçament del concepte de subsidiarietat contingut en el mateix Tractat de Maastricht, i la consegüent reducció de les atribucions de la burocràcia de Brussel·les.

El problema és possiblement més profund. Es tracta de saber fins on pot arribar la integració europea sense enfrontar-se obertament amb el factor diferencial. Naturalment, els plànols de la integració europea poden projectar-se tan lluny com es vulgui, però està per veure si poden travessar la barrera que cada estat considera infranquejable com a garantia del manteniment de la seva personalitat. El problema que ha posat en relleu Maastricht no és tant que uns països tinguin aquesta barrera i altres no, com podria semblar en una anàlisi superficial. El problema és que uns països la tenen més avançada que altres, és a dir, molt més a prop de la realitat actual del Mercat Comú.

Hem de concloure dient que els grans problemes de Maastricht no rau en tant en el Tractat, òbviament perfectible, com en la manera errònia amb què s'ha enfocat la seva «venda» per part dels responsables de transmetre la idea i fer-la arribar a bon port, fonamentalment els polítics i la Comissió de Brussel·les. Hi ha una manca molt greu de mesura, realisme i prudència. Es refusa el diàleg amb el públic i, quan existeix, està ple de mitges veritats. Cal témer que, per aquest camí, el Tractat de la Unió Europea no arribarà lluny, fins i tot en la hipòtesi optimista que sigui ratificat per tots els països membres.

Joaquim Muns i Albuixech
Membre de la
Secció de Filosofia i Ciències Socials

II

Voldria fer algunes consideracions complementàries a l'exposició feta pel professor Muns, amb la intenció que puguin servir per al col·loqui posterior.

Com ha dit el professor Muns, d'una banda, el Tractat de Maastricht és un tractat que significa una reforma constitucional important a escala global de la Comunitat i, d'altra banda, cal remarcar la dimensió d'aquesta reforma constitucional, que està més en la seva dimensió política que en la seva dimensió econòmica. És a dir, en la dimensió econòmica, el Tractat arriba fins al final lògic del que eren ja les previsions de l'Acta Única Europea pel que fa a la creació del mercat interior europeu, previsions que van portar de fet a l'aprovació d'un pla per a arribar a tenir una moneda única europea —Pla Delors—, el juny de 1989, sota la presidència espanyola, i que establia les condicions que després s'han incorporat en l'àmbit econòmic del Tractat de la Unió Europea. En l'àmbit polític, s'intenta equilibrar el tradicional pes superior que ha tingut la dimensió econòmica sobre la dimensió política damunt el conjunt de les polítiques de la Comunitat Europea, i introdueix tres grans àrees: la de relacions exteriors, la de defensa i la de ciutadania europea, que significa una transferència d'aspectes que defineixen la sobirania d'un estat al conjunt de la Comunitat Europea. Per tant, si realment Maastricht s'arriba a aplicar, hi haurà una autèntica, encara que no completa, sobirania europea al final d'aquesta dècada o al començament de la propera.

Hi ha unes dificultats certes —i avui n'estem parlant— de la possibilitat d'aplicació en la realitat de Maastricht. Això no era previst perquè a partir del primer de gener d'enguany ja havia de funcionar, i que encara n'estiguem parlant vol dir que alguna cosa no va bé. El que no va bé —com ja s'ha esmentat— és la reticència de dos dels estats membres, Dinamarca i la Gran Bretanya, a fer una aprovació segons s'havien compromès els seus propis governs, quan el 7 i el 8 de febrer de 1992 van signar el Tractat de la Unió. En aquest context, voldria destacar la dificultat del moment: si mirem l'agenda comunitària, la Comunitat demostra, d'una banda, que està en un dels seus moments més difícils; de l'altra, on seria més necessària una acció decidida, perquè està en una recessió econòmica molt profunda, ha d'atendre unes responsabilitats internacionals que no atén en el nivell de responsabilitat que s'esperava de la mateixa Comunitat, i que va des de la no-intervenció comunitària en la crisi dels Balcans fins a no atendre adequadament la transformació en el centre i l'est

d'Europa, de l'antiga Unió Soviètica, on només hi ha un estat membre que sí que hi intervé d'una manera molt clara —que és Alemanya—; o bé les negociacions per a l'ampliació de la Comunitat. A més, existeix un impàs de la mateixa Comissió de les Comunitats Europees, l'Administració comunitària —que presideix el senyor Delors—, que tampoc acaba d'actuar perquè no hi vol fer una ingerència excessiva per no espantar de nou els danesos o no molestar els britànics, perquè acaben dient que no, i aleshores, fins que no ho aprovin, no s'acaba de decidir a recuperar la iniciativa, el protagonisme o la direcció que havien tingut fa uns quants anys.

Per tant, en un moment molt complicat internacionalment i internament, la Comunitat Europea no acaba de mostrar la decisió, ni tenir el pes, ni d'actuar com la seva pròpia opinió pública li exigeix. És un clam molt clar del conjunt de l'opinió pública europea que cal fer alguna intervenció —la que sigui—, alguna, en l'àmbit europeu, per exemple, en la qüestió dels Balcans, i, en canvi, l'únic que demostra és la impotència de conjunt de la Comunitat Europea per a intervenir-hi, entre d'altres coses perquè no existeix Maastricht. Si Maastricht es pogués aplicar, hi hauria alguns aspectes en la política que permetrien aquesta intervenció. Està prevista una acció de relacions exteriors, seguretat i defensa, que sobre el paper permetria una nova dimensió d'aquesta capacitat d'intervenció. Això ho poso com a model del que és, d'una banda, la imatge i la impotència real de la Comunitat per a actuar.

Maastricht té uns elements d'avenç de la Comunitat Europea molt importants, que, si s'arribessin a aplicar correctament, tindríem, al final d'aquesta dècada, una Comunitat Europea amb una sobirania pròpia, encara que compartida. Té, però, uns elements preocupants des de la nostra perspectiva, que són els següents: hi ha una crisi de model, és a dir, els europeistes hem passat per diverses etapes d'optimisme i de pessimisme, i fa un quant temps hi havia una etapa de fort «europessimisme», es parlava de l'«euroesclerosi», de l'esgotament del model comunitari, i es va superar amb una època de gran creixement econòmic, evidentment la Comunitat Europea es dotà de nous elements amb capacitat de decisió política, aprovà i desenvolupà l'Acta Única Europea, que ens ha portat al mercat interior europeu, eixamplà la Comunitat Europea a la península Ibèrica, etc.

Del pessimisme d'aleshores a l'«euroescepticisme» d'ara hi ha una gran diferència, i és que abans no es posava en dubte el model comunitari, i ara sí. Ara hi ha diverses opcions que es discuteixen, opcions de com ha d'ésser la Comunitat Europea, i això ens afecta molt, perquè, d'una banda, hi ha el model ideal per als britànics, danesos i

potser algun altre estat membre, que és anar cap a una àrea de lliure canvi, el més a prop d'una àrea de lliure canvi (és a dir, una gran dimensió econòmica amb la mínima dimensió política). Aquest és un model que molt difícilment s'aplicarà. El segon és més previsible, i és que Maastricht és una constitució i pot tenir diverses lectures, i tots sabem el que és una lectura d'una constitució en l'aplicació —per exemple— d'un estatut d'autonomia. En el cas que Maastricht sigui ratificat anirem cap a una lectura *light*, és a dir, a una aplicació molt lenta. Hi ha un aspecte que aquí a Catalunya, no s'ha destacat prou: el fet que Maastricht, en els aspectes més fonamentals, és bo per al desenvolupament de les competències comunitàries, però paral·lament no és bo des de la nostra perspectiva, perquè significa un enfortiment de la intervenció dels estats membres. És a dir, contràriament al dibuix que es fa que el progrés cap a les Comunitats Europees significa una més petita intervenció dels estats membres en els afers comunitaris o dels mateixos estats perquè les competències es facin a la Comunitat Europea, això a Maastricht es demostra que no és cert, és a dir, en els aspectes fonamentals de les competències que es transfereixen dels estats a la Comunitat, de fet els estats tornen a recuperar aquestes competències encara que d'una manera col·legiada en les qüestions més importants: relacions exteriors, defensa i fins i tot en qüestions monetàries. Els estats prenen col·legiadament les decisions i dirigeixen la política comunitària, i a més, en aquestes decisions tenen poder de veto, perquè les decisions s'han de prendre per unanimitat. És cert que hi ha una cessió de sobirania per part dels estats a la Comunitat Europea, però també se n'ha d'explicar la segona part: aquesta cessió de sobirania torna a ser administrada pels estats en el Consell europeu, i no es pren cap decisió en els àmbits cabdals esmentats sense l'acord unànim dels estats membres.

Això lliga amb un altre aspecte molt lloat respecte als avantatges de Maastricht, que també és d'un abast limitat des d'una perspectiva catalana o del conjunt dels Països Catalans: el principi de subsidiarietat. El principi de subsidiarietat en el Tractat de Maastricht diu que no hi haurà cap competència que sigui administrada amb eficàcia pels estats membres que pugui ser traspasada a les Comunitats Europees. Aquesta lectura optimista que fem —respecte al fet que en el Tractat de Maastricht hi ha una mena de garantia quant a assegurar la intervenció de les diverses administracions segons la seva eficàcia per a l'aplicació de diverses polítiques— és parcialment falsa, perquè l'article corresponent del Tractat de Maastricht parla dels estats, de la relació de les competències entre els estats i les Comunitats Europees. En tot cas, el que sí que és cert és que, en establir el principi de subsidiarietat, es dona peu a anar al Tribunal de

Justícia de Luxemburg per saber si ens podem acollir a aquest principi, però la lletra del Tractat de Maastricht parla de les competències entre els estats i el conjunt de la Comunitat. Des d'un punt de vista estrictament polític, a més del principi de subsidiarietat, en tot cas, la seva aplicació favorable en el nostre cas no és la lletra del Tractat, sinó el que pugui dir en el seu moment el Tribunal de Justícia de Luxemburg.

Per nosaltres, l'aspecte més positiu del Tractat de la Unió està en el Comitè de les Regions de la Comunitat Europea. Institucionalment, mai no s'hi havia integrat el concepte de *regió europea*: ni en el Tractat de Roma del 1957 ni en el Tractat de París del 1951, sobre la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer, ni en la reforma constitucional que significà l'Acta Única Europea del 1987.

El principi d'una dimensió regional es comença a introduir, únicament, a partir del concepte de *compensació regional* l'any 1975, amb el que ha de ser la creació posterior del Fons de Desenvolupament Regional, però aquell principi no és incorporat al conjunt de les institucions europees fins a Maastricht: la important política que s'ha fet des de diferents nivells en els quals hi ha hagut una participació política catalana molt important que ha portat a fer que, per primera vegada, Maastricht incorpori aquest concepte de l'*Europa de les regions* i de la capacitat de les regions europees que són els *länder*, les comunitats europees, les regions italianes, les belgues, els consells regionals francesos, etc., com un element constitutiu de les mateixes Comunitats. Però això es fa d'una manera molt tímida, i fins a cert punt una mica ridícula; és a dir, en aquesta constitució de principis generals, etc., quan es parla del Comitè de les Regions es diu que l'Administració del Comitè de Regions s'haurà de compartir amb l'Administració ja existent del Consell Econòmic Social, és a dir que els llapis, les màquines d'escriure, els locals, que no s'expandeixin massa i que s'aprofitei el que ja existeix per al Comitè Econòmic i Social, que —com dic— és força ridícul, perquè a Maastricht hi ha altres previsions —per exemple, la creació d'un Síndic de Greuges, el Tribunal de Comptes—: es constitueix amb institució europea sense dir res sobre quin tipus d'administració ha de crear, justament en el cas del Comitè de les Regions, que ha de limitar fins i tot el seu abast administratiu. Se li dóna una dimensió estrictament consultiva, però es permet que tota la legislació comunitària pugui ser revisada, examinada i dictaminada per aquest Comitè de les Regions, la qual cosa té, òbviament, una dimensió important, destacada, en les possibilitats d'aquesta dimensió administrativa en el conjunt de la política comunitària, en intervenir en tots els projectes i les propostes d'aquesta.

El Tractat de Maastricht eixampla alguna de les seves polítiques, consolida algunes de les polítiques existents, com la de recerca i desenvolupament i la mediambiental; en limita d'altres, com l'agrícola, i n'introdueix de noves, per exemple, la de justícia interior, la qual té una gran incidència política i social en el desenvolupament futur de la Comunitat Econòmica Europea, atès que la política de visats i la política de quotes migratòries serà comuna.

Hi ha dues noves polítiques que, de cara a la nostra realitat, tenen una incidència especial, una, a escala global dels Països Catalans; l'altra, potser afecta més el cas del País Valencià i, molt especialment, Catalunya. La primera és la política cultural: Maastricht, per primera vegada, diu que hi haurà una política cultural, i també diu que hi haurà una política industrial; però només diu això, no especifica quina política es farà. Aquestes polítiques poden ser bones o dolentes per a Catalunya i el conjunt dels Països Catalans, perquè encara que la Comunitat Europea s'orienta cap al respecte del principi de la unitat en la diversitat, hi ha una possibilitat d'entendre aquest respecte a la diversitat com únicament el respecte a la diversitat de les cultures que representen els estats; i, d'això, en tenim unes desagradables experiències el cas del programa Lingua, per exemple; les dificultats que hi ha per a aplicar alguns programes d'ensenyament o d'utilització de llengua catalana en el conjunt de les institucions europees... Per tant, si la política cultural és entesa com el respecte a la diversitat dels estats, i atesa l'orientació que han tingut els governs espanyols en la Comunitat Europea i fora de la Comunitat Europea de presentar com a cultura espanyola bàsicament la cultura castellana i únicament la llengua castellana, que la Comunitat Europea desenvolupi una política cultural no és positiu; fins i tot pot ser negatiu. Tanmateix, en un altre ordre de coses, la política industrial que afecta moltes àrees dels Països Catalans, si s'entén, com s'ha fet tradicionalment, com uns ajuts especials per a les indústries que han estat o que estan sota el control del sector públic, i que això signifiqui que des de la Comunitat els donin més diners, doncs no ens serveix per a res en un tipus d'estructura econòmica i industrial com la que tenim. Ara, si s'entén com un desenvolupament de la indústria en general, de la iniciativa empresarial, de la diversificació, de l'apropament de les diverses realitats socials i econòmiques que hi ha a la Comunitat Econòmica Europea, aleshores aquesta realitat establerta a Maastricht ens fóra positiva.

Si es ratifica Maastricht i s'aplica, entra en vigor des de la nostra realitat, Maastricht és una garantia global d'Europa, és una passa important: es pot dotar d'uns instruments que són necessaris per a assegurar la posició de la Comunitat Europea en el món. Des d'alguns

aspectes cabdals, pel que és la realitat catalana, Maastricht està per escriure, és una constitució que estableix uns principis i aquests principis s'han d'aplicar, i alhora tenen diverses lectures.

En resum, des d'una perspectiva catalana, alguns dels temes que s'han incorporat a Maastricht són positius quant al reconeixement institucional al Comitè de les Regions; és positiu però no assegura que arribi a tenir una incidència al nivell executiu on s'elaboren finalment les lleis o les normes comunitàries que afecten la dimensió de l'Europa de les Regions, per exemple, i molt més allunyada està aquesta seguretat, en una lectura adequada, en l'aplicació de la política cultural i de la política industrial, tot plegat en un fet important que és que, si no hi ha un canvi, una modificació important a Maastricht. El que sí que està ben assenyalat és una reincorporació important dels estats membres en la direcció política de la Comunitat Europea.

El Tractat de Maastricht, si és definitivament ratificat, exigeix una política des dels Països Catalans, amb una pressió adequada perquè els termes globals que hi ha en els grans principis i en els articles del Tractat de la Unió Europea s'adeqüin a la defensa dels nostres interessos.

Carles A. Gasòliba i Böhm

Membre de la

Secció de Filosofia i Ciències Socials

INFORMES PRESENTATS DAVANT EL PLE

INFORME SOBRE LA UNION ACADÉMIQUE INTERNATIONALE

Amb motiu de la 66a sessió anual de la Union Académique Internationale, celebrada a Brussel·les del 14 al 20 de juny de 1992, el senyor Manuel Mundó presentà aquest informe al Ple del 23 de novembre de 1992.

Molts de vosaltres potser agraireu algunes dades sobre què és i què fa la Union Académique Internationale (des d'ara, UAI), en especial els membres de l'IEC que hi han entrat durant aquests darrers anys.

El 1919 sorgia a París l'esberrany d'allò que havia d'esdevenir la UAI. En la primera Assemblea General, celebrada a Brussel·les el 1920, en fou fixada la seu al Palau de les Acadèmies Reials Franco-valona i Flamenca de Bèlgica; allí hi romanen des d'aleshores el Secretariat Permanent i el Secretariat Administratiu.

Els objectius de la UAI són: fomentar la cooperació de les acadèmies dedicades especialment a les ciències filològiques, arqueològiques i històriques, i a les ciències socials, morals i polítiques en un sentit ampli.

La UAI és una federació d'acadèmies o grups d'aquestes, d'àmbit nacional, i d'entitats similars amb vocació de cooperar internacionalment.

L'any 1920 s'havien acceptat com a membres de ple dret les acadèmies de catorze països; en la reunió del juny proppassat n'eren trenta-cinc, dels sis continents.

La UAI es compon d'un Buró, o Consell Permanent, amb president, dos vice-presidents i cinc vocals, un Secretariat Administratiu i l'Assemblea General, a més de comissions erudites i seccions, una

comissió de gestió, una altra de finances i comptes, i altres comitès *ad hoc* per als nous projectes. Aquests projectes eren només tres al moment de la constitució el 1920. Enguany han arribat als quaranta-set; d'aquests, ja n'han decaigut vuit, sigui per completats totalment o també per haver perdut interès, segons llurs promotors.

Segons els promotors, hi ha tres categories de projectes:

— La categoria A, que és d'empreses dependents d'una acadèmia concreta, o un grup d'elles, però sempre aprovades per l'Assemblea de la UAI; que tenen director i comitè propis i que poden ser finançades en part per la mateixa UAI.

— La categoria B és de projectes dependents en exclusiva de la UAI, la qual n'assumeix la direcció científica i financera i en nomena la comissió internacional.

— La darrera categoria, C, comprèn els projectes patrocinats per la UAI, la qual, però, no els atorga cap subvenció; tot i que se n'ha de presentar un report anual a l'Assemblea General.

Aquesta Assemblea es reuneix cada dos anys a Brussel·les; els anys intermedis ho fa en una ciutat, fins ara, d'Europa; l'any que ve la té anunciada al Marroc, a la ciutat de Fes, a suggeriment de la UNESCO.

La llengua administrativa oficial de la Union Académique Internationale és el francès.

La UAI coopera amb grans organitzacions mundials, com és ara i des de la fundació (el 1949) del Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH) dins de la UNESCO; les dues organitzacions subvencionen una quarta part dels projectes de la UAI.

Serà útil recordar que l'IEC es relacionà amb la UAI per mitjà de membres de la Secció Històrico-Arqueològica, de la Secció Filològica i, després, de la Secció de Filosofia i Ciències Socials. A la reunió de la UAI del 1923, ja hi va assistir l'IEC com a membre de ple dret. Va participar ben aviat en el primer projecte emprès per la UAI: el *Corpus Vasorum Antiquorum*; l'IEC ja hi ha aportat, des del 1951 i per obra, sobretot, de Joan Maluquer de Motes, quatre fascicles-volums amb les peces ceràmiques gregues i romanes del Museu Arqueològic de Barcelona (dos volums, 1951-1965), del Museu d'Ullastret (1984) i del Museu d'Eivissa (1987).

Al projecte vi, *Forma Orbis Romanii Tabula Imperii Romani*, la primera aportació de l'IEC fou el fascicle *Baetulo-Blanda de la Forma Conventus Tarraconensis*, del 1928, obra de Josep de C. Serra i Ràfols.

El projecte v, que fomenta l'estudi del llatí medieval per països, amb els diccionaris respectius, va ser l'objecte dels treballs preparatoris de Lluís Nicolau d'Olwer sobre glossaris medievals a Catalunya. El fruit ple, però, no va venir fins al 1987, amb la presentació del primer volum del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, dirigit i completat pel senyor Joan Bastardas, de la Secció Filològica, en col·laboració amb el CSIC.

El projecte ix, *Corpus Philosophorum Medii Aevi*, va atreure, així mateix, l'atenció de l'IEC des de ben aviat. Joaquim Carreras i Artau va fer-n'hi possible la participació tot proposant l'edició de les *Obres espirituals d'Arnau de Vilanova*: l'any 1950 Carreras publicava un fascicle sobre *L'epistolari* del gran metge i pensador; fins al 1971, però, no n'edità el primer volum: *Arnaldi de Villanova, Scripta spiritualia, I: Expositio super Apocalypsi*. Se'n dirà quelcom més endavant.

Quant al projecte xvi, *Corpus Vitrearum Medii Aevi*, igualment se'n parlarà tot seguit. Els volums referents a Catalunya són inclosos amb numeració pròpia dins de la sèrie d'Espanya.

Ramon Aramon i Serra ha presidit durant uns anys la comissió del projecte xix, *Corpus dels Trobadors*.

Ha estat demanada la col·laboració personal de l'autor d'aquest informe per al projecte x, *Chartae Latinae Antiquiores* (ChLA), o sigui, per a editar-hi els documents anteriors a l'any 801 de la península Ibèrica.

La informació seria encara molt mancada si no s'esmentés el que la presència de Ramon Aramon a la UAI des de 1947 ha significat per a l'IEC. Durant uns divuit anys ha estat vocal del Buró o Consell, i n'ha exercit la vice-presidència en dos triennis consecutius (1961-1964 i 1965-1968); més encara: representà la UAI al Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines de la UNESCO del 1961 al 1973. Quan, a la reunió d'Estocolm del 1989, va ser proposada la candidatura d'Aramon com a president de la UAI, junt amb la del professor nord-americà G. May, Ramon Aramon renuncià a l'elecció; aleshores, els membres de la UAI, per aclamació, el nomenaren president d'honor.

Aquesta activitat intensa de Ramon Aramon, si d'una banda mantenia ben alt el prestigi de l'IEC en els medis científics internacionals, malgrat la difícil situació que el nostre Institut patia sota la llarga dictadura, de l'altra, la malfiança política contra l'IEC privà sovint Aramon de passaport i de mitjans. Fou aleshores quan la UAI hagué d'intervenir perquè la policia espanyola el deixés sortir. L'intercanvi de publicacions amb aquelles acadèmies va resultar, durant aquells anys, molt més favorable a l'IEC que el que aquest els podia oferir.

La UAI, com es constata, havia tractat sempre amb afecte l'IEC. No sorprèn gens, doncs, que aquella acceptés l'oferta del nostre president, Emili Giralt, per a celebrar a Barcelona, i a la seu de l'IEC, la sessió anual del 1987. Tal com expressa el report de la seixanta-una sessió de la UAI, publicat l'any següent, i el que recorden encara amb plaer els seus membres, aquella sessió fou memorable. L'IEC, a més del local i de la bona acollida, pogué presentar el primer volum del *Corpus Vitrearum* dedicat a Santa Maria del Mar (1985), el primer volum complet del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* (1986) i el vol. II de les *Inscriptions romaines de Catalogne*, dedicat a Lleida (1985).

Es podria dir, doncs, que les relacions de l'IEC amb la UAI es troben en un moment dolç. Amb el que es dirà de seguida, es podrà veure, però, com esdevindrien de fràgils si no es donava una empenta a la nostra cooperació en les tasques i els projectes compromesos entre l'un i l'altra.

Des del 1968, al costat de Ramon Aramon, delegat de l'IEC, es trobava Joan Vernet, membre del nostre Institut, que assistia a la UAI com a delegat de la Real Academia de la Historia; durant alguns anys la presència de les acadèmies de Madrid tenia, curiosament, representació catalana. El Patronato Menéndez y Pelayo, l'únic admès del CSIC, ho fou —ironia de la sort— amb la recomanació de l'IEC, malgrat que aquest no era reconegut pel Govern franquista, però naturalment sí que ho era per la UAI. A partir del 1986 començaren d'assistir-hi Joan Ainaud, com a delegat adjunt, i Manuel Mundó, com a suplent.

Cal esmentar la companyia i el suport constants que ofereixen a l'IEC Antoni Truyols i Serra (mallorquí), representant de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas de Madrid, i sobretot Eloy Benito Ruano, que hi representa la Real Academia de la Historia i el Patronato del CSIC, des de fa bastants anys; llur comprensió fa que la representació catalana no sigui absorbida per l'espanyola a la UAI.

Del 14 al 20 de juny d'enguany se celebrà a Brussel·les la 66a sessió anual de la UAI. Per indisposició de Ramon Aramon i Joan Ainaud, em va tocar a mi de suplir-los i portar-hi el vot delegat de l'IEC. En el col·loqui que seguí a la conferència inaugural de Janos Harmatta, de l'Acadèmia hongaresa, en francès, sobre «La copa de Xusro i l'origen de la llegenda del Graal», vaig intervenir entorn de diverses peces suposadament catalanes de coure amb la inscripció *Opus Salomonis* i en l'aclariment de la narració de Kyot i Flegetanis (= Fl[avii] Egi-canis) a Toledo en el *Parzival* de Wolfram von Eschenbach.

L'IEC va poder presentar reports d'activitats referides als projectes següents:

I: Corpus Vasorum Antiquorum. La delegació de Catalunya constata-va que, després de la mort del professor Joan Maluquer de Motes, en-cara no s'havia pogut refer la comissió que hi ha de treballar. L'espanyola, en aquest moment, és més activa.

V, 1: Diccionaris de Llatí Medieval. Es va haver de constatar que no-més s'havien pogut reagrupar els col·laboradors per al vol. II del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*. La comissió, formada pels senyors Aramon, Bastardas, Mundó, Quetglas i Alturo, confia plena-ment que sobre l'alta direcció de Joan Bastardas, el treball efectiu emprès pel professor Pere Quetglas, ajudat per les senyores Teresa Gràcia, Lluïsa de Nadal i Anna M. Sales, esdevindrà aviat tangible.

Com a fonts documentals útils per al *Glossarium*, l'IEC pogué pre-sentar a la UAI els dos volums d'Ignasi Puig i Ferreté: *El monestir de Santa Maria de Gerri (s. XI-XV)*, que conté una col·lecció diplomàtica de 556 documents en llatí medieval.

Encara que també es van poder examinar allí només els ozalids del *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba* d'Eduard Junyent, tot i que lloaren l'obra, no es considera encara com a presentada a la UAI.

VI, a/2: Tabula Imperii Romani. Es féu constar en el report final que el comitè espanyol ha publicat el full K29, que comprèn un bon tros del nord de Portugal, i que serà completada pels portuguesos amb el full J29; que el full K30, editat també per Madrid, està a punt de sor-tir, i que el professor Josep Guitart, de l'IEC, té avançada la prepara-ció dels fulls K31 i J31, que comprenen els Pirineus orientals, Catalunya, una part d'Aragó, part de València i les illes Balears, amb l'ajut de l'equip format per Gemma Hernández, Joaquim Pera, Ferran Arassa (de Castelló) i Maite Orfila (de Mallorca); el full J30,

corresponen a València, s'està preparant. Del material català, se n'està acabant la informatització. La UAI ha concedit al comitè espanyol un subsidi de 50.000 francs belgues.

VI, b/2: *Forma Orbis Romani*: Empresa directament lligada a l'anterior TIR. L'IEC ja hi havia aportat el 1928, com s'ha dit, un fascicle de la *Forma Conventus Tarraconensis*. El report d'aquest any va suscitar llargues discussions (que estalvio aquí) sobre el contenciós entre Israel i els països àrabs, i d'alguns d'aquests darrers entre ells, a causa de les fronteres dels territoris actuals, en litigi o bé canviants, que, naturalment, no coincideixen amb els límits que regien durant l'Imperi, també —cal dir-ho— fluctuants.

VI, c/2: Suplements al Corpus d'Inscripcions Gregues i Llatines. L'IEC ha aportat a la reunió d'enguany el vol. III de les *Inscriptions romaines de Catalogne*, dedicat a les de Girona, de Georges Fabre, Marc Mayer i Isabel Rodà. En aquesta empresa també participen el Centre Pierre Paris, de Bordeus, i la Universitat Autònoma de Barcelona (Barcelona/París, 1991).

IX, 5: L'empresa Corpus Philosophorum Medii Aevi aixopluga l'edició de diversos pensadors clàssics antics i medievals. Entre aquestes darreres, hi ha l'edició de les *Obres espirituals d'Arnau de Vilanova*. Ja s'ha dit abans el que havia començat a aportar-hi l'IEC per obra de Carreras Artau. La seva mort i la retirada d'altres col·laboradors fa anys que no permeten avançar en un projecte que afecta de ple un autor tan nostre i tan influent. El canonge Gerard Verbeke, relator del Corpus Philosophorum a la UAI, no estalvia cap any unes paraules finament iròniques adreçades a l'IEC per la manca de realitzacions concretes.

Per sort, en aquesta darrera sessió vaig poder completar el report amb la notícia positiva de la publicació, en l'*Arxiu de Textos Catalans Antics*, i per obra de Josep Perarnau, de dos textos espirituals d'Arnau de Vilanova: «Tractatus de tempore antichristi» (del 1297) i el «De mysterio cymbalorum» (del 1301), ambdós inèdits fins ara, notícia que tranquil·litza els assistents, els quals també s'alegraren de saber que la Fundació Noguera i la Universitat de Barcelona havien emprès l'edició de l'obra inèdita completa d'Arnau de Vilanova, coordinada pel professor Luis García Ballester. L'interès posat en l'obra pel pare Miquel Batllori i la insistència d'un equip italià guiat pels professors Leonardi i Paravicini esperonaran, sens dubte, la represa dels treballs.

Fa poc s'ha sol·licitat la col·laboració del pare Joan Nadal, orientalista, que publicarà els tractats d'Arnau conservats només en versió gre-

ga; ja s'ha posat en contacte amb mi per a retrobar-ne les transcripcions dipositades, en part, a l'IEC.

X, 2: Chartae Latinae Antiquiores. Malgrat que disposem de material ja transcrit de la part més important del volum corresponent a *Hispania*, no he pogut encara complir el compromís verbal contret amb la casa suïssa editora. En la reunió de la UAI de juny d'enguany, Robert Marichal, president de l'Académie d'Inscriptions et Belles Lettres, va deixar la direcció de l'empresa, que ha assumit Jean Vezin, de l'Institut de France.

XVI, 6: Corpus Vitrearum Medii Aevi. És probablement l'empresa de la UAI a la qual l'IEC ha aportat una contribució més substancial i espectacular. L'equip, dirigit infatigablement per Joan Ainaud, va poder presentar a la reunió d'enguany la maqueta definitiva i en color del vol. III de Catalunya, amb els *Vitralls del monestir de Santes Creus i la catedral de Tarragona*; hi han col·laborat intensament, a més del fotògraf Ramon Roca i Junyent, Joan-F. Cabestany i Maria Joana Virgili (per Santes Creus) i Isabel Companys (per Tarragona), i, pel que fa al catàleg pròpiament dit de cada peça de vitrall, també Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs.

Madeline Caviness, presidenta actual del Corpus Vitrearum, va dir, en fer-ne la presentació davant de la UAI: «Nos collègues catalans ont apporté la maquette superbe du troisième volum des vitraux de la Catalogne».

Immediatament es va fer l'anunci de la propera aparició del vol. IV, que comprendrà la catedral de Barcelona i els monestirs de Pedralbes i Sant Cugat.

L'obra de Joan Ainaud li valgué, ja des de 1987, el nomenament de membre d'honor del Consell Internacional del Corpus Vitrearum.

Que l'IEC celebra amb il·lusió i orgull l'aparició de cada volum del Corpus Vitrearum de Catalunya, n'és prova el fet de saber que queda exquisidament bé quan el regala a personatges i institucions que visiten la nostra corporació acadèmica. Seria incomprensible abandonar aquesta empresa per manca de recursos.

XIX/1: Corpus dels Trobadors. Temps ha que Ramon Aramon va ser president de la Comissió i hi continua com a membre. Darrerament, el professor Aurelio Roncaglia, que ha succeït a Ramon Aramon, impulsa estudis d'especialistes italians que es dediquen a trobadors com Marcabré, Grimoart Gausmar, De la Tor, Bernat de Ventadorn i

altres que, quan cantaven, eren encara súbdits dels nostres comtes-reis. Roncaglia ofereix 10 milions de lires per a ajudar l'edició del cançoner Gil de la nostra Biblioteca de Catalunya. Caldrà pensar-hi.

Sobre l'empresa XXVI/2, Sylloge Nummorum Graecorum, es féu menció del projecte de Xavier Barral i Pere de Palol, que amb Marta Campos podrien publicar ben aviat les vuit-centes primeres monedes gregues del Gabinet Numismàtic, ara part integrant del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

El projecte XXIX/1: Lèxic Poliglot de Paleografia i de Codicologia, empresa promoguda pel Comitè Internacional de Paleografia Llatina i acceptada per la UAI, que prenia com a model l'obra francesa de Denis Muzerelle, fa dos anys que se n'ha acabat l'adaptació catalana, la primera en cap altra llengua, per bé que s'han començat les adaptacions castellana i italiana. La reticència, però, de l'autor primer, Muzerelle, a fer-ne una revisió d'una banda, i de l'altra les objeccions posades per alguns dominis lingüístics, n'han frenat l'avançament.

Restaria el projecte XXVIII/2: Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, en el qual el CSIC d'Espanya hi participa per mitjà dels professors García Bellido i Albert Balil (ja difunt). Se'ns ha demanat que l'IEC hi col·labori: les relativament poques però notables figuracions d'època grega i romana ho facilitarien; oi més ara que hem vist l'esplèndida mostra al Palau Robert sobre «Roma a Catalunya».

Els tres volums de *La Recerca científica i tecnològica a Catalunya 1992*, exposats a la taula de publicacions rebudes, mostraven a la UAI l'aspecte ben humà, encara que no tan humanístic, del nostre IEC.

En la sessió final del dia 20 de juny es van prendre les decisions que afectaven la vida corporativa de la UAI, qüestions tractades en les comissions *ad hoc* reunides en hores extres dels dies anteriors. Aprovació dels comptes: com que el balanç casava bé, fou aprovat amb un superàvit que permet destinar quantitats mòdiques a algunes empreses de les categories A i B, com per exemple, i ja s'ha dit, a la Tabula Imperii Romani de la península Ibèrica; però no estic segur que també donin algunes engrunes per a ajudar altres projectes en els quals l'IEC col·labora.

A més de la repercussió de les inestables relacions poc amicals dels països de l'Orient més pròxim, i d'algunes que sorgeixen entre les nacions renascudes, com l'au fènix, de les cendres de l'antiga URSS, de les quals ja s'ha insinuat quelcom, se'ns informà també dels proble-

mes sorgits dins del Consell d'Europa pel perill d'eurocentrisme que aquest fomenta, que la UAI, però, no creu assumible, atesa la seva vocació intercontinental. Tampoc no són brillants les expectatives d'ajut acordades fins ara per la UNESCO; les seves dificultats financeres tendeixen a no atribuir crèdits a les organitzacions no governamentals (ONG); tot i que tant el secretari general de la UNESCO, Mr. D'Ormesson, ara cessat, com Mr. Sinaceur, també directiu de la mateixa organització, asseguraven que el director general, Federico Mayor Zaragoza, reafirma de totes totes el seu suport a les grans ONG mundials, entre les quals hi compta la UAI.

El darrer acte important va ser el renovellament d'una part del Buró. Com a nou president, sortí elegit el professor Roland Ris, de Suïssa; us estalvio els noms d'un vice-president i de tres dels vocals; com a quart, fou elegit el professor Eloy Benito y Ruano, de Madrid. Tothom es felicità de la composició del nou Buró.

Permeteu-me que, com queda bé dir *and last but not least*, expliqui una anècdota que, per la seva significació davant d'uns acadèmics amants del patrimoni artístic dels països respectius, ens va deixar l'esgarripança al cos. El dia 19 férem una visita al castell-palau de Beloeil, residència dels prínceps de Ligne, una de les cases nobles més importants d'Europa. Tractats, pel príncep en persona, amb exquisidesa senyorial, no mancada d'un to de tristor per les despeses enormes que costa mantenir-ne la dignitat, després de mostrar-nos el palau i els immensos jardins i llacs que l'envolten, ens oferí un àpat a la Gran Orangerie o hivernacle. A la façana, un cartell immens de la firma Sotheby's de Londres invitava a assistir a la subhasta de moltes peces notables de porcellana i ceràmica artística. Vam comprendre la tragèdia d'un estament social que en l'Europa d'avui aviat només es quedarà amb els records nostàlgics del que fou en altre temps. Els grans camions amb contenidors especials estacionats al davant es preparaven per endur-se aquelles meravelles d'art cap a les residències dels multimilionaris americans, alemanys i japonesos, o a les seus de multinacionals sense cara visible, o a les arques de bancs que conserven gelosament l'anomimat. Ens en vam anar, com ja deia Ovidi: *miscentes tristia laetis*, barrejant tristesa amb alegria.

Anscari M. Mundó
Membre de la
Secció Històrico-Arqueològica

DONACIONS DE PUBLICACIONS

L'Institut d'Estudis Catalans, en compliment d'un acord pres pel Consell Permanent, va començar el curs passat a portar a terme una sèrie de donacions de les seves publicacions a institucions i universitats de les terres catalanes.

Durant el curs 1992-1993 s'han fet efectives donacions a les entitats següents:

- Abadia de Montserrat
- Arxiu Històric de la Ciutat de Girona
- Ateneu Barcelonès
- Biblioteca Nacional de Catalunya
- Biblioteca Popular de Tortosa
- Biblioteca Pública de Girona
- Biblioteca Pública de l'Hospitalet de Llobregat
- Biblioteca Pública de Lleida
- Biblioteca Pública de Tarragona
- Biblioteca Pública de València
- Centre de Documentació i d'Animació de la Cultura Catalana (CEDACC)
- Museu Nacional d'Art de Catalunya
- Universitat d'Alacant
- Universitat de Barcelona
- Universitat de les Illes Balears
- Universitat de Perpinyà. Centre de Recerques i d'Estudis Catalans (CREC)
- Universitat de València
- Universitat Politècnica de Catalunya.

Aquestes donacions es fan en el marc d'un acte oficial al qual assisteixen representants de l'Institut i de la institució receptora. Durant el curs se n'han celebrat a la Universitat d'Alacant, on es va traslladar la Secció Filològica per tenir-hi una de les seves habituals sessions, el

16 d'octubre de 1992; als Estudis Universitaris de Vic, el 19 d'octubre de 1992; a l'Institut Menorquí d'Estudis, el 3 de desembre de 1992; a la Universitat Rovira i Virgili, el 22 de gener de 1993, i a l'Abadia de Montserrat, el 23 de juny de 1993.

Amb la resta d'institucions receptores de les publicacions, l'Institut celebrarà actes oficials de donació-recepció durant el curs que ara iniciem.

PRESSUPOSTOS

RESUM D'INGRESSOS
DE L'1.1.1992 AL 31.12.1992

1.	<i>Ingressos de lliure disposició</i>	
1.1.	Ingressos institucionals	465.214.000
	Generalitat de Catalunya	456.750.000
	— Departament d'Ensenyament	385.000.000
	— Departament de Cultura	70.000.000
	— Departament de Treball	1.750.000
	Ministeri d'Educació i Ciència	8.464.000
	— Despeses diverses	4.464.000
	— Infraestructura	4.000.000
1.2.	Ingressos propis	21.838.658
	Venda de llibres	7.025.246
	Ingressos d'administració d'afectats	562.962
	Ingressos financers	4.113.936
	Ingressos diversos	10.136.514
1.3.	Ingressos pendents de recepció	196.000.000
	Diputació de Barcelona (conveni 91-92)	20.000.000
	Ministeri d'Educació i Ciència	51.000.000
	CIRIT	125.000.000
	Total d'ingressos de lliure disposició	683.052.658

RESUM D'INGRESSOS
DE L'1.1.1992 AL 31.12.1992

2.	<i>Ingressos de disposició afectada</i>		
2.1.	Consell Permanent		12.892.045
	Generalitat de Catalunya	8.046.837	
	Ingressos diversos	4.845.208	
2.2.	Programes de l'IEC		499.550
	Generalitat de Catalunya	499.550	
2.3.	Centres de l'IEC		15.081.937
	Generalitat de Catalunya	1.995.767	
	Ministeri d'Educació i Ciència	9.120.000	
	Institucions públiques	2.598.214	
	Institucions privades	1.018.500	
	Ingressos diversos	349.456	
2.4.	Seccions de l'IEC		2.832.743
2.4.1.	Secció de Ciències i Tecnologia	2.832.743	
	Generalitat de Catalunya	2.832.743	
2.5.	Accions de suport a la recerca		4.661.871
	Generalitat de Catalunya	18.491.930	
	Ministeri d'Educació i Ciència	200.000	
	Institucions públiques	2.016.867	
	Institucions privades	1.280.000	
	Ingressos diversos	12.673.074	
2.6.	Romanent 1991		61.713.947
Total d'ingressos de disposició afectada			127.682.093

LIQUIDACIÓ DE DESPESES CORRESPONENT ALS INGRESSOS
DE LLIURE DISPOSICIÓ DE L'1.1.1992 AL 31.12.1992

1.	<i>Consell Permanent</i>		54.280.659
1.1.	Relacions i convenis internacionals	45.034.953	
1.2.	Desplaçaments i congressos	1.845.706	
1.3.	Cartell de premis	7.400.000	
2.	<i>Administració general</i>		128.909.197
2.1.	Remuneracions del personal	73.734.612	
2.2.	Despeses de béns corrents i serveis	55.174.585	
3.	<i>Serveis comuns</i>		78.346.987
3.1.	Departament de Publicacions	30.252.121	
3.2.	Centre d'Estudis i Desenvolupaments Informàtics	41.923.090	
3.3.	Servei de Correcció	6.171.776	
4.	<i>Programes de l'IEC</i>		174.358.289
4.1.	Art Romànic Català	8.632.570	
4.2.	Arxiu de Textos Catalans Antics	4.983.762	
4.3.	Catalunya Carolíngia	1.937.800	
4.4.	Diccionari del Català Contemporani	158.804.157	
5.	<i>Centres de l'IEC</i>		139.675.173
5.1.	Centre de Terminologia per a la Llengua Catalana (TERMCAT)	74.574.703	
5.2.	Oficines Lexicogràfiques	35.642.657	
5.3.	Centre de Recerca Matemàtica	22.300.526	
5.4.	Laboratori d'Estudis Geofísics Eduard Fontserè	7.157.287	
6.	<i>Seccions de l'IEC</i>	58.296.737	58.296.737
7.	<i>Accions de suport a la recerca</i>		44.549.498
7.1.	Societats filials	13.857.812	
7.2.	Desenvolupament de convenis	30.691.686	
8.	<i>Inversions</i>		31.484.070
8.1.	Inversions ordinàries	31.484.070	
9.	<i>Dèficit 1991</i>		24.386.668
	Total de despeses de lliure disposició		734.287.278

**LIQUIDACIÓ DE DESPESES CORRESPONENT ALS INGRESSOS
DE DISPOSICIÓ AFECTADA DE L'1.1.1992 AL 31.12.1992**

1.	<i>Consell Permanent</i>	15.141.674
1.1.	Borses d'estudi	3.950.000
1.2.	Cursos CIRIT	5.381.000
1.3.	Llegat Pompeu Fabra	5.810.674
2.	<i>Programes de l'IEC</i>	1.176.245
2.1.	Art Romànic Català	1.176.245
3.	<i>Centres de l'IEC</i>	18.593.152
3.1.	Centre de Terminologia per a la Llengua Catalana (TERMCAT)	5.171.746
3.2.	Oficines Lexicogràfiques	1.281.925
3.3.	Centre de Recerca Matemàtica	10.609.192
3.4.	Laboratori d'Estudis Geofísics Eduard Fontserè	1.530.289
4.	<i>Seccions de l'IEC</i>	13.585.110
4.1.	Secció Històrico-Arqueològica	4.114.252
4.2.	Secció de Ciències i Tecnologia	2.484.600
4.3.	Secció Filològica	6.986.258
5.	<i>Accions de suport a la recerca</i>	37.922.637
5.1.	Societats filials	11.470.443
5.2.	Desenvolupament de convenis	26.452.194
Total de despeses de disposició afectada		86.418.818

PRESSUPOST D'INGRESSOS
PER A L'ANY 1993

1.	<i>Ingressos institucionals</i>	656.500.000
1.1.	Generalitat de Catalunya	635.000.000
	Departament d'Ensenyament	375.000.000
	Departament de Cultura	60.000.000
	CIRIT (per als centres de l'IEC)*	150.000.000
	CIRIT (per al DCC, 1993)*	50.000.000
1.2.	Ministeri d'Educació i Ciència	11.500.000
	Despeses diverses	4.500.000
	Infraestructura	7.000.000
1.3.	Diputació de Barcelona (conveni 93)	10.000.000
2.	<i>Ingressos propis</i>	6.000.000
	Venda de llibres	6.000.000
Total d'ingressos		662.500.000

* Pendants de concretar d'acord amb el Pla de recerca de la CIRIT.

PRESSUPOST DE DESPESES
PER A L'ANY 1993

1.	<i>Consell Permanent</i>		16.500.000
1.1.	Relacions internacionals i convenis	7.500.000	
1.2.	Desplaçaments i congressos	1.000.000	
1.3.	Cartell de premis	8.000.000	
2.	<i>Administració general</i>		141.960.000
2.1.	Remuneracions del personal	76.300.000	
2.2.	Despeses de béns corrents i de serveis	65.660.000	
3.	<i>Serveis comuns</i>		141.306.000
3.1.	Publicacions	37.600.000	
3.2.	Centre d'Estudis i Desenvolupaments Informàtics	95.000.000	
3.3.	Servei de Correcció	8.706.000	
4.	<i>Programes de l'IEC</i>		30.700.000
4.1.	Art Romànic Català	5.000.000	
4.2.	Arxiu de Textos Catalans Antics	4.700.000	
4.3.	Catalunya Carolíngia	1.000.000	
4.4.	Diccionari del Català Contemporani	20.000.000	
5.	<i>Centres de l'IEC</i>		210.000.000
5.1.	Oficines Lexicogràfiques	100.000.000	
5.2.	Centre de Recerca Matemàtica	25.000.000	
5.3.	Centre de Terminologia per a la Llengua Catalana (TERMCAT)	60.000.000	
5.4.	Altres centres	25.000.000	
6.	<i>Seccions de l'IEC</i>		35.000.000
7.	<i>Accions de suport a la recerca</i>		25.800.000
7.1.	Societats filials	23.000.000	
7.2.	Desenvolupament de convenis	2.800.000	
8.	<i>Inversions</i>		10.000.000
8.1.	Inversions ordinàries	10.000.000	
9.	<i>Dèficit 1992</i>		51.234.000
Total de despeses per al 1993			662.500.000

CONVENIS

Durant el curs 1992-1993, l'Institut d'Estudis Catalans ha establert els convenis i acords de col·laboració amb les institucions i les entitats següents:

- Departament d'Indústria i Energia de la Generalitat de Catalunya i Universitat de Barcelona.

Objectiu: Gestió de la funció de control de vigilància ambiental.

- Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya.

Objectiu: Portar a terme actuacions d'interès comú referents a la toponímia.

- Consejo Superior de Investigaciones Científicas i Dirección General de Bellas Artes y Archivos el Centro Nacional de Información Geográfica.

Objectiu: Edició del full K/J-31 de la Tabula Imperii Romani.

- Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Politècnica de Catalunya.

Objectiu: Cessió de materials corresponents al CTILC-DCC per a la realització de tesis doctorals en el marc del programa «Formalització del llenguatge natural».

- Consorci Ter-Llobregat. Ens d'Abastament d'Aigua.

Objectiu: Investigacions sobre els contaminants orgànics presents en les aigües del Ter i del Llobregat.

- Departament d'Indústria i Energia de la Generalitat de Catalunya.
Objectiu: Elaboració pel TERMCAT de diversos glossaris dels termes bàsics que són objecte de les obres que formen part de la col·lecció «La Indústria a Catalunya».

- Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya.
Objectiu: Senyalització de punts característics a les carreteres.

- Fundació Gallifa.
Objectiu: Col·laboració en el Simposi Internacional de Filosofia de l'Edat Mitjana.

- Institut Menorquí d'Estudis.
Objectiu: Contribució al coneixement de la cronologia absoluta de la prehistòria de l'illa de Menorca.

- Universitat Politècnica de Catalunya.
Objectiu: Creació del Centre d'Estudis de Risc Tecnològic.

Així mateix, l'Institut d'Estudis Catalans ha renovat els convenis marc de col·laboració amb la Universitat de Barcelona, amb la Universitat Autònoma de Barcelona, amb la Universitat de València, amb la Universitat Jaume I, de Castelló, i amb la Universitat Politècnica de Catalunya.

PREMIS I BORSES D'ESTUDI

L'Institut d'Estudis Catalans concedí el dia 15 de març de 1993 els premis convocats en el *Cartell de premis* de l'any 1992. El resultat del concurs ha estat el següent:

Premi Antoni Fiter i Rossell

Ponència: Josep M. Puig, Joan Becat i Lluís Puig.

Atorgat a Pere Figareda i Cairol (d'Anglès) pel treball *Comentaris al Reglament regulador del procediment sancionador andorrà*.

Premi Eduard Fontserè

Ponència: Francesc Serra, Antoni Giró i Ramon Canal.

Atorgat a Eduard Vives i Santa-Eulàlia (de Sant Cugat del Vallès) pel treball *Simulació Monte Carlo de sistemes amb acoblament de graus de llibertat*.

Premi Francesc Vives

Ponència: Oriol de Bolòs, Joan Vilà i Oriol Riba.

Atorgat a Carles Castell i Puig (de Sant Cugat del Vallès) pel treball *Ecofisiologia d'individus adults i rebrots de dues espècies esclerofil·les mediterrànies: Arbutus unero i Quercus ilex*.

Premi Jaume Carner i Romeu

Ponència: Josep M. Muntaner, Joan Triadú i Joan Vilà.

No ha estat adjudicat.

Premi Joaquim i Antoni Trias i Pujol

Desert.

Premi Joaquim Carreras i Artau

Ponència: Eusebi Colomer, Pere Lluís i Font i Josep Perarnau.

Atorgat a Jaume de Puig i Oliver (de Barcelona) pel treball *La filosofia de Ramon Sibiuda* († 1436).

Premi Josep Puig i Cadafalch

Ponència: Xavier Barral, Francesc Fontbona i Josep Guitart.

Atorgat a Xavier Dupré i Raventós (de Tarragona) pel treball *Descripció, anàlisi i estudi comparatiu de l'arc de Berà* (Roda de Berà, Tarragonès).

Premi Lluís Domènech i Muntaner

Ponència: Manuel Ribas, Josep Martorell i Lluís Domènech.

Atorgat a Ferran Sagarra i Trias (de Barcelona) pel treball *Barcelona, ciutat de transició* (1848-1868). *El projecte urbà a través dels treballs de l'arquitecte Miquel Garriga i Roca.*

Premi Marià Aguiló

Ponència: Vicent Pitarch, Jordi Sarsanedas i Joan Veny.

Atorgat *ex aequo* a Antoni Ignasi Alomar Cañellas (de Ciutat de Palma) pel treball *L'armament a l'illa de Mallorca als segles XIV i XV: estudi de la seva terminologia*, i a Joan J. Ponsoda i Sanmartín (de Sant Joan d'Alacant) pel treball *La llengua catalana a Cocentaina al segle XIII segons el Llibre de la Cort de Justícia.*

Premi Massó i Torrents

Ponència: Albert G. Hauf, Josep Massot i Joan Bastardas.

Atorgat a Xavier Renedo i Puig (de Girona) pel treball *Edició i estudi del «Tractat de luxúria» del Terç del Crestià, de Francesc d'Eiximenis.*

Premi Menéndez Pelayo

Ponència: Emili Giralt, Joaquim Rafel, Pere Lluís i Font, M. Teresa Ferrer i Albert G. Hauf.

Atorgat a Pedro M. Cátedra García (de Salamanca) pel treball *San Vicente Ferrer en Castilla (1411-1412). Estudio bibliográfico y literario. Edición de los textos inéditos.*

Premi Pius Font i Quer

Ponència: Oriol de Bolòs, Creu Casas i Xavier Llimona.

Atorgat a Mireia Giralt i Esteve (de Barcelona) pel treball *Flora i vegetació líquènica epifítica de la plana i serralades litorals tarragonines. Estimació de la contaminació atmosfèrica a la plana del Camp de Tarragona prenent els líquens com a bioindicadors.*

Premi Prat de la Riba

Ponència: Emili Giralt, Joaquim Rafel, Ramon Margalef, Joandomènec Ros i Xavier Llimona.

Atorgat a Josep Nuet i Badia i Josep M. Panareda i Clopés (de Barcelona) pel treball *Flora de Montserrat.*

Premi Pròsper de Bofarull

Ponència: Albert Balcells, Manuel Mundó i Miquel Tarradell.

Atorgat a Isidra Maranges i Prat pel treball *Els menjars medievals a les terres catalanes.*

Premis de projecció internacional

Premi Catalònia

Ponència: Emili Giralt, Josep Vigo, Enric Casassas, Antoni M. Badia i Josep Perarnau.

Atorgat a Marie-Claire Zimmermann (de París) per la seva dedicació a la recerca en història i crítica de la literatura catalana i per la seva tasca de difusió de la llengua i la cultura catalanes a l'Estat francès.

Premi Ferran Sunyer i Balaguer

Ponència: G. Frey, J. Girbau, P. Malliavin, i J. Oesterlé.

Atorgat a Alexander Lubotzky (d'Israel) per la monografia titulada *Discrete groups, expanding graphs and invariant measures.*

Premi Internacional Ramon Llull

Ponència: Emili Giralt, Joan Becat, Josep Benet, Oriol de Bolòs, Enric Casassas, Antoni Ferrando, Josep M. Llompарт, Gregori Mir i Joan Triadú.

Atorgat a Kálmán Faluba (d'Hongria) el 13 de gener de 1993.

Premis per a estudiants

Premi de la Institució Catalana d'Història Natural

Atorgat a Iolanda Garcia i Pausa, Núria Santacana i Quintas i Xavier Segura i Julián pel treball *Estratigrafia i sedimentologia de les formacions margues de Mirambell i calcàries i margues de les Artoles al sector nord-occidental de la conca del Maestrat*.

Accèssit atorgat a Frederic Ximeno i Roca pel treball *Les ectomycorizes*.

Accèssit atorgat a Núria Santacana i Quintas i Xavier Segura i Julián pel treball *Estudi tafonòmic de la flora neògena de Beders i Sanavastre (fossa de la Cerdanya)*.

Premi de la Institució Catalana d'Estudis Agraris

Atorgat a Pere Alvarado i Crasas pel treball *Heliothis armigera: Relació entre les captures amb les trampes de feromona, el nivell d'ovoposició i danys en tomàquet d'exterior al Maresme. Comportament d'ovoposició en altres vegetals hostes: clavell i blat de moro*.

Accèssit atorgat a Sebastià Pons i Miquel pel treball *Inducció de la diapausa en Cydia pomonella L. (Lepidoptera: Tortricidae) i les seves implicacions en el control integrat a Lleida*.

Accèssit atorgat a Clara Martí i Dalmau pel treball *Gènesi i classificació dels sòls de l'Alta Garrotxa*.

Premi de la Societat Catalana de Biologia

Atorgat a Concepció Mora i Giral pel treball *Obtenció i caracterització d'anticossos policlonals dirigits contra l'extrem C-terminal del transportador de glucosa del tipus GLUT4*.

Premi de la Societat Catalana de Física

Atorgat a Jaume Ribera i Pané pel treball *Interferometria òptica de Fourier. Obtenció de l'espectre*.

Premi de la Societat Catalana de Matemàtiques

Atorgat a Antoni Guillamon i Grabolosa pel treball *La transformació de Filippov en sistemes depredador-presa*.

Premi de la Societat Catalana de Química

Atorgat a Pau Comes i Bordes pel treball *Estudi de la fracció lipídica de la matèria orgànica sedimentària en embassaments de la península Ibèrica*.

Premi de la Societat Catalana de Tecnologia

Atorgat a Màrius Tresàncez i Montaner pel treball *Disseny i construcció d'un descompressímetre controlador per a cambra hiperbàrica*.

Borses d'estudi

Borses d'estudi Generalitat de Catalunya

Ponència: Marc Taxonera (Fundació Congrés de Cultura Catalana), Josep Roca-Pons (Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes), Josep M. Huguet (Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya), Pere de Palol (Institut d'Estudis Catalans) i Joan Veny (Institut d'Estudis Catalans).

Atorgada a Tomàs Sarrahima (de San Juan, Puerto Rico) per la proposta de treball titulada «Sobre l'escriptor Josep Coll i Britapaja (1840-1904)».

Atorgada a Marina I. Kiyenya (de Moscou) per la proposta de treball «El moviment literari a Catalunya (Salvador Espriu)».

Atorgada a Marina Cuccu (de Sardenya, Itàlia) per la proposta de treball «Shakespeare a Catalunya: V. Balaguer i la introducció de Romeu i Julieta».

Atorgada a Véronique Izard (de Tolosa, França) per la proposta de treball «Le fer et la forêt dans les Pyrénées Catalanes».

Atorgada a Maria Kharxiladze (de Geòrgia) per la proposta de treball «Estudi de l'ús dels articles en la llengua catalana»

Atorgada a Donatella Siviero (de Nàpols, Itàlia) per la proposta de treball «Sobre *Tirant lo Blanc*».

Atorgada a Berena Verger (de Viena, Àustria) per la proposta «Estudi sobre temes i estratègies del teatre català (1939-1990)».

Atorgada a Rosana Bianchi (de Rosario, Argentina) per la proposta de treball «Aprendre els mètodes adequats per a l'ensenyament de l'idioma català dirigit a nens i adolescents».

NECROLOGIES

En l'*Anuari* del curs passat fèiem avinent la mort de Joan Fuster i Ortells i de Lluís Casassas i Simó. Quan publicàrem aquell *Anuari* vam anunciar que l'Institut celebraria sengles sessions necrològiques en record d'aquests membres.

L'acte en memòria de Joan Fuster tingué lloc el 25 de gener i hi intervingueren els membres de l'Institut Antoni Ferrando, de la Secció Filològica, i Joaquim Molas i Emili Giralt, de la Secció Històrico-Arqueològica.

L'acte en memòria de Lluís Casassas se celebrà el 21 de juny i fou organitzat per l'Institut amb la col·laboració de la Societat Catalana de Geografia i la Societat Catalana d'Ordenació del Territori. Comptà, a més, amb la intervenció d'un bon col·lega i estimat amic de Lluís Casassas, el professor Georges Bertrand, de la Universitat de Tolosa. Per l'Institut, intervingué Joan Vilà i Valentí, de qui és també l'escrit biogràfic de Lluís Casassas que publiquem prèviament a la seva intervenció; per la Societat Catalana de Geografia, parlà Vicenç Biete i, per la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, ho féu Tomàs Pou.

A continuació, transcrivim els parlaments efectuats en el desenvolupament de tots dos actes.

JOAN FUSTER I ORTELLS (1922-1992)

Joan Fuster i la llengua

En la introducció a *Nosaltres, els valencians*,¹ Joan Fuster confessava que, en decidir-se a redactar les seues reflexions sobre la condició nacional dels valencians, no l'assistia cap altra autoritat que aquesta: «la d'haver-me apassionat fins a l'obsessió per la vida i el destí del meu poble. Potser l'única passió noble que reconec en mi». Si per «vida» entenem la història i per «destí», les possibilitats de futur, podem deduir fàcilment que aquests han estat els eixos bàsics d'una part substancial de les reflexions fusterianes. I dins la «vida» i el destí» dels Països Catalans, la llengua ocupa un lloc central.

Ara bé, Fuster no va considerar mai la llengua com un símbol a preservar, un producte cultural o un objecte d'estudi. Per a ell, la llengua és sobretot una eina de comunicació, la finalitat principal de la qual és transmetre eficaçment, amb claredat i precisió, les idees que hom vol expressar. Per això, al vell eslògan de la Renaixença «Puix parla català, Déu li'n do glòria» oposava aquest altre decasíl·lab: «Puix parla català, vege'm què ha dit». I, per això, a les especulacions dels lingüistes i filòlegs sobre l'estructura, l'evolució interna o la variació diatòpica oposava la seua preferència per la recerca del mot precís i de la construcció ajustada. El següent fragment d'una carta adreçada a Júlia Blasco el 25 de juliol de 1981, sintetitza magistralment la seua filosofia lingüística:

Quant a la «llengua, a què dones preferència, jo no m'he plantejat mai les serpentinaes de la «gramàtica generativa», ni les altres delícies de la «lingüística» combinada amb la «lògica». He llegit els papers adequats, i m'han deixat indiferent. Em limite a veure la llengua com un mitjà de comunicació imperfecte, però l'únic que tenim a l'abast. Cada paraula és un equívoc, i amb aquests equívocs parlen les famílies, es fan contractes, s'escriuen poemes, els jutges dicten sentències, [...] perquè, si la paraula és un do de l'espècie humana, també és la seua perillosa fatalitat. Els esquemes verbals, «cossificats», són enganyosos. Els hauríem d'esmolat molt, amb una sintaxi clara, amb un lèxic diàfan. I això és el que ningú no vol fer. Parlen de sintagmes, de morfemes, de semàntica. La paraula, o és «poètica» o és «social». Si és «poètica», pot ser lírica o filosòfica; si és «social», esdevé cosa de precisió utilitària: Un tràmit convencional.²

Conseqüent amb aquesta idea de la llengua com a convenció, Fuster defensa per al català una articulació unitària i un model de llengua pràctic i assequible a tothom. Els textos que tot seguit citaré permeten copsar prou bé l'ideal de llengua que propugnava.

El primer correspon a una carta adreçada a Sanchis Guarner el 25 de desembre de 1950, en què Fuster posava punt final a una sèrie d'intercanvis epistolars a propòsit de les concessions gramaticals que aquell havia reconegut en la seua *Gramàtica valenciana*. La carta començava així:

Reprendre ara el tema polèmic de la morfologia resulta fatigós, una mica enervant i tot. He mantingut sempre, sobre això, una ac-

2. BLASCO, Júlia: «Les filosofies de Joan Fuster». A: *Miscel·lània Joan Fuster*. Vol. VI. [En premsa].

titud bastant clara, i només provisionalment, i per unes suposades raons de tàctica, vaig considerar convenient de cedir-hi.³ Avui, ni les «raons» ni la «conveniència» no em semblen gens vàlides, i he decidit retornar a les meves posicions inicials. En definitiva, potser tot és una qüestió de temperament, i la meua *anima naturaliter cartesiana* no tolera, davant el problema de la llengua literària, sinó una solució «definitiva», «normal», «raonable», «lògica», «a-pintoresca», «a-dialectal», «a-historicista», etcètera. Comprenc perfectament que hi hagi valencians —tu, i tants— defensors de tot el contrari, o de gairebé tot el contrari. No seré jo qui us discutirà el dret a preconitzar l'ús de la morfologia de l'Olleria o de Joanot Martorell. Àdhuc sóc capaç de reconèixer que, en conseqüència, sou més «castissos» que jo. Ara: sincerament, no sento cap atracció pels «legitimismes» lingüístics («tal paraula o forma és *bona* perquè l'emprava Ausias March o Jaume Roig»: d'això, en dic «carlisme» idiomàtic), ni m'entusiasmen les «varietats dins la unitat»: ni, menys encara, crec en la necessitat de tenir, o sostenir, els valencians, un *accent regional* dins la literatura catalana.⁴

La impressió que deixa aquesta carta és que Fuster es pronunciava per un model de llengua uniforme, basat en el barceloní. Però no és ben bé així. Certament, propugnava una morfologia única, la practicada per Fabra. Ara bé, no era partidari de cap coloració local, ni tan sols de la barcelonina. Aspirava a un model de llengua supradialectal i modern, clar i precís. Ell mateix el definia implícitament el 1956, en presentar la llengua de Costa i Llobera com un exemple de rigor i universalitat, on la «flexibilitat i el sentit del matís que consagren l'arrel mallorquina de l'escriptor» són una invitació, no a l'*accent regional*, sinó a «la participació *viva* en el disseny unitari de l'idioma comú». Després de remarcar la pulcritud de la prosòdia costiana, Fuster conclouia que qualssevol altres observacions sobre la llengua literària del poeta mallorquí

vindrien a confirmar el fet que l'ideal idiomàtic de Costa se situava en un punt excel·lent, equidistant dels diversos localismes possibles, inspirat pel bon gust, confiat del seu abast nacional.⁵

3. Probable al·lusió a la seua acceptació de la normativa de l'editorial Torre (1948). Tot i considerar la *Gramàtica valenciana* de Manuel Sanchis Guarner (1950) com una fita per a la implantació del fabrisme al País Valencià, Fuster sempre lamentà les excessives concessions regionals que Sanchis hi havia propugnat i tanmateix no havia seguit mai, fins al punt que en les *Converses inacabades* de Toni Mollà (València: Tàndem, 1992, p. 21) no s'esmentà d'advertir a l'entrevistador: «I fes el favor de no fer com Manolo Sanchis, que en les gramàtiques deia coses que després ell no aplicava».

4. Arxiu Sanchis Guarner. Reproduïda com a apèndix al meu estudi preliminar de l'edició facsímil de SANCHIS GUARNER, Manuel. *Gramàtica valenciana*. Barcelona: Altafulla, 1993. [En premsa].

5. «Notes complementàries», dins: «La poesia i Josep Carner». A: FUSTER, Joan, *Obres completes*. Vol. 2. Barcelona: Edicions 62, 1969, p. 112-113. El subratllat és meu.

I que aquest ideal idiomàtic era també el de Fuster, ho podem comprovar en una sèrie de notes de dietari, comentaris sobre traduccions i articles periodístics que publicà si més no fins al 1971.

De 1957, encara que apareguda el 1969, és una nota de dietari on Fuster reivindica la gramàtica com a referent neutralitzador de les diferències diatòpiques. En el cas del català, la reivindicació esdevé una necessitat imperiosa:

El català no és un idioma estabilitzat, i fins que no ho sigui, el seu risc és l'anarquia proliferadora d'anarquia comarcalista, raquítica, instintiva... De vegades, entre els escriptors del país, s'incuba un remordiment alarmant: ¿no estarem «distanciant-nos» del poble, per fidelitat a la gramàtica? La pregunta és bastant lògica. El nostre poble, en efecte, no rep la gramàtica allà on hauria de rebre-la: en píndoles didàctiques a l'escola; en formes insensibles, per mediació de la premsa i dels altres instruments de difusió mecànica. En realitat, la «gramàtica» no s'aparta massa de la llengua parlada, però tampoc no podia apartar-se'n. Si ho hem de dir tot, caldrà afirmar que la llengua viva, per contaminació del castellà i per desgast o depauperació, s'aparta de la «gramàtica». [...] A Sueca, a Perpinyà, a Maó, i a tot arreu, si volem recolzar-nos en la llengua «parlada», ho hem de fer amb un criteri selectiu. O sigui: amb la gramàtica a la mà... No tenim més remei que abraçar-nos a la «gramàtica». No sostindré, ara ni mai, que els «gramàtics» tinguin sempre raó, ni que la «llengua culta», estereotipada, sigui l'última paraula del credo. Però, fora de la «gramàtica», fora del «comú denominador» —vigent, o en tot cas, acceptable, tant per a Sueca com per a la Barceloneta, per a Andorra com per a Felanitx, per a Gràcia i per a Perpinyà—, tot són «fets diferencials»...⁶

Fuster pogué aplicar el seu ideal de llengua literària en les seues versions de diverses obres estrangeres, tasca que li permeté reafirmar-se en les seues posicions, a vegades de manera explícita, com podem observar en el pròleg a la traducció d'una obra de Johan Falkberget (1962):

El meu propòsit, en *La quarta vigília*, ha estat arribar a escriure un català «neutre», vull dir, no massa separat de la llengua viva tal com aquesta es manté, per terme mitjà, en tots els Països Catalans.⁷

Més explícit en aquest sentit, tant pel que fa al to com a model de llengua utilitzat, és el comentari que féu posar com a colofó de la seua traducció de *La pesta* de Camus (1962), on l'autor es considera

6. «Maneres de parlar». A: FUSTER, Joan. *Obres completes*. Vol. 2, p. 321-322.

7. «Pròleg del traductor». A: FALKERGET, Johan. *La quarta vigília*. Barcelona: Club Editor, 1962, p. 16.

obligat a justificar, davant un públic lector majoritàriament barceloní, algunes preferències lèxiques que aquest públic podria sentir com a valencianes:

El traductor s'excusa d'haver d'al·legar, en primer lloc, la seva procedència valenciana. Els automatismes propis de la seva llengua col·loquial, no sempre coincidents amb els hàbits consagrats de la llengua literària, potser donen a la seva prosa un matís una mica estrany al gust idiomàtic del públic de les altres terres catalanes. Confia, però, que ningú no li'n farà retret. Al cap i a la fi, si l'anomenada «llengua literària» no és una «terra de tots», on *tots* ens podem trobar, de què ens serviria? Qüestió distinta fóra la relativa a certes aparents o reals transgressions gramaticals, i és d'esperar que l'agudesa del lector no deixarà de relacionar-les amb la polèmica que, sorda o descarada, debaten d'uns quants anys ençà uns quants intel·lectuals catalans. El traductor no gosa entrar, ara i ací, en el fons del problema. Home tímid, cautelós o simplement escèptic per naturalesa, s'estimaria més de no entrar-hi mai. En tot cas, i ja que la cosa està plantejada, es decantaria per una solució de terme mitjà, que d'un cantó evités una mica l'encarcament del purisme ultrancer, i de l'altre eludís qualsevol risc d'anarquia. Per això, en aquesta versió de *La pesta*, ha prescindit dels *llurs*, dels *àdhucs*, dels *quelcoms*, i d'alguns altres vocables igualment fora d'ús —d'ús general, si més no—, i ha preferit *ser* a *ésser* com a infinitiu. És ben sabut que aquesta tria no contradiu els principis de la més restringida ortodòxia fabrista. Però, també per la mateixa raó última, el traductor s'ha esforçat per no excedir-se a introduir en el seu lèxic mots que no vinguin autoritzats en les pàgines normatives del Diccionari de Fabra. No li agrada gens l'expedient de substituir un arcaisme per un barbarisme. És clar que tot això resulta molt complex, i és inútil de parlar-ne sense referir-ho a exemples concrets. De tota manera, davant la majoria dels trencacolls lingüístics que presenta l'ús literari actual del català, entre l'arcaisme i el barbarisme hi ha sempre una tercera via: l'enginy de l'escriptor. Un simple gir de la frase pot salvar perfectament la disjuntiva, i el text, no apartant-se de la llengua viva, es mantindrà dins la més absoluta correcció: ni el *domine* purista, ni el lector desansiat no hi tindrien res a dir. Les circumstàncies —extraliteràries— que travessen aconsellen aquesta discreció, almenys provisionalment. El traductor no sap quants barbarismes se li han pogut escapar, sense voler-ho, en la present redacció catalana de *La pesta* de Camus. D'aquestes rellicades involuntàries, se'n peneix contritament. Només quatre o cinc mots inadmissibles hi han estat admesos per ell amb premeditació. Els més vistosos són *cuidar* i *curar*, *decepcionant* i *clarividència*, que ha usat en les accepcions que avui tenen en el llenguatge corrent d'una gran part, si no de la totalitat, del domini català. I ben mirat, això és tot.⁸

8. «Nota del traductor». A: CAMUS, Albert, *La pesta*. Barcelona: Vergara, 1962, p. 255-256.

El 1969 reiterà —aquesta vegada en un article periodístic i amb el mateix títol que la citada nota de dietari de 1957— la necessitat d'adoptar per al català literari els mateixos criteris que fan servir les altres llengües de cultura:

Les «autoritats» de la llengua, en els nostres debats, són, habitualment, *residus*: el que deia l'àvia, el que diuen a tal poblet, el que hem fixtat a Muntaner o a Bernat Metge, el que aconsellava tal o tal altre gramàtic de fa quaranta anys. Sobretot, a base de testimonis «vius», aquests *residus* solen ser: 1) geogràfics: a Eivissa, a Besalú, a Elx, a Salses ho diuen així o de l'altra manera; 2) d'edat: els vells encara ho diuen; i 3) de classe: als ravals, a la Barceloneta, els pagesos... No hi ha dubte: la llengua, si es manté «pura», s'hi manté en les zones residuals. En les quals, altrament, també hi ha el màxim perill d'«impuresa», perquè són les més vulnerables a la mistificació ingènua. En la pràctica, si hem de jutjar pel que s'esdevé a tot arreu —amb l'anglès, amb el rus, amb l'alemany, amb l'italià, amb el castellà, amb el francès—, les llengües, en la mesura que són «vives» —i no ho són gaire—, s'articulen *contra* o *malgrat* els «residus». Fixem-nos-hi, simètricament: 1) el centre geogràfic, la «capital»; 2) els joves; i 3) ai! els «rics», o sigui, les persones *cultivades*... En el català, tot això és ambigu i contradictori. Amb la particularitat que, mentrestant, s'hi interfereixen la televisió, la ràdio, l'escola, les lectures de quiosc, que són factors que no pertanyen a la sèrie residual ni a l'altra. Aquesta ingerència és sarcàsticament dolorosa: la ignoren els uns i els altres, els del *residu* rousseaunià i els de la *norma* diguem-ne racionalista. Tots dos blocs d'opinió incorren en el pecat de *legitimisme* (aquest mot és més «vàlid» que l'altre per aquest motiu, o pel motiu contrari: perquè el trobem en Lluïll, en Metge o en Martorell, perquè sempre l'han dit a Benigani, a Felanitx o a Vallgorguina, perquè és d'ús entre les minories cultes i patufetitzades...). Mentrestant, insisteixo, el transistor i *Hola*, i la «petita-pantalla», «al·lògens», hi fan la seva. Davant d'això ja no té cap sentit un mallorquinisme, un valencianisme, un barcelonisme, una «autoritat» medieval, ni probablement el mateix Fabra pre-televisiu, pre-transistorial i pre-gairebé-tot... M'inclino a creure que les alternatives anteriorment esbossades comencen a fer-se veure en una perspectiva de caducitat: el català, si ha de ser alguna cosa, i fins i tot si ha de «ser», *tout court*, ha de tirar al dret: ni ha d'emocionar-se amb els *residus* ni ha d'escalvitzar-se a la *norma*. En la nostra societat, els *residus* —de geografia, d'edat i de classe— no poden fer res; la *norma* —el centre, uns hipotètics «joves», els lectors cultes, pujats en la lectura arcaica de papers apodíctics—, tampoc pot fer molt més... Em fa vergonya de postular un «terme mitjà», perquè els «termes mitjans» tenen molt mala premsa. Però em sembla que hi ha una via intermèdia, equidistant i equilibrada, sense acadèmic, circumstancial i permanent (permanent sense ambicions), central i perifèric... Aquí, o ací, ningú no ha guanyat la partida [...]. I cal guanyar-la... Cal trobar una fórmula que la guanyi... En definitiva, els qui escrivim en català hem de tenir, o hauríem de tenir, per «regla»

una expectativa menys apriorística i més pragmàtica. Que el senyor que escrigués a Sabadell o a Manacor, a Palma o a Barcelona, pensés que ha de ser llegit —hipotèticament, si més no— a Perpinyà, a Girona, a Lleida, a Alacant. I, si és possible, pels uns i pels altres: pels vells i pels no tan vells, pels rics i pels no tan rics.⁹

Fuster identificava el «terme mitjà» que postulava amb l'ideal de llengua literària de Fabra. Són ben reveladores, en aquest sentit, les paraules que va escriure Fuster en ocasió de l'homenatge a l'il·lustre lingüista barceloní de 1963:

Després de Fabra, la normalització el català és un fet: la normalització interior, la primera i prèvia, la més urgent. Fabra ens restituïa uns esquemes gramaticals que procedien de la tradició, abraçaven la totalitat dels matisos regionals de l'idioma i proveïen la llengua d'uns mòduls regulars, útils per a totes les feines intel·lectuals. En el fons, Pompeu Fabra donava claredat i justesa a un dels més grans, i també dels més indecisos propòsits de la Renaixença: la unitat literària de la llengua. Unitat en el temps i en l'espai. En el temps: perquè, amb un tacte extraordinari i una equilibradíssima pulcritud, donava al català modern, corromput o desorientat, unes arrels vives en el noble patrimoni literari medieval, i restablí així la línia de continuïtat que la Decadència trencava. I en l'espai: perquè, sobreposant-se a les divergències dialectals i als entossudiments particularistes, feia possible la reconciliació «idiomàtica» de tots els catalanoparlants en un terreny equànim i superior. Aquest últim aspecte és, sens dubte, el més ric en possibilitats eficients. Condició imprescindible del recobriment nacional dels Països Catalans era, és, la represa de la nostra vella comunitat cultural a través de la llengua que ens fa uns. Les suspicàcies localistes, els estancaments comarcals, podien posar en perill aquesta necessària identificació i era en el camp dels malentesos gramaticals on el perill oferia majors perspectives de fracàs. Fabra va saber donar-nos una solució, dins la qual tots els qui parlem català ens sentim còmodes. De tant en tant, uns o altres, han tractat de deformar la visió exactament nacional de Fabra: els uns adoptant-lo com a bandera d'un barcelonisme —diguem-ne barcelonisme— exclusivista; els altres, rebujant-lo o discutint-lo, també, com a «barcelonista». Són interpretacions tendencioses i superficials. Fabra es col·locava en un punt, a partir del qual les seves solucions resultaven igualment vàlides per a la gent de tots els Països Catalans.¹⁰

9. «Maneres de parlar». *Serra d'Or*, núm. 116 (maig 1969), p. 41. L'article, indirectament, es fa ressò de diverses polèmiques lingüístiques del postfabrisme, datables entre 1957 i 1971, en les quals s'arribà a insinuar el problema de la «llengua literària», que tant preocupava Fuster. Cfr. SOLÀ, Joan, «Polèmiques lingüístiques del postfabrisme». A: *Del català incorrecte al català correcte: Història dels criteris de correcció lingüística*. Barcelona: Edicions 62, 1977, p. 137-161.

10. *Record de Pompeu Fabra*. Perpinyà, 1963, p. 42-43.

A pesar d'haver-se manifestat sempre «partidari d'un ús gramatical únic i exclusiu. El del senyor Fabra, que al cel sia», en la «Introducció» a les seues *Obres completes* —d'on provenen aquestes paraules— Fuster admet que alguns dels seus llibres «van mantenir la tònica, no dialectal, però sí local —si puc fer aquesta distinció—, valenciana», consistent en l'ús d'un «paradigma morfològic parcialment distint del barceloní codificat per Fabra, i un modest repertori lèxic», i això perquè

les determinants socials en què he hagut de moure'm, molt complexes, m'han decantat, i continuen decantant-me en ocasions, a militar tímidament en el particularisme lingüístic valencià [...]. Les concessions particularistes són, o em semblen, plausibles en la mesura que resulten eficients —entranyables i suggestives— de cara a un públic que, per herència de segles, i sense cap contrapès pedagògic, comparteix uns prejudicis emotius impossibles de desdenyar. Aquests prejudicis, no hi ha hagut manera humana d'esvair-los, encara: cal tenir-los en compte, i rectificar-los de mica en mica.¹¹

Ara bé, en un article de 1971, Fuster aclareix que, després de la publicació de «les *Gramàtiques* de Carles Salvador i de Manuel Sanchis Guarner, tan diferents en el propòsit i, en definitiva, tan coherents en l'estímul», l'ús de

la «teua» i la «meua», com «cante» i «diga», i les altres minúcies, adquirien un altre sentit, en el nou context: vam procurar que aquestes mínimes «dissidències» tinguessin una justificació en els clàssics, i que, en comptes de ser un tret de separació, fossin una referència històricament unitària.¹²

Tanmateix, amb motiu de l'edició de les *Obres completes*, Fuster decideix tirar pel dret i adoptar la llengua literària del català modern, tot i que

l'han fet els «barcelonins» amb una notòria indiferència respecte a la possibilitat de tenir lectors a Elx, a Maó o a la mateixa Tortosa. Però això és un altre assumpte, que no hem de debatre ací. De tota manera, Pompeu Fabra havia traçat les línies mestres d'una solució universalment acatable en tota l'àrea idiomàtica. A partir d'ella, tornava a ser factible d'escriure «en català» des de Sueca. Fabra en mà, he volgut escriure com un valencià del segle xx hauria d'escriure.¹³

11. *Obres completes*. Vol. 1. Barcelona: Edicions 62, 1968, p. 17.

12. «Dificultats valencianes (i 2)», *Serra d'Or*, núm. 143 (agost 1971), p. 29.

13. *Obres completes*. Vol. 1. Barcelona: Edicions 62, 1968, p. 18.

La mateixa insistència en la necessitat d'una llengua «acatable en tota l'àrea idiomàtica», però ara posant èmfasi en la necessitat que aquesta unitat la reflectís també la llengua col·loquial, la trobem expressada en un combatiu article de 1980:

El català és un idioma amb mala sort. De les tènues diferències dialectals que Ramon Muntaner desdenyava en la seua època, hem caigut en el fraccionament dialectal més primari. Amb una demografia petita, si, damunt, hi afegim una suposada «llengua estàndard» que ja no val per a Tortosa o per a Lleida, ni menys encara per a les Illes o el País Valencià, ¿on anirem a parar? Mentre el joc siga estrictament «literari», no tindrà gaire importància. M'imagine que Foix o Espriu, llegit a València, són com l'Estellés llegit a Barcelona: hi ha un «localisme» magnífic en els versos d'aquests tres senyors. Però l'idioma no se sosté amb les cimes de la lírica: la seua unitat ha de ser, sobretot, col·loquial, i a un nivell que afecta la mateixa literatura. ¿Qui s'ha preocupat fins ara de trobar el punt dolç que facilite la recuperació «unitària»? Ja sé que els obstacles, de fonètica sobretot, i de lèxic, i de morfologia, són penosos. Alguns consells, com els de Joan Coromines, donats als grups teatrals de Barcelona, em semblen un error: els farien créixer; serà també convertir el català en un idioma municipal i fomentarà el cantonalisme.

Un cantonalisme que ensenya l'orella, novament, estimulat des de Madrid. La tàctica, ja vella, consisteix a erigir un «valencià» i un «mallorquí» [...]. Les llengües «imperials», a través d'escoles, de micròfons, de diaris o revistes de gran circulació, han establert una *koiné* potable: vàlida per damunt els estrats socials i les divergències geogràficament constatades [...].

No m'atrevesc a expressar la meua opinió sobre el particular. Vindria velada per objeccions d'experiència. Però la conclusió fóra que la dificultat no és insuperable: que la *koiné* —¿no la va aconseguir Pere el Cerimoniós, amb la seua Cancelleria, que eren quatre gats d'escrivans i escriptors?—, una *koiné* acceptable de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó, pot ser factible. I si no ho és, pleguem.¹⁴

Fuster torna a expressar la preocupació per la unitat de la llengua com a garantia de la seua «normalitat» —és a dir, la mateixa idea central de les seues paraules en l'homenatge a Fabra de 1963— en el pròleg a la reedició, en facsímil, de les *Normes d'ortografia valenciana*, és a dir, les *Normes* de Castelló, que publicà l'Ajuntament de València el 1933:

14. «Per una cultura catalana majoritària», publicat a la *Nadala* de 1980 i reproduït, amb valencianització ortogràfica, sota el títol d'*Ara o mai*. València: Eliseu Climent, 1981, p. 48-50.

Davant la perspectiva d'unes «Normes» que podien tornar una estabilitat «normal» a l'idioma, poques van ser les inhibicions. En la pràctica, també van acatar-les —amb més bona fe que coneixement— les publicacions d'abans del 36. Les diferències van ser mínimes. Després del 39, la instauració de les «Normes de Castelló» van progressar, tant des d'una revista fallera com *Pensat i fet*, com des de les primeres editorials cultes (Editorial Torre, de Xavier Casp i Miquel Adlert, Lletres Valencianes, Sicània, etc.).

Tot s'ha de dir: les «Normes de Castelló», tal com van ser acceptades, van ser «un acord transaccional», i en la mateixa «declaració» que les justificava obrien la possibilitat d'«anar rectificat» i millorant el sistema adoptat. Això s'ha fet. Les «regles» sumàries que s'aprovaren a Castelló el 1932 han tingut, després, les «rectificacions» i les «millores» que una concepció més dinàmica de l'idioma han facilitat lingüistes, poetes, narradors, assagistes, erudits, economistes, antropòlegs, pedagogs, geògrafs, dramaturgs... Una llengua com la nostra, afligida per una depauperació secular i per l'hostilitat oficial d'uns règims centralistes, només pot salvar-se a través d'un intent dignificador radicalment assumit per la societat. I en això no podem fer concessions. Hem de pensar què ha estat i què és el resultat de mig segle de les «Normes de Castelló». No podem renunciar a tot allò que havíem començat a aconseguir amb les «normes»: la «normalitat». ¹⁵

Tot l'èmfasi en la unitat, en uns anys que començava a ser combatuda per raons extralingüístiques, Fuster era ben concient que els camins que hi haurien de conduir no sempre són tan drets com seria desitjable. Per això, en el pròleg que accedí a escriure per a encapçalar l'edició de les actes d'unes Jornades sobre la Llengua als Mitjans de Comunicació Valencians, no s'estava de recomanar una prudència flexible en l'aplicació de models de llengua estàndard:

S'ha polemitzat entorn dels usos del català en els mitjans orals de comunicació, i la participació valenciana, potser perquè no podia ser d'una altra manera, hi ha estat minsa o només incidental. El tema, regionalitzat al Principat, i sense interès ni imaginació per conferir-li l'abast que li hauria calgut, continua inèdit per a nosaltres, i amb unes dificultats sobreafegides. Crec que, una vegada més, hem tornat a perdre, tots, els d'allà i els d'ací, el tren de la història, com sol dir-se: tots, alhora, en som responsables. Siga com siga, si hem de discutir les condicions concretes del «valencià», convindrà que ho fem des d'unes premisses clares respecte al futur de l'idioma i amb la voluntat d'extraure'n la màxima eficàcia [...].

15. *Normes d'ortografia valenciana*. València: Ajuntament, 1933. Reedició facsímil per l'Ajuntament de València, maig de 1982, p. v-vi.

Per desgràcia, no podem afirmar que l'actitud col·lectiva dels valencians —dels valencians «valenciano-parlants» almenys— de cara a la seua pròpia llengua siga d'una «lleialtat» excessiva, i això ha repercutit i repercuteix en les mateixes temptatives institucionals de recuperació lingüística. No sense raó s'ha argüït, enfront de certes crítiques a la despreocupació «vernacular» dels mitjans de comunicació valencians, que no hi ha hagut «pressió» social suficient per rectificar la tàctica. En efecte, no hi hagut prou «pressió social».

I en dir «pressió social», ho faig amb les majors evidències. La que podia haver existit, pensant en una televisió assequible, ha quedat desviada per l'opció normalment més fàcil: el recurs als repetidors de TV3, «la catalana», que són la substitució lògica però inhàbil d'allò que hauria d'haver estat una «política de llengua» impulsada des de fora de les conselleries i els ajuntaments. La incidència lingüística de TV3 al País Valencià, calculada damunt la minoria cultural irreductible i damunt la majoria fascinada per una qualsevol pilota fluctuant, no pot donar massa de si: o plou sobre banyat, o és simple episodi visual. Les eternes qüestions del «dialecte», que van de la fonètica als idiotismes més superflus, es perpetuen, o poden perpetuar-se, actualment, a través de la maquinària professional i de les fatalitats del mercat publicitari. L'alternativa d'una televisió regional valenciana, davant la televisió regional del Principat, és tècnicament inevitable, per més «repetidors» que arriben a multiplicar-se. TV3 continuarà en la seua línia «pitarresca» a estones, i noucentista de tant en tant, i la hipotètica TVV, si gosa parlar com encara parlem, haurà de decidir precisament el «com»: quina mena de català, de valencià, triarà [...].

Tanmateix, en la línia de modèstia a què estem abocats, la d'una potser última trinxera de resistència, un parell de referències bàsiques se'ns fan inesquivables. La primera: la unitat de la llengua. Perdre-la de vista seria condemnar definitivament el «valencià» a l'extinció ràpida i absoluta. L'altra: la identificació de l'oient o del televident amb el tipus de llenguatge que se li subministre. [...] La via justa, al País Valencià, al marge dels papers selectes i de cara a una acceptació majoritària, hem de trobar-la amb una prudència flexible.¹⁶

En l'exposició que acabe de fer he procurat, tant com he pogut, deixar parlar Joan Fuster, amb la convicció que era la millor manera de fer-lo present en aquest acte de recordança i d'homenatge. Les circumstàncies externes expliquen la diversitat de centres d'interès del nostre assagista en relació amb la vida i el destí de la nostra llengua:

16. FERRANDO, Antoni [ed.]. *La llengua als mitjans de comunicació*. València: Institut de Filologia Valenciana, 1990, p. 11-14.

en temps de la II Dictadura, no podia haver-hi altra preocupació que la llengua literària; en els anys de la II Restauració monàrquica s'imposava cridar l'atenció sobre la llengua col·loquial i l'estàndard. La diversitat d'insistències, però, no amaga una convicció ferma i inalterada, que farà pública, com si fos l'expressió de la seua darrera voluntat cívica, en la seua última intervenció no acadèmica realitzada al Principat. Em referisc a les darreres paraules de la seua conferència «Cultura nacional i cultures regionals als Països Catalans», que pronuncià en el marc de les *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana* (1982), paraules que, tot i no estar centrades en la llengua, les hi podem aplicar, atès que per a ell manté la seua plena vigència el lema «la nostra pàtria és la nostra llengua».¹⁷

Ací, i entre nosaltres, només és nacional allò que abraça tots els Països Catalans. Que cada «regionalisme» hagi de passar per les baquetes del seu entorn particularista és una altra cosa, i cadascú farem el que podrem. Però, *per a tots els catalans, per a tots els catalanoparlants*, només hi ha una resolució clara: facin versos o novel·les, quadres o escultures, música o història, economia o urbanisme, política o política, la disjuntiva final és aquesta. O Països Catalans o «regionalisme» en el mal sentit de la paraula. És la conclusió a què he *aplegat* després d'una llarga i complicada experiència. I en aquest punt és on volia *arribar*.¹⁸

Deia al principi que l'única passió noble que Fuster reconeixia tenir era la d'haver-se apassionat fins a l'obsessió per la vida i el destí del nostre poble. Els textos que acabe de llegir en donen testimoniatge fefaent. Potser no tothom subscriurà algunes de les seues afirmacions o se sentiran còmodes amb alguns dels seus adjectius, però crec que ningú no podrà posar en dubte la perspicàcia i la pertinença dels seus tocs d'atenció i el compromís cívic i intel·lectual d'un home extraordinari que ha consagrat tota una vida al servei de la dignitat i la llibertat, és a dir, de la normalitat del nostre poble.

Antoni Ferrando
Membre de la Secció Filològica

17. *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1983, p. 311.

18. *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1983, p. 315. Fuster hi fa una identificació doble: una de caire ideològic (*catalans* = *catalanoparlants*), i l'altra de caire lèxic, entre un valencianisme actual i el sinònim més comú (*aplegar* = *arribar*). El subratllat és meu.

Fuster, en un dels seus aforismes, diu: «Literatura *engagée*; em fa la impressió que tot allò que no és literatura de ressentiment és només literatura de consentiment». I en una altra sèrie d'aforismes va arrodonint la seva idea de la literatura. Per exemple, diu que «els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc no supleix els llibres»; o bé diu: «Un home feliç no sent necessitat d'expressar-se», o bé encara diu: «Consell a mi mateix: que cada paraula teva sigui, almenys, una reticència». Per això, la idea de literatura de Fuster es podria resumir en una sèrie de contraposicions, que són, d'una banda, el ressentiment i el consentiment; de l'altra banda, el llibre i la vida; de l'altra banda, la felicitat i la infelicitat i, finalment, la idea de *venjança*, perquè diu: «Escriure, fer literatura, és tot això que vostès diuen i, a més a més, una forma de venjança».

Fuster necessita, per tant, un oponent, necessita un enemic que l'estimuli —com diu ell, «per corrompre'l». I a la vegada, i com a conseqüència d'això, Fuster condemna la literatura com a diamant; diu: «Sí, Paul Valéry està bé; però els diamants no són comestibles». De fet, en un assaig sobre poesia publicat molt al començament de la seva vida d'escriptor, definia la poesia com a punt més dolç de la literatura, i a la vegada la definia com un estat tèrmic del llenguatge; però «el llenguatge», diu, «suposa un contingut, al capdavant», diu, «és una fusió de significat i de significant».

Fuster va començar la seva carrera d'escriptor fent de poeta i, encara, fent de poeta diamantí. Però, Fuster no era un líric, no era un metafísic; sinó que era, com diu ell, un escèptic, és a dir, era un tipus racionalista i raonable, i, per tant, un tipus dubitatiu, reticent i tolerant. Crec que, en aquest sentit, és molt interessant un fragment del *Diccionari per a ociosos*, en el qual descriu «l'escèptic» des de diversos punts de vista: des del punt de vista intel·lectual, des del punt de vista moral des del punt de vista social, des del punt de vista polític i des del punt de vista literari. En llegiré només dos fragments: el que fa referència a l'escèptic com a intel·lectual i el que fa referència a l'escèptic com a escriptor, perquè, de fet, són una mena de reflex del que és ell mateix o de com es presenta ell mateix. Diu: «Aspecte intel·lectual de l'escèptic o de l'escepticisme»; diu: «Els escèptics són sempre, i per definició, persones raonables, enraonades; es posen cautelosament al costat de la raó, i per això solen tenir raó, o dit d'una altra manera, dubten i encerten». I en l'aspecte literari diu: «L'escepticisme és incompatible amb la poesia lírica, amb l'oratoría —sagrada o profana— i amb la metafísica. Si l'escèptic intenta fer versos, li sortiran pedestres i àcids; si intenta pronunciar discursos,

caquejarà —per indecís o per escrupolós—; si intenta elaborar disquisicions sobre l'ésser, acabarà burlant-se'n.»

En el fons, doncs, hi ha en l'activitat literària de Fuster una mena d'oposició entre el lirisme i l'escepticisme, entre el racionalisme i la metafísica, entre el que en podríem dir «la necessitat» i l'autonomia de la forma. Per això, molt aviat va deixar d'escriure versos i es va convertir en un escriptor d'idees que va treballar en dues direccions: la història i l'actualitat. Fuster és, a la vegada, un historiador que treballa en funció de l'actualitat i un observador de l'actualitat que treballa en funció del passat. El centre d'aquesta doble direcció, d'aquesta doble activitat, és l'home, l'home i el que l'envolta. Així, marca tres grans camps de reflexió: en primer lloc, el que podríem dir-ne «la filosofia del comportament», la filosofia de la conducta; en segon lloc, la creació de l'home, és a dir, la cultura, i més en concret, la literatura i l'art, i, finalment, el país. Abans he recordat un fragment del *Diccionari per a ociosos* perquè era com una mena d'autobiografia, de declaració de principis, personal, a través del concepte global d'*escèptic*. I ara m'agradaria recordar-ne un altre que jo he manejat moltes vegades, i que és el concepte d'*intel·lectual*, sobretot identificat amb Erasme.

Penso que la figura d'Erasme és, en el fons, el punt de partida de tota la seva activitat com a escriptor d'idees. D'entrada, ja ens diu que Erasme avui és il·legible —cosa en la qual deuen coincidir la majoria dels ciutadans del planeta—; però, en canvi, diu que l'important és la figura, perquè la figura dóna les pautes del que és un intel·lectual del seu temps —i quan dic «del seu temps» vull dir dels anys cinquanta, que és el moment en què escriu aquest fragment, recollit primer en el *Diccionari per a ociosos* i després recollit en el *Diari*. Per quines raons? En primer lloc, perquè Erasme va viure en un moment difícil, en un moment dividit per la praxi revolucionària; de fet, Erasme i, en el fons, qualsevol intel·lectual de la segona postguerra mundial (ell mateix), havien de mantenir la seva independència enfront de fraccions en lluita, de fraccions disposades no només a engolir-se les unes a les altres, sinó també a engolir aquell intel·lectual, aquella persona que intentava d'entendre les raons d'un costat i de l'altre.

En segon lloc, Erasme és un intel·lectual identificable amb un intel·lectual modern, perquè és un home que es planteja els problemes de la subsistència, i perquè, aquests problemes de la subsistència, no els resol de manera heroica; un intel·lectual no és un heroi.

I, en tercer lloc, i sobretot, perquè l'intel·lectual —Erasme—, l'intel·lectual —ell—, es proposen defensar la cultura i, sobretot, la lli-

bertat de la cultura. I aquí és on fa una frase que em sembla molt determinant: «Erasme», diu, «més que no pas Luter, és el representant d'un veritable "lliureexamen", en el sentit que aquesta fórmula adopta en el camp laic de la intel·ligència. Erasme és, per tant, el primer intel·lectual laic i, per tant, és el primer intel·lectual lliurepensador».

A partir d'aquesta visió d'ell mateix i d'aquesta visió de l'intel·lectual vehiculada a través de la figura d'Erasme, Fuster assumeix unes tradicions molt concretes de reflexió. En primer lloc, l'humanisme moral francès, és a dir, Montaigne, és a dir, la Il·lustració i, si volen, fins i tot Stendhal. És curiós, en aquest sentit, remarcar que Fuster no s'interessa en absolut per la tradició britànica, per la tradició anglesa, quan, en el fons, era una tradició relativament semblant a la seva, sobretot una de tipus pragmàtic i escèptic davant de les grans idees. En un moment determinat, Fuster va sentir un cert interès per Bertrand Russell, per exemple, per Ayer, però de fet, és una tradició que queda al marge del seu camp de treball. I el mateix podríem dir d'Alemanya; evidentment, Alemanya és una tradició més metafísica, però la gran tradició especulativa alemanya queda també absolutament al marge.

Primer, doncs, l'humanisme moral i, encara, francès. En segon lloc, la tradició de pensament castellana d'aquest segle: el 98, Américo Castro i Ortega y Gasset. A vegades, per oposar-s'hi per raons nacionalistes, per raons fins i tot —diria— racionalistes, com en el cas d'Unamuno, o el mateix cas d'Ortega; però l'empremta del pensament castellà d'aquest segle xx és molt important damunt de la seva obra.

Primera tradició, la francesa; segona, la castellana contemporània, tercera, la catalana, representada sobretot per Eugeni d'Ors, Gaziell i Josep Pla. Fuster va ser un dels primers que va reivindicar, des del camp català, la figura d'Ors. Quan va morir Ors va fer un article que va produir una gran polèmica a l'exili, i des d'aquell moment Ors s'ha anat incorporant dins els paràmetres del que és la cultura catalana. I, d'altra banda, va formar grup amb Gaziell i Pla en un moment determinat, en el moment que es va fer precisament la sèrie AC, que és el moment en què Gaziell, Pla i Fuster estan en relació amb el món del tèxtil barceloní i es converteixen en els seus creadors d'opinió.

Francesa, castellana i catalana, i, des del punt de vista de l'historiador, assumeix la tradició iniciada per Rubió i Balaguer, per Vicens Vives i per Pierre Vilar. Però jo diria que aquesta assumpció d'aquestes tradicions no quedaria del tot acabada si no tinguéssim en compte dues grans propostes d'aquest segle, que són, d'una banda, l'exis-

tencialisme i, de l'altra banda, el marxisme. L'existencialisme, sobretot en els seus anys de formació; el marxisme en un moment determinat de la seva vida. Però molts dels temes, moltes de les obsessions, molts dels seus mecanismes d'enfocament de l'actualitat no es poden explicar sense, d'una banda, Sartre, el compromís sartrià, i, de l'altra banda, el marxisme. Però tan important, en l'obra de Fuster, és el sentit de l'obra com ho és la forma; tan important és el pensador com ho és l'escriptor; perquè, com ell diu en un dels aforismes, «la primera obligació d'un escriptor és de fer-se llegir». I aquesta va ser, certament, una de les seves grans obsessions: fer-se llegir.

Si jo hagués d'intentar sintetitzar —com estic sintetitzant al llarg d'aquesta intervenció— quins són els trets de la forma Fuster, jo diria que els trets són tres: en primer lloc, la fragmentarietat; en segon lloc, la varietat, i, en tercer lloc, la unitat de discurs.

Evidentment, hi ha hagut sempre una literatura fragmentària des de l'època de Marc Aureli; però, de fet, quan pensem —en la tradició moderna— d'una literatura fragmentària, d'una literatura que no pretén ser sistemàtica sinó donar fragments d'un possible sistema, hem de partir de Montaigne i, sobretot, en el cas de Fuster, hem de partir dels romàntics: hem de partir, d'una banda, de Schlegel i de Novalis i, de l'altra banda, de Joubert i, sobretot, de la gran tradició que culmina, en un moment determinat, amb l'obra de Nietzsche. «Fragmentarietat», per tant.

En segon lloc, «varietat», «varietat enciclopèdica». Només que agafem qualsevol dels conjunts de fragments de textos de Schlegel i de Novalis, veurem també que aquest enciclopedisme: és la manera d'integrar al món del llibre el que és el món de la vida, perquè «si la vida no supleix el llibre, tampoc el llibre no supleix la vida».

I, finalment, la unitat de discurs; unitat de discurs que ve d'un punt de vista que es remarca ja des del començament dels seus aforismes. Recordeu, diu: «Ja coneixeu el cèlebre aforisme grec: "Joan Fuster és la mesura de totes les coses". Joan Fuster, el *jo*. Abans he parlat de l'home i el seu voltant; aquest home, en el fons, es redueix al *jo* i a les seves relacions amb tot el que podríem dir-ne el *no-jo*. Però, aquest *jo*, aquesta exploració del *jo*, aquest *jo* centre de l'univers, no és un *jo* monolític, sinó que és un *jo* en constant estat d'evolució, i això és el que no s'ha estudiat mai en Fuster: és l'evolució des dels seus primers textos fins als últims. Sempre s'ha donat un Fuster monolític, un Fuster sense esquerdes, un Fuster sense canvis —admetent, fins i tot, la idea de contradicció, que ja és una idea que està dins el mateix discurs.

Jo diria que, a grans trets, hi ha una gran evolució dins d'aquesta unitat de discurs en el cas de Fuster; des d'uns primers assaigs més aviat de tipus culturalista i moderat, molt a la manera d'Ortega i d'Ors —sobretot d'Ortega, però també d'Ors—, i una transformació creixent que es produeix al voltant dels anys 60, 61 i 62 cap a unes posicions cada cop més agressives, més provocatives contra tot i contra tothom; perd la moderació, perd el culturalisme i accentua els aspectes més de tipus agressiu i més de tipus, en aquest cas, nacionalista.

Per això Fuster ha utilitzat les formes clàssiques d'aquestes tradicions que ell assumeix; per exemple, l'assaig, l'assaig com els d'Ortega; per exemple, *El descrèdit de la realitat* o *Les originalitats* —a més a més, en alguns casos, com el de *Les originalitats*, partint concretament de textos d'Ortega—, i a la vegada, l'article periodístic com l'Ors, o bé l'estudi erudit, com Rubió i Vicens. Però Fuster no ha oblidat mai que es dirigeix a un públic que necessita sacsejar-lo perquè llegeixi, perquè només en la lectura s'acomplirà el fet literari. I aleshores, s'inventa el recull o transforma una sèrie de formes ja existents no canonitzades —per dir-ho així— o molt canonitzades, per exemple, el dietari o l'aforisme. De fet, el dietari i l'aforisme són les dues formes més rendibles d'expressió, perquè són les formes subjectives, són les formes fragmentàries i són les formes variades, és a dir, són aquelles que realment realitzen el seu esquema de forma literària. Però, al costat d'aquestes, d'altres formes: per exemple, el diccionari a la manera del diccionari filosòfic de Voltaire, el *Diccionari per a ociosos*; el poema, el poema en prosa o vers, no ja de la manera diamantina del començament, sinó utilitzant-lo per a altres usos, per exemple, per a catàlegs de pintors com el poema sobre el publicat en el catàleg de l'exposició d'Arranz Bravo i Bartolozzi, o un altre presentant una carpeta de serigrafies —el famós poema de Rabelais publicat dins el *Dietari*. I, després, la guia turística; la guia turística, que en alguns casos s'ajusta perfectament als cànons del gènere, però que en altres casos el transforma tan completament que arriba a ser objecte —com tots vostès ja saben— d'una crema pública a les falles d'un any determinat.

El 1953, en el pròleg a la *Terra en la boca* de Fuster, Josep Vicenç Foix deia unes paraules que em sembla que són un perfecte epíleg per a aquesta breu intervenció meua. Deia: «En Joan Fuster ha escrit els seus versos» —aquí hauríem de substituir «versos» per «assaigs», per «textos»— «en substància valenciana i vocabulari universal».

Fuster no ha deixat mai de ser valencià, de pensar i actuar com a valencià, però des de l'òptica valenciana ha sabut escriure per a tot el

públic del país i de fora del país. Fuster, sense deixar de ser valencià, ha estat català i ha estat universal.

Joaquim Molas
Membre de la Secció Històrico-Arqueològica

Ideari polític de Joan Fuster

L'any 1984, quan fou conferit a Joan Fuster el doctorat *honoris causa* de la Universitat de Barcelona, doctorat que va ser proposat per la Facultat de Geografia i Història, vaig ser designat per tractar, en el discurs de resposta, d'«Història i nacionalisme en l'obra de Joan Fuster». Allà intentava de fer veure que la història era una de les maneres més habituals que tenia Joan Fuster d'aproximar-se a les coses i als problemes.

Avui, en circumstàncies que la seva absència definitiva fa irremeiablement tristes, em toca parlar de l'ideari polític de Joan Fuster. Deixeu-me dir d'entrada que Fuster no és pròpiament un ideòleg —encara que la seva obra està pleníssima d'idees— i menys encara és un pensador polític; tampoc no sóc ningú per glossar idees d'altri o el pensament polític d'un escriptor. Llevat de la consideració dels Països Catalans com a unitat nacional i expressió d'una voluntat de futur, moltes de les idees o opinions polítiques de Fuster estan disperses en la seva obra, no es troben formalment desenvolupades; sovint són només idees insinuades, incisos dins d'un discurs que, en treure'ls del seu context, poden perdre el sentit que tenien. Per exemple, quan diu: «El poder canvia de mans, però rarament vacil·la», i a continuació pregunta: «Estat totalitari? No és, això, una tautologia?» Davant d'aquest interrogant, ens és lícit a nosaltres deduir que en Fuster hi ha un real àcrata? Jo crec que no. En canvi, quan accepta que ell és un liberal addicte al Manifest Comunista —cosa que pot semblar una contradicció o una *bou-tade*—, sí que reconeix la influència que el pensament de Marx ha tingut damunt d'ell i, en general, sobre amplis sectors de la intel·lectualitat europea.

En l'obra de Joan Fuster les idees polítiques afloren sovint incidentalment després d'exposar problemes, problemes culturals —per exemple, el bilingüisme; per exemple, la qüestió de noms, la denominació unitària del país o la denominació *País Valencià*— problemes que demanen solucions polítiques; llavors es produeix l'anàlisi política d'una situació i la proposta d'unes solucions també polítiques.

Segons el meu coneixement —i no voldria passar per ser un «fusterià» en el sentit de retenir tot el que he llegit de Fuster o haver-lo estudiat d'una manera sistemàtica—, jo diria que el primer escrit que planteja qüestions polítiques de Fuster és un article titulat «València en la integració de Catalunya», publicat en una revista de l'exili l'any 1950. De fet, en aquest article acusa de deixadesa els polítics i els intel·lectuals catalans per haver oblidat els valencians a l'hora del re-

dreçament del país; aquestes afirmacions seran repetides al llarg de diversos punts de la seva obra.

Fent un salt, voldria fer algunes consideracions sobre l'obra més coneguda d'ell, *Nosaltres, els valencians*, obra que va ser publicada l'any 1962, de manera que quan va morir Joan Fuster tenia trenta anys. Havien passat trenta anys, però, com ell mateix reconeixia, «si ara hagués d'escriure un llibre com aquest no diria altra cosa». S'han fet alguns estudis puntuals...» —que molts d'ells obeeixen a un estímul del mateix Joan Fuster, encara que sigui a través de la Universitat de València— «...s'han fet alguns estudis puntuals», deia, «que matisarien algun aspecte del llibre; però l'esquema bàsic, els fonaments, la formació central, continuen sent vàlids, per mi, avui». I això fou dit en *Les converses inacabades*, unes setmanes o uns mesos abans de la seva mort.

De la lectura de *Nosaltres, els valencians*, se'n poden deduir les següents constatacions:

Primera —llegeixo literalment—: «Els valencians no hem deixat d'ésser una gent enèrgicament diferenciada, i l'atonía no és pas una de les nostres característiques col·lectives. L'aparença d'estar passant per una etapa d'assimiliació a certes vagues superestructures estranyes es veu desmentida per les realitats més sòlides i vistes: els condicionaments materials estrictes del país i la sedimentació històrica que ens afaïçona en són la millor prova». És a dir, segons Fuster, el passat i el present, la història i la vida quotidiana han fet dels valencians un poble definit, afaïçonat, singular.

Segona constatació: «Som un poble anòmal, els valencians. Però les anomalies d'un poble no són fortuïtes; mai, tampoc, no vénen solament provocades per la crisi d'una generació ni per l'aleatòria deslleialtat d'unes oligarquies» —tema en el qual reincidirà sovint. «Tenen llur origen en zones més internes i en mòbils més incisius de l'ésser col·lectiu, en els quals, altrament, atzars, generacions, oligarquies també tenen llur part». Poques vegades ha estat exposada d'una manera tan concisa la interacció i subordinació dels diversos factors històrics que expliquen una determinada situació passada o actual. Si Fuster denuncia les anomalies i malalties col·lectives dels valencians és per tal de poder-les superar. «Aclarir-ne l'entrallat», diu, «i evidenciar-ho en la seva influència per a l'esdevenidor serà una tasca útil i terapèutica», la terapèutica necessària a tota «decisió de futur.»

La tercera constatació —aquesta afecta l'aspecte idiomàtic—: «Entre dues llengües es planteja la disjuntiva del nostre poble. I s'hi planteja

no sols pel que la llengua suposa en ella mateixa —una història, una cultura passada i present, una forma d'ésser—, sinó igualment pel que representa d'opció civil de cara al futur. [...] La “trajectòria” que se'ns imposa, la sola que pot salvar-nos com a valencians, no cal dir quina és. Hem de tenir la decisió [...] d'inscriure'ns-hi. O això, o el buit social més absolut, el desert, el no-res.»

Quarta constatació: acceptant el mot *català* en el sentit més ampli, que, segons ell, abraça tots els pobles de llengua catalana, els valencians són vers catalans —com diria Muntaner—, i segueix dient Fuster: «La nostra realitat regional hi té el seu lloc, com la del Principat i la de les Illes. Fill d'un empelt català en la faixa litoral del sud de l'Ebre, el País Valencià no desment aquest origen: més encara, “és” en tant que el perpetua en les seves concrecions locals. Dir-nos “valencians”, en definitiva, és la nostra manera de dir-nos “catalans”. [...] Voler-ho ignorar, o deformar-ho amb arguments capciosos, equivaldria a interceptar el camí d'una comprensió sincera del “cas valencià”. Un del més lúgubres errors dels polítics indígenes del XIX i del XX» —«i indígenes», afegiria jo, d'acord amb altres textos de Joan Fuster, «tant del País Valencià com del Principat»— «ha estat justament d'haver desconegut la gravetat d'aquest punt.»

Com a corol·lari que enllaça totes les anteriors constatacions, l'afirmació que el futur, «únic i normal», dels valencians no pot ser altre que els Països Catalans, i que és en ells, «en tant que comunitat supraregional, on ha de realitzar-se llur plenitud de poble». Dit d'una altra manera, i recollint un text més recent del mateix Fuster: «qualsevol reivindicació *valenciana*, i *nacional*, possible, passa pel camí d'uns Països Catalans convergents, cada un d'ells partint de la seua especificitat». I, glossant el conegut exemple de la mata de jonc que al principi del segle XIV contava Ramon Muntaner —que per en Fuster és el català més *complet* que registra la història—, Fuster insisteix sobre la necessària unitat dels Països Catalans, i diu: «La idea dels Països Catalans és alguna cosa més que una flatulència romàntica, com algú podria creure. És una “obligació moral” [...]. És, al mateix temps, una precaució salvadora: *in unitate virtus*. La corda que lliga la mata de jonc —la unitat— és l'únic camí que ens queda, si volem subsistir com a poble: valencians, “catalans” i balears. “E si en llevats la corda, de jonc en jonc la trencarà tota un fadrí de vuit anys, que un sol jonc no hi romandrà”. I qui pugui i vulgui entendre, que entengui», acaba dient Joan Fuster, que potser no fou més explícit perquè l'any 1962 no es podia dir fàcilment tot allò que hom pensava.

Aquestes són les idees cabdals, les «conviccions» —allò que deia Fuster, que amb tres o quatre n'hi ha prou— que tenia sobre els Països Catalans. Algú, potser amb un gest menyspreador, dirà: «Fuster era un nacionalista valencià»; un altre potser dirà: «Fuster era un pancatalanista» —i no solament ho era sinó que ho proclamà en més d'una ocasió—, i, uns tercers, potser més malintencionats, diran que era un agent a València de l'imperialisme català. Tant se val! El que era Joan Fuster —com confessa ell mateix, i els seus textos ho corroboren— era un home —i aquí s'ha repetit— «apassionat fins a l'obsessió per la vida i el destí del meu poble».

Posar-li l'etiqueta de «nacionalista» és cosa que no es pot fer sense algunes cauteles. Per començar, sabem que el mot no entusiasma —literal, «no entusiasma» Joan Fuster. I diu: «més d'un cop ho he dit i reedit» —això ho escriu en *Un país sense política*, l'any 1976—: «a tot estirar, sóc nacionalista en la mesura que m'obliguen a ser-ho; l'indispensable i prou, perquè ben mirat» —continua dient—, «ningú no és nacionalista sinó enfront d'un altre nacionalista, amb bel·ligerància sorda o corrosiva per evitar senzillament l'oprobri o la submissió. Hi ha qui es veu forçat a ser nacionalista i ho confessa. Hi ha qui és nacionalista sense adonar-se'n, que ho és, i s'indigna quan troba resistència». A més a més, Joan Fuster sap que ser nacionalista a les acaballes del segle xx és un anacronisme; però sap igualment bé que avui —quan ell escrivia— «hi ha pobles que encara no poden ser més que això. És absurd, és tristament absurd», sentència Fuster. Podríem preguntar-nos què diria —no sé si n'ha escrit alguna cosa— sobre la crisi dels països de l'Est i l'exaltació nacionalista que ha sobrevingut a Europa després de la desintegració de l'URSS i de Iugoslàvia, etc.

Ara bé, aquesta trista absurditat constatada ja per Fuster l'any 1964, no ha canviat gaire, o almenys no ha canviat substancialment a casa nostra. Desaparegut l'«Antic Règim» (entre cometes), passada la «transició» (una altra vegada cometes), vivint la «consolidació de la democràcia» (encara entre cometes), els Països Catalans —com ell els imaginava— són absents de l'ordenació jurídico-legal vigent. L'únic reconeixement públic i oficial és la làpida que dona nom a l'antiga plaça de l'estació de Sants o alguna altra manifestació que, com aquesta, és estrictament *municipal*. Amb base legal, i en el terreny operatiu, res de res; certament, les concessions —perquè concessions són— autonòmiques no han estat pensades per a resoldre aquest problema; ans al contrari, hi ha hagut el propòsit deliberat de dificultar-lo.

El primer, el més egoista, abassegador i intransigent de tots els poders fàctics que s'oposen a la realització de la idea dels Països

Catalans com l'havia preconitzada Fuster és el mateix Estat, tal com avui està constituït i legalment ordenat. Perquè l'Estat espanyol és l'expressió político-administrativa d'un altre nacionalisme que, per tradició, només valora, en els pobles que l'integren, allò que la història els ha donat en comú, allò que els fa d'alguna manera semblants; però que s'exaspera davant les diferències i les especificitats de cada un.

Joan Fuster va resseguir el pensament dels més il·lustres i més liberals personatges espanyols que han reflexionat sobre aquest tema: Unamuno, Ortega, Madariaga, Américo Castro, Sánchez Albornoz, i en tots ha trobat la mateixa impermeabilitat, el mateix exclusivisme davant dels fets diferencials existents a la Península. Podríem citar textos recollits per ell d'alguns d'aquest personatges, per exemple, d'Américo Castro: «Rebelan un menguado espíritu de campanario los que hablan de las lenguas regionales com de algo absoluto, con exclusión del español». Fuster comenta que la «no exclusión del español» era per a l'intel·lectual castellà la *imposició* de l'espanyol, i diu, una altra vegada recollint paraules d'Américo Castro: «estas lenguas deben vivir dentro de una armonía hispánica, cuya superior unidad no puede ser otra que la lengua española». Recull també una expressió de Madariaga lamentant que Franco, amb el poder absolut que tenia, no hagués resolt el problema català segons la seva ideologia i els seus mètodes polítics.

Són unes idees que constitueixen una mena de deu que, sempre idèntica a ella mateixa, brolla ininterrompudament fins als nostres dies. En el terreny més pròpiament polític, diu Joan Fuster, això provoca divertides o dramàtiques coincidències. Per exemple, «“antes roja que rota” —afirmava Calvo Sotelo—; “antes azul que rota”, deia el Dr. Negrín, i diuen el Felipe, don Santiago, i més... Una cura de desintoxicació de nacionalisme, començant pel nacionalisme provocador i provocatiu, no seria molt higiènica?», pregunta. I, com afeixugat per una càrrega que no voldria portar damunt, exclama: «I quan ens faran el favor, *ells*, de no forçar-nos a ser nacionalistes?; *ells*, tots plegats: dretes i esquerres, intel·lectuals i polítics».

Aquest és el pensament nacionalista de Joan Fuster, un nacionalisme forçat, de rèplica, assumit com un anacronisme necessari; el nacionalisme d'un home que, per la seva cultura i el seu treball, només voldria ser un lliure ciutadà del món del segle xx.

Com a home de lletres i escriptor, Joan Fuster és especialment sensible a la qüestió idiomàtica. *Llengua, poble i nació* s'identifiquen en el seu pensament. Tot atemptat contra la llengua és un genocidi que,

ateses les complicitats interiors sempre existents, esdevé, així mateix, un suïcidi col·lectiu; suïcidi col·lectiu perquè equival a la desaparició com a poble.

Ja en escrits de la primera època, dels anys cinquanta o seixanta, en el *Diari*, havia tractat el problema del bilingüisme i dels perills de mestissatge cultural que pot comportar. En els papers posteriors, i tenint a la vista les experiències més recents, el pensament de Fuster sobre aquest punt esdevingué més clar, potser més radical i menys esperançat: «Les propostes oficials de bilingüisme», diu, «són, i seran sempre, una trampa parada contra el català. Un idioma no pot subsistir viu dins la societat que li és pròpia si no és l'idioma de tothom tothora. El nostre cas, a banda i banda dels Pirineus» —remarqueu ara també l'al·lusió a la totalitat dels Països Catalans—, «és el de la interferència política d'una altra llengua, hegemònica per raons de classe, de prepotència administrativa i —a escala editorial, per exemple, i en tots els mitjans de comunicació— de mercat». «Hi ha llengües minoritàries, demogràficament minoritàries», continua dient, «que tenen un estat al darrera i una societat homogènia que les aguanta en els seus usos quotidians, des de l'alta cultura fins a l'alfabetització primària. Amb això assegurat i perseverat», remarca Fuster, «la qüestió d'una segona llengua no seria capciosa. Sense unes mesures polítiques eficaces, correm el perill que llegir Foix, Espriu o Brossa siga com llegir Virgili, Horaci o Marcial, respectivament. Una llengua difunta? No serà, despús-demà, llegir català, una eventualitat erudita com ho és avui llegir llatí?», es pregunta Fuster. «El remei només està en nosaltres, perquè el Govern de l'Estat», afirma, «i el de les seues sucursals hi està en contra». «La il·lusió de Madrid», escrivia Fuster l'any 1981, «no és de resoldre el problema econòmic, ni la convivència liberal, ni remeiar la desocupació laboral a Andalusia o a Extremadura; tots tracten que la perifèria parli en castellà. Tots. No és solament l'herència del franquisme. O sí?» Herència acceptada, o predisposició congènita, la realitat és així.

* * *

He intentat d'exposar el pensament polític de Joan Fuster. No puc acabar sense esmentar uns fets de significat no pas anecdòtic. Per haver proclamat les seves conviccions, fa uns quants anys Fuster va ser cremat en efígie en un *auto fallero-inquisitorial* organitzat pel «búnquer barraqueta», o sigui, per la dreta reaccionària i anticatalana de la seva terra. L'any 1981 va sofrir un atemptat que podia haver-li costat la vida. Són actes que no cal qualificar; revelen la impotència intel·lectual de l'adversari. Serveixen també, *per absurdum*, per a

mesurar l'eficàcia de la tasca cívica de Joan Fuster, el solitari de Sueca, l'home apassionat fins a l'obsessió per la vida i el destí del seu poble, que és també el nostre poble.

Voldria dir, per acabar, que ara per ara l'única institució que, en virtut dels seus Estatuts i dels seus objectius, s'ocupa sense restriccions mentals d'aquesta realitat i d'aquest projecte de futur que són els Països Catalans és l'Institut d'Estudis Catalans. Potser és per això que, com a president de l'Institut, em vaig sentir especialment motivat a participar activament i personalment en aquest homenatge.

Emili Giralt
President de l'Institut d'Estudis Catalans
i membre de la Secció Històrico-Arqueològica

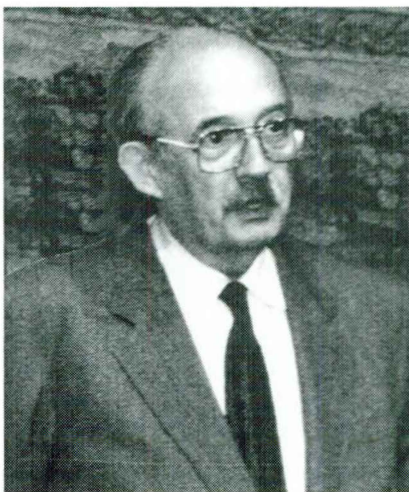
LLUÍS CASASSAS I SIMÓ

(1922-1992)

In memoriam

Agraeixo al doctor Giralt, president de l'Institut, la seva gentilesa d'accedir que enceti aquest acte en memòria de Lluís Casassas i Simó amb unes breus paraules. I li ho agraeixo pel fet que el meu lligam amb el desaparegut amic Casassas ve de ben lluny, de seixanta anys enrera, de quan vàrem ésser companys d'estudi a l'Institut-Escola de la Generalitat.

Un lligam que es va refermar quan, de la seva mà i també de la de l'enyorat Lluís Solé i Sabarís, el professor que més va influir en l'afecció de nosaltres dos a la geografia, vaig ingressar a la Societat Catalana de Geografia. En el si de la Societat, i durant un bon nombre d'anys, vaig compartir amb Lluís Casassas, des de diferents comeses, les tasques il·lusionades de la Junta de Govern, i vaig rebre d'ell tothora, ensems amb els altres companys de Junta, guia i mes-
tratge.

En succeir-lo ara fa dos anys en la presidència de la Societat, vaig avenir-me a una responsabilitat que només la seva promesa de continuar plegats una tasca improba, que havia culminat amb l'organització del Primer Congrés Català de Geografia, em va decantar d'acceptar. Malauradament, un any més tard Lluís Casassas ens deixava i, mancats del seu suport imprescindible, rebíem una herència feixuga que, els qui componem actualment la Junta de Govern, hem intentat d'anar acomplint i tirant endavant.

La Societat Catalana de Geografia ha dedicat el curs 1992-1993 a la memòria de Lluís Casassas, i hem considerat que la millor cloenda d'aquest curs era la col·laboració de la Societat en aquest acte, per a nosaltres ben emotiu, que l'Institut d'Estudis Catalans celebra avui.

En el transcurs de la sessió intervindran, tot evocant la figura i l'obra de Lluís Casassas, el senyor Tomàs Pou i Viver, Monsieur Georges Bertrand i el doctor Joan Vilà i Valentí.

El senyor Pou és president de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, entitat amb la qual la Societat Catalana de Geografia ha mantingut sempre una cordial col·laboració, i ens parlarà de «Lluís Casassas en l'ordenació territorial de Catalunya».

Monsieur Bertrand, soci honorari de la Societat Catalana de Geografia, és professor de geografia i antic president de la Universitat de Toulouse-le Mirail. Just en assabentar-se de la mort del seu amic Lluís Casassas ens va manifestar el desig de participar en l'homenatge a l'il·lustre desaparegut. Monsieur Bertrand parlarà de «Lluís Casassas et sa projection scientifique vers l'extérieur».

Finalment, i en representació de l'Institut d'Estudis Catalans, intervindrà el doctor Joan Vilà i Valentí, membre de l'Institut i professor emèrit de la Universitat de Barcelona, que ens parlarà de «La personalitat humana i científica de Lluís Casassas».

Clourà l'acte el doctor Emili Giralt i Raventós, president de l'Institut d'Estudis Catalans.

Vicenç Biete
President de la
Societat Catalana de Geografia

Lluís Casassas en l'ordenació territorial de Catalunya

Lluís Casassas em deia sovint que, quan hom considerava que calia fer una reforma, era necessari explicar-la i publicar-la. Deia: «Sovint hom pensa que les coses que es diuen i publiquen es llenquen al mar entre la incomprensió i l'oblit; però un dia suren, i assoleixen o col·laboren a assolir aquelles reformes». I això és singularment cert en aquesta qüestió de l'ordenació del territori a Catalunya, aquest gran tema en el qual per ell alguns ens sentim motivats. Precisament per això avui sóc aquí i intervinc en aquest acte com a president de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, filial de l'Institut.

I hi sóc *tout court* —com diuen els francesos—, perquè el geògraf Lluís Casassas, juntament amb l'economista Joaquim Clusa, va publicar un llibre que considero excepcional i que em dol que no hagi tingut la divulgació i l'acceptació que mereixia. És el llibre —que molts coneixeu— titulat *L'organització territorial de Catalunya*, publicat l'any 1981 per la Fundació Bofill, i en el qual també van col·laborar Eduard Domènech i Ferran Juncà.

Quan parlem de l'ordenació del territori en aquest segle xx a Catalunya, volem dir com organitzar o com distribuir les unitats administratives en el territori per servir millor els interessos col·lectius, deixant a part objectius més propis de l'urbanisme i de la planificació, que són com ordenar adequadament el territori, l'edificació i l'expansió urbanes al servei dels interessos generals.

Aquest és un tema, el de l'ordenació del territori, que a Catalunya va ser afrontat per la Generalitat de la Primera República, que cristal·litzà en dos decrets de l'any 1936, que es van constituir a Catalunya trenta-vuit comarques i nou regions (un llibre important dels professors Oriol Nel·lo i Enric Lluch explica magníficament aquest procés i aquesta gènesi). Però els esdeveniments polítics immediats van provocar que aquelles comarques mai no fossin veritablement funcionals, enteses com a unitats per a la prestació dels serveis públics. Però, el seu poder mític, sens dubte potenciat pel rebuig de més de quaranta anys, va provocar que més de cinquanta anys després fossin exactament reproduïdes per la Llei del Parlament català de l'any 1987, sense cap modificació territorial llevat de tres comarques, i s'instauraren, per tant, quaranta-una comarques, que són les que avui legalment estan vigents a Catalunya. Això es va fer sense cap estudi funcional, quan és conegut que els que van dissenyar aquelles comarques l'any 1936 —la ponència presidida per Pau Vila— havien demanat que se'ls indiqués per quins continguts calia

fer les comarques, és a dir, quins serveis calia que complissin. I aquí rau una de les grans qüestions de tota divisió territorial.

I penso que aquella pregunta no va tenir resposta perquè tampoc l'hagués tinguda si s'hagués fet avui, l'any 87, al Govern català; perquè aquella pregunta implica una altra de les gran qüestions de tota divisió territorial: si les comarques han de servir per descentralitzar el poder de la Generalitat, en el cas de Catalunya, o per suplir la poca capacitat de tants i tants municipis catalans —i espanyols, per descomptat— per complir els serveis que legalment avui tenen encomanats. Avui, en aquesta segona meitat del segle xx, a Catalunya i a Espanya la contestació no té, per mi, més que un sentit: les unitats territorials superiors als municipis han de servir —molt principalment— per suplir la manca de mitjans de tants municipis que tenen per complir les funcions que les lleis —«paradoxalment» alguns pensaran, i amb raó— els encomanen de complir.

Però aquesta qüestió, plantejada des de fa anys a Espanya i a Catalunya, no ha estat resolta. Sí que l'han resolta altres països europeus, però avui a Catalunya, després de dotze anys d'autogovern o de govern autònom, la situació em sembla preocupant: tenim 943 municipis, cada any s'incrementen —l'any 1979 eren 933 i actualment són en tràmit de segregació quatre municipis més: Ciutat Badia, Bellaterra, l'Estartit i Sant Antoni de Mar. Si es segueix aquest ritme, és obvi pensar que qualsevol grup de cases, qualsevol barri, qualsevol nucli, qualsevol districte, qualsevol sector que pugui defensar que té una certa identitat territorial, es convertirà en municipi i, per tant, en els decennis futurs Catalunya tindrà un nombre indeterminat de nous municipis. I vull només fer constar que avui el 86 % d'aquests municipis té menys de 5.000 habitants, i que 5.000 habitants és un nivell en què és molt difícil tenir mitjans econòmics, personals, etc., per complir els serveis que les lleis diuen que han de complir aquests municipis. No és aquest el moment d'analitzar les causes d'aquesta situació —en part, legals—, però vull fer constar que la nostra Societat, a requeriment de l'Ajuntament de Torroella, ha emès fa uns dies un informe que parla d'aquesta qüestió perquè té en via de segregació el nucli de l'Estartit.

A part d'aquesta realitat municipal, hi ha a Catalunya una altra realitat: les quatre diputacions provincials. Hi ha, a més, les quarantauna comarques creades per les Lleis, 6/87 i 5/88, els serveis territorials dels tretze departaments de la Generalitat —generalment d'àmbit provincial, però alguns no coincideixen amb les províncies— i els delegats del Govern de la Generalitat —un a cada província. I hi ha, a més, un delegat de l'Estat per a tot Catalunya; hi ha, encara,

quatre governadors civils —un per cada província—; hi ha, finalment, les delegacions de diversos ministeris de l'Estat a Catalunya (generalment d'àmbit provincial, però alguns d'àmbits territorials diferents). La proposta del senyor Fraga, en parlar de l'«Administració única», anava en un sentit d'intentar corregir aquest desgavell.

Encara hi ha alguna cosa més a Catalunya, i és la possible creació futura de les regions, amb un àmbit territorial i un nombre no determinats, que la Llei catalana 5/87 anuncia, i que està pendent només —segons diu la mateixa Llei— del fet que Catalunya es constitueixi en una sola província. I això passa a Catalunya, un país de 6.060.000 habitants i amb una superfície de 32.000 km². Algú em dirà que això passa perquè les lleis així ho disposen; jo diré que això, en part, és veritat —i no ho podem analitzar ara—, però no del tot. A Catalunya, en aquests últims deu anys, no hi ha hagut una idea clara d'on es volia anar en la divisió territorial. Durant la presidència del senyor Tarradellas, un moment en què no hi havia la Constitució, un moment en què es podia afrontar el problema provincial i possiblement les províncies no haurien existit, no hi va haver una idea clara de què s'havia de fer amb el tema territorial.

Què va proposar Lluís Casassas en aquesta situació l'any 1981, com a aportació científica per solucionar aquest problema? Lluís Casassas va desenvolupar, fonamentalment, el que havia exposat anys abans, en una tasca que només puc exposar per sobre; una tasca que és fruit de la meditació i de l'estudi, i també del coneixement real del país que tantes vegades ell havia trepitjat. S'hi endinsà al costat de Joaquim Clusa i hi aportà la racionalitat, que era conseqüència —i aquest és el seu mèrit— de l'estudi profund i coneixedor de la realitat, i ho va fer en la línia de l'escola anglosaxona d'aquest segon tombant del segle xx, que ha iniciat nous camins per a la geografia, de la qual van ser promotors singulars a Catalunya Pau Vila i Josep Iglésies —encara que tots ells influïts, òbviament per l'escola francesa.

La tesi doctoral de Lluís Casassas, llegida l'any 1976, sota el títol *El paper de Barcelona en la formació i l'ordenament del territori català*, havia fet aportacions sobre la relació camp-ciutat, sobre el model territorial català, sobre els fonaments ideològics o filosòfics —que hi són, explícits o no— de les teories i, en aquest cas, de la teoria sobre l'ordenació del territori i en els cinyells metropolitans. Després, en el seu llibre *Fires i mercats de Catalunya*, de l'any 1978, es planteja si és veritat —tal com alguns havíem afirmat— que les fires i mercats ja havien desaparegut, si la transformació de la xarxa de mercats de carretera exigia plantejar, o no, de nou l'organització de l'espai i de la

divisió territorial. Cal recordar que Pau Vila va establir, com a base de les comarques —que van ser els mercats de Catalunya—, assolir que tots els pobles de cada comarca poguessin anar i tornar en un sol dia en carro al cap de comarca. Cal també recordar que un criteri semblant va justificar la creació —encara que sembli estrany— dels vuitanta departaments francesos, per un decret de 1789, en què el criteri va ser que es pogués anar i tornar amb cavall en un sol dia de qualsevol indret del departament a la seva capital.

Pau Vila en el seu estudi, va fer una enquesta als ajuntaments i aquests li van contestar que eren vuitanta els mercats de Catalunya. La ponència, però, va escollir-ne trenta-vuit perquè es pensava, fonamentalment, en la Generalitat o en la descentralització dels serveis que tenia en aquells moments, i no es pensava, en canvi, en un problema que ha estat punyent en anys posteriors, que és el problema dels petits i mitjans municipis, i és cert que els serveis dels municipis s'han incrementat extraordinàriament, socialment i legalment en aquests últims anys.

Lluís Casassas, en aquest llibre de *Fires i mercats de Catalunya*, va fer seves les paraules de Josep Iglésies de l'any 1966, en el seu llibre titulat *La realitat comarcal de Catalunya*, quan aquest va dir, a despit d'aquelles suposades supressions: «Resulta que a Catalunya hi ha», això ho diu l'any 1966, «113 localitats que celebren autèntics mercats amb cercle d'atracció més o menys extens. Cuitem a dir que estimem», continua dient Iglésies, «que aquest nombre no ha pogut canviar gaire a través dels segles». I Casassas, en els estudis que exposa en aquest llibre, acaba concloent que a Catalunya hi ha —en el moment que el publica— cent vint-i-vuit mercats.

Després, en el llibre *L'ordenació territorial a Catalunya*, de l'any 1981, analitza el territori català i les relacions residència-treball, els viatges per compres i per lleures, la intensitat del tràfec, les relacions telefòniques i altres sistemes de comunicació; i tot això per copsar, per examinar, per veure realment quina era l'estructura real de les xarxes urbanes i del camp del país, de Catalunya. També examina les competències legals de tots els nivells dels serveis públics de l'Administració. Amb aquests antecedents, descriu el que per a ell en aquell moment és Catalunya territorialment. Primer, Barcelona, dominant en tants aspectes; després, quatre realitats més: Lleida, Tarragona-Reus, Girona i Manresa. Diguem, de passada, que això li ha merescut una certa crítica, que l'acusa d'elogiar el sistema divisorí provincial; crec que no és just, perquè és el reconeixement d'una realitat. Vull només fer constar que Lleida, de l'any 1940 a l'any 1986, incrementà la població —la capital només— multiplicada per 2,6; que Tarragona

la va incrementar multiplicada per 3; que Girona la va incrementar, comptant-hi Salt i Sant Gregori, multiplicada per 3,8, i que Barcelona la va incrementar, molt menys, només multiplicada per 1,6.

A part d'aquesta segona realitat, n'hi ha una tercera, que són les trenta-vuit comarques de la ponència de l'any 1932 i 1936, i després hi ha una quarta realitat, un grup petit de pobles, més petits que a nivell comarcal, que difícilment se senten identificats amb una comarca i que a vegades tenen uns entorns poc clars: el Lluçanès, el Moianès, les Valls de Camprodon, Artesa de Segre i d'altres. I, finalment, una resta, sense un centre clar, que no està estructurat i que inclou sectors de la plana i de l'alta muntanya.

Tot això dona a Casassas, aproximadament, cent ciutats o cent nuclis urbans importants, estructurats —ahora, si es vol— en deu ciutats més importants. I aquest seria l'esquema que ell defensa per a Catalunya, i aquesta tesi està en la línia —no diré «exacta»— del que va defensar Manuel Solà-Morales en la seva aportació «Capital i ciutats a Catalunya, una perspectiva de futur» publicat en el llibre *Catalunya cap a l'any 2000*, editat per la Fundació Bofill l'any 1979; Solà defensa aquí que són cinquanta, aquestes ciutats.

Amb aquests antecedents, Casassas proposa crear a Catalunya cent vint-i-set municipals, amb unes finalitats clares, que són, en resum: substituir o aglutinar els 933 municipis existents per solucionar el problema que, per ell —i per mi també—, era cabdal l'any que va publicar el llibre: és a dir, el problema de la insuficiència de mitjans de molts municipis. Segona, constituir un mínim nivell entre la Generalitat i el territori; naturalment, això entès en el sentit d'un nivell d'administració local, perquè sí que admet, però, la creació de les regions; que aquestes entitats tinguin al voltant d'una població de deu mil habitants i que en el seu interior les distàncies no siguin superiors a 6 km entre els nuclis de cada municipalia, i, finalment, a l'efecte de delimitar un nucli o un altre com a municipalia, construir un cert contrapès polític entre unes municipals i les altres. I en el llibre va dibuixar les cent vint-i-set municipals —i aquí radica el seu mèrit—, les va delimitar sobre el territori i es va comprometre en el disseny, amb allò que vol dir d'exigència, d'estudiar els municipis, els seus entorns urbans, les ciutats i els nuclis. És una aportació, per tant, per solucionar —repeteix— un dels problemes bàsics: el de la insuficiència de tants i tants municipis.

La preocupació de Casassas per aquest problema dels petits municipis és tan cabdal que en un debat sobre les futures regions a Catalunya que vàrem organitzar a la nostra Societat a Girona l'any

1989, en qual va intervenir, va dir el següent: «Deia, no fa gaires dies, un conseller de la Generalitat que havia estat a la inauguració d'un edifici d'un ajuntament, i que estava sorprès i pensava com podia viure aquell municipi que té 64 habitants. A mi em va cridar l'atenció el fet que aquest conseller no conegués aquest fet, perquè hi ha centenars de municipis que tenen menys de 500 habitants. Si pensem que hem d'enfortir el govern municipal, li hem de donar les possibilitats d'actuació i les possibilitats de disposar d'un aparell administratiu que no podrà tenir un municipi d'aquella grandària. Aquest agrupament de municipis és indispensable en un primer pas; per això hi ha la por, que es manifestava aquest matí», es referia a una altra aportació feta en el mateix acte, «una por que tot s'enfonsi en la divisió comarcal recentment aprovada: que no es pugui arribar a consolidar. Només es consolidarà si prèviament es fa una reforma del municipi bàsic a Catalunya». Tots sabem les xifres, que han estat dites moltes vegades, que expliquen la situació dels municipis a Catalunya. Tot és opinable i tot es pot criticar, però crec que el mèrit és ben notori, al nostre país, com a aportació per solucionar el problema de tota l'ordenació territorial, que és el dels petits i mitjans municipis.

Algú podria preguntar per què no va fructificar; crec que no ho podem analitzar en aquest moment. La solució proposava dividir per set els municipis i crear les municipalies. Crec que en aquest país ha faltat serenor, racionalitat, i que ens hem deixat o s'han deixat portar per un mimetisme injustificat. No vull amagar que a Catalunya hi ha hagut altres propostes de divisió territorial, i haig de citar les de Manuel Ribas Piera, la d'Albert Serratosa, la proposta de l'Acadèmia de Jurisprudència del Col·legi d'Advocats de Catalunya, la d'Albert Serratosa i Joaquim Clusa, la de Joan Alemany i Jordi Borja, la de Josep M. Vilaseca, la d'Enric Argullol i alguna altra, però totes aquestes no dibuixen el mapa municipal, no fan una divisió del problema de fons; cap —a excepció d'algunes que sí que ho han dibuixat, al nivell de regions o al nivell de vegueries— no ha assumit el compromís d'enfrontar-se al problema bàsic de fons.

No voldria acabar aquesta meva intervenció sense parlar, molt sucintament, del que s'ha fet a Europa, perquè no hem de pensar que el problema només és nostre. Doncs bé, a Europa, Dinamarca, els anys del 1962 al 1974, va reduir de 1.387 municipis a 275; Suècia, els anys 1952-1954, va reduir els seus 2.500 municipis a 278; Noruega, l'any 1974, va reduir els seus 744 municipis a 443; Alemanya, l'any 1980, va reduir els 24.512 municipis a 8.406; Holanda va reduir els 1.014 municipis a 714, i avui en té 647 per una segona reducció; Bèlgica, un dels països més dràstics en aquest sentit, va reduir els

seus 2.663 a 589; Àustria va reduir els seus 3.879 municipis a 2.314, i Anglaterra va reduir les seves 2.244 unitats administratives a 332, amb similars mesures a Escòcia i al País de Gal·les. En són una excepció França, que no ha portat a cap cap política directa en aquest problema, si bé unes lleis dels anys 1971 i 1975 han disposat, han creat comunitats urbanes i districtes, especialment en certes àrees, que assumeixen funcions municipals, i Itàlia tampoc no ha afrontat el problema, però ha creat unes zones d'intervenció prioritària i comunitats de muntanya, també destinades a solucionar el problema, però sembla que sense gaire èxit. Aquests països no són tan diferents del nostre, i no som cap cas especial, ni un cas únic ni un cas singular.

El tema de la divisió territorial és un tema obert, però el treball de Casassas, pensat i treballat al llarg dels anys, quedarà com l'aportació més fonamentada i valuosa; per mi, quedarà com l'aportació de la racionalitat. Els països sovint són més fàcils d'arrossegat pel sentiment que per la raó, aquell tan rendible a curt termini. Els països, però, s'estructuren amb aportacions científiques de vàlua; Anglaterra en fou un exemple l'any 1970, en què va reduir els seus municipis de la manera indicada. I el «dia D», el dia primer d'abril de l'any 1974, en què es van implantar a Anglaterra les noves entitats administratives, tots els diaris i mitjans d'informació van anunciar als ciutadans les noves unitats administratives on havien d'anar per gestionar els problemes que abans gestionaven altres administracions. A Catalunya, poquíssims en vam ser conscients —suposo— que el dia que van néixer les comarques derivades de la Llei catalana de l'any 1987 ni vam llegir cap missatge en el sentit indicat d'Anglaterra.

Quan vaig veure per última vegada Lluís Casassas, un matí del mes d'abril, a la plaça Tetuan, molt a prop de casa seva, poc pensava que no el veuria més. El seu record estarà sempre amb mi com un home compromès amb el país, un home que va assumir el risc de tot científic, que és el de defensar una reforma i comprometre's, i potser equivocar-se i potser sacrificar-se. No obstant això, crec que la reforma que va defensar era i és necessària, i crec que la seva aportació va ser valuosa.

Crec que, d'això, n'és testimoni un document que en aquests moments a Catalunya està en debat, i és el Pla Territorial General de Catalunya, que, des de fa uns mesos, està en informació pública. I aquest document, encara que amb uns objectius ben diferents de qualsevol divisió territorial, ha identificat vuitanta-quatre sistemes urbans i, pel que fa a sistemes de proposta, ha identificat seixanta-quatre àmbits de ciutats futures com a territoris de posterior planeja-

ment. Em sembla que, si ho meditem serenament, és una confirmació que està en la línia de les cent vint-i-set municipals del llibre de Lluís Casassas i Joaquim Clusa.

Que sàpiguen Lluís Casassas i els seus que uns altres geògrafs, economistes, juristes, urbanistes, estudiosos, continuarem portant la torxa que ell va portar; que els seus estudis no han estat endebades, i que un dia Catalunya, si sap equilibrar el sentiment —que potser ens ha portat on som— amb la racionalitat, comprendrà l'aportació valuosa que Lluís Casassas va fer per solucionar un problema que continua sent cabdal: el de la seva organització territorial.

Tomàs Pou i Viver
President de la
Societat Catalana d'Ordenació del Territori

Lluís Casassas et sa projection scientifique vers l'extérieur

Lluís Casassas reste parmi nous. Comme un ami et pour toujours.

Si l'homme n'est plus il reste la figure. Cette haute silhouette sombre et massive, devenue avec le temps légèrement voutée mais toujours ferme. Ce verbe haut, cette moustache batailleuse. Plein de cette vitalité et de cette convivialité catalanes qui réchauffent le cœur.

Si l'homme n'est plus il reste la stature. Celle du grand universitaire, du grand professeur et du grand géographe ; celle du grand catalan, militant de la Catalogne.

Si l'homme n'est plus il reste l'empreinte. Celle de l'amitié, de la convivence, de l'échange. Cette alacrité intellectuelle de la pensée critique et constructive.

Vous me demandez aujourd'hui de lui rendre hommage en cette circonstance et en ce lieu solennels. C'est un honneur écrasant, lourd de signification pour tous les géographes français. Je suis ici en tant que géographe, membre honoraire de l'Institut d'Estudis Catalans, non catalan parmi les catalans. Quel honneur extraordinaire de parler devant vous de Lluís Casassas, notre compagnon et notre frère ! Et je m'exprime en français, langue que maîtrisait Lluís Casassas et dans laquelle il aimait à s'exprimer ; langue dans laquelle nous échangeons vivement nos idées et nos différents mineurs de spécialistes sourcilieux.

— Il y a quelques mois à peine il m'avait invité ici même à traiter de l'«urbanité». Déjà fatigué, il n'avait pas pu m'apporter toutes les précisions nécessaires pour aborder le sujet. J'ai eu beaucoup de difficultés à concevoir et à prononcer cette conférence. Ce n'est qu'à la longue, ce n'est peut-être qu'aujourd'hui et ici même, après avoir lu ou relu plusieurs des travaux de Lluís Casassas, que je commence à peine à entrevoir que sous le mot d'«urbanité» il plaçait tout ce qui concourt à cet art de vivre la ville, forme la plus achevée de la modernité. En somme, l'urbanité catalane et barcelonaise élevée au rang de modèle d'une vie sociale longuement amalgamée dans le creuset de la Méditerranée.

— Il n'avait pas pu assister à la conférence. J'étais allé avec certains d'entre vous le saluer ainsi que Madame Casassas. Il nous avait reçu alité. Il corrigeait vigoureusement des épreuves d'imprimerie : luttant contre le temps, luttant contre lui-même, jettant ses dernières forces dans cette réflexion sur Barcelone et l'aménagement du territoire ca-

talán. Image de l'honneur de l'home qui va jusqu'au bout de lui-même.

Voilà pourquoi Lluís Casassas est un ami et une référence.

Rien pourtant ne nous prédisposait à cette rencontre. Nos chemine-ments étaient différents. Lluís, géographe urbain. Moi, géographe physicien. Où sont donc nos convergences ?

— D'abord, Barcelone et la Catalogne. On s'est effectivement rencontré sur ce terrain, au cours d'une visite commentée par lui. Fougueux, intarissable, fulminant, exubérant. Il dominait son sujet et donnait à aimer sa ville. J'avais toujours aimé Barcelone, avec lui je l'ai comprise et aimée encore davantage, moi qui n'aime pas particulièrement les villes. Telle est la première convergence : entre nous, avec nous, il y avait Barcelone. A mon tour, je lui ai fait visiter Toulouse, à ma façon, certainement sans génie particulier, comme un non spécialiste en quelque sorte. Chaque paysage, chaque information le renvoyait inéluctablement à Barcelone. Barcelone comme modèle urbain ; pas le modèle au sens de la perfection, il n'avait pas de ces naïvetés, mais le modèle heuristique celui que l'on maîtrise et qui sert à comprendre et à faire partager.

— A cette première et décisive convergence s'en ajoute en autre : celle qui associe la géographie urbaine à l'aménagement du territoire, la théorie à la pratique.

— Je ne peux pas davantage ignorer d'autres points de rencontres philosophiques : ce souci permanent des hommes et du social, de la solidarité, de la justice, de la liberté.

Comment Lluís Casassas était-il perçu hors de la Catalogne ?

— D'abord, sans conteste, comme un catalan et comme un barcelonais, ce qui n'étonnera personne. Il portait la Catalogne en lui ; en somme, il voyageait avec ! Ensuite il était connu et reconnu comme géographe, vigoureux produit de l'école catalane : celle de Lluís Solé i Sabarís et celle de Joan Vilà i Valentí qui dirigea sa thèse soutenue en 1976, le tout dans l'ombre tutélaire de Pau Vila. Plus largement encore il apparaissait comme un géographe urbain qui avait su, très tôt et avec succès, poser les questions globales d'aménagement du territoire, à la fois dans leurs dimensions politiques, administratives, économiques et sociales.

Grâce à l'amabilité et au travail de Madame Marie-Rose Gonne, documentaliste à l'Institut de Géographie de Toulouse, j'ai eu la possibilité de consulter un répertoire quasi exhaustif de la bibliographie de Lluís Casassas telle qu'elle apparaît au niveau international, y compris d'ailleurs ses premières oeuvres consacrées à la géographie physique (Biblioteca Nacional de Madrid. 1992. Rebiun : réseau des bibliothèques universitaires espagnoles). Lluís Casassas y apparaît, presque exclusivement, comme le grand spécialiste de Barcelone et de l'aménagement du territoire catalan. Il n'a jamais dévié d'un pouce !

C'est l'homme d'un seul lieu, d'un seul thème, d'une seule conviction. Mais quelle puissance !

— Au travers de la chronologie de ses oeuvres on perçoit une évolution, un enrichissement et surtout une puissante maturation de la pensée. Il se situe, dès le départ, au carrefour d'influences multiples, à la fois scientifiques et politiques. L'influence catalane est prépondérante, c'est celle de ses maîtres mais elle n'est jamais exclusive et encore moins fermée. C'est le terreau dans lequel il enraine son système de référence. Il a indéniablement subi une influence de la géographie française, et en retour, il a beaucoup apporté aux géographes français. Il faut d'abord citer l'apport philosophique de l'historien Pierre Vilar qu'il cite souvent dans ces travaux, tout particulièrement *La Catalogne dans l'Espagne moderne* (Paris, 1962). Il a participé à de nombreux échanges avec les géographes français : le groupe Remica avec Bernard Kayser et André Boudou, ensuite Robert Ferras, Paul Claval, etc.

L'influence anglo-saxonne est beaucoup plus discrète quoique présente (Christaller).

Il ne me reviens pas ici de traiter de la conception géographique de Lluís Casassas. Mais je tiens à dire ceci :

— Lluís Casassas a été l'un des premiers géographes à appréhender le phénomène urbain dans sa globalité d'organisation territoriale débordant sur le rural. Dès 1977, il propose le concept de la Ville-Catalogne, «Catalunya-Ciutat», qui est en train de se réaliser. Si aujourd'hui Lluís Casassas avait un dernier chapitre à écrire ce serait : Barcelone n'est plus dans Barcelone. Barcelone n'est plus dans la Catalogne, Barcelone est devenue une Euro-cité !

Ce dernier chapitre, nous l'écrirons ensemble dans l'esprit qui était le sien, dans l'esprit de la citation de Paul Langevin qu'il avait placé en

épigraphe et sur laquelle je veux terminer pour dire avec lui et pour lui... «notre confiance dans l'avenir de l'effort humain d'inspirer et de soutenir notre volonté de défendre contre toute agression le trésor de culture et de civilisation, si lentement, si douloureusement recueilli par nos ancêtres au cours des siècles et le transmettre à nos fils avec toujours un peu plus de science, un peu plus de justice et un peu plus d'amour».

Lluís Casassas a accompli cette tâche. Il ne fait plus qu'un avec la géographie, la culture et la terre de Catalogne.

Georges Bertrand
Président honoraire de l'Université de Toulouse-Le Mirail
Membre honoraire de la Societat Catalana de Geografia
de l'Institut d'Estudis Catalans

La personalitat humana i científica de Lluís Casassas

En els textos que segueixen, podem llegir les paraules que el doctor Joan Vilà i Valentí pronuncià en l'acte en memòria de Lluís Casassas, precedides d'una sinopsi biogràfica de l'il·lustre home-natjat escrita també pel doctor Vilà i Valentí.

SINOPSI BIOGRÀFICA (1922-1992)

Lluís Casassas i Simó nasqué a Sabadell l'any 1922. Caldria destacar d'antuvi l'ambient familiar que va trobar, ben favorable a una bona formació intel·lectual i ciutadana. El seu pare i la seva mare, mestres ambdós, foren uns excel·lents educadors. En aquest context, ell degué començar ja la seva inclinació i el seu interès cap a la natura i cap als homes; en particular, la natura i els homes del seu país. Recordo com em mostrava amb il·lusió una petita monografia local, ben interessant, del seu pare, Enric Casassas i Cantó, sobre Tona, on havia dirigit una colònia d'infants. De les activitats pedagògiques paternes, jo en tenia informació directa a través del meu pare, mestre també en un grup escolar barceloní; tots dos coincidiren, cap als anys 1933-1934, en reunions professionals —es tractava, llavors, d'un magisteri amb bona formació i experiència i amb una notable inquietud— i en unes emissions pedagògiques dutes a terme per Ràdio Associació de Catalunya.

Tot seguit, convé afegir que Lluís Casassas fou alumne de l'Institut-Escola de la Generalitat. L'ambient i els ensenyaments rebuts constituïren una forta petjada en la seva jove personalitat. En servava un gran i profund record. Parlava amb entusiasme, molts anys després, d'un cúmul de fets i experiències, i en particular d'uns quants professors, molt especialment del director, el doctor Josep Estalella. Quan ja estava dedicat plenament a les recerques geogràfiques, mai no s'oblidava de recordar que el seu professor de geografia a l'Institut-Escola fou el doctor Lluís Solé i Sabarís.

Als estudis universitaris de geografia, inici d'una relativament breu però densa i brillant tasca científica, hi accedí ja gran, en bona part per desfavorables circumstàncies socials i acadèmiques, sobre les quals no val pas la pena insistir en aquestes pàgines. Més endavant, és clar, parlarem de la seva formació geogràfica universitària. Però abans voldríem subratllar un parell de facetes que ens semblen molt

destacades dins de la seva personalitat. Lluís Casassas era un home d'una notable cultura i especialment obert al coneixement dels altres homes i de llurs activitats. En les seves converses, en les seves classes i conferències, aquest fet quedava ben evident. Als homes, s'hi acostava per informacions alienes i per lectures, però especialment a través d'un contacte directe, com a company en el diàleg o en l'acció. Des dels primers anys setanta es mostrava professionalment com un geògraf; però sempre va poder presentar-se, sens dubte, com un bon coneixedor dels homes i dels grups humans. Amb motiu del seu traspàs, quan hom fa un esforç per sintetitzar l'obra i el tarannà de la personalitat perduda, he vist diverses vegades que curiosament li era aplicada, jo crec que ben encertadament, a més de «geògraf», la qualificació d'«humanista».

Cal subratllar també el seu compromís social i polític, en moments difícils, els anys després de la Guerra Civil. Paral·lelament a l'inici d'estudis universitaris a la Facultat de Dret, mantingué ja clarament actituds d'oposició al poder imperant, en especial formant part dels Grups Nacionals de Resistència. Per aquells anys de joventut, col·laborà també en l'inici i en el desenvolupament de diverses activitats culturals catalanes, dins d'una actitud que tots sabem que era, en aquells moments, ben perillosa. Circumstàncies diverses motivaren que abandonés els estudis universitaris, però mantingué ben ferm tots els seus compromisos socials, culturals i polítics que, al llarg d'aquells anys, havia iniciat.

Voldríem assenyalar encara un altre aspecte. Quan, passat un temps, hom encetà tímidament la recuperació pedagògica en els nivells primaris, Lluís Casassas hi jugà amb continuïtat un cert paper impulsor, tot assessorant i col·laborant amb diversos centres d'ensenyament. En una d'aquestes escoles, hi fou professora la seva primera muller, Marta Ymbert, i també la segona, Maria Jesús Marquès.

Parlem ara del geògraf. A la Universitat de Barcelona, hi entrà per segona vegada, ja que com hem dit feia un bon nombre d'anys que hi havia cursat estudis a la Facultat de Dret, quan s'assabentà que un petit grup de professors impulsava, a la Facultat de Filosofia i Lletres, Secció d'Història, uns ensenyaments geogràfics que pretenien tenir una certa modernitat i un cert rigor. Fins i tot assajaven d'iniciar una especialitat de geografia, fet que fou realitat, per primera vegada en una universitat de l'Estat espanyol, a partir del curs 1969-1970, ja fa més de vint anys. Llavors Lluís Casassas cursà els tres anys acadèmics dels esmentats estudis geogràfics especialitzats i, per tant, en assolir la culminació de la llicenciatura, el juny de l'any

1972, formà part de la primera promoció de geògrafs de la Universitat de Barcelona.

Tot seguit va preparar i va presentar una tesi de llicenciatura, la primera —de les presentades al Departament— redactada en català, sobre una petita comarca, el Lluçanès, que vaig tenir l'honor de dirigir (*El Lluçanès: evolució recent, 1950-70*). Bé, això de «dirigir» és un dir. En realitat, la meva tasca es concretava, en aquest cas, en unes converses, en les quals jo aprenia tant com ell, i en unes orientacions de caràcter metodològic i acadèmic, món del qual n'havia estat allunyat dos decennis. Poc després, el treball fou publicat per la Fundació Salvador Vives Casajuana; a l'encapçalament, l'autor hi fa constar significativament uns mots de Josep Estalella: «Aquesta és la clau de tot: l'amor a les coses com a promotor del seu coneixement; el coneixement de les coses com a causa de fer-les estimar».

Essent universitari, Lluís Casassas portava ja un considerable bagatge d'experiències i de coneixements geogràfics, especialment respecte a Catalunya. La formació universitària que rebé degué comportar especialment, em sembla, un cert enriquiment i ordenament conceptual i metodològic. Els contactes i les converses amb els diversos professors, d'orientacions i sensibilitats ben diferents, futurs companys en la docència i en la recerca, li serien sens dubte profitosos. Era poc amic de disquisicions teòriques, però en aquells moments degué anar definint marcs conceptuals i mètodes d'investigació.

Cal afegir, respecte a l'esmentada època, i ara al marge de la Universitat, el notable impacte que sobre ell exercí, com a persona i com a professional de la geografia, Pau Vila. Lluís Casassas l'ajudà en la preparació de part del text sobre la ciutat de Barcelona dins de l'obra *Geografia de Catalunya* que dirigia el professor Lluís Solé i Sabarís (volum III, que veié la llum l'any 1974). Poc després, tots dos publicaren una obra fonamental per a l'estudi de la capital catalana: *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*.

En la trajectòria de treball de Lluís Casassas, l'anàlisi comarcal, que realitzà de manera ben notable, podia constituir tan sols una etapa dins d'una línia de recerca més àmplia i més general. De fet, aquest projecte científic desembocà finalment en un problema, un gran problema, de caires tan sols científics en una primera fase, però que ràpidament es carregava de sentits i significats socials, socio-econòmics i àdhuc polítics. Em refereixo a l'estructuració territorial de Catalunya. Immediatament, aquesta qüestió a tot arreu, però especialment al nostre país, mostra dues cares: es tracta no sols de delimitar unes unitats territorials i administratives, sinó també de defi-

nir el joc de relacions que hi ha entre la ciutat capital i tot l'àmbit del país.

La seva tesi doctoral, que vaig tenir també l'honor de dirigir, la dedicà preferentment a aquesta segona qüestió, sota el títol de *El paper de Barcelona en la formació i en l'ordenament del territori de Catalunya*. La seva presentació, l'any 1976, va donar lloc a un viu debat, que a tots ens interessà i complagué, tant per l'altura i serietat de la controvèrsia com perquè constituïa, en definitiva, l'aportació d'un grup universitari de geògrafs a uns problemes d'uns indubtables valors territorials, socials i polítics. Poc després fou publicada sota el títol de *Barcelona i l'espai català* (Barcelona, 1977). Una de les idees fonamentals d'aquest treball era, sens dubte, la definició del paper que Barcelona havia de jugar dins del conjunt del territori català i que cap part d'aquest podia deixar de ser considerada en el feix de relacions i funcions establertes.

La metodologia i els objectius de les recerques del nostre autor es van anar orientant cap a la resolució dels problemes referents a les relacions, a través de les divisions administratives o político-administratives, entre masses de població i llurs territoris corresponents, dins del marc català. Estudiosos ben diversos estaven i estan interessats per aquestes qüestions, en particular probablement geògrafs i economistes; però molts investigadors i experts —com poden ésser arquitectes, juristes i sociòlegs, entre d'altres— participen en l'intent de resolució dels dits problemes. En últim terme, el debat i l'aplicació afecta a tots, és clar, des dels que han de prendre les decisions polítiques fins als mateixos habitants i administrats.

Respecte a la ciutat de Barcelona, Lluís Casassas intervingué en la divisió per districtes, amb una publicació fonamental, preparada i escrita juntament amb l'economista Joaquim Clusa, que veié la llum l'any 1981 (*L'organització territorial i administrativa de Barcelona*).

Quant al conjunt de Catalunya, hi treballà a partir del marc d'estudi ja dibuixat en la seva tesi, tot desenvolupant els conceptes i mètodes de treball i tot definint nous objectius i noves conclusions. En uns mots d'una de les seves obres, el nostre autor delimità perfectament motivacions i finalitats de la tasca empresa, «esperonats per l'apassionada necessitat de participar en el debat obert a Catalunya sobre els problemes de la divisió territorial. Durant el seu transcurs ens ha guiat, ensems, la fretura d'una tasca científica eficaç i ben feta i el desig que, un cop enllestida, pogués contribuir a millorar la qualitat de vida col·lectiva dels catalans i a fer del nostre territori un país més civilitzat i més habitable».

Lluís Casassas treballà gairebé sempre en equip en aquestes tasques. Amb l'economista Joaquim Clusa, ja esmentat, es féu responsable de la publicació de diversos treballs fonamentals, especialment el que fou encarregat per la Fundació Jaume Bofill l'any 1980 sobre l'organització territorial de Catalunya. Però, a més, solien col·laborar en els seus treballs altres geògrafs i experts, especialment altres companys del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona i alguns deixebles recents i fins i tot estudiants. Sabia organitzar un treball col·lectiu i eficaç, dins del qual es reflectia amb força la seva personalitat que sabia suplir les deficiències o mancances que poguessin presentar-se.

Amb la col·laboració dels geògrafs Carles Carreras i Isabel Rueda, a més de la de Joaquim Clusa, presentà l'any 1979 les *Bases teòriques i pràctiques de la divisió territorial de Catalunya*. La tasca posteriorment realitzada es reflecteix en una obra que realment és fonamental, signada juntament amb el darrer autor esmentat: *L'organització territorial de Catalunya* (Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1981). En aquest llibre hom defineix curosament a Catalunya cent vint-i-set agrupacions de municipis anomenades *municipalies*, tot assajant de resoldre les dificultats d'acció i àdhuc inoperàncies que, a voltes, els municipis per si sols presenten. En l'estudi del problema en el conjunt català, no hi manquen tampoc les referències a unes divisions superiors que formarien l'administració perifèrica de la Generalitat, el que en podríem dir *vegueries* o *regions* —potser millor *subregions*, pensem nosaltres, per evitar possibles confusions. Respecte a les *municipalies*, els autors subratllen que «la proposta satisfà els principis territorials i d'eficàcia tècnico-administrativa demanats. Des del punt de vista territorial i humà, reconeix les unitats on avui es produeixen la major part de relacions humanes (sistema urbà) i consolida les àrees més disperses en unitats de gestió i govern de serveis col·lectius».

Nombroses conferències i publicacions mostren que aquests problemes continuaren interessant-lo vivament en el futur. Col·laborà a més, amb diverses institucions polítiques —Ajuntament de Barcelona, Diputació Provincial de Barcelona, per exemple— com a expert i assessor en aquestes qüestions. D'altra banda, era membre de les Comissions de Delimitació Territorial i d'Urbanisme de la Generalitat de Catalunya, precisament en representació de l'Institut d'Estudis Catalans. Escollí el mateix tema quan, fa un parell d'anys, li fou encarregada la lliçó inaugural del curs; en aquesta ocasió ens parlà de la ciutat metropolitana i la unitat de Catalunya; és bo, em sembla, rellegir els seus plantejaments i les seves idees (vegeu *Anuari 1990-91*, IEC, p. 9-32).

Pels motius abans expressats, la vida acadèmica del professor Lluís Casassas no és molt llarga, una vintena d'anys, però resulta tan densa en realitzacions com els treballs de recerca i d'aplicació que hem exposat breument. Des del curs 1972-1973 col·laborà ja en les tasques d'ensenyament i recerca del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, primer com a ajudant o encarregat de curs, després com a adjunt i titular; l'any 1986 fou nomenat catedràtic. Voldria subratllar que fou un puntal fonamental en l'afermament de l'àrea de coneixement d'anàlisi geogràfica regional. Caldria també insistir en la seva capacitat de crear, amb estudiants i alguns col·legues professors, grups de recerca. Aconsegueix, és clar, un bon nombre de deixebles —Jaume Font i Joan Tort, entre d'altres—, sempre interessats per problemes d'organització territorial, especialment a Catalunya. Un cop jubilat, ocupà a la Universitat de Barcelona el càrrec de Síndic de Greuges, en el qual mostrà de nou la seva sensibilitat i la seva experiència respecte a problemes socials ben diversos, tant en el pla individual com en el col·lectiu.

Fa un bon nombre d'anys, Lluís Casassas dedicà una part preferent de les seves activitats i il·lusions a la Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Formà part de la Junta des del 1969, en fou després secretari durant un decenni i, finalment, president des del 1985. Al cap de quatre anys, era nomenat membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

A la Societat Catalana de Geografia renovà completament les tasques dutes a terme per aquesta filial de l'Institut, que es convertí sens dubte en una de les més actives i de més ressò social i científic. En els cursos i conferències participaren amb regularitat diversos professors estrangers, francesos i italians sobretot. La culminació de tot aquest conjunt d'activitats fou la celebració del I Congrés Català de Geografia el març de 1991. Lluís Casassas fou el president del Comitè Organitzador, i sobre la seva persona recaigué una gran part de les tasques de preparació i realització del Congrés. Poc després, foren publicades totes les conferències, ponències i comunicacions. El ressò científic i fins i tot popular que el Congrés tingué fou realment fruit de l'enorme esforç i la gran il·lusió de Lluís Casassas.

Permeteu-me encara una altra observació. Un fet sorprenent era que semblava que ell no tenia gaire en compte la feina feta; freturava, en canvi, pel que tenia entre mans i el que calia fer. Poques hores abans de morir parlava amb els seus col·laboradors i deixebles de les tasques que hom havia de realitzar en un futur immediat. Ens queden per sempre el seu record i les seves publicacions; per uns quants anys ens queda, a més, la culminació d'unes tasques que ell començà

i sobre les quals plana encara directament el seu estímul i el seu esforç.

DISCURS PRONUNCIAT EL DIA 11 DE JUNY DE 1993

Quan fa deu mesos, el juliol de l'any passat, el secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans m'encarregà que reflectís en uns fulls la personalitat i l'obra de Lluís Casassas, que havíem perdut feia unes setmanes, vaig pensar immediatament en l'extraordinària tasca que havia fet i com els solcs del seu treball quedaven oberts cap a col·laboradors i deixebles i cap a un bon nombre d'estudiosos catalans —de geògrafs, sobretot—, i això durant un llarg període en un futur immediat.

M'heu de perdonar que cometi la indelicadesa de recordar els mots que llavors vaig escriure, però ho faig com a testimoni d'aquestes reaccions primàries, immediates, que hi ha després que et diuen que ha desaparegut una persona que era un amic que tenies al costat i un professional que veies gairebé cada dia. Són aquestes reaccions primeres en què veus ràpidament, molt ràpidament, diversos i contrastats fets, i que et queden, al final, quallades i definides, unes poques imatges; unes imatges que, si cal, un materialitza en uns pocs i en uns elementals mots. Pensàvem així, en aquells moments:

«Un fet sorprenent era que semblava que ell no tenia massa en compte la feina feta; freturava, en canvi, pel que tenia entre mans i el que calia fer. Poques hores abans de morir parlava amb els seus col·laboradors i deixebles de les tasques que hom havia de realitzar en un futur immediat. Ens queden per sempre», deia llavors, «el seu record i les seves publicacions; però per uns quants anys ens queda, a més, la culminació d'unes tasques que ell començà i sobre les quals plana encara directament el seu estímul i el seu esforç.» Això deu ser fruit —dic jo ara— d'una personalitat rica, on pensament i sentiment es barregen, on el treball científic seriós i ben fet va unit a una personalitat àmplia i diversa.

Reaccions primeres també d'altres amics, d'altres companys; reaccions espontànies, vives, que reduïen ràpidament uns pocs i simples records, que mostraven el ric ventall de valoracions contraposades —diríem millor, «complementàries»—, harmonitzades al voltant d'una rica i única personalitat. L'amic Tomàs Pou ens el presentava unes setmanes després, en un periòdic, com un exemple de compromís amb la racionalitat, que quedarà com una aportació científica de dignitat excepcional. Durant aquella setmana, sorprenentment, al-

guns —al marge o al costat de l'investigador i del professor— parlaven, com ho feia el mateix recordatori, de l'*humanista* Lluís Casassas.

Jo recordo que, quan va presentar la seva tesi doctoral l'any 1976, un membre del tribunal va dir que aquell treball era també un manifest, i pot ser cert: les conclusions sorgien al final d'una freda reflexió, però podien ser l'inici d'una acció càlida i viva. Era, en aquest sentit, que, curiosament, unes conclusions d'una tesi doctoral es convertien en un manifest.

Era home, també, de sensibilitat i de sentiment. Quan, quatre anys abans de presentar la seva tesi doctoral, va presentar la seva tesi de llicenciatura, a l'encapçalament —m'hi vaig fixar i em cridar l'atenció també en la publicació— féu constar, significativament, uns mots de Josep Estalella, mestre d'ell a l'Institut-Escola, uns mots sorprenents que no tenen res a veure amb el contingut del treball. Diuen exactament així: «Aquesta és la clau de tot: l'amor a les coses com a promotor del seu coneixement; el coneixement de les coses com a causa de fer-les estimar».

I és tot això que volia recordar-vos i us volia suggerir en aquest acte, gairebé un any després de deixar-nos, però tan present i tan viu entre nosaltres, i encara potser més en aquest àmbit on diverses vegades vàrem escoltar-lo, on celebràrem el seu i nostre —però *seu* fonamentalment— Primer Congrés Català de Geografia; «primer», dit així, amb voluntat de perduració cap al futur (i ens ho adverteix en publicar els quatre volums). Més que d'una cloenda, es tractava d'iniciar —amb motiu d'aquesta publicació— una nova etapa que es voldria encara més fructífera i més esponerosa. El que ara vull és apuntar i encetar tan sols una anàlisi de la personalitat científica de Lluís Casassas.

Com a científic, com a personalitat científica, he de suposar que, com tants altres casos, la seva actitud degué ja iniciar-se dins l'àmbit familiar i desenvolupar-se després a l'Institut-Escola. Ell en parlava i jo en parlava també sovint amb ell.

Com a geògraf —suposo jo—, amb els antecedents d'un bon coneixement de Catalunya, al final dels seixanta entra a la Universitat, estudis que culmina ràpidament, el mateix any en què acaba la llicenciatura, presentant una tesi de llicenciatura i, uns pocs anys després, la tesi doctoral. Em recordava, malgrat tot, sovint antecedents que havia tingut en aquesta geografia, entre ells, per exemple, Solé Sabarís, no mestre a la Universitat, sinó curiosament mestre d'ell, professor

d'ell, en els estudis secundaris a l'Institut-Escola. Ja a la Universitat, té contactes amb Pau Vila, amb el qual col·labora en publicacions, especialment —com ens acaben de dir amb tot d'encert— sobre la ciutat de Barcelona. I té, al mateix temps —que és un fet que realment és molt característic d'ell—, contactes amb especialistes de matèries afins; contactes continuats, espontanis, rics en diversitat: amb historiadors —tenia una forta vocació vers els estudis històrics—, amb sociòlegs, amb juristes, amb arquitectes, amb economistes —a voltes amb uns lligams realment extraordinaris, com en el cas de l'economista Joaquim Clusa—, i estava preocupat perquè tots nosaltres, geògrafs i els altres, treballéssim d'una manera conjunta, fins a cert punt d'una manera paral·lela, per arribar a unes conclusions que fossin vàlides —després us en diré encara unes paraules. Contactes també amb gent de fora, amb gent de l'estranger, com ens ho acaben d'assenyalar. Jo voldria parlar del professor Georges Bertrand, aquí present, que ja simbolitza una relació amb les terres del sud de França, amb les terres meridionals franceses, tan unides històricament i en la mateixa actualitat —com se'n acaba de suggerir— amb Catalunya; de Paul Claval —ja citat—, de París, o la d'Adalberto Vallega, de Gènova, amb el qual en diverses ocasions havien treballat conjuntament.

Dins d'aquest àmbit científic, dins d'aquest context, caldria encara subratllar la seva gran capacitat de comunicació i de relació amb tothom, amb tot el ventall social: des de la gent del més alt nivell polític i acadèmic fins al més humil pagès —m'agrada parlar, com a geògraf, de «l'humil pagès». Segons sembla, el pagès té una relació amb una àrea concreta, reduïda i humil; en definitiva, té relació amb *humus* i amb *terra*. Ell agafava el ventall de tota aquesta gent i amb tots ells es comunicava i es relacionava, i, a més, era home d'un gran esforç, d'un esforç considerable; era un gran treballador. Ho saben els seus familiars —la seva esposa i els seus fills—; ho saben els companys i els amics; ho sé jo, que vaig tenir l'honor de dirigir-li diversos treballs, i no vull pas guardar-ho com un secret professional, sinó manifestar l'esforç extraordinari, el treball, les hores que hi va dedicar.

Alguns pensen que la ciència és com una espècie de coneixement infús; en absolut, la ciència és fruit d'un treball que, forçosament, ha de ser continuat, tenaç, intel·ligent —per descomptat; però continuat, tenaç, esforçat. Fou un gran treballador, amb un treball científic sempre al costat d'unes realitats i que sempre resultava —em sembla a mi— racional i vibrant, al mateix temps. D'altra banda, hi ha l'altre vessant, el vessant humà; aquest vessant que de nou es deu pastar en la formació com a infant —de nou caldria parlar de la fa-

mília, caldria parlar de l'Institut-Escola—, que arriba a florir en un gruix cultural considerable.

Lluís Casassas era un home d'una gran cultura i d'una diversa cultura, resultat de lectures, de converses —ah, el do de la conversa!, certes converses com a mètode per reflexionar, per intercanviar idees—, de viatges..., i tenia també, la seva personalitat, aquest do, aquesta actitud de servei a la gent, al poble, al seu poble, manifestada en facetes ben diverses, però sempre constant i al llarg de tota la seva vida, en activitats polítiques després de la Guerra Civil, als grups nacionals de resistència dels quals formà part en els difícils anys quaranta, en les seves relacions d'ensenyament —invoco el record de tants estudiosos, invoco el record del grup de continuadors i deixebles— i de relació i de servei —com us deia abans— amb tot el ventall de gent. Ell va fer aquestes divisions, aquests estudis científics, perquè tenia un sentit de servei a la ciutat —la ciutat és Barcelona—, a les ciutats, a les viles, als pobles, a les comarques, al país, a la gent tota d'aquest país —comprentent *gent* des de polítics a pagesos, des d'habitants de la muntanya a la plana; l'he vist també actuar en totes les ocasions amb la mateixa senzillesa i la mateixa fecunditat en la conversa amb col·legues, amb professors, amb investigadors del país i estrangers.

Jo simplement he assajat de suggerir, d'apuntar, d'evocar la rica i diversa personalitat de Lluís Casassas, al voltant d'aquests dos eixos que per ell eren complementaris i s'harmonitzaven: la personalitat científica i la personalitat humana. Hem volgut també recalcar aquesta capacitat de conversa i d'aplegament. Ho recull molt bé la conferència que va donar aquí mateix en inaugurar el Primer Congrés Català de Geografia: «Estem convençuts que aquest ha de ser el Congrés del reencontre dels que sempre s'han sentit atrets per problemes territorials de Catalunya. Es vol contribuir, amb el Congrés, a fer que desapareguin les pugnes constants amb les disciplines veïnes, perquè hom és conscient que l'única manera de no quedar endarrerits i desvaloritzats és efectuar un treball en comú i és procurar de realitzar la incorporació recíproca de les idees, dels mètodes o de les teories procedents d'altres ciències preocupades per qüestions semblants». I parlava, també amb uns caires especials, d'aquell organisme, d'aquella institució que va ser, en definitiva, l'última mostra del seu esforç, que era aquesta Societat Catalana de Geografia. En vull parlar també en aquesta ocasió; són els seus últims mots: «Ens agradaria pensar que, amb aquest procedir, som fidels a una conducta constant de la Societat Catalana de Geografia i, especialment, a l'exemple dels nostres mestres més immediats. Crec que no es poden oblidar mai les ensenyances; cal desgranar aquest rosari de respec-

te, de tolerància, de dedicació, de rigor, de rectitud, d'enteresa, d'esforç, de generositat, de desinterès, d'abnegació». D'altra banda, així parla dels seus mestres, «la presència dels quals és constant en el nostre pensament, i avui, si és possible, encara més, com és permanent el record del seu saber treballar incessant, enamorats com ho foren de la convivència, de la fermesa moral, de la ciència que cultivaven» —en aquest cas, la geografia— «i de la plenitud total del nostre país».

I torno a parlar —i amb això acabo— purament com a geògraf, com a professional. En definitiva, si ell era membre de l'Institut d'Estudis Catalans, ho era perquè dedicà part de la seva tasca, la part més noble, més ferma, més raonada, més esforçada, a la geografia; és com a tal que formava part de l'Institut d'Estudis Catalans. Torno a recloure'm, dins d'aquesta ciència i dins d'aquest seu quefer diari, en la conferència inaugural del Primer Congrés Català de Geografia, pronunciada en aquest mateix àmbit l'11 de març de 1991 —no fa pas molt temps. Deia: «No es pot negar que avui, a Catalunya, la geografia travessa un moment important». Amic Casassas, ara que no ets aquí, però que encara hi ressones i encara hi ets, simplement jo afegeixo: sort hem tingut de comptar amb personalitats tan riques com la teva, tan esforçades, tan exigents, tan vibrants, tan humanes!

Sort n'hem tingut, a la geografia catalana, de comptar-hi ja fa una bona colla d'anys, i de seguir comptant-hi encara vers el futur!

Joan Vilà i Valentí
Membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

MEMBRES EMÈRITS

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

MANUEL MUNDÓ I MARCET

Neix a Barcelona el 29 de juny de 1923. Cursa els estudis primaris i secundaris a Barcelona i a Montserrat. Estudia filosofia i teologia a Montserrat (1939-1947) i es doctora per la Facultat d'Història Eclesiàstica de la Universitat Pontifícia Gregoriana de Roma, de la qual obté la medalla d'or pontifícia per la llicenciatura. Estudia amb els professors Von Herting, De Leturia, García Villoslada, Grisar, Kempf, Monachino i Anselm M. Albareda.

L'any 1956 es llicencia en arqueologia paleocristiana al Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana de Roma i obté el doctorat en filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona l'any 1967 amb la tesi *Diplomas visigodos originales en pergamino, con un regesto de documentos de la época visigoda*.

Ha estat arxiver a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1969-1978), director de Biblioteques de la Universitat Autònoma de Barcelona i director de la Biblioteca de Catalunya.

Ha exercit de professor a Roma, a Montserrat i a la Universitat Autònoma de Barcelona, universitat de la qual és catedràtic emèrit.

És membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1987), del Comitè Internacional de Paleografia Llatina (1975) i corresponent de l'Institutet for Sammenlignende Kulturforskning d'Oslo (1961), de la Société des Antiquaires de France (1980) i de la Medieval Academy of America.

Ha publicat nombrosos treballs d'investigació històrico-literària, crítica textual, paleografia i codicologia, entre els quals cal esmentar la classificació i datació dels *Codices Regularum* llatins dels segles v-ix, l'edició del text jurídic català més antic (versió del *Llibre Jutge*, s. xii), el fragment de litúrgia romana, amb notació musical, més antic de Catalunya (segles ix-x), una tesi sobre els documents en pergami més antics de la península Ibèrica (s. vii), d'origen probablement català, alguns palimpsests, i diversos treballs sobre Oliba i la seva època.

Li ha estat concedit el Premi Nicolau d'Olwer d'història.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 25 de febrer de 1966 i ha passat a emèrit el 29 de juny de 1993.

PERE DE PALOL I SALELLAS

Neix a Girona el 25 de gener de 1923. Es llicencia en filosofia i lletres, secció d'història, a la Universitat de Barcelona el 1946 i se li atorga el premi extraordinari de llicenciatura. Obté el doctorat en filosofia i lletres a la Universitat de Madrid (1956) amb la tesi *Arqueología visigoda en Cataluña*.

Ha estat catedràtic de la Universitat de Valladolid i de la Universitat de Barcelona, de la qual fou nomenat catedràtic emèrit l'any 1988.

Ha estat director de l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona, assessor del Consell d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i membre de la Pontificia Academia Romana di Archeologia.

Ha realitzat nombroses excavacions, entre les quals cal destacar la de la necròpolis d'Agullana, al *castrum* visigòtic del puig Rom de Roses, el temple paleocristià i l'hàbitat profà de Bovalà, a Seròs (Segrià), on descobrí el petit tresor visigòtic de Bovalà; els temples paleocristians de Fornells i Son Bou, a Menorca, i el de Son Peretó (Manacor), a Mallorca. També ha excavat a la ciutat romana de Clunia, a Burgos, i a la vil·la romana de l'Olmeda de Pedrosa de la Vega, a Palència.

Entre la seva extensa obra publicada pot destacar-se *La necrópolis hallstática de Agullana*, *Bronces hispanos-visigodos de origen mediterráneo* (1950), *Spanien des frühen Mittelalters* (1965), *El tesoro de áu-*

reos imperiales de Clunia (1974), *La conversión de l'Aristocracie de la Péninsule Ibérique du IV siècle* (1983), *El tapís de la creació de la catedral de Girona* (1986), *Los godos en Occidente europeo* (1988) i *Les Illes Balears en temps cristians fins als àrabs* (1988).

Ha estat guardonat amb la Medalla Alfons el Savi (1973), la Medalla Narcís Monturiol al Mèrit Científic i Tecnològic, de la Generalitat de Catalunya (1988), la Medalla de la Ciutat de Ràvena (1987) i amb el Premi Duseigneur de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres a París pel conjunt de la seva obra (1989).

És membre de nombroses societats i acadèmies.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 14 d'abril de 1978 i ha passat a emèrit el 25 de gener de 1993.

JOAN VERNET I GINÉS

Neix a Barcelona el 31 de juliol de 1923. Estudia a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona. Es doctora a Madrid amb una tesi sobre l'astrònom àrab Ibn al-Banna' l'any 1948. L'any 1954 fou nomenat catedràtic de llengua i literatua àrabs a la Universitat de Barcelona, universitat de la qual és professor emèrit.

Ha traduït *El Corán* (1952 i 1963) i *Las mil y una noches* (1964). Especialista en història de la ciència àrab i espanyola ha publicat una trentena de llibres entre els quals destaquen *La cultura hispano-àrabe en Oriente y Occidente* (1978) i *Historia de la ciencia española* (1975) així com diverses edicions i estudis de textos àrabs.

Juntament amb D. Romano, publicà l'edició catalana del *Llibre d'astrologia de Bartomeu de Tresbéns* (1958) i, amb Leonor Martínez, *Al-Andalus: el Islam en España* (1987). Ha publicat diversos articles en àrab. Bona part de la seva producció escrita ha estat recollida en *Estudis sobre historia de la ciencia medieval* (1979) i *De Abd al-Rahman I a Isabel II* (1989).

És membre numerari de las Reales Academias de la Historia, de l'Acadèmia de Ciències de Barcelona, de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences (París), de l'Acadèmia Iraquiàna de Ciències, membre honorari de la Royal Asiatic Society (Londres) i de la Société Asiatique (París).

Ha estat guardonat amb la Cruz del Mérito Naval amb distintiu blanc, amb la Medalla Narcís Monturiol al Mèrit Científic i Tecnològic, de la Generalitat de Catalunya, i amb la Medalla Sarton (1991) de la History of Science Society. És Chevalier de l'Ordre des Palmes Académiques (París).

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 14 d'abril de 1978 i ha passat a emèrit el 31 de juliol de 1993.

SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

CARLES BAS I PEIRED

Neix l'any 1922. Es llicencia l'any 1946 en ciències naturals i obté el premi extraordinari de llicenciatura. Set anys més tard obté el grau de doctor per la Universitat Complutense, de Madrid.

Les seves àrees de treball són la pesqueria, l'oceanografia i l'ecologia marina. Ha publicat més de cent treballs d'investigació i ha presentat nombroses ponències en reunions i congressos internacionals. La seva carrera professional s'ha desenvolupat al Consell Superior d'Investigacions Científiques, d'on és professor d'investigació des de l'any 1972.

Ha participat com a assessor i consultor en nombroses comissions i ponències tècniques. Ha estat director del Laboratori de Blanes, president del Centre Nacional d'Investigacions Pesqueres, director de nombroses campanyes oceanogràfiques, president de la Societat Catalana de Biologia, president del grup de treball del CGPM i president del Comitè Científic Assessor de la Comissió Internacional de Pesca de l'Atlàntic Sud-oriental.

Ha estat guardonat amb la menció especial del Laboratori de l'Institut de Blanes, amb la menció de l'Acta Junta Consultiva de treball a Sahara I, amb l'Encomienda de la Orden del Mérito Civil i amb el Premio Virgen del Carmen de Periodismo.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 14 d'abril de 1978 i ha passat a emèrit el 3 d'agost de 1992.

ORIOI CASASSAS I SIMÓ

Neix a Sabadell l'1 de setembre de 1923. Estudia el batxillerat a l'Institut-Escola del Parc i a l'Agrupació de Doctors i Llicenciats de Barcelona. L'any 1949 acaba els estudis de medicina a la Universitat de Barcelona. S'especialitza en pediatria a l'Hospital Municipal d'Infecciosos de Barcelona, al costat del professor Josep Maria Sala Ginabreda.

Ha presidit l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears (1978-1982); la Societat Catalana de Pediatria (1974-1976), de la qual és membre d'honor, i la Societat Catalana de Biologia (1979-1981). Ha presidit també el Primer i el Tercer Congrés de Pediatres de Llengua Catalana i el Tretzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. És membre de la Union Mondiale d'Organisations pour la Sauvegarde de l'Enfance et de l'Adolescence i de l'Association Médicale Internationale pour l'Étude des Conditions de Vie et de Santé. Ha format part del Secretariat de Redacció de la col·lecció «Monografies Mèdiques» i del Comitè Executiu del Congrés de Cultura Catalana. La seva trajectoria professional abasta contribucions a la seva especialitat mèdica i a l'estudi i a la divulgació de la terminologia mèdica en llengua catalana. Entre les seves publicacions, pot destacar-se *L'ensenyament de la pediatria* (1964), *L'educació de la llibertat* (1966), *La pediatria en el suburbi* (1967), *La medicina catalana del segle XX* (1970), *Vocabulari mèdic* (1974), *Funció social de la Medicina: el segle XX, de la il·lusió a l'esperança passant pel no-res* (1976), *La sanitat en temps de la Generalitat* (1977) i *Diccionari enciclopèdic de medicina* (1990).

L'any 1993 ha estat guardonat amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des de l'11 de gener de 1985 i ha passat a emèrit l'1 de setembre de 1993.

JOSEP LAPORTE I SALAS

Va néixer a Reus (Baix Camp) el 18 de març de 1922. És casat, té cinc fills i viu a Barcelona. Va cursar els estudis de la llicenciatura de medicina a la Universitat de Barcelona (1939-1945). Posteriorment, s'hi va doctorar i va ser professor adjunt de Farmacologia d'aquesta

Universitat fins al 1967. Entretant va completar la seva formació al Departament de Farmacologia d'Oxford (1962) i a l'Istituto di Ricerche Farmacologiche Mario Negri de Milà (1966). L'any 1967 va obtenir la Càtedra de Farmacologia de la Facultat de Medicina de Cadis, que va ocupar durant dos anys. Va passar a la Càtedra de Farmacologia de la Facultat de Medicina de València i tot seguit (1970) a la de Terapèutica i Farmacologia Clínica de la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma de Barcelona. En aquesta Universitat va ser cap del Departament de Planificació de l'Institut de Ciències de l'Educació, coordinador dels departaments de Ciències Fisiològiques i de Farmacologia i Terapèutica i, finalment, rector, càrrec per al qual va ser elegit l'any 1976 i reelegit el 1978.

Pertany a nombroses societats científiques de diversos països i és membre del consell de redacció de diverses revistes especialitzades. Ha publicat uns tres-cents treballs en forma de llibres o de col·laboracions en obres generals o especials de farmacologia i en nombroses revistes científiques. És membre numerari de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. També és patró de la Societat Catalana de Pneumologia i de la Fundació del Museu de la Història de la Medicina de Catalunya.

Ha estat president de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears (1970-1974), càrrec des del qual va promoure la publicació del *Vocabulari mèdic*. També durant la seva gestió al capdavant de la Universitat Autònoma es va interessar especialment per la normalització de l'ús de la llengua catalana.

Des del punt de vista polític, ha participat en els moviments d'oposició al franquisme i en la reunió de l'Assemblea de Catalunya de novembre de 1971. El gener de 1980 va renunciar el càrrec de rector de la Universitat Autònoma de Barcelona per tal de poder-se presentar a les eleccions al Parlament de Catalunya integrat en les llistes de la coalició Convergència i Unió. Va ser elegit diputat i, en formar govern el president de la Generalitat, Jordi Pujol, el va nomenar conseller de Sanitat i Seguretat Social.

En les eleccions al Parlament de Catalunya de l'abril de 1984 es va presentar, ja com a membre de CDC, a les llistes de la circumscripció de Barcelona de la coalició Convergència i Unió —que va resultar guanyadora per majoria absoluta— i en sortí elegit diputat.

El 27 de novembre de 1987 va ser nomenat Aranès Il·lustre, nomenament que fou acordat per unanimitat pel Consell General de la Vall d'Aran.

En la segona legislatura va ser nomenat altra vegada conseller de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya. Durant aquest període va ser elegit vice-president del Consell Interterritorial del Sistema Nacional de la Salut.

A les eleccions al Parlament de Catalunya del maig de 1988 va presentar-se com a cap de llista de Convergència i Unió per la circumscripció de Tarragona, i en sortí elegit diputat. El 5 de juliol de 1988 va ser nomenat conseller d'Ensenyament en la tercera legislatura.

El 23 de setembre de 1988 va rebre el guardó de Fill Il·lustre de Reus, atorgat per aquest Ajuntament.

L'octubre de 1988 va rebre la Medalla d'Argent de la Foundation du Mérite Européen.

És president de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) des del 21 de novembre de 1988.

L'octubre de 1989 va presidir el congrés Médecine Méditerranée III, organitzat per l'Institut de les Ciències de la Salut de París, que va tenir lloc per primera vegada a Barcelona i que va aplegar nombroses personalitats del més alt nivell mèdic, que representaven tots els països de la Mediterrània.

El desembre de 1990, a l'Assemblea General del Capítol Espanyol del Club de Roma, va ser proposat i nomenat, per unanimitat, membre del Capítol.

L'octubre de 1991 va rebre la Medalla d'Or de la Foundation du Mérite Européen.

En la quarta legislatura (abril 1992) va ser nomenat novament conseller d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Pel Decret del 28 de desembre de 1992, el president de la Generalitat de Catalunya el va nomenar comissionat per a Universitats i Recerca.

El 5 de març de 1993 va ser elegit president de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya.

El 30 d'abril de 1993 va ser rebut en sessió solemne com a membre corresponent de l'Acadèmia Nacional de Medicina de Mèxic.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 17 de febrer de 1985 i ha passat a emèrit el 18 de març de 1992.

SECCIÓ DE CIÈNCIES I TECNOLOGIA

MANUEL FONT I ALTABA

Manuel Font i Altaba neix a Barcelona l'any 1922. Als vint-i-quatre anys obté la llicenciatura en farmàcia per la Universitat de Barcelona. Quatre anys més tard obté el doctorat en farmàcia per la Universitat de Madrid i l'octubre del mateix any la llicenciatura en química per la Universitat de Barcelona. L'octubre de 1954 es llicencia en ciències naturals per la Universitat de Barcelona i el febrer de l'any 1955 obté el doctorat en ciències naturals.

El seu camp de treball és la cristal·lografia i la mineralogia. Ha publicat més de cent cinquanta treballs científics i és autor de nombrosos llibres, entre els quals destaca l'*Atlas de mineralogía*, publicat el 1960, del qual s'han publicat vint-i-quatre edicions. L'any 1965 es tradueix al francès amb el títol *L'encyclopédie en couleurs de la minéralogie*, llibre que ha esdevingut llibre de text a Bèlgica, del qual s'han publicat vuit edicions. El treball elaborat conjuntament amb A. San Miguel, titulat *Atlas de géologie*, ha estat traduït al portuguès.

Destaca també la tasca formadora d'investigadors, ja que el professor Font i Altaba ha dirigit vint-i-dues tesis doctorals i nombrosos treballs de recerca.

Actualment és catedràtic emèrit de cristal·lografia, mineralogia i mineralotècnia de la Facultat de Geologia de la Universitat de Barcelona i professor d'investigació supernumerari del Consell Superior d'Investigacions Científiques a Barcelona.

Ha ocupat diferents càrrecs a l'Ajuntament de Barcelona, entre els quals destaca el d'alcalde en funcions, ocupat l'any 1979.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 10 de gener de 1986 i ha passat a emèrit el 4 de febrer de 1992.

ORIOI RIBA I ARDERIU

Neix a Barcelona el 29 d'agost de 1923. Estudia a Barcelona i a Montpeller fins al 1941. Quan retorna a Barcelona estudia ciències naturals a la Universitat de Barcelona. Elaborà la tesi *Geologia de la serra d'Albarrassí*, amb la qual es doctora a la Universitat de Madrid l'any 1952.

És membre del Consell Superior d'Investigacions Científiques des del 1953. L'any 1960 és nomenat catedràtic de geologia a Saragossa i el març de 1969 és nomenat catedràtic d'estratigrafia i geologia històrica de la Universitat de Barcelona. Actualment és professor emèrit de la Universitat de Barcelona.

És autor de nombrosos treballs científics en el camp de la geologia en general, i de l'estratigrafia, en particular. Entre les seves publicacions, cal destacar *Mapa litològic de España* (1969), *Geotermia de la zona volcànica de Olot* (1975), *Tectogenèse et sédimentation: deux modèles de discordances syntectoniques pyrénéennes* (1976) i coautor de la *Geografia física dels Països Catalans* (1976) i d'*Una taula de temps geològics* (1986). Dirigeix també el Diccionari de Geologia, programa de recerca de l'IEC.

És membre de l'Acadèmia de Ciències de Barcelona i de la Institució Catalana d'Història Natural. Ha estat guardonat amb la Medalla Narcís Monturiol al Mèrit Científic i Tecnològic, de la Generalitat de Catalunya.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 29 de novembre de 1985 i ha passat a emèrit el 29 d'agost de 1993.

SECCIÓ FILOLÒGICA

JOSEP VALLVERDÚ I AIXALÀ

Neix a Lleida l'any 1923. Estudia filosofia i lletres, secció de filologia clàssica, a la Universitat de Barcelona del 1941 al 1945 i obté el premi extraordinari de llicenciatura.

Des del 1956 i fins a jubilar-se, ensenya en centres oficials d'ensenyament secundari.

És escriptor i traductor. Ha conreat la traducció (D. Hammett, R. Chaudler, J. H. Cahse, R. L. Stevenson, etc.), ha escrit llibres sobre comarques, com la sèrie *Catalunya-visió*, *Viatge entorn de Lleida* (1972), *Els rius de Lleida* (1973); d'assaig, entre els quals cal destacar *Catalans pel món* (1969), *Catalunya continental* (1968), *Proses de ponent* (1970), *De Morera Galícia a Guillem Viladot* (1980) i *Ara mateix eren aquí* (1987), i, especialment, literatura juvenil: *Rovelló* (1968), *L'home dels gats* (1972), *Bernat i els bandolers* (1976), *Història de Lleida explicada als joves* (1979), *El vol del falcó* (1985), *La llegenda de sant Jordi* (1982).

Des de l'any 1970 és membre de la Junta Consultora d'Òmnium Cultural i des del 1981 és conseller de número de l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

La Generalitat de Catalunya li atorga l'any 1989 la Creu de Sant Jordi, i el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya li concedeix el Premi Ramon Fuster i Rabés.

Ha estat guardonat, a més, amb els premis literaris següents: Premi Josep Maria Folch i Torres, Premi Joaquim Ruyra; Premi de la Generalitat de Catalunya al millor llibre juvenil de divulgació; Premio de la Comisión Católica de la Infancia; Premi Nacional de Literatura Infantil i el Premi Serra d'Or 1989 al millor llibre juvenil.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 21 de maig de 1991 i ha passat a emèrit el 9 de juliol de 1993.

SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS

EUSEBI COLOMER I POUS

Neix a Girona el 14 de maig de 1924. L'any 1941 ingressa a la Companyia de Jesús. Cursa estudis de lletres clàssiques a Veruela (Saragossa) i de filosofia a Sarrià (Barcelona), on el 1948 obté la llicenciatura en filosofia. Fa els estudis de teologia a Sant Cugat del Vallès (Barcelona), on el 1953 obté la llicenciatura en teologia. És ordenat prevere el 1952.

Posteriorment, cursa filosofia a Alemanya, on segueix cursos d'aquesta especialitat a Munic i Friburg i s'inicia en la historiografia filosòfica, sobretot pel que fa a la filosofia medieval, en el Thomas-Institut de la Universitat de Colònia. Durant aquest període, treballa amb els professors Josef Koch i Paul Wilpest. El 1957 obté el doctorat en filosofia amb una tesi sobre les relacions de filiació del pensament de Nicolau de Cusa respecte a Ramon Llull.

Tornat a Catalunya, el professor Colomer ensenya història de la filosofia a la Facultat de Filosofia del seu orde a Sant Cugat del Vallès, primer com a professor extraordinari i secretari, i posteriorment com a professor ordinari i degà. Des de la creació de la Facultat de Teologia de Catalunya forma part del claustre de la nova Facultat com a professor ordinari d'història de la filosofia. Ensenya aquesta mateixa disciplina a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de Deusto i a la novella Facultat eclesiàstica de filosofia de Catalunya. Forma part del Consell de Redacció de la revista filosòfica *Pensamiento* i de la Junta Directiva de la *Cusanus-Gesellschaft*. És soci de la Société pour l'Étude de la Philosophie

Médiévale, president honorari de la Societat Catalana de Filosofia i *magister* de la Maioricensis Schola Lullistica.

El professor Colomer és especialista en les relacions entre el pensament català i l'europeu del període de transició entre l'edat mitjana i el Renaixement i també en l'obra de Teilhard de Chardin.

Entre les seves obres més destacades cal esmentar: *Pierre Teilhard de Chardin, un evolucionisme cristià* (1961), *Heidegger: pensament i poesia en l'absència de Déu* (1964), *El pensament de Teilhard de Chardin* (1967), *Església en diàleg* (1967), *Déu, viu o mort?* (1970), *De la Edad Media al Renacimiento* (1975) i *El pensamiento alemán de Kant a Heidegger* (1986-1990).

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1968 i ha passat a emèrit el 14 de maig de 1993.

JOSEP M. VILASECA I MARCET

Neix a Barcelona l'any 1919. Es llicencia en dret a la Universitat de Barcelona l'any 1942 amb premi extraordinari, i quatre anys més tard es doctora a Madrid amb la tesi *El Estado y el Banco Central*.

L'any 1943 guanya el número 2 de l'oposició per a advocat de l'Estat, del qual cos és jubilat des del 1986.

El senyor Vilaseca ha exercit d'advocat des del 1943 i és especialista en dret administratiu, fiscal i de persones jurídiques, civils, mercantils i sense finalitat lucrativa.

Ha estat diputat segon de la Junta de Govern de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona des de l'any 1969 fins a l'any 1973. Durant aquest període, ha presidit la Comissió de Cultura i el Consell de Redacció de la *Revista Jurídica de Catalunya*.

L'any 1979 dirigeix l'organització del II Congrés Jurídic Català i les Jornades sobre l'Estatut.

Des de 1983 és director de la *Revista Jurídica de Catalunya* i professor titular de dret administratiu de la Universitat Autònoma de Barcelona, càrrec del qual actualment està jubilat.

Des de 1965 és membre de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, de la qual ha estat vice-president, i ha actuat com assessor jurídic i membre de consells d'administració, juntes directives i patronats de diverses societats i entitats, entre les quals la Caixa d'Estalvis Sagrada Família de Barcelona, la Caixa d'Estalvis de Barcelona, l'editorial Cuadernos para el Diálogo, l'Escola d'Administració i Direcció d'Empreses (ESADE), el Secretariat de Justícia i Pau de Barcelona, les Viviendas del Congreso Eucarístico, etc.

És membre de la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat de Catalunya des de 1979, ens del qual és nomenat president el 1986. Ha intervingut com a ponent en la redacció de l'informe sobre l'Estatut de Catalunya i en els projectes de llei del Parlament, el President i el Consell Executiu de la Generalitat, de fundacions privades, de finances Públiques de Catalunya, del patrimoni de la Generalitat, de museus, etc.

L'any 1985 esdevé director de l'Institut d'Estudis Autònoms. Ha col·laborat en nombroses publicacions periòdiques, com la *Revista Jurídica de Catalunya*, *Revista de Dret Mercantil*, *Revista de Dret Financer i d'Hisenda Pública*, *Cronache Sociale*, etc.

És cavaller de l'orde pontifici de Sant Silvestre (1953) i ha estat guardonat amb la Creu Sant Jordi (1983) i la creu distingida de primera classe de l'orde de Sant Ramon de Penyafort (1989).

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1968 i ha passat a emèrit l'1 de febrer de 1992.

NOUS MEMBRES

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

MANUEL ARDIT I LUCAS

Presentat per Albert Balcells i González

El professor Manuel Ardit i Lucas és professor numerari d'història moderna de la Universitat de València, on es formà, i va ser deixeble de Joan Reglà. Respecte a les influències rebudes en la seva formació, seria injust oblidar la gran influència que va tenir en ell Joan Fuster, que durant els anys en què estudiava i es formava (es llicencià l'any 1966) publicà justament l'obra que Manuel Ardit i molts altres historiadors valencians consideren que més va influir en la transformació i el capgirament de la historiografia valenciana: *Nosaltres, els valencians*.

Va ser justament a partir d'un suggeriment de Joan Fuster que Manuel Ardit publicà el seu primer llibre, *Els valencians de les Corts de Cadis*, editat per Rafael Dalmau en la col·lecció «Episodis de la Història», l'any 1968. En aquest llibre apunta ja el tema que serà l'eix de la seva recerca: la crisi del règim senyorial en la transició del que convencionalment s'ha dit «de l'edat moderna a l'edat contemporània», al País Valencià. Comença ja a indicar —contra el tòpic dominant fins aleshores, que la crisi del règim senyorial venia per l'ocupació napoleònica— que té unes arrels força anteriors. En aquesta línia, descobrí el més greu avalot antisenyorial del període borbònic —que fins aleshores havia passat, inexplicablement, desconegut— en un article important, «Els rebomboris de 1801 al regne de València», publicat a la revista *Hispania* l'any 1969. Insistent en aquesta línia, publica al *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* l'any 1970, un altre treball, «La revolució francesa i València. Els rebomboris de 1793». L'any 1970 publica un llibre pioner en l'àmbit dels estudis in-

quisitorials, *La Inquisició al País Valencià*. La investigació sobre temes inquisitorials, ara tan desenvolupada, era molt migrada en aquell moment; per això el llibre pren la forma, bàsicament, d'una edició de documents comentada, si bé hi ha innovacions notòries, com per exemple l'estudi del procés de l'erasmista valencià Jeroni Conques, on rectifica alguns errors que havia comès el famós historiador Marcel Bataillon sobre el tema. Però, segurament, l'estudi més innovador des del punt de vista metodològic i de la reflexió teòrica és el seu treball «Bandolerisme i delinqüència a les acaballes de l'Antic Règim al País Valencià entre 1759 i 1843». Es mou, per tant, en un període llarg, de gairebé un segle, que agafaria, doncs, els inicis de la implantació del capitalisme en la societat valenciana i la fase final de l'Antic Règim. Aquest treball va ser publicat en el número 3 de la revista *Recerques*, l'any 1974, quan la publicava encara l'Editorial Ariel.

Així arribem al llibre que és l'edició de la seva tesi doctoral, *Revolución liberal y revuelta campesina. Un ensayo sobre la desintegración del régimen feudal en el País Valenciano (1793-1984)*, publicat per l'Editorial Ariel el 1977. Aquesta tesi doctoral, que havia presentat a la Universitat de València l'any 1974, és l'inici d'una reflexió autocrítica que serà una de les característiques de la personalitat científica de Manuel Ardit, que anirà desenvolupant en anys posteriors. Aquesta obra de Manuel Ardit exercí una influència molt notable sobre el tema del règim senyorial, la seva evolució tardana i la seva crisi final, que és el tema que esdevingué hegemònic en la historiografia valenciana, moderna i contemporània.

És ja com un autor consagrat que col·labora en una obra de síntesi en què demostra la seva capacitat per sortir del període que coneix com a investigador directe, i és la seva col·laboració amb qui us parla i amb Núria Sales en el tercer volum de la *Història dels Països Catalans*, referent al període del 1714 al 1975, on Manuel Ardit va ser l'autor de tots els capítols referents al País Valencià durant els segles XVIII, XIX i XX, i ens va oferir així la síntesi de la història del País Valencià en aquests segles. Aleshores inicià una línia de treball en què, estudiant el marquesat de Llombai entre els segles XVI i XIX, fa no una història local, sinó que agafa un àmbit reduït com a eix d'una reflexió molt més general, durant un període extraordinàriament llarg i variat. Un dels fruits d'aquest estudi, juntament amb la reflexió sobre altres treballs, és «Moriscs i expansió agrària al País Valencià», publicat en el número 5-6 de la revista *Afers*, a Catarroja, el 1982. Comença aquí a formular unes idees completament renovadores que el portaran, més tard, a donar una visió molt més complexa de les causes de l'endarreriment econòmic de l'inici del que en diem convencionalment «edat contemporània» al País Valencià,

allunyada de la visió convencional inicial del que havia estat el caràcter especialment opressiu del règim senyorial, que explicaria aquest fet.

Aleshores, la comunitat científica reconeix, de fet, la seva vàlua en dos treballs, com són els dos volums, cinquè i sisè, corresponents al segle XVIII i la crisi de l'Antic Règim d'una història econòmica del País Valencià, que porta com a nom *Nuestra historia*, i Edicions 62 li confia la direcció del volum quart de la *Història del País Valencià*, dedicada al segle XVIII, volum en el qual és autor de les parts dedicades a l'agricultura i a la crisi de l'Antic Règim.

Manuel Ardit, segurament per la seva discreció extrema, s'incorpora relativament tard al professorat universitari, i té molt de meritòria la seva tasca com a investigador, tenint en compte que una gran part d'ella és realitzada quan té la sobrecàrrega d'horari lectiu que comporta ser catedràtic d'Història i Geografia d'institut. No volent incidir en les lògiques rivalitats pels llocs universitaris, no s'hi incorpora fins a l'any 1987, quan ja és reconegut com a mestre i capdavanter per molts dels seus companys, que ja són professors universitaris en aquell moment.

Hi ha un treball en què el seu tarannà crític i la seva capacitat per treballar en equip s'expressen especialment, que és l'article aparegut en la revista *L'Espill* l'any 1979, «Estructura i crisi del règim senyorial al País Valencià», signat per ell i per Pere Ruiz, Isabel Morant i Carme Garcia Monerris. És l'inici d'una revisió i d'una renovació historiogràfiques on Manuel Ardit ha fet un paper capdavanter.

En aquest moment té tres llibres en premsa. D'una banda, és l'autor de tota la part corresponent al País Valencià durant l'edat moderna en el volum de diversos autors de la *Història del País Valencià* que editarà Eliseu Climent a Tres i Quatre, de València; d'altra banda, és autor únic d'un altre llibre *La terra i els homes del País Valencià. Una història agrària a l'edat moderna*, llibre que publicarà l'Editorial Curial, i que és una reflexió global sobre tota la temàtica que ha desenvolupat durant la seva vida com a historiador, amb notables novetats, i, a més, la seva capacitat de síntesi és avalada perquè l'Editorial Síntesis de Madrid li ha confiat, com a autor únic, l'autoria del llibre *Agricultura y crecimiento económico en la Europa occidental moderna*.

XAVIER BARRAL I ALTET

Presentat per Pere de Palol i Salellas

Xavier Barral es barceloní, va néixer l'any 1947. Després d'una llarga estada de formació i d'activitat a França ha tornat a incorporar-se a Barcelona justament en el lloc de director general de Museu Nacional d'Art de Catalunya, en aquesta fase important —polèmica, si ho voleu, però esperem que decisiva— per als museus d'art de Barcelona.

Va fer una llicenciatura d'història de l'art i d'arqueologia a la Sorbona de París l'any 1971. L'any 1972 va fer una llicenciatura i una tesina d'història i d'arqueologia a la Universitat de Barcelona —jo vaig ser el padrí d'aquesta tesina—, amb un treball molt interessant sobre la difusió i circulació de la moneda visigòtica: problemes —naturalment— històrics, arqueològics i econòmics d'una època molt concreta. El mateix 1972 obté la Maîtrise d'Histoire de l'Art et Archéologie a la Universitat de París IV-Sorbona.

L'any 1973, a París, obté el Diplôme de l'École Pratique des Hautes Études amb una tesi dedicada als mosaics romans de la Laietània. És, probablement, el primer treball important que es dedica, pel que fa a corpus de mosaics, a la nostra terra, i en el cas de Xavier Barral és interessant veure que des de París està treballant un tema i no oblida que és una persona de Barcelona i molt vinculada a Barcelona.

Després, l'any 1978 fa un doctorat d'estat, també a la Universitat de París-Sorbona, seguint la temàtica de mosaics, sobre els mosaics medievals europeus. El tema era d'una enorme actualitat, i Barral lliga la seva especialitat en el món antic —la seva formació històrico-arqueològica— amb la història de l'art medieval, és a dir, la continuïtat d'aspectes de tipus artístic antic en el món medieval. Aquesta tesi va ser llegida l'any 1978 i fou dirigida pel gran medievalista, el professor L. Grodecki, que en aquell moment era el catedràtic d'Art Medieval a la Sorbona. Després d'això, va ser cridat pel mateix Grodecki per a ocupar el lloc de professor adjunt d'Història de l'Art medieval a París-Sorbona, fins que l'any 1981 va ser nomenat catedràtic d'Història de l'Art de la Universitat de Rennes, a la Bretanya, i d'allà ha vingut a Barcelona: ha deixat la seva càtedra i ha deixat també un altre lloc molt important, que era el de director de la Missió Històrica Francesa a Alemanya, de la qual no ha arribat a prendre possessió precisament per a incorporar-se al seu lloc actual a Barcelona.

A la Universitat, el candidat ha ocupat diversos llocs, tant en l'Administració com en la recerca i, fora de la Universitat, ha estat cridat a altres centres docents i d'investigació a Alemanya i als Estats Units. Ha estat membre de l'Institute for Advanced Study de Princeton i a la vegada, per dos anys consecutius, ha estat al Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies de la Universitat de Yale. S'ha de dir, en aquest sentit, que pels que treballem aquesta època, Princeton i Yale són els dos grans centres d'investigació, pels seus mitjans, per les seves grans biblioteques, per la seva tradició, per les seves publicacions, etc. I en un moment determinat, a Barral li van oferir un lloc fix a la Universitat de Princeton, i l'any 1991 va ser cridat per la Missió Històrica Francesa a Alemanya, com ja els he comentat abans, i d'aquesta va dimitir en acceptar la Direcció General dels Museus Nacionals d'Art de Catalunya.

L'activitat científica s'ha desplegat en diversos camps: arqueologia, història de l'art antic i art medieval. Els seus estudis sobre els mosaics romans tenen un gran interès en la trajectòria de Barral i s'inscriuen en una doble tendència, en un doble mestratge —si volen—: d'una banda, la del professor E. Stern del CNRS de París, un dels primers especialistes mundials en l'estudi de mosaics, i, d'altra banda, des de Barcelona, amb la tradició romanista de Serra Ràfols i de mi mateix, va passar al món paleocristià, al món del cristianisme antic i al primer art medieval; és a dir, d'alguna manera aquestes dues èpoques es lliguen. La seva investigació cobreix de l'antiguitat tardana a l'edat mitjana; així, passa a l'època pre-romànica, principalment, l'any 1981 amb un llibre escrit en català, *L'art pre-romànic a Catalunya. Segles IX-X*, on segueix tradicions catalanes posades al dia, actualitzades, de l'estudi monumental que havia representat en el seu moment Puig i Cadafalch. Amb aquest llibre va obtenir el Premi Raoul Duseigneur de l'Institut de França. A més, de donar un catàleg de monuments coneguts, esbossa una teoria sobre l'art anterior al romànic a Catalunya. Obres, totes, que són només una petita mostra d'una bibliografia extensa i densa dedicada —entre d'altres— a l'art català.

Dins d'aquest període cronològic artístic fou coorganitzador, l'any 1987, del Col·loqui memorable, que tots recordem, organitzat a França i a Catalunya, arran del mil·lenari d'Hug Capet, publicat per la Generalitat, precisament sota la direcció d'edició de Xavier Barral.

Des de fa més de deu anys, la investigació en el camp de la història de l'art medieval ha estat portada per Xavier Barral cap a l'estudi de les condicions de creació artística. Aquesta és una de les grans innovacions d'una de les reunions que ell va convocar a la Universitat de

Rennes; és a dir, veure la història de l'art i veure l'art a través d'estudis dels artistes, dels artesans, dels contractes, de les comandes, dels preus, dels salaris, de l'organització del treball, dels materials, de les tècniques, de l'exportació, de les vendes d'obres d'art, etc.

El Col·loqui Internacional, que ha publicat Picard a París en dos esplèndids volums, és una sociologia de la història de l'art medieval d'una repercussió molt important.

Dels estudis monogràfics, en podem assenyalar un de consagrat a *La catedral romànica de Vic*, i altres síntesis temàtiques, menys importants, però prou interessants per a nosaltres, com ara *Les pintures murals romàniques d'Olèrdola, Calafell, Marmellar i Matadars*, *Els mosaics de paviment medievals a Catalunya* i la seva tesi doctoral, ja citada, *Les mosaïques de paviment médiévales de Venise, Murano, Torcello*. Finalment, un treball que havia de ser la seva tesi doctoral a la Universitat de Barcelona, i que jo dirigia —espero que algun dia s'acabarà—, *Els mosaics romans d'Empúries*, és a dir, el gran corpus de la musivària romana d'Empúries. Escriu obres d'àmplia divulgació a «L'Univers des formes», famosíssima col·lecció d'història de l'art. En fi, la bibliografia, en aquest sentit, és extensa i bastant coneguda; la iconografia, els manuscrits, els petits objectes, tampoc no els ha oblidat.

Els estudis realitzats en períodes més moderns els dedica sobretot al segle XIX, i particularment el gran interès que ha demostrat Barral, i això a nosaltres ens toca de molt de prop, per la historiografia catalana de la història de l'art. Ha fet recerques molt importants sobre Puig i Cadafalch, ha publicat estudis sobre mossèn Gudiol, sobre Ramon d'Abadal —unes conferències que van tenir lloc a la Generalitat de Catalunya en el moment de la commemoració dels aniversaris d'Abadal. Podem dir, d'una manera àmplia, que segueix i el preocupa la progressió d'estudis d'art, d'arqueologia a Catalunya particularment des del segle XVIII fins als nostres dies.

Aquesta és la persona que nosaltres proposem. En aquest moment, Barral s'ha llançat d'una manera total la història de l'art català, amb un paper de protagonisme molt important a l'art nostre i a Barcelona. És un dels investigadors que la Secció ha cregut que calia incorporar a l'Institut d'Estudis Catalans, per la seva joventut, per la seva vitalitat i per l'envejable obra que ja té al darrere, que obren un brillant futur científic.

GREGORI ESTRADA I GAMISSANS

Presentat per Manuel Mundó i Marcet

Puix que la musicologia estava tan ben representada antany a l'Institut d'Estudis Catalans per Mons. Higiní Anglès, i atès que l'Institut té actualment una Societat d'Història de la Música, la Secció Històrico-Arqueològica ha cregut convenient d'acollir novament entre els seus membres un musicòleg expert. D'aquí que s'hagi pensat a proposar Gregori Estrada i Gamissans.

Gregori (Francesc Xavier) Estrada i Gamissans nasqué a Manresa el 1918. Format a l'Escolania de Montserrat (1926-1932), hi rebé el mestratge musical dels monjos Anselm Ferrer, Àngels Rodamilans i Ildefons Civil, dels quals aprengué cant, piano, orgue i violí. El 1934 entrava com a monjo de Montserrat i n'era sacerdot el 1941. Cursà els estudis eclesiàstics de filosofia i teologia a Montserrat (1934-1936); però l'exili de la Guerra Civil el portà a finir-los a Alemanya (1936-1939) i a Roma (Universitat Anselmiana, 1939-1940). Domina amb perfecció sis llengües. Prosseguí els estudis musicals al Conservatori del Liceu de Barcelona, on perfeccionà l'orgue amb Josep Muset (1935-1936); més tard ho féu amb els mestres Josep Barberà (1941-1947) i Cristòfor Taltabull, que li ensenyaren harmonia i contrapunt. A París (1950) completà els estudis d'orgue amb André Marchal i de fuga amb Charles Kœchlin. Des d'aleshores ha estat professor de música a l'Escolania de Montserrat, organista i, posteriorment, director de cor dels monjos.

Fou l'iniciador, el 1970, de les Trobades Generals d'Animadors de Cant per a la Litúrgia, que es fan a Montserrat i de les quals és director general, i cofundador, el 1974, de la Societat Catalana de Musicologia, filial de l'Institut, de la qual ha estat president del 1979 al 1991.

Les seves activitats com a músic i musicòleg han estat i són molt variades: des dels estudis sobre músics catalans i estrangers, passant per les relacions entre música i litúrgia, l'organologia, el cant gregorià, la polifonia medieval, la barroca i la més moderna, és, a més, un excel·lent organista, compositor musical i director de cor. Tot plegat li ha merescut el respecte i l'admiració de molts ambients nacionals i internacionals.

A fi de fer-nos-en una idea més clara i concreta, esmentaré algunes de les seves publicacions, enregistraments i altres activitats.

Ha fet sentir la seva opinió docta en congressos internacionals —en cito alguns només per la temàtica—: a Loreto (Itàlia, 1960), sobre

«Les capelles musicals a Europa»; a Colònia (1961), sobre «La música d'Església contemporània a Espanya»; a Montserrat (1967), sobre «La polifonia en la litúrgia d'ara i de demà»; a Salzburg (1964), sobre «L'Escola de Música de Montserrat als segles XVII i XVIII»; a Barcelona (IEC, 1985), entorn de «L'obra de Joan Cererols (1618-1680)», entre d'altres.

Tot resseguint per èpoques i estils musicals l'obra escrita de Gregori Estrada, s'ha d'esmentar «Vers una interpretació renovada del cant gregorià», proposta feta el 1989, després de molts anys d'experiència. L'havien precedit estudis publicats des de 1956 entorn de «La polifonia y el canto popular en la Misa», amb una lluita tenaç per dignificar i coordinar música i litúrgia, per compaginar el llatí i la llengua viva a la llum de la legislació eclesiàstica, abans i, sobretot, després del Concili Vaticà II, com ho proven una colla d'articles publicats fins al 1988 i les dues gravacions de cant gregorià en disc compacte dirigides per Estrada a Hamburg i Barcelona (1990).

Ha dedicat un bon nombre d'estudis a l'Escola de Música de Montserrat. Des de fa més de trenta anys el preocupa la polifonia del Llibre Vermell, del segle XIV, del qual ha analitzat les melodies, ha refet les transcripcions i, encara, n'ha estudiat els passos de dansa, que, amb la col·laboració de l'Esbart de Rubí, acompanyat d'instruments i veus, li ha permès executar la seva versió històrica, musical i coreogràfica a Rubí mateix, a Montserrat, al Palau de la Música de Barcelona, a Saintes i a Étampes (França), a Kirchheim, a Colònia i a Berlín (Alemanya).

Els músics montserratins dels segles XVII al XIX s'han beneficiat de la seva recerca. De Joan Cererols, Antoni Soler, Miquel López, Anselm Viola, Narcís Casanoves, a més d'estudis biogràfics i melòdics i de transcripcions d'algunes de llurs partitures, editades en la col·lecció «Mestres de l'Escolania de Montserrat» (vol. VI i IX, 1970 i 1981), n'ha gravat, amb criteris historicistes, dos discs compactes dins l'«Antologia Històrica de la Música Catalana» (1990). En molts altres enregistraments fets per la Capella i Escolania de Montserrat des de 1950 —que jo recordi—, Estrada n'ha executat l'acompanyament d'orgue.

Estrada no podia oblidar la vida i l'obra dels seus mestres i col·legues músics moderns montserratins. Així, podem llegir els estudis sobre el P. Àngel Rodamilans († 1936), del qual, a més, publicà el 1987 l'edició facsímil i l'estudi del *Magnificat*; del P. Anselm Ferrer, deixeble de Perosi; del P. Ildefons Pinell, deixeble de Tournemire; de l'abat Gregori Sunyol, prefecte del Pontificio Istituto di Musica Sacra de

Roma i restaurador, en edició crítica, del cant ambrosià i de la litúrgia milanesa; del P. David Pujol, restaurador de l'Escolania després de la Guerra Civil. Articles seus, biogràfics dels susdits i d'una colla d'altres músics catalans, han estat incorporats a la *Gran enciclopèdia catalana*, naturalment amb material de primera mà.

No ha oblidat tampoc altres músics catalans barrocs i contemporanis; així, p. ex., l'organista Pere Flamenc, de la catedral de Barcelona (s. xvi); Josep Elies i Antoni Mestres (s. xviii), organistes de Sant Just, de la mateixa catedral i de les Descalzas Reales de Madrid, dels quals gravà un disc, també dins l'«Antologia Històrica de la Música Catalana». Més moderns, com Lluís Millet i el cant popular i litúrgic; Francesc Baldelló (tant de temps a la Secció de Música de la nostra Biblioteca); Miquel Altisent, successor de Sunyol a Roma i gregorinista; i també del P. Eugène Cardine, director de l'edició crítica de l'antifonari gregorià feta a Solesmes, i de qui Gregori Estrada era, val a dir-ho, admirador i crític alhora. De Claudio Monteverdi, en preparà les notes i l'article que acompanyava el programa quan l'Escolania de Montserrat cantà al Palau de la Música *Vesperi della Beata Vergine* (1976).

L'orgue ha interessat Gregori Estrada des de sempre. Els articles que ha publicat d'història dels orgues i els estudis —alguns, inèdits— i conferències sobre la seva construcció a Catalunya i a Espanya han influenciat no sols els organòlegs estudiosos i els organistes executors, sinó també els orgueners que en construeixen encara.

Ens quedariem sense conèixer el conjunt de l'obra d'Estrada si no esmentéssim la seva labor com a compositor, tant de música de cor, com per a orgue i per a instruments. Gregori Estrada ha estat un dels pioners de la música dodecafònica a Catalunya i a la Península. Només una part minsa d'aquest conjunt ha estat editada o també enregistrada, com per exemple el responsori de Nadal *O gran misteri*, el 1983. La llista es pot trobar en els reculls editats de les Trobades Generals d'Animadors de Cant per a la Litúrgia celebrades a diverses poblacions de Catalunya; l'última, a Piera enguany.

Els darrers anys, i ja seguit del Concili Vaticà II, la composició de noves melodies per a la litúrgia en llengua viva no sols ha acaparat bona part de la inspiració d'Estrada, sinó que ha atret l'atenció de milers de cristians, que, festa rere festa, les canten en comú.

L'adaptació catalana que Gregori Estrada ha fet de la melodia eslava del cèlebre himne *Akátistos*; la del *Parenostre* de Rimskij-Korsakov, i la de les bellíssimes antífones nadalenques dites «de la O», de l'an-

tic cant gregorià al català, demostren la seva erudita versatilitat musical.

Alhora, la perfecció de la seva tècnica en l'art de l'orgue ha fet que, a més dels innombrables concerts donats a Montserrat, hagi estat convidat a donar-los, entre altres llocs, a la catedral, a Sant Sever i a Sant Josep Oriol de Barcelona, a la catedral de Girona, als magnífics i antics orgues restaurats de Tàrn i de la Sènia, a la seu de Saragossa i al Palau Reial de Madrid.

MARIA TERESA FERRER I MALLOL

Presentada per Joan Vernet i Ginés

La Secció va pensar que potser seria bo trobar una persona que fes història de les minories no jueves als Països Catalans —parlo dels sarraïns i d'altres que hi pugui haver. Aleshores, es va escollir la senyora Maria Teresa Ferrer i Mallol, que va néixer a Barcelona el 25 d'agost de 1940. Va cursar la llicenciatura de filosofia i lletres, especialitat d'història, a la Universitat de Barcelona entre 1957 i 1962, i presentà la tesina el 1963 amb la qualificació d'excel·lent per unanimitat i premi extraordinari. Al mateix temps que cursava la carrera universitària, va assistir als cursos dels estudis universitaris catalans entre 1958 i 1963 —que es feien de manera semiclandestina o clandestina, com es vulgui entendre, al pis de la Gran Via. Va assistir, concretament, als cursos d'història de Catalunya de Ferran Soldevila, als de filologia catalana del senyor Aramon, a un d'historiografia del senyor Coll i Alentorn i als de literatura catalana dels senyors Joaquim Molas i Jordi Carbonell. A més, ja a l'estatge del carrer Montcada, assistí a un curs d'edició de textos catalans medievals del senyor Aramon. Al mateix temps va seguir uns cursos de gramàtica catalana i va aconseguir el títol de professora de català en grau elemental. Va estudiar francès, àngles i italià, i el curs 1967-1968 va seguir un curs per a la formació tècnica d'arxivers i bibliotecaris a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Realitzà estades d'uns quants mesos a Itàlia per tal d'investigar en els arxius i biblioteques de Gènova, Càller i Palerm durant el curs 1964-1965, amb beques de la Universitat de Gènova, de la regió autònoma de Sardenya i de la Diputació de Barcelona; el tema a estudiar eren les relacions catalanes amb Itàlia, el comerç, la navegació i la pirateria durant el regnat de Martí l'Humà. Durant el cinquè curs de la carrera universitària treballà, amb un ajut d'estudiant al Departament d'Estudis Medievals que estava organitzant el Consell Superior d'Investigacions Científiques.

De retorn d'Itàlia, continuà el treball de recerca des del Consell preparant la tesi i col·laborant en les tasques del centre, especialment en la revista *Anuario de Estudios Medievales* que el professor Sáez havia fundat l'any 1964 i que va ésser la primera revista del Consell a publicar articles en català des del primer número —en què va col·laborar el senyor Abadal.

Per a continuar en aquestes tasques de recerca va gaudir de beques d'iniciació a la investigació del Ministeri d'Educació, del Patronat Menéndez Pelayo, i de Formació de Personal Investigador del Ministeri d'Educació.

Presentà la tesi doctoral a la Universitat de Barcelona el 1984 amb la qualificació d'excel·lent *cum laude*, amb una tesi sobre moros i cristians, almogàvers i collerats a la frontera d'Oriola.

Al mateix temps que treballava en la recerca, va ésser ajudant de classes pràctiques a la Universitat de Barcelona des del curs 1963-1964, d'història d'Espanya a l'edat mitjana, i d'història de la Corona d'Aragó, i més endavant, encarregada de curs de la matèria «Lectura i interpretació de documents medievals» i «Metodologia i crítica textual a l'edat mitjana», fins que una nova reglamentació del Consell, l'any 1974, ho va dificultar.

Posteriorment, la seva activitat docent s'ha limitat a la participació en alguns cursos, com ara l'encàrrec de les lliçons sobre la documentació catalana per a l'estudi del comerç mediterrani en el V Corso di Alta Spezzializzazione di Storia Economica Francesco Datini, que es va desenvolupar a Prato del setembre al desembre de 1972, dependent de la Universitat de Florència; o bé unes lliçons sobre arxius de protocols en el Primer Curset d'Arxivística organitzat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya el 1982, en el Messtratge en Toponímia, organitzat pel Departament de Geografia de la Universitat de València el 1990-1991, on parlà sobre «Toponímia d'Oriola segons el repartiment».

L'organització de cursos d'arqueologia i d'història medieval a la Institució Milà i Fontanals des de 1983, en col·laboració amb l'Institut de Cultura Medieval de la Universitat de Barcelona, i l'atenció als becaris adscrits al seu projecte de recerca són ara la seva tasca docent més habitual.

Durant quatre anys, a la dècada dels setanta, va ésser arxivera de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, on els documents i el senyor Noguera van despertar el seu interès per la història del notariat

i per l'estudi dels contractes notariais. Deixà aquest càrrec després de guanyar la plaça de col·laboradora científica del Consell l'any 1972; va ésser cap del Departament d'Estudis Medievals del 1980 al 1985, directora de la Institució Milà i Fontanals des del 1985, i el 1989 passà a investigadora científica. És directora, des de 1988, de la revista *Anuario d'Estudios Medievales*, que admet totes les llengües, evidentment i el català és majoritari des de fa temps. I des de 1988 dirigeix la sèrie monogràfica *Miscel·lània de Textos Medievales*.

Pel que fa a l'activitat investigadora, ha quedat centrada en l'estudi del segle XIV a la Corona catalano-aragonesa. Inicialment, els seus treballs van versar sobre política, institucions i societat, i, concretament, sobre la ciutat de Barcelona, la política peninsular, el patrimoni reial, els orígens de la Generalitat medieval, el monacat, el notariat català, etc., temes que no ha abandonat mai del tot i que, de tant en tant, encara toca.

La projecció de la Corona catalano-aragonesa a la Mediterrània és l'altra gran àrea d'estudi en què ha investigat. S'ha interessat per les relacions amb Itàlia; dins d'aquesta línia, ha publicat molts articles sobre les relacions amb Gènova, la revolta de Sardenya, la intervenció a Sicília, la pirateria, els mercaders italians en terres catalanes... També en relació amb aquests temes, es troba la seva col·laboració en el *Diplomatari del cardenal Alborno*, cosa que li va permetre estudiar la documentació vaticana. La continuïtat dels estudis d'aquesta línia es veu assegurada per un conveni del Consell amb el CNR (Centro Nazionale per la Ricerca) d'Itàlia i, més concretament, amb l'Istituto sui Rapporti Italo-iberici, de Càller.

Les tècniques comercials i el comerç medieval català és un altre dels temes que ha conreat dins d'aquesta àrea. Cal assenyalar, com a publicació més important, el llibre fet en col·laboració amb Arcadi Garcia Sanz, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, que va merèixer el Premi Ferran Armengol i Tubau de 1974 i que va ser publicat per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1983, dins dels «Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials». La continuació dels treballs dins d'aquesta línia està assegurada per un conveni. Des de 1980, aproximadament, ha centrat la seva tasca investigadora en l'estudi de la política respecte a l'Islam —és el punt de vista contrari dels arabistes. Ha començat una tasca investigadora en l'estudi de la política respecte a l'Islam i molt especialment en la situació de la minoria musulmana en els regnes de la Corona catalano-aragonesa, la frontera amb l'Islam, l'organització defensiva de les terres frontereres, els captius i llur redempció. Per fer aquests treballs, ha obtingut quatre ajuts de la CAICYT i també de la Direcció General per a la

Investigació Científica i Tècnica des de 1982 fins al moment actual. Dins d'aquesta línia, ha publicat, entre 1987 i 1990, quatre llibres: *Els sarraïns de la Corona catalano-aragonesa*, *La frontera amb l'Islam en el segle XIV*, *Cristians i sarraïns al País Valencià*, *Les aljames sarraïnes en la governació d'Oriola* i *Organització i defensa d'un territori fronterer*. *La governació d'Oriola en el segle XIV*, a més de nombrosos articles. També està dirigint tesis sobre les relacions amb Granada en el segle xv, les relacions amb el nord d'Àfrica i la criminalitat entre els sarraïns de la Corona catalano-aragonesa a la baixa edat mitjana, i està preparant catàlegs de documentació sobre els sarraïns dels diferents regnes de la Corona.

Finalment, entre llibres, articles, comunicacions i ponències a congressos, capítols d'obres generals, etc., sense comptar la gran quantitat d'articles, molt sobre material inèdit, per a la *Gran enciclopèdia catalana* i altres diccionaris, ha publicat cinquanta-nou títols, la qual cosa significa més de dos títols per any durant la seva vida científica, que crec que dóna una bona productivitat.

FRANCESC FONTBONA I DE VALLESCAR

Presentat per Joan Ainaud i de Lasarte

El doctor Francesc Fontbona i de Vallescar, nascut a Barcelona el dia 20 de juliol de 1948, es doctorà en filosofia i lletres, secció d'història moderna, per la Universitat de Barcelona, l'any 1987, on s'havia llicenciat el 1970. És acadèmic numerari de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona, el 1989, i acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Bellas Artes de San Telmo, de Màlaga, el 1990.

El doctor Fontbona ha tingut i té una constant activitat en diferents aspectes de l'art contemporani, tractat d'una manera absolutament seriosa. En el seu discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, va fer un elogi —que jo vaig qualificar d'«optimista», però l'optimisme també és un motor en les persones— sobre les virtuts del món acadèmic.

No solament des d'un punt de vista individual sinó també col·lectiu, l'activitat del doctor Fontbona ha estat molt important perquè, al costat d'un treball constant de publicista, d'estudiós, és un dels responsables d'una de les obres mestres de la bibliografia de l'art català

contemporani junt amb el doctor Miralles. D'altra banda, a més dels volums que li corresponen parcialment o totalment de la *Història de l'art català*, d'Edicions 62, ha publicat un gran nombre de monografies. Algunes d'elles han merescut premis especials de l'Institut i altres premis diversos —no vull fatigar l'auditori enumerant-los—; però al mateix temps d'aquests estudis, entre ells, per exemple, el *Catàleg crític dins l'estudi analític de l'obra d'Hermen Anglada Camarasa*, hi ha també una sèrie d'obres d'assaig molt importants, i és poc freqüent que un historiador sigui a la vegada assagista, o que un assagista sigui a la vegada historiador. Potser és el més il·lustratiu i el més paradigmàtic d'aquesta doble especialitat —que és majorment indispensable en el món de l'art contemporani.

A més, hi ha un altre factor —un factor que no solament és científic sinó també humà— de les qualitats del doctor Fontbona. Em refereixo a la seva tasca a la Biblioteca de Catalunya. Dintre de la Biblioteca de Catalunya, en aquests darrers anys ha estat el director del Departament de Gravats, Dibuixos i Mapes, i durant el temps de mandat del doctor Mundó, i ara darrerament també, ha tingut al seu càrrec la promoció d'una sèrie de publicacions científiques molt importants. De fet, després que altres empreses editorials havien fet fallida o havien quedat interrompudes, és gràcies a la iniciativa i a l'empenta, a l'impuls i a la tenacitat del doctor Fontbona que ha estat possible fer una sèrie d'exposicions. Recordo, per exemple, l'exposició del gravador i exlibrista Ismael Smith, però també altres temes: els gravats de Pau Roig, uns estudis generals sobre el paisatgisme a Catalunya i un seguit d'obres en les quals penso que la doble qualitat del candidat no solament es veu en la seva tasca personal —i no personalista—, sinó com a promotor d'una sèrie d'obres i d'estímul a altres estudiosos, que, com el cas de la doctora Subirana, per exemple, en tractar de Pere Pascual Moles, o els estudis sobre els orígens de la litografia a Catalunya, no haurien estat possibles ni en pla d'exposicions, ni de publicacions, sense el seu concurs decidit.

Aquest altre aspecte que he esmentat de les publicacions i de les exposicions ha tingut una acció molt continuada, molt eficaç; ha participat, ja sigui individualment, ja sigui en col·lectius en una sèrie d'exposicions importants a Barcelona i fora de Barcelona —fins i tot al Japó—, i en totes elles ha aplicat a la vegada un rigor científic, un entusiasme i una capacitat tècnica realment important.

Encara, en un aspecte difícil però indispensable, el de la valoració de les obres d'art, ha intervingut tant en comissions de la Generalitat com en comissions del Ministeri de Cultura.

També voldria indicar que ha estat membre de diferents comissions assessores de Museus, en el panorama arriscat —sempre— d'aquesta temàtica, i que, darrerament, a proposta del Parlament de Catalunya, va ser una de les persones designades per formar part de la Junta de Museus de Catalunya.

En tots aquests aspectes, tant els d'assaig com els d'investigació, tant en el de tracte humà com d'activitat científica, penso que la presència i la participació del doctor Fontbona en les tasques de l'Institut ha de ser molt important i, d'altra banda, cobriria, no ell sol sinó amb tota la seva irradiació, diria jo, un caire molt important, el de l'art modern i contemporani, que de vegades queda una mica al marge del món de la ciència, en perjudici de l'art i de la ciència.

És en tots aquests aspectes que la nostra Secció proposa l'elecció del doctor Fontbona com a membre.

CONCEPCIÓ MIR I CURCÓ

Presentada per Albert Balcells i González

Concepció Mir i Curcó és professora numerària de la Universitat de Lleida. Va obtenir el títol de professora d'educació general bàsica el 1969, aconseguí plaça de mestra a l'escola pública l'any 1971, va demanar l'excedència l'any 1974 i estudià a la Universitat Autònoma de Barcelona, a la Secció d'Història, i s'hi llicencià l'any 1977. La seva tesi de llicenciatura va merèixer, de l'Institut d'Estudis Catalans, el Premi Jaume Sarri per a estudis històrics sobre el Principat l'abril de 1978, pel treball *Les eleccions al Parlament de Catalunya de l'any 1932 a la circumscripció de Lleida*.

Dues són les línies principals de recerca d'aquesta historiadora: una és la sociologia electoral històrica o la història sòcio-política, en què ha estat una de les principals renovadores d'aquest aspecte en la historiografia catalana, i, l'altre, és l'estudi de la repressió i de les condicions de control social en el primer franquisme a Catalunya.

Entre 1979 i 1983, durant quatre anys, la doctora Concepció Mir és alhora professora del Departament de Teoria de l'Estat de la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de Barcelona i professora d'història de Catalunya de l'Escola Superior d'Assistents Socials de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona. Al Departament de Teoria de

l'Estat desenvolupa la seva formació com a politicòloga tant com a historiadora, sota la influència de la professora Rosa M. Virós, actual directora de l'Escola d'Administració Pública de la Universitat Pompeu Fabra, i prepara la seva tesi doctoral, de la qual he tingut l'honor de ser director, i la presenta l'any 1982 a la Universitat Autònoma de Barcelona, al Departament d'Història Contemporània, i que és publicada després per Publicacions de l'Abadia de Montserrat en la col·lecció «Abat Oliba» l'any 1985. Té per títol *Lleida (1980 i 1936): Caciquisme polític i lluita electoral*. Es tracta d'un llibre que és un veritable model metodològic, inigualat fins ara a Catalunya i a Espanya, on es relacionen d'una manera profunda les variables socioeconòmiques i el comportament electoral, analitzant les continuïtats i les discontinuïtats observables entre el llarg període de gairebé mig segle de la Restauració i el quinquenni republicà, amb la dictadura de Primo de Rivera al mig. L'interès d'aquest llibre supera de bon tros l'àmbit electoral i el que s'anomena administrativament la «província» de Lleida, i resulta extremament valuós per la informació sobre els partits polítics, el seu funcionament, les clientele, la mecànica de les eleccions generals, provincials i municipals, juntament amb les tècniques de compromís i de topinada electoral. El llibre queda descrit per la seva cientificitat, perquè publica trenta-sis mapes de variables socioeconòmiques i culturals de la circumscripció. Per tant, li devem el coneixement de la història política i social en un període molt llarg de la història contemporània a la Catalunya occidental, pràcticament desconeguda fins ara.

Fruit de la seva col·laboració amb el Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona i el Centro Ortega y Gasset de Madrid, va ser la celebració d'un col·loqui —del qual fou organitzadora— a l'Estudi General de Lleida el juny de 1987, que va tenir com a conseqüència la publicació d'un llibre col·lectiu del qual ella és editora i coordinadora *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*. Aquest llibre obre una reflexió i un debat sobre les diverses formes de caciquisme i les diferents actituds polítiques observades a la Catalunya d'aquest llarg període.

La professora Conxita Mir té la virtut —que jo demano, en nom de la Secció, que sigui tinguda en compte— de ser una persona molt implantada, molt integrada en el teixit cívic-cultural de Lleida i de les seves comarques. Fruit d'aquesta integració és la publicació de dos llibres de síntesi: *La Paeria de Lleida*, publicat per l'Ajuntament de Lleida l'any 1987, i la *Història gràfica de Lleida*, escrita amb col·laboració amb el doctor Jaume Barrull i publicat per l'editor Pagès el 1991.

Al marge dels seus nombrosíssims articles científics, monogràfics, i de ponències i comunicacions a congressos, voldria referir-me, per acabar, a la segona línia d'investigació que he assenyalat inicialment: la implantació del primer franquisme a Catalunya. En aquesta línia, ha emprès dos treballs en equip i ha comptat amb un nucli de col·laboradors. Començà per ordenar i catalogar la documentació de l'Audiència de Lleida relativa al Tribunal de Responsabilitats Polítiques de la província, a partir dels anys 1987 i 1988, amb un ajut, sota el patrocini de la Direcció General d'Investigació Científica i Tècnica del Ministeri d'Educació, i gràcies a aquest treball, del qual ha publicat avenços, al costat de la repressió que ja ens és coneguda, quantificada en nombre d'afusellaments, tindrem la molt més complexa i difícil d'estudiar de la repressió en forma d'empresonaments, de depuracions, de confiscacions de béns, d'acomiadaments i trasllats forçosos de funcionaris públics, etc. Avenços del seu treball han aparegut a la *Miscel·lània-homenatge a Josep Lladonosa*, llibre publicat el 1992, i en el dossier *La Lleida de la postguerra*, publicat per la revista *Ilerda. Humanitats*, núm. 49, de l'any 1991.

La comunitat científica ha reconegut la vàlua de l'autora Mir amb dos senyals indicatius: un, confiar-li la tasca de sintetitzadora de les comunicacions presentades a una de les seccions del congrés internacional «Catalunya i la Restauració», celebrat a Manresa a la primavera de 1992 i, també la seva col·laboració destacada al volum vuitè, en premsa, de la *Història de la societat catalana* d'Edicions 62.

SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

XAVIER BELLÉS I ROS

Presentat per Mercè Durfort i Coll

Xavier Bellés i Ros, nascut a Barcelona el 14 d'octubre de 1952, és enginyer tècnic en química i, a la vegada, llicenciat en biologia per la Universitat de Barcelona. S'hi doctorà l'any 1984 amb un estudi molt complet sobre una família de coleòpters. Si bé es va formar a la Facultat de Biologia, els seus dos grans mestres no van ser d'aquesta Facultat: per un costat, va tenir el doctor Pascual i Vila —que, com deu recordar, va ser president de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona durant molts anys—, i, per l'altre, el senyor Español, conservador i director també durant molts anys del Museu de Zoologia i un prestigiós entomòleg. Us els esmento perquè aquestes dues persones han marcat significativament la trajectòria científica del doctor Xavier Bellés.

Des del 1973 està vinculat professionalment al Consell Superior d'Investigacions Científiques, a Barcelona. Primer, com a ajudant d'investigació durant onze anys; com a col·laborador científic durant un any; com a investigador científic durant dos anys més, i finalment, des del 1990 és professor d'investigació.

Els seus temes de recerca s'han centrat principalment en tres línies, dues de les quals estan molt relacionades. Hom podria definir la primera línia de «bioespeleològica»: l'any 1966, i arran dels seus contactes amb el senyor Español del Museu de Zoologia, es va iniciar en l'estudi de la fauna cavernícola, fauna cavernícola que, per la seva situació, té una disponibilitat difícil, que no solament comporta gaudir

d'una condició física especial per baixar als avencs, sinó que també requereix fer el disseny d'unes trapes de mostreig especials. Xavier Bellés i els seus col·laboradors han desenvolupat unes eines escaients per a la captura de petits insectes que fan entre mig mil·límetre i tres mil·límetres, amb la particularitat que no tenen pigmentació, són blanquinosos i es troben sobre un substrat que a la vegada és blanquinos, la qual cosa implica unes filigranes per fer-ne la captura, captura que lògicament no ha d'ésser indiscriminada, perquè, altrament, es podrien portar a l'extinció aquestes espècies tan interessants.

D'aquests treballs de caire faunístic i ecològic dels exemplars cavernícoles recol·lectats per Xavier Bellés, n'han sortit cinquanta publicacions en revistes nacionals i internacionals, que no solament corresponen a la fauna recollida de les coves i avencs dels Països Catalans, sinó també del Perú, de Mèxic i de Tunísia.

La segona gran àrea temàtica d'estudi, que s'encavalla amb l'anterior, és l'àrea taxonòmica. Des de l'any 1972, i sempre sota el mestratge del senyor Español, i també del senyor Mateu, un exiliat que està des de la Guerra Civil en el Laboratoire d'Évolution des Êtres Vivents, del CNRS, a París, ha treballat en la identificació de noves espècies; n'ha descrit vint gèneres i seixanta espècies nous, principalment de la família dels *Ptinidae*. Això potser pot sorprendre a diverses persones presents a la sala, perquè efectivament són molts gèneres i moltes espècies, però també s'ha de dir que la família era poc coneguda i que els exemplars tenen una procedència geogràfica molt heterogènia. Hi ha recol·leccions fetes a —cito alfabèticament— Birmània, Cuba, l'Equador, Egipte, l'Índia, Indonèsia, Mèxic, el Nepal i el Perú. Aquestes recol·leccions han estat fetes pel mateix doctor Bellés —i voldria fer un parèntesi per assenyalar que aquest esperit viatger que encara té actualment no li impedirà assistir a les sessions dels plenaris i de la Secció, ja que normalment fa servir el període vacances per als seus desplaçaments.

L'any 1985 va ser distingit amb el Prix Maurice et Thérèse Pic de la Société Entomologique de France, que són dos grans bioespeleòlegs.

Per descriure espècies damunt esmentades, ha utilitzat les tècniques més habituals per a aquest tipus d'identificació, és a dir, l'estudi cromosòmic, l'estudi de les proteïnes hemolímfàtiques i, òbviament, ha utilitzat el microscopi electrònic de rastreig per cercar les particularitats diferencials. A tall anecdòtic, s'ha d'assenyalar que diversos especialistes mundials li han dedicat set espècies; això deu produir la mateixa satisfacció que a un li dediquin una oda o bé una poesia.

Aquest treball ha estat recollit en cinquanta publicacions. Cal destacar una obra de síntesi: *Fauna cavernícola intersticial de la península Ibèrica i de les illes Balears*, publicada l'any 1987 pel Consell Superior d'Investigacions Científiques, amb moltes reticències perquè l'autor va voler que fos en català.

Finalment, podríem definir la tercera línia de recerca com a entomologia fisiològica i aplicada, que conrea des de l'any 1973. És evident que les dues tasques que he ressenyat fins al moment tindrien una difícil justificació en el si del Consell Superior d'Investigacions Científiques pel tipus de treballs que fan els seus investigadors. En canvi, l'«entomologia fisiològica i aplicada» té el marc adequat en aquesta institució. Voldria assenyalar que, si bé en el grup anterior ha treballat amb el que podríem dir «escarabats», en el camp de l'entomologia fisiològica també ha treballat amb «escarabats» però d'un altre tipus. (I ara faig un parèntesi aprofitant l'avinentsa del Ple i amb el permís del senyor president: si aquí a la sala hi ha alguna de les persones encarregades d'actualitzar el Pompeu Fabra, valdria la pena que l'entrada *escarabat* fos suprimida i la manlleuessin de la *Gran enciclopèdia catalana*, o del *Diccionari de la llengua catalana*, que, escurçant-la intel·ligentment, donaria ben bé el que és el significat d'un «escarabat». Per entendre'ns, aquest últim apartat està fet sobre aquells escarabats que es poden trobar a les cafeteries universitàries o no universitàries i, darrerament, a les màquines de cafè, on han trobat un hàbitat realment curiós; em refereixo a les *paneroles*.)

En aquest camp, ha treballat sobre tres punts, cada un d'ells molt interessant. Primer, sobre la determinació i l'aïllament de fagorepel·lents a partir de diferents espècies de plantes. Els fagorepel·lents —ja ho diu la paraula— són una colla de mol·lècules que, disseminades sobre determinades plantes, fan que els insectes no se les mengin; és un sistema o una estratègia de lluita biològica.

Un segon camp d'estudi dins la fisiologia és el de les feromones sexuals per al control de les plagues d'insectes. En aquests sentit, cal ressaltar que va col·laborar en l'aïllament, la identificació i la preparació de les feromones de la processonària del pi, amb la qual cosa va dissenyar una estratègia per eliminar aquestes bosses, no solament antiestètiques sinó perilloses per als nostres pins. El fet que encara les vegem en els nostres boscos ja no és competència del doctor Xavier Bellés sinó de l'Administració —la que sigui.

I en el tercer i últim apartat, hem de destacar els seus estudis de les hormones que regulen la reproducció i el desenvolupament larvari, agafant com a model experimental aquest escarabat, que és la *Blattell*

la germanica. En aquest sentit, doncs, el seu treball té alguns punts de coincidència amb la tasca desenvolupada pel doctor Egozcue, però amb una altra espècie diferent, i, en lloc d'afavorir la reproducció, cerca estratègies per a la seva limitació. S'intenta trobar el que sembla que s'ha trobat darrerament per a l'espècie humana: una mena de vacuna per evitar que aquests animals proliferin. De totes maneres, els entesos dubten que això pugui arribar a ser una realitat perquè, d'alguna manera, els insectes són el grup més nombrós d'animals del Planeta Blau i tenen una antiguitat molt considerable. D'aquest apartat fisiològic, hi ha cinquanta publicacions i un llibre que cal destacar, publicat també pel Consell el 1989, sobre *Insecticidas biorracionales* —en aquest cas, en castellà.

A part de dedicar-se a la recerca, té activitats docents. Participa en cursos de doctorat sobre endocrinologia d'insectes —que coordina el doctor Planas— i a la vegada fa cursets de divulgació, sobretot de bioespeleologia. Cal destacar que seria un bon ensenyant, però malauradament va optar per la via no universitària. De tota manera, sempre que és invitat a donar un curs, curset o seminari, accepta la invitació.

Ha fet diverses tasques editorials. Ha format part de diversos consells editorials de revistes especialitzades del nostre país i de fora, i òbviament, també ha col·laborat en la *Història natural dels Països Catalans*. Forma part d'un grup selecte de científics que integren el que es denomina l'Institut d'Humanitats, la qual cosa ens indica també quines són les inquietuds d'aquest candidat. Voldria esmentar, com un fet anecdòtic —per mi, molt representatiu—, que tot el que he indicat fins ara l'ha fet mereixedor de ser l'única persona invitada, de fora del Departament d'Ecologia, a aportar un treball en el volum d'homenatge que acaba de publicar la Universitat de Barcelona amb motiu del setantè aniversari del professor Margalef, llibre que ha sortit amb una mica de retard. És l'única persona que hi col·labora que no sigui del mateix Departament.

Finalment, la seva vinculació amb l'Institut d'Estudis Catalans, doncs, és a través de la Societat Catalana de Biologia i també de la Institució Catalana d'Història Natural. També té una gran relació, des de fa molts anys, amb la Institució Catalana d'Estudis Agraris, per la raó òbvia dels seus temes de recerca. Des de l'any 1988 és membre corresponent de l'Institut Menorquí d'Estudis.

Creiem que la seva incorporació a la Secció de Ciències Biològiques de l'Institut d'Estudis Catalans seria molt enriquidora, ja que, per a ell, a part de ser un honor, seria una gran responsabilitat i alhora

una nova il·lusió per col·laborar aportant iniciatives valuoses per a tots nosaltres.

JOSEP EGOZCUE I CUIXART

Presentat per Màrius Foz i Sala

Josep Egozcue i Cuixart neix a Barcelona el 24 d'octubre de 1940. Realitza els seus estudis de batxillerat a l'Institut d'Ensenyament Mitjà de la Seu d'Urgell i estudia medicina a la Universitat de Barcelona, on obté la llicenciatura l'any 1964 amb la qualificació d'excel·lent. Ja durant els seus estudis de medicina se sent fortament atret pels temes relatius a la genètica. És acceptat com a col·laborador voluntari en el Departament de Genètica Animal i Humana que dirigeix el professor Prevosti a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona. Durant aquesta estada (1962-1964), que simultanieja amb la finalització dels seus estudis de medicina, s'intensifica el seu interès per la genètica i s'inicia la seva formació en la metodologia científica. Aprovat el *foreign* el mateix any 1964, prepara el seu viatge i estada de formació com a genetista als Estats Units, que té lloc en el període 1965-1969 a l'estat d'Oregon. Durant aquesta prolongada estada, el doctor Egozcue ocupa els càrrecs de *visiting professor*, *associate scientist* i *chairman* al Departament de Genètica al Regional Primate Research Center de Beaverton, i treballa com a investigador en l'Oregon Zoological Society Center de Portland.

En tornar al nostre país l'any 1969, es doctora amb excel·lent *cum laude* a la Universitat de Barcelona i l'any següent és contractat com a professor agregat de biologia cel·lular a la Universitat Autònoma de Barcelona, on realitza des d'aleshores, d'una manera ininterrompuda, la seva tasca investigadora. L'any 1975 obté per oposició la plaça de professor agregat de biologia cel·lular a la Universitat Autònoma de Barcelona, la primera d'aquesta matèria que és convocada a l'Estat espanyol. El 1983 és nomenat catedràtic de la mateixa matèria a la Universitat Autònoma, càrrec que continua exercint fins al moment actual.

Tres són els aspectes d'un candidat a ser escollit numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, que han de ser considerats d'acord amb les indicacions del Consell Permanent de la nostra institució. El primer és el currículum científic, que ha de ser prestigiós i rellevant; el segon són els aspectes humans relatius a la disponibilitat, l'eficàcia i la ca-

pacitat de gestió, i, el tercer, la identificació amb el nostre país, la seva cultura i la seva llengua. L'anàlisi de la biografia del doctor Egozcue em permet afirmar que en el seu currículum es donen amb escreix aquestes característiques desitjades.

L'extens currículum científic del professor Egozcue, que hom pot consultar amb detall en la documentació dipositada a Presidència, és d'una extraordinària qualitat i fecunditat. Les seves línies de recerca s'han desplegat en tres temes de gran transcendència: el de l'evolució cromosòmica, el de la reproducció (fertilització *in vitro*, desenvolupament embrionari) i el del càncer, en què ha aprofundit en l'estudi de les seves bases cromosòmiques. La seva fecunda tasca científica queda reflectida en gairebé tres-cents articles publicats en revistes nacionals i internacionals i en la seva col·laboració en la publicació de quaranta llibres. La seva aportació a congressos suma gairebé quatre-centes comunicacions i la seva col·laboració com a ponent o com a *chairman* a congressos nacionals i internacionals és sol·licitada en seixanta-sis i setze ocasions, respectivament —com a mostra de l'extraordinari prestigi del professor Egozcue en els camps de la seva competència.

El Departament —multidisciplinari— de Biologia Cel·lular i Fisiologia de la Universitat Autònoma de Barcelona és dirigit actualment pel professor Egozcue, i els grups de recerca que coordina directament realitzen les tasques d'investigació a diversos centres de la Universitat Autònoma de Barcelona: facultats de Ciències, de Medicina i de Veterinària i Institut de Biologia Fonamental. Moltíssims doctors i diversos professors agregats i catedràtics s'han format en els últims anys sota el seu mestratge.

La disponibilitat de Josep Egozcue i Cuixart per als càrrecs de gestió acadèmica i l'eficàcia demostrada en el seu exercici han estat una constant en els seus anys de vinculació a la Universitat Autònoma. Entre d'altres càrrecs, ha ocupat, a la Facultat de Ciències, els de vice-degà d'Economia (1976-1978) i el de Recerca (1978-1981). Durant els anys 1981-1986 ocupa el càrrec de secretari general de la Universitat. Fins a l'any 1990, en què és elegit director del Departament de Biologia Cel·lular i Fisiologia, continua formant part de l'equip rectoral com a vice-rector de Relacions Exteriors i Campus (1986-1988), i novament com a secretari general (1988-1990).

Vaig ser testimoni directe, durant els anys que vam compartir responsabilitats a l'equip rectoral del doctor Antoni Serra i Ramoneda, de l'extraordinària dedicació i de l'eficàcia de la gestió realitzada pel professor Egozcue. Resulta sorprenent —i només explicable per la

dedicació del professor Egozcue a la Universitat— que un càrrec amb tant contingut com el de secretari general no comprometés ni afectés la seva brillant trajectòria docent i investigadora. I tot això ha estat possible sense que disminuís en cap moment la seva disponibilitat i el seu tracte cordial amb els companys de professorat, amb el personal d'administració i serveis i amb els alumnes.

Ens queda comentar només, en aquest ràpid esbós de la personalitat de Josep Egozcue i Cuixart, l'aspecte relatiu a la identificació amb el nostre país i amb la seva cultura i la seva llengua. El professor Egozcue va lluitar, des de la seva incorporació a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1970, per la plena normalització de la nostra llengua en els àmbits docents i administratius. Cal citar aquí la utilització única del català en les seves activitats docents des del 1970, i que sota la seva direcció es va llegir la primera tesi doctoral en català a la Universitat Autònoma de Barcelona (presentada per Xavier Llobell, sobre el tema *Estudi dels efectes de la cloroquina sobre els cromosomes de cèl·lules somàtiques i germinals*). Des de la seva incorporació a l'equip rectoral com a secretari general, Josep Egozcue va lluitar decididament perquè el Gabinet de Català, que era solament un suport tècnic per a la correcció lingüística, es convertís en un autèntic servei de català, amb més personal i amb una direcció professionalitzada. Aquest servei ha contribuït d'una manera decidida, des de la seva creació, a la normalització de la nostra llengua en tots els àmbits de la Universitat Autònoma. Actualment el professor Egozcue col·labora amb el TERMCAT en relació amb la terminologia científica en temes de biologia cel·lular.

JOAQUIM GOSÁLBEZ I NOGUERA

Presentat per Mercè Durfort i Coll

Joaquim Gosálbez i Noguera va néixer a Tarragona el 18 de desembre de 1947. Es llicencià i doctorà per la Universitat de Barcelona els anys 1972 i 1976, respectivament. Ha desenvolupat amb rigor els càrrecs docents de la piràmide universitària: primer, com a col·laborador de classes pràctiques; a continuació, com a ajudant; després, com a adjunt numerari o titular, i quan fou adjunt numerari va considerar que era un moment oportú per demanar una excedència i esdevenir conservador tècnic del Museu de Zoologia de Barcelona, perquè creia que podria desenvolupar una tasca de recerca més seriosa i més centrada, convençut que les directrius del Museu devien haver

canviat amb l'adveniment de la democràcia; però es va trobar amb la sorpresa, que més que un investigador, el que necessitava el Museu era un retolador, una persona que es dediqués a la neteja i, a la vegada, que sabés fer relacions públiques, etc. Això va fer que, quan es va convocar la Càtedra de Zoologia a la Universitat Complutense, s'hi presentés i la guanyés brillantment davant d'altres contrincants, fet que creà una colla d'«anticossos» que va saber neutralitzar amb una certa rapidesa. Això queda demostrat pel fet que al cap de poc temps va ser nomenat director d'aquest macrodepartament de biologia, diguem-ne, «animal».

La seva estada a Madrid va facilitar que fos nomenat coordinador de l'Àrea de Biología de Organismos y Sistemas de la Agencia Nacional de Evaluación y Prospectiva i, a la vegada, membre de diferents comissions d'avaluacions de programes científics, beques i ajuts a la recerca, és a dir, que tenia, fins a un cert punt, una situació privilegiada que va aprofitar, d'alguna manera, i va esmerçar algunes pessetes en temes de recerca de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona. De tota manera —no sé si és que va llegir Verdaguer—, malgrat el pont aeri i el fet d'haver-se emportat la família a Madrid, quan sortí a Barcelona la Càtedra de Zoologia (malgrat haver-hi altres candidats que havien estat companys d'ell prèviament) s'hi va presentar. Va fer una segona oposició —tal com manen els Estatuts de la nostra Universitat— i la va guanyar. Actualment, aquesta és la seva situació administrativa.

Els seus temes de recerca s'han centrat bàsicament en l'estudi dels micromamífers (s'entén per *micromamífers*: rates, ratolins, esquirols, eriçons, fins a arribar a les musaranyes, que, com ja saben, són els més «micros» dels micromamífers). Què hi ha fet, amb aquests organismes? Doncs, treballs de taxonomia, treballs de distribució geogràfica i migracions i estudis sobre els aspectes biològics, com són els aspectes nutricionals, els aspectes de bioacumulació de productes tòxics, i també estudis sobre la taxa de reproducció.

Aquests treballs s'han centrat fonamentalment en poblacions de tots els Països Catalans. Té una gran vinculació amb gent que treballa sobre aquesta qüestió a Palma de Mallorca i també a Banyuls de la Marenda, on hi ha un centre d'ecologia terrestre, molt avesat en l'estudi de les musaranyes.

Tots aquests estudis de recerca han quedat recollits en vuitanta publicacions editades en revistes nacionals i internacionals i ha tingut setze projectes subvencionats (val a dir que molts d'ell són anteriors al càrrec que va ocupar a Madrid; això, que quedi clar). Ha dirigit

nou tesis doctorals i set tesis de llicenciatura, i ara, en reincorporar-se a la Universitat de Barcelona, vol desviar una mica els temes de la seva recerca iniciada el 1971 abordant la problemàtica de les estratègies reproductores, és a dir, veure la morfologia dels espermatozoides i relacionar-los amb les condicions ambientals en què viuen les poblacions dels micromamífers estudiats. És un tema realment apassionant, no solament per als ratolins sinó també per a l'espècie humana.

Ha fet múltiples treballs de divulgació científica, i també ha col·laborat en la *Història natural dels Països Catalans* (no es pot ser professor de la Facultat de Biologia sense col·laborar en aquesta obra, que difícilment es podrà superar).

La seva vinculació a l'Institut d'Estudis Catalans s'ha fet a través de la seva filial, la Institució Catalana d'Història Natural, del Consell Directiu de la qual ha format part de l'any 1973 al 1985: primer, com a bibliotecari i, posteriorment, com a tresorer i secretari. Els membres del dit Consell ara presents a la sala —com els doctors Bolòs i Vigo— coneixen el rigor i la meticulositat que té el doctor Gosálbez, no solament en les qüestions científiques, sinó també en les qüestions burocràtiques. Darrerament se li va oferir la presidència d'aquesta institució, però qüestions circumstancials van fer que declinés aquest honor. De tota manera, em consta que la seva col·laboració en el si de la Secció de Ciències Biològiques, si vostès li atorguen la confiança, pot ser altament positiva amb l'aportació dels seus coneixements a la nostra societat científica.

XAVIER LLIMONA I PAGÈS

Presentat per Oriol de Bolòs i Capdevila

Xavier Llimona i Pagès va néixer a Barcelona l'1 de febrer de 1943. Va estudiar ciències biològiques a la Universitat de Barcelona i es va llicenciar l'any 1965. Quan era estudiant ja va participar en les activitats de la Institució Catalana d'Història Natural, que aleshores actuava d'una manera clandestina. El tinc present d'aquell temps com un alumne destacat, actiu i optimista —un optimisme que ha mantingut sempre—, que l'ha portat a agrupar al voltant seu conjunts d'investigadors que han fet un treball important.

Ben aviat es va dedicar a l'estudi de la criptogàmia —l'estudi dels vegetals inferiors. Primerament, va començar estudiant algues, però aviat va passar a l'estudi dels fongs i dels líquens, que continua actualment.

El 1965, l'any que va acabar la carrera, fou ja professor ajudant de botànica a la Universitat de Barcelona; el 1967, també a la mateixa Universitat fou professor adjunt de botànica. El 1977 s'incorporà a la Universitat de Múrcia, on va estar cinc anys i va organitzar el Centre d'Estudis Botànics, estudis que fins aleshores eren inexistents, i va crear una escola que actualment és molt activa.

El 1981 passa a ser catedràtic de Botànica a Múrcia i el 1982 torna a la Universitat de Barcelona, a la Facultat de Biologia, com a catedràtic de Botànica, on continua actualment.

En l'especialitat de liquenologia, com que no tenia mestres —aquí no s'havia fet pràcticament res abans— va passar temporades llargues a França, a Alemanya, a Itàlia i a Finlàndia. Va ser deixeble de dues de les figures més representatives de la liquenologia del Mediterrani, el professor Clauzade i el professor Werner. El professor Werner, quan morí l'any 1977, veient que un dels llocs on la liquenologia tenia més possibilitats per ser estudiada era Barcelona, amb el professor Llimona, va cedir totes les seves col·leccions, molt importants, a l'Institut Botànic de Barcelona.

El doctor Llimona té més de vuitanta publicacions de la seva especialitat en diverses revistes tant del país com de fora. Hem de recordar que va tenir una intervenció important en la *Gran enciclopèdia catalana* i, després, en el volum de plantes inferiors de la *Història natural dels Països Catalans*, publicada recentment.

Ha estat president de la Institució Catalana d'Història Natural i vicepresident de la Societat Catalana de Biologia. És un dels fundadors de la Societat Catalana de Micologia —l'estudi dels fongs—, que no és filial de l'Institut, però que reuneix una gran part de gent interessada en la ciència dels bolets.

La botànica a Catalunya té una història molt llarga; comença al segle *xvi*. D'aleshores ençà, l'activitat s'ha mantingut amb una relativa regularitat. Però, fins fa poc temps, la recerca ha estat pràcticament limitada als vegetals vasculars: fanerògames i pteridòfits. L'estudi de les plantes inferiors, les criptògames, més difícil perquè necessita l'ús del microscopi, de productes químics i de mitjans bibliogràfics i material de comparació de mal trobar, podem dir que gairebé ha co-

mençat després de la guerra, a la segona meitat del segle actual, promoguda sobretot per gent relacionada amb la Institució Catalana d'Història Natural. Els estudis sobre molses, la briologia, foren iniciats pel doctor Prudenci Seró. Els seus continuadors han fet que l'escola briològica catalana hagi assolit un alt nivell. Entre ells, ocupa un primer lloc la doctora Creu Casas, membre de l'Institut, que, en passar a la categoria d'emèrita, deixa vacant la plaça que ocuparà el doctor Llimona, si és escollit com a nou membre. Cap al mateix temps, el doctor Ramon Margalef va començar l'estudi de les algues d'aigua dolça, fins aleshores a penes temptejat per ningú a casa nostra. Quant als fongs, encara que abans de la guerra hi havia hagut accions com el pla quinquennal del doctor Pius Font i Quer, fins més enllà de 1960 hom havia de dependre d'especialistes estrangers, fins i tot per a activitats divulgatives com són les exposicions de bolets.

Però en pocs anys les coses van canviar molt. Pels volts de 1970 existia ja un grup important d'investigadors dels fongs i dels líquens dirigit, en primer lloc, pel doctor Llimona, ben capacitat i actiu. Actualment, la recerca micològica a Catalunya és ja molt avançada i l'escola liquenològica del doctor Llimona i els seus deixebles gaudeix de prestigi internacional.

Tot això fa creure que una persona activa i optimista com és el doctor Llimona, que ha treballat intensament en el seu camp de recerca, que ha desenvolupat línies de treball noves i que s'ha esforçat molt per l'elevació del nivell de la cultura científica catalana, és adequada per participar en les tasques de l'Institut d'Estudis Catalans. Amb aquesta base, la Secció de Ciències Biològiques ha proposat el seu nom com a candidat a la condició de membre numerari i demana que aquesta proposició sigui votada positivament.

RAMON PARÉS I FARRÀS

Presentat per Antoni Prevosti i Pelegrín

Ramon Parés i Farràs va néixer a Barcelona l'1 de desembre de 1927. De molt jove es despertà el seu interès pel coneixement de la natura en termes molt generals. Des dels nivells superiors d'integració —com la cosmologia i l'astronomia— fins als més analítics —com l'estructura de la matèria— atragueren la seva atenció. Així es manifestà quan, després d'acabar els estudis de batxillerat cursà dos anys

de química a l'Escola de Perits Industrials i un de física a la Facultat de Ciències a la Universitat de Barcelona. Finalment, al contrari del que podien fer pensar els contactes que va tenir amb Comas i Solà —que determinaren la seva afició per l'astronomia i la cosmologia—, es centrà definitivament en els estudis de ciències naturals a la mateixa Facultat, on es graduà l'any 1951. Així, sense perdre interès per l'aspecte cosmològic, canvià la vocació per la complexitat dels éssers vius.

Les inquietuds intel·lectuals de Ramon Parés l'han portat a desenvolupar una personalitat polifacètica, que si bé és centrada en la microbiologia, presenta altres vessants. Així, no sols ha conreat el seu interès per la natura, sinó que l'ha ampliat a temes humanístics, principalment relatius a història i filosofia de la ciència. Després de treballar a la Universitat de Barcelona com a professor auxiliar i d'haver guanyat una plaça de col·laborador científic del Consell Superior d'Investigacions Científiques, l'any 1964 guanyà la Càtedra de Microbiologia a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, la primera en aquesta Facultat a l'Estat espanyol. Aquest fou un gran pas per a la integració de la microbiologia al cos general de la biologia al nostre país. Des de la Càtedra, ha impartit molts cursos de microbiologia general i de fisiologia i genètica bacteriana. A més, ha organitzat un departament molt dinàmic i productiu, on ha constituït una escola en què s'han format nombrosos joves, molts dels quals ocupen actualment llocs importants en la docència, la recerca i la indústria catalanes, i ha contribuït així, d'una manera important, al desenvolupament de la microbiologia al nostre país.

Actualment, el professor Parés és un microbiòleg eminent que ha publicat nombrosos articles i llibres on es reflecteixen les seves principals contribucions al desenvolupament general de la microbiologia. En el vessant de la ciència pura, destaquen les contribucions al coneixement de la fermentació alcohòlica, dels mecanismes de l'absorció i transmissió de sucre per membrana, de l'excreció de glutamat per la soca C3 de *Klebsiella pneumoniae*, i dels *R-bodies* en bacteris de l'hidrogen. Pel que fa a aquest últim tema, cal fer notar que aquests *R-bodies* van ser els primers descrits en bacteris de vida lliure. També han tingut especial importància els resultats obtinguts en *Klebsiella pneumoniae*, ja que l'excreció de glutamat resultà produïda per la presència d'un plàsmide, que fou un dels primers descrits fora d'*Escherichia coli*.

Ramon Parés ha fet també una tasca important en el vessant de les aplicacions tecnològiques. Les seves col·laboracions en la indústria han estat nombroses i en temes variats. Ha tractat de la problemàti-

ca microbiològica en la fabricació de paper, en les indústries de l'alimentació, en la biodegradació de manufactures, en el desenvolupament d'immunomoduladors d'origen bacterià.

Al final dels anys setanta va iniciar una línia de treball que ha esdevingut central en la seva recerca actual: l'estudi de la contaminació de les aigües de la franja litoral barcelonina i d'alguns dels nostres rius. La valoració dels resultats que va obtenir en col·laboracions amb la indústria induí, l'any 1962, la Reial Acadèmia de Farmàcia de Barcelona a nomenar-l'en membre.

Pels treballs sobre l'estudi de la contaminació de les aigües, la Generalitat de Catalunya li va concedir l'any 1986 la Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic i tecnològic. Altres reconeixements de la seva qualitat científica són l'admissió com a membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, l'any 1988, i la concessió del títol de doctor *honoris causa*, per la Universitat francesa de Nancy l'any 1989.

Una altra faceta del professor Parés com a científic ha estat la tasca de divulgació, que no s'ha limitat al camp de la microbiologia, ja que també ha publicat articles de divulgació sobre la fotosíntesi, l'origen de la vida, la microscòpia de contrast de fases, les tècniques d'electroforesi, etc.

El vessant humanista es manifesta en els cursos sobre història de la ciència que ha impartit a la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona i en llibres i articles sobre història i filosofia de la ciència. En els articles tracta de Vesal i de la seva obra, d'epistemologia de la ciència, etc. Entre els llibres destaquen *Dionís i Apol·lo* (1977), *Cartes sobre la història de la ciència* (1985) i *La revolució científica* (1987).

Finalment, em resta parlar de la seva activitat en la política científica i universitària del nostre país. Són diversos els càrrecs que ha ocupat amb responsabilitats d'aquesta mena. El 1971 fou vice-degà de la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona; el 1973, degà de la Facultat de Biologia, el primer d'aquesta Facultat, càrrec en què fou reelegit el 1975. Durant el període 1973-1975 va ser president de la Societat Catalana de Biologia, filial de l'Institut. El 1985 fou, per un breu període, director general d'Universitats de la Generalitat de Catalunya, càrrec que deixà perquè li dificultava massa les activitats científiques. Des del 1990 és membre del Consell Social de la Llengua Catalana de la Generalitat i de la Comissió per a l'Estímul de la Cultura Científica del Departament de Cultura de la Gene-

ralitat. També des de 1990 és membre del Comitè Acadèmic, i el 1991 fou nomenat president de la Comissió de Medi Ambient de la Universitat de Barcelona.

Per la vàlua científica de Ramon Parés, pel seu interès per la cultura catalana, i també per les seves col·laboracions amb institucions catalanes, la Secció de Ciències Biològiques creu que és una persona idònia per ser membre d'aquest Institut.

SECCIÓ DE CIÈNCIES I TECNOLOGIA

JOAQUIM AGULLÓ I BATLLE

Presentat per Joaquim Casal i Fàbrega

Joaquim Agulló i Batlle nasqué a Barcelona el 13 de novembre de 1943. És enginyer industrial i fou el número u de la seva promoció. Obtingué el títol de doctor l'any 1975; la seva tesi doctoral guanyà el premi extraordinari de la Universitat Politècnica de Catalunya.

Fou catedràtic interí de Mecànica des del 1970; i des del 1977 és catedràtic numerari. Ha estat sots-director de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials de Barcelona i és director del Departament d'Enginyeria Mecànica de la Universitat Politècnica de Catalunya.

En aquests vint-i-tres anys ha desenvolupat una intensa activitat docent en la carrera d'enginyeria industrial, en cursos de postgrau i de doctorat i impartint seminaris i conferències en el camp de la mecànica i matèries afins.

Ha dut a terme una àmplia activitat de recerca centrada, essencialment, en les àrees de mecànica, enginyeria mecànica, vibroacústica i acústica musical. Entre els resultats d'aquestes tasques podem destacar la direcció de cinc tesis doctorals i la publicació d'una cinquantena de comunicacions. És interessant ressaltar la línia d'acústica musical, que ha assolit en bona part l'objectiu plantejat fa disset anys, quan es va iniciar: modelitzar matemàticament el funcionament dels instruments genuïnament catalans de la cobla —flabiol, tible i tenora— i establir un mètode per redissenyar-los, de manera que millorin

tot mantenint la seva personalitat. Cal dir que aquesta activitat ha tingut un important ressò en l'àmbit internacional i ha motivat, entre d'altres reconeixements, l'admissió del senyor Agulló com a membre de l'Acoustical Society of America. Entre les seves activitats, podem esmentar també, gairebé a títol anecdòtic, la direcció de l'equip de professors de mecànica que dugué a terme la restauració del rellotge de la seu de Barcelona, construït el 1576.

El professor Agulló fou el creador del Laboratori de Mecànica i Vibracions de l'ETSEIB (1968). Ha estat també el responsable del projecte i la instal·lació del Taller Mecànic i Electrònic de la Universitat Politècnica de Catalunya, i també de la creació del Laboratori de Fabricació Flexible de la mateixa Universitat, projecte promogut per la Generalitat de Catalunya.

És membre de diverses societats acadèmiques i professionals. Fou secretari d'Actes de la Secció d'Enginyeria de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, filial de l'Institut, i actualment és un actiu col·laborador de la Societat Catalana de Tecnologia. Recentment ha estat elegit acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

La seva qualitat professional i científica i el seu sòlid prestigi en el món universitari i industrial, i també la seva activa catalanitat, fan del senyor Agulló un candidat idoni per esdevenir membre de l'Institut. Simultàniament, cal tenir en compte que la seva especialitat, l'enginyeria mecànica, és la que el senyor Enric Freixa deixà vacant en passar a emèrit.

D'altra banda, la seva llarga vinculació a la nostra institució a través d'una de les seves societats filials, en la qual ha desenvolupat una gran activitat, posa de manifest un esperit de servei envers l'Institut que ha de ser de gran vàlua en la tasca que aquesta ha de dur a terme en els propers temps.

ALFRED GINER-SOROLLA

Presentat per Enric Casassas i Simó

El professor Alfred Giner-Sorolla és un científic amb residència als Estats Units d'Amèrica des de fa més de quaranta anys. Nasqué a Vinaròs l'any 1919 i s'establí professionalment als Estats Units el

1954. Ha mantingut des d'aleshores vincles actius i continuats amb institucions dels Països Catalans, com poden ser, per exemple, la Societat Catalana de Biologia, l'Acció Cultural del País Valencià i, especialment, la Universitat Catalana d'Estiu.

La seva formació bàsica fou en química orgànica, i als Estats Units ha organitzat i realitzat recerca experimental en camps biomèdics, centrada principalment en el disseny, la síntesi i el desenvolupament d'agents farmacològics d'utilitat potencial contra el càncer o contra els virus. Ha estudiat també diversos aspectes de la carcinogènesi ambiental i de la carcinogènesi iatrogènica i la seva prevenció. És un home d'un ventall d'interessos molt ampli. Ha publicat obra poètica i assaig —com comentaré després. La seva obra científica està situada en una interfície de coneixements entre el que abasta la nostra Secció de Ciències i Tecnologia i el que abasta la Secció de Ciències Biològiques; férem la proposta inicial en una de les reunions conjuntes que tenim les dues seccions, i decidírem presentar-lo al Ple per mitjà de la Secció de Ciències i Tecnologia, però es podria haver tramitat igualment per mitjà de la Secció de Ciències Biològiques.

Per centrar una mica les dades personals d'Alfred Giner-Sorolla, direm que cursà l'ensenyament primari al seu poble i l'ensenyament secundari a Vinaròs-Benicarló. A Castelló estudià la carrera de mestre; després entrà a la Universitat de València, on cursà la llicenciatura en ciències químiques, llicenciatura que acabà l'any 1944. L'any 1946 acabà a Madrid la llicenciatura en farmàcia. Féu el doctorat en farmàcia a la Universitat de Barcelona, i obtingué el títol de doctor el 1954. En aquell moment encara es feien les lectures de les tesis doctorals a Madrid, de manera que Giner-Sorolla és doctor per la Universitat de Madrid, però la tesi la va fer a la Facultat de Farmàcia de Barcelona.

Després, l'any 1958 es doctorà en bioquímica al Cornell University Medical College, de Nova York, amb una tesi sobre agents anticancerosos, mentre que a la Universitat de Barcelona la seva tesi doctoral havia versat sobre agents tuberculostàtics com a resultat d'una època de col·laboració amb els laboratoris d'investigació dels Laboratoris Andreu. Quan acabà la carrera de farmàcia a Madrid entrà d'ajudant de la Càtedra de Química Orgànica de la Facultat de Farmàcia de Madrid. Després passà a Barcelona, on treballà primer als Laboratoris Andreu, i després a la Facultat de Farmàcia. Quan marxà als Estats Units com a becari de l'Institute for International Education, de Nova York —vam fer el viatge als Estats Units junts l'any 1953, en el mateix vaixell, el *Constitution*, que feia el seu viatge inaugural d'Europa als Estats Units: ell s'hi va quedar i jo vaig tornar al cap

d'un parell d'anys—, entrà a treballar a l'Sloan-Kettering Institute for Cancer Research, de Nova York, on ha continuat treballant fins molt recentment, exceptuant-ne un parèntesi de 1960 a 1962, en què fou contractat com a *visiting professor* per la Cambridge University. El 1962 tornà a l'Sloan-Kettering Institute, on arribà a cap de secció del Drug Development Laboratory. El 1982 passà a la University of South Florida, Tampa, al seu College of Medicine. Allà és investigador principal del programa d'immunofarmacologia de síntesi orgànica del Departament de Medicina Interna i professor del Departament de Farmacologia i Terapèutica.

Els seus temes principals de recerca han estat: el disseny, la síntesi i el desenvolupament de nous agents per a ésser avaluats com a immunostimulants contra el càncer i contra virus; ell és l'autor, doncs, de la part química o bioquímica de preparació i estudi dels nous compostos, però no de llur avaluació terapèutica o medicinal, que és duta a terme en altres seccions de l'Sloan-Kettering Institute. Altres temes de recerca col·laterals conreats per Giner-Sorolla es refereixen a la carcinogènesi ambiental i iatrogènica i a la seva prevenció.

Alfred Giner-Sorolla és autor de nombroses publicacions científiques de recerca original, d'articles de revisió crítica, d'edició de simposis, etc., en revistes internacionals de primera categoria. És autor d'incomptables comunicacions a congressos. Així mateix, té cinc patents industrials.

La seva activitat literària, com a poeta i com a assagista, ha estat molt notable, sinó per la quantitat si per la qualitat. A part de publicacions científiques, ha publicat, per exemple, l'assaig *L'ombra i els somnis*, a Vinaròs l'any 1988, amb una segona edició a València l'any 1991. Té un altre llibre d'assaig, *El nou gènesi: a l'entorn dels orígens, vida i càncer*, que ha estat publicat a Edicions 62 ara fa poc. També ha publicat dos llibres de poesia: *Dol duen les flames*, a València l'any 1972, amb una segona edició l'any 1980, i *Amunt i avall*, amb un subtítol *Poemes infantils*, a Vinaròs l'any 1980.

La fidelitat de Giner-Sorolla al seu país d'origen, el nostre, i la seva voluntat de participació activa en iniciatives de determinats signes que es produeixen en aquest, es posen de manifest amb la seva assistència persistent a les sessions de la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent. De la Secció de Ciències d'aquesta Universitat, Giner-Sorolla n'ha esdevingut una ànima. En un àmbit més extens que els d'aquesta Secció de Ciències, tota la Universitat Catalana d'Estiu ha pogut comprovar reiteradament el seu domini de temes científics que abasten amplis camps del coneixement, la seva capaci-

tat didàctica, i el tipus especial del seu encant personal que el fan en conjunt un comunicador privilegiat i un molt bon mestre.

Amb aquestes paraules queda retratada la personalitat de Giner-Sorolla. És un home d'un ampli ventall d'interessos, preocupat profundament pels problemes de Catalunya vistos des de l'òptica del País Valencià. És un home que ha procurat venir a Catalunya tan sovint com ha pogut, i aquí té llaços d'amistat i de col·laboració amb grups d'accions molt diverses com hem intentat assenyalar i en particular de col·laboració en temes científics amb grups de recerca d'aquí. Creiem que serà una incorporació interessant per a l'Institut d'Estudis Catalans, encara que sigui en aquesta condició de membre corresponent, des de tan lluny com està, a Tampa, Florida.

ADÉLIO MACHADO

Presentat per Salvador Alegret i Sanromà

Adélio Alcino Sampaio Castro Machado nasqué prop de Porto (Portugal) l'any 1942. Estudià en aquesta ciutat enginyeria químic-industrial i acabà els seus estudis l'any 1965. Posteriorment, es traslladà a Londres, on es doctorà a l'Imperial College. L'any 1979 obtingué per concurs el nomenament de professor catedràtic a la Facultat de Ciències de Porto.

La seva activitat docent i investigadora ha girat entorn de la química inorgànica, la química analítica i la química física. Ha estat responsable de la introducció dels estudis de química ambiental i de química industrial a la Facultat de Ciències de Porto.

Inicià la seva activitat investigadora amb estudis sobre compostos de coordinació. Ha introduït a Portugal la recerca experimental sobre elèctrodes selectius de ions; ha estat també l'introduïdor de la quimiometria a les universitats portugueses. Ha aplicat tècniques electroquímiques a la resolució de problemes analítics, en especial, d'especiació química; ha portat a terme programes de control de qualitat i de control de les atmosferes d'instal·lacions industrials, i també ha contribuït al desenvolupament de prototipus que automatitzen processos analítics. Ha publicat prop de cent treballs de recerca especialitzada en els camps acabats d'esmentar, alguns d'ells de ressò internacional. Des de l'any 1983 manté una relació continuada amb les universitats catalanes, especialment en l'àmbit dels sensors químics i

en el de la quimiometria. Els seus treballs de nomenclatura científica i tècnica portuguesa l'han portat a interessar-se per la terminologia científica i tècnica catalana.

El professor Machado ve sovint a Catalunya, ens coneix bé i sap el que és i el que representa el nostre Institut, per això la Secció de Ciències i Tecnologia ha cregut que podria ser un bon representant de l'Institut d'Estudis Catalans en terres portugueses, la qual cosa posa a la consideració de tots vostès.

JAUME PAGÈS I FITA

Presentat per Joaquim Casal i Fàbrega

Jaume Pagès i Fita ha nascut a Girona el 18 de novembre de 1946. És enginyer industrial i s'ha dedicat a la docència i a la investigació, bé que ha tingut també una important relació amb la indústria.

Acabada la carrera amb el número u de la seva promoció —abans havia fet la de magisteri—, féu una estada d'un any a la Universitat Paul Sabatier de Tolosa de Llenguadoc, a fi d'ampliar estudis d'automàtica i d'informàtica. Posteriorment, s'incorporà a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials de Barcelona i treballà en l'equip de recerca del doctor Ferraté. El 1975 obtingué el títol de doctor, i li fou atorgat el premi extraordinari de doctorat. El 1976 féu una altra estada a la Universitat Paul Sabatier.

Ha estat professor de la Universitat Politècnica de Catalunya des de 1971, amb una intensa activitat docent en matemàtiques, regulació automàtica, informàtica bàsica, càlcul analògic i híbrid, enginyeria de sistemes, etc. Actualment és catedràtic d'universitat en l'àrea d'enginyeria de sistemes.

Fou l'introduïdor de la informàtica en els plans d'estudi de l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona i ha estat un dels impulsors dels estudis d'informàtica a Catalunya. Quan es creà la Facultat d'Informàtica, s'hi integrà com a professor.

Ha desenvolupat una activa recerca en el camp del filtratge de senyals, lineals i no lineals, en col·laboració amb diverses universitats d'altres països: Universitat de Southern-Califòrnia, Universitat de

Niça, Institut Superior Tècnic de Lisboa, etc. En 1984 inicià una nova línia centrada en l'anàlisi i la resolució de problemes de control i planificació de missions interplanetàries, i s'especialitzà en missions de visita als asteroides. En aquest camp, ha creat un equip els treballs del qual han tingut una notable repercussió en la comunitat científica internacional. Aquests treballs han estat duts a terme mitjançant convenis amb el Centre Europeu d'Operacions Espacials de l'Agència Espacial Europea i amb el Centre Nacional d'Estudis Espacials de Tolosa de Llenguadoc. Fruit d'aquestes activitats han estat nombroses publicacions.

Ha dut a terme una notable activitat en la gestió universitària. Després d'haver estat cap d'estudis de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials de Barcelona i de la Facultat d'Informàtica, és des del 1986 vice-rector d'Ordenació Acadèmica de la Universitat Politècnica. Ha tingut un paper primordial en la reorganització departamental. Des del mateix lloc, actualment és al capdavant de la reforma dels plans d'estudi de la Universitat. Puc dir que en aquestes tasques delicades i a vegades conflictives la ponderació i l'honestetat li han conferit una autoritat moral àmpliament reconeguda.

La seva relació amb l'Institut d'Estudis Catalans ve de lluny: des del 1976 fins al 1979 ha estat secretari de la Secció d'Enginyeria de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, filial de l'Institut. Actualment és membre de la Societat Catalana de Tecnologia, també filial, i també d'altres associacions acadèmiques i professionals.

En el darrers anys ha participat també en les tasques del Consell Interuniversitari de Catalunya, directament i mitjançant les diferents comissions d'aquest; en particular, ha estat membre de la de programació universitària i ha col·laborat en la realització de treballs previs a la creació de les quatre noves universitats catalanes.

Finalment, voldria fer observar també que, amb la incorporació del senyor Pagès, l'Institut passarà a tenir un expert en una especialitat tan important avui dia com és l'enginyeria de sistemes informàtics, actualment no coberta per cap dels membres.

Crec sincerament que la qualitat personal, acadèmica i professional del senyor Pagès, i també el seu esperit de servei al nostre país el fan àmpliament mereixedor de ser proposat per formar part de l'Institut d'Estudis Catalans. Estic segur que sabrà aportar a aquesta institució les iniciatives, la capacitat de treball i l'entusiasme que es necessita per mantenir el prestigi i la vitalitat de l'Institut.

CARLES SOLÀ I FERRANDO

Presentat per Salvador Alegret i Sanromà

Carles Solà i Ferrando nasqué a Xàtiva (Costera) el 28 de novembre de 1945. Estudià química a la Facultat de Ciències de la Universitat de València. En la seva tesi doctoral, dirigida pel professor Agustí Escardino, estudià l'oxidació catalítica del *n*-butà a anhidrid maleic, treballant en un reactor de llit fluiditzat. Aquests estudis han estat reconeguts com els primers publicats sobre la cinètica d'un procés, que al cap de vint anys ha esdevingut el mètode preferit per l'obtenció d'un dels intermediaris més importants de la indústria química.

Ha estat professor adjunt i professor agregat de química tècnica a la Facultat de Ciències de la Universitat de València. El setembre de 1977 s'incorporà a la Facultat de Ciències de la Universitat Autònoma de Barcelona com a catedràtic de Química Tècnica fins al 1983, quan la denominació de la Càtedra passà a ser d'Enginyeria Química. Junt amb altres professors, inicià la tasca de posar en marxa el Departament de Química Tècnica de la Universitat Autònoma de Barcelona i constituí un equip inicial que, en primer lloc, posà en funcionament l'especialitat de química industrial dins la carrera de química.

Des de la seva incorporació a la Universitat Autònoma de Barcelona, la seva recerca ha estat emmarcada, gairebé d'una manera exclusiva, dins el camp de l'enginyeria bioquímica. A grans trets, les línies de treball han estat les següents: en el camp de l'enginyeria de fermentacions, a més de l'estudi de la fermentació alcohòlica per a la producció de cervesa i de la producció de biomassa per creixement d'un llevat sobre gasoli, estudià la fermentació alcohòlica emprant llevats immobilitzats, incloent-hi la seva aplicació a la producció de vins de cava. Estudià la producció d'etanol per fermentació a partir de materials lignocel·lulòsics, i també sistemes de recuperació de l'etanol a partir de brous de fermentació. Ha dut a terme també el disseny i la modelització de bioreactors amb cèl·lules immobilitzades, i ha analitzat els aspectes de difusió i reacció i l'enginyeria del biocatalitzador. La producció d'enzims amb cel·lulases i lipases també ha estat objecte de la seva atenció i, així mateix, l'obtenció de productes enantiomèricament purs per fermentació. Ha obtingut anticossos monoclonals mitjançant cultius d'hibridomes en bioreactors.

En el camp de l'enginyeria de reaccions enzimàtiques, ha estudiat diverses reaccions amb enzims immobilitzats o lliures, i també l'obtenció d'esters òpticament actius per síntesi enzimàtica.

En el camp de la biologia ambiental, ha estudiat la biodegradació de compostos tòxics en aigües residuals, la digestió anaeròbia d'aigües fortament contaminades i també un estudi de la qualitat d'aigua fluvial aplicat al riu Llobregat.

En el camp del control de processos biotecnològics, ha dut a terme la monitorització i el control de fermentacions. Ha desenvolupat sistemes de mesurament en línia controlats per ordinador de variables importants del procés, i treballa en l'aplicació de l'eines de la intel·ligència artificial per a la conducció òptima de processos d'aquest tipus.

El professor Solà ha publicat prop de cent treballs d'investigació. El seu laboratori de Bellaterra té un veritable ressò internacional, tant com a centre de recepció d'estudiants estrangers com pels cursos de postgrau impartits, els projectes de cooperació amb diversos països o el finançament rebut, tots ells de veritable caràcter internacional. Paral·lelament a les activitats docents i investigadores, ha participat en diverses tasques de gestió a la Universitat Autònoma de Barcelona, de col·laboració amb agències de gestió de la investigació com ara la CICYT o la CIRIT, i també ha col·laborat activament dins de la Secció de Química de la Societat Catalana de Ciències —ara Societat Catalana de Química—, filial de l'Institut, de la qual fou president entre els anys 1981-1985. Ha estat membre del grup promotor de les primeres edicions de les trobades sobre recerca experimental en física i química, en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu.

Per totes aquestes activitats en l'àmbit de l'enginyeria bioquímica, la Secció de Ciències i Tecnologia creu que el doctor Solà és mereixedor de ser membre actiu d'aquest Institut.

SECCIÓ FILOLÒGICA

GERMÀ COLÓN I DOMÈNECH

Presentat per Antoni M. Badia i Margarit

Al començament del curs 1948-1949 féu la seva entrada a la Universitat de Barcelona un estudiant de vint anys que s'incorporava al tercer curs de filosofia i lletres per fer-hi l'especialitat de filologia romànica; era Germà Colón.

Nascut el 30 de novembre de 1928 a Castelló de la Plana, on havia estat en contacte amb la benemèrita Societat Castellonenca de Cultura, de seguida destacà entre els seus companys de promoció pel seu afany de formar-se, per la seva inquietud intel·lectual i pel seu valencianisme vehement. Puc donar testimoni de la seva magnífica trajectòria com a estudiant universitari i de l'afecte que professava —i professa— als seus mestres barcelonins. Llicenciat el 1951, proseguí estudis de romanística a Lovaina —on conegué la que un dia esdevindria la seva muller— i a Zuric. Entre 1951 i 1953 fou ajudant a la nostra Universitat de Barcelona. Mentrestant, un dia de 1952 agafàvem tots dos el tren cap a Madrid; ell hi defensà la seva tesi doctoral sobre el vocabulari castellanenc i jo m'hi estrenava com a director de tesis —naturalment, les lectures de tesis encara no es feien a Barcelona; per això érem a Madrid. Però la Suïssa dels grans romanistes —Gauchat, Jud, Jaberg, Wartburg i Steiger, entre d'altres— tornà a seduir Germà Colón, ara ja definitivament, i el 1954 s'instal·là a Basilea com a col·laborador i redactor del diccionari etimològic francès de Walther von Wartburg i com a lector d'espanyol a

la Universitat. Allí conegué les diferents etapes de la docència universitària fins a assolir la de catedràtic numerari, el 1967. I ja no és lluny el dia que, administrativament, hi conclourà la seva llarga carrera d'ensenyament i de recerca.

Per les seves contribucions a la filologia catalana, l'any 1964 la Secció Filològica el proposà a l'Institut com a membre corresponent a Suïssa. A Basilea, s'ha llançat a fons en la seva tasca professional, i avui tothom en parla com del creador d'una veritable escola. Que ho diguin, si no —i només n'esmento una mostra—, els seus deixebles suïssos que han tingut a cura diversos volums de la col·lecció «Els Nostres Clàssics».

En el camp de la investigació, Colón ha aplicat una sagacitat poc corrent a un doble vessant, sense que això vulgui dir que hagi oblidat d'altres camps del treball científic. La lexicografia i l'etimologia, l'un; les edicions de textos, l'altre. En el primer, els mots i l'origen dels mots, s'ha convertit en un dels nostres primers especialistes, i ha publicat un llarg enfilall d'estudis monogràfics amb una documentació extraordinàriament rica, analitzada amb agudesia i amb esperit crític. En diverses ocasions ha reunit en volums uns quants d'aquests estudis, cosa que li ha permès de fer-hi unes ajustades consideracions de conjunt, i penso sobretot en el seu llibre intítulat *El léxico catalán en la Rumania*, de 1976. Subratllaré dues altres publicacions, llibres seus: *La llengua catalana en els seus textos* (dos volums, 1978) i *Panorama de la lexicografia catalana*, en col·laboració amb Amadeu Soberanas (1986).

No cauré a la temptació d'enumerar els seus treballs monogràfics, articles en revistes científiques, comunicacions a congressos i aportacions a miscel·lànies d'homenatge; us fatigaria massa i sempre arribaríem a la mateixa conclusió: Germà Colón ocupa un lloc envejable en la prelació dels conreadors de la filologia romànica i, no cal dir-ho, de la catalana.

Pel que fa a les edicions de textos, em plau de recordar que, entre les de textos catalans, Colón ens ha donat versions acurades d'un *Llibre d'hores*, 1960; dels *Furs de València*, diversos volums entre 1970 i 1990; del *Llibre del Consolat de Mar*, diversos volums entre 1981 i 1987, i del *Liber elegantiarum* de Joan Esteve, 1988.

És ben clar que tota aquesta tasca entra plenament en el camp temàtic de la Secció Filològica de l'Institut. L'obra de Colón que acabo de repassar en tan pocs minuts implica llargs anys de dedicació i d'esforços, i ja justificaria de sobres l'acord de la Secció Filològica de

proposar-lo com a membre numerari, quan, de més a més, i com ja he dit, fa prop de trenta anys que pertany formalment a l'Institut —com a membre corresponent—, sense comptar que, de cor, hi pertany de molt abans.

Però jo encara voldria completar aquesta breu presentació de Germà Colón adduint un aspecte important de la seva intensa activitat —que acaba de fer el pes—: la seva dedicació als temes valencians; llengua, literatura, història i cultura, i política lingüística i tot, són tants d'altres sectors de la temàtica i de la problemàtica valenciana que han atret insistentment els interessos científics del nostre candidat a membre numerari. En són prova una llarga sèrie d'articles sobre el valencià, alguns d'ells recollits en el volum *Problemes de la llengua a València i als seus voltants* (1987). Colón s'ha vist immergit *velis nolis* en les qüestions suscitées en els darrers temps sobre la consistència estructural del valencià, que no pocs voldrien convertir en una llengua independent, i sobre la pertinença del valencià a la llengua comuna total.

Nomenat membre del Consell Valencià de Cultura el 1989, s'hi ha fet famós perquè no hi ha ocultat mai les seves idees sobre la catalanitat del valencià, que de més a més ha provat amb arguments filològics irrefutables. Em consta que, quan assisteix a una sessió del Consell Valencià de Cultura, les secretàries, així que el veuen arribar, li diuen: «Quina sort, avui parlarem valencià, perquè quan vostè no hi és, aquest Consell només parla en castellà».

Més encara, el seu prestigi reconegut l'ha fet creditor d'un respecte absolut en tots els cercles culturals del País Valencià, sense distinció de matisos ideològics o polítics. Romanista altament considerat, lexicògraf i etimòleg de primera categoria, mestre com pocs en la delicada tasca d'edició de textos, inquiet per trobar-se sempre al corrent dins l'abundosa bibliografia de la romanística, professor de mestratge reconegut per tots els qui han passat per les seves aules o s'han format amb ell en les tècniques de la romanística, home d'enteresa a l'hora de puntualitzar les coses referents al parlar valencià...; totes aquestes qualitats i moltes més que ometo fan de Germà Colón un element important dins la Secció Filològica.

És per això que, en nom de la Secció, tinc l'honor de presentar-lo al Ple de l'Institut, perquè aquest es digni convertir l'antic membre corresponent de 1964 en membre numerari el 1993.

KÁLMÁN FALUBA

Presentat per Antoni M. Badia i Margarit

La Secció Filològica és del parer que, sense prodigar-ho en excés, ha de proveir estratègicament algunes places de membres corresponents. Fent-ho en una certa mesura, assegura, en el terreny objectiu, un nivell alt dels col·legues que constitueixen una classe important dels seus membres i, de retop, la decisió presa en cada cas és penyora del prestigi de què gaudeixen les persones que així s'hi incorporen.

La Secció ha tingut presents dos aspectes, l'objectiu i el personal, en el moment de decidir per unanimitat de proposar al Ple de l'Institut la candidatura del professor Kálmán Faluba com a membre corresponent a Hongria. La incorporació de Kálmán Faluba a la catalanofília i a la catalanística és antiga, i ho dic per aquest ordre, que és el cronològic. Guanyat primer per a la causa de la nostra llengua i de la nostra cultura, és a dir, esdevingut catalanòfil convençut des dels primers moments del seu contacte amb nosaltres, aviat decidí, en conseqüència i per coherència, que dins el més vast camp de la hispanística, que ell havia escollit com a formació i carrera universitària, s'especialitzaria preferentment en català amb una consciència professional modèlica, i, sense abandonar les llengües i les cultures peninsulars, sobretot la gallega, s'anà preparant a fons en la cultura catalana: llengua, literatura i història. El seu projecte professional s'explica per la confluència de diverses raons científiques i personals que el dugueren ben aviat a fer uns quants sojorns a Barcelona. Així, en la primera gran cruïlla professional —la preparació de la tesi doctoral—, Faluba, ja sense dubtar, escollí un tema de fonètica històrica catalana.

La seva flamant categoria acadèmica de doctor li donà una major capacitat d'intervenció en l'organització dels plans d'estudi a la Universitat de Budapest, i així, el 1971 hi foren introduïts, per ell, els estudis de llengua i literatura catalanes. La seva orientació, i el fet que en el seu país una tal especialitat era una raresa, feren créixer les seves possibilitats de venir al nostre país, i, sense trigar, Kálmán Faluba es convertí en un dels catalanòfils més vistos entre nosaltres. Ja tocat pel Congrés de Cultura Catalana de 1977, Faluba fou peça essencial en el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1986, en el qual tothom el pogué conèixer i tractar, no sols com un bon especialista des del punt de vista científic, sinó també com un activista al servei de la cultura catalana. M'apresso a afegir que Faluba sempre ha distingit, en la seva actuació i les seves publicacions, entre el vessant exclusivament científic i el de la difusió de la nostra cultura. En les seves publicacions sobresurten uns quants te-

mes que, genèricament, pertanyen als camps següents: la lingüística, la gramàtica i la lexicografia, la història de la literatura, la situació del català i les restants llengües no estatals a l'Estat espanyol i les relacions de la catalanística amb el seu país. Així, cal subratllar els seus esforços per difondre el coneixement de la realitat catalana en revistes i enciclopèdies hongareses.

Tanmateix, al dessota d'aquestes manifestacions més perceptibles, hi havia un treball quiet, intens, fructífer; em refereixo a la preparació del *Diccionari català-hongarès* publicat per Enciclopèdia Catalana i aparegut a Barcelona el 1990. Aquest diccionari ha estat redactat per ell amb la col·laboració del seu deixeble Károli Morvay. Tots dos tenen en curs l'elaboració i l'acabament del seu paral·lel hongarès-català. La menció d'aquest remarcable diccionari, que li ha donat peu a redactar diversos articles i comunicacions sobre el seu contingut, sobre la metodologia aplicada i sobre les informacions gramaticals que conté, em du a fer una al·lusió a un altre aspecte molt important de la vida i l'obra de Faluba: el mestratge.

La seva tasca de professor ha cristal·litzat en una veritable escola de catalanística a Hongria, de la qual podem esperar molt. El seu primer deixeble ha estat, i és, Morvay —que ara també és a Perpinyà—, que treballa amb la serietat i amb la solidesa del seu mestre. L'Institut d'Estudis Catalans concedí a tots dos col·laboradors, Kálmán Faluba i Károli Morvay, el Premi Catalònia d'enguany.

En suma, per la seva aportació a les lletres catalanes, per la seva difusió de la cultura catalana a Hongria i per la seva magnífica tasca de mestre, crec de tota justícia, i la Secció Filològica ho creu amb mi, el nomenament del professor Kálmán Faluba com a membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans.

JOAN MARTÍ I CASTELL

Presentat per Joaquim Rafel i Fontanals

El senyor Joan Martí i Castell nasqué a Tarragona el 17 de novembre de 1945. Aquest any 1992 compleix, doncs, quaranta-set anys. Es llicencià en filosofia i lletres, secció de filologia romànica, el 1967 a la Universitat de Barcelona i s'hi doctorà, també en filosofia i lletres, secció de filologia romànica, el 1973, i més tard, també el 1973 es doctorà també per la Universitat de Roma en llengües i literatures estrangeres.

Comença la seva activitat docent com a lector a la Universitat de Bergamo (Itàlia) de 1969 a 1971. Després de passar tres anys com a docent a la Universitat de Barcelona, torna a fer una estada a Itàlia, en aquest cas a la Universitat de Calàbria, des de 1974 fins a 1976, on és director del Departament de Lingüística General. L'any 1976 s'incorpora definitivament a la Universitat de Barcelona, on passa per les diverses categories d'encarregat de curs, adjunt, titular i, finalment, catedràtic. Destinat des de 1991 a la Delegació Territorial de Tarragona, esdevé, en el moment de la creació de la nova Universitat Rovira i Virgili, el president de la Comissió Gestora.

Els seus centres d'interès particulars són la lingüística històrica catalana, la dialectologia i la sociolingüística, que en conjunt responen a un interès general per la variació lingüística, sigui des d'una perspectiva temporal —història de la llengua i gramàtica històrica—, des d'una perspectiva espacial o geogràfica —dialectologia pròpiament dita— o des d'una perspectiva social —sociolingüística. La seva activitat en aquests terrenys es reflecteix en alguns dels llibres que ha publicat, com *El català medieval. La llengua de Ramon Llull; Gramàtica històrica. Problemes i mètodes; Documents d'història de la llengua catalana. Dels orígens a Fabra*, en col·laboració amb Josep Moran; *El comentari lingüístic de textos. Teoria i pràctica* —també en col·laboració—; *Contribució a l'estudi del dialecte occidental; Coneguem els nostres parlars; L'ús social de la llengua catalana; La llengua catalana a Tarragona* —també en col·laboració. Això, al marge de la seva dedicació a la lexicografia especialitzada: *Diccionari de locucions i frases fetes, Diccionari d'homònims i parònims* —en col·laboració, tots dos amb Joana Raspall—, el primer dels quals merescué el Premi Marià Aguiló de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1986.

Són, d'altra banda, molt nombrosos els articles, tant científics com de divulgació o de participació en debats sobre la llengua, que ha publicat —passen de la setantena entre 1969 i el moment actual—, dedicats als mateixos àmbits esmentats, als quals hem d'afegir l'interès per l'ensenyament i per l'organització universitaris i per la normalització lingüística. No faré una relació exhaustiva d'aquests treballs; en són una mostra títols com «Noves estructures per una nova Universitat», «Què és el normal en la normalització lingüística?» —deixo de banda els llocs on són publicats, els congressos a què s'han presentat, per no allargar aquesta comunicació—, «Conflicte lingüístic a Catalunya. Anàlisi de la situació actual i perspectives», «Gramàtica històrica i/o història de la llengua. Aportacions del català», «Dialectologia social: estudi de les localitats de Marçà, a Torre de Fontaubella, Margalef de Montsant i Alió», «Connotacions i derivacions sociolingüístiques dels conceptes de *llengua* i *dialecte*», «Alguns

supòsits de la normalització lingüística». Tots aquests són una bona mostra de l'orientació del treball del professor Joan Martí.

La seva activitat investigadora no quedaria prou reflectida si no esmentàvem la seva participació o col·laboració en projectes de recerca com l'*Atlas lingüístic del domini català*, *Atlas lingüístico de los marineros peninsulares*, *Atlas linguarum Europae*, *Estudi del català no literari amb anàlisi de dades*. *Desenvolupament de nous mètodes*, *Anàlisi sobre el coneixement i l'ús de la llengua catalana a les comarques de Tarragona* o, encara, en temps més allunyats, el llibre *La llengua dels barcelonins*, del professor Badia i Margarit.

A més de la seva dedicació a la docència universitària regular i a la recerca sobre els diversos aspectes de la llengua que hem esmentat, el professor Martí ha desenvolupat una vasta activitat complementària participant en nombrosos congressos i impartint una quantitat important de cursets especialitzats i seminaris, fent part de comissions diverses i editant actes de congressos, reunions, etc. D'aquestes activitats, en destacaré només algunes. D'una banda, sobresurten les seves contribucions a reunions científiques i congressos, com el Cogegno dell'Associazione d'Insegnanti Albanesi, a Cosenza (Itàlia), amb una ponència sobre bilingüisme i diglòssia, o com el XVI Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques, a Palma de Mallorca, el 1980, amb una ponència sobre «El coneixement i l'ús del català escrit», o com la reunió de filòlegs tinguda a Granada el 1985 sobre llengües romàniques espanyoles després de la Constitució de 1978, on participà amb un treball sobre «Conflicte lingüístic a Catalunya. Anàlisi de la situació actual i perspectives», o com el VII Congrés Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, a Salou i Tarragona (1985), amb un destacat treball sobre dialectologia social —que ja he citat entre les seves publicacions més brillants—, o com el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, en què, a part d'ésser coordinador de l'Àrea de Llengua i Ensenyament, contribuí a l'Àrea d'Història de la Llengua amb un treball sobre «La situació sociolingüística de la llengua al Principat de Catalunya», i encara al Simposi de la North American Catalan Society, celebrat a Vancouver, on participà amb una ponència sobre «Supòsits per a la normalització lingüística».

La llarga llista de cursos especialitzats, seminaris i conferències dictats és una mostra palpable de l'extraordinària disponibilitat del professor Martí per a respondre a la demanda d'institucions de naturalesa molt diversa, des dels cursets professats a la Universitat de Berkeley el 1988, o el curset d'estiu organitzat per la Càtedra Ramon Llull, de Palma de Mallorca, en què ha participat d'una manera quasi

ininterrompuda des de 1979, l'Escola Universitària Balmes de professorat d'EGB de Vic, o l'Escola de Formació Professional Blanquerna de Barcelona, el Col·legi de Doctors i Llicenciats de Tarragona, el de Barcelona, el de Lleida; l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, els Estudis Universitaris Catalans, la CIRIT, la Universitat de Salamanca, i diversos instituts d'ensenyament secundari, ajuntaments o associacions comarcals es troben entre les institucions que s'han beneficiat de la seva disponibilitat per a contribuir tant en un seminari o curs especialitzat, com en un curset de divulgació o un cicle de conferències.

Són també nombrosos els grups, comissions o associacions que han comptat, al llarg dels anys, amb la col·laboració del professor Joan Martí. Fou membre de la Comissió Sociolingüística de la Universitat de Barcelona; fou també membre de la comissió organitzadora de les primeres, segones i terceres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa» (1983, 1985 i 1987, respectivament), que tingueren un significat important dins el debat general sobre l'actualització de la normativa lingüística i, com a conseqüència d'això, fou també membre de la Comissió Interuniversitària per a l'Estudi dels Problemes de la Llengua Normativa.

A part, el professor Martí és membre fundador de l'Institut de Projectió Exterior de la Cultura Catalana, membre fundador del Grup Català de Sociolingüística i membre de l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV de Tarragona. El Consell Interuniversitari de Catalunya el nomenà membre del Consell Social de la Llengua Catalana en representació de totes les universitats catalanes. Actualment —com ja he avançat al principi de la meua exposició—, és president de la Comissió Gestora de la Universitat Rovira i Virgili, és a dir, el càrrec equivalent a rector, durant el període de constitució de la nova universitat, formada a partir de la delegació de la Universitat de Barcelona a Tarragona.

Amb aquest breu resum de la trajectòria del senyor Joan Martí i Castell espero haver donat una idea clara de la vàlua científica de la persona que la Secció Filològica proposa al Ple com a membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, i també del seu coneixement de la problemàtica de la llengua catalana i, a partir d'aquest coneixement, de la seva dedicació a la defensa de la llengua i a qüestions relacionades amb la normativa i amb la normalització lingüística. Deixeu-me afegir, però, encara, que el senyor Martí no és una persona estranya a l'Institut; des de fa temps ha mostrat la seva disposició a col·laborar amb l'Institut d'Estudis Catalans a partir d'una identificació amb els ideals i amb la finalitat d'aquesta institució. Com a fets

concrets, esmentaré la seva participació el 1984 i el 1985 en els cursos de cultura catalana per a estrangers dels Estudis Universitaris Catalans —institució estretament vinculada a l'Institut— i l'obtenció del Premi Marià Aguiló de l'Institut d'Estudis Catalans el 1986 —circumstància a què ja he fet referència en parlar de la bibliografia. Però sobretot he d'al·ludir a la col·laboració molt més intensa que s'hi estableix a partir de 1990, en què el senyor Joan Martí esdevé president de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

La Societat Catalana de Llengua i Literatura, creada a partir de la Secció de Llengua i Literatura de l'antiga Societat Catalana d'Estudis Històrics, fou governada, pels volts de 1985-1990, per una comissió gestora; després d'aquesta fase de transició, Joan Martí n'esdevé el primer president i, com a tal, i en virtut dels nous Estatuts de l'Institut, participa en les reunions de la Secció Filològica i del Ple de l'Institut, com a president de la filial. La Junta presidida pel senyor Martí ha donat a la Societat un nou dinamisme, que l'ha portat fins i tot a col·laborar explícitament en les activitats pròpies de la Secció Filològica; entre altres actuacions, ha organitzat i canalitzat les relacions de la Secció amb els professors d'ensenyament secundari.

Des que forma part de la Secció Filològica en qualitat de president de la societat filial, el senyor Martí ha donat mostres d'un alt sentit de responsabilitat, no solament assistint a totes les reunions de la Secció, sinó participant activament en els debats fecunds que s'han originat en els darrers temps en el si de la Secció i col·laborant en les diferents tasques que s'han presentat.

La Secció Filològica ha valorat tots aquests fets i circumstàncies abans de proposar al Ple que el senyor Joan Martí sigui elegit membre numerari de l'Institut, i ha arribat a la conclusió que, tant pels seus coneixements i la seva dedicació a la recerca sobre la llengua catalana, com per la seva identificació amb els objectius de l'Institut, com per la seva disponibilitat a col·laborar en les tasques de la Secció, en particular, i de l'Institut, en general, en aquest moment reuneix en el grau més alt les condicions per a ésser elegit membre numerari de la Secció.

GIUSEPPE TAVANI

Presentat per Jordi Carbonell i de Ballester

Giuseppe Tavani és professor ordinari de la Universitat de Roma, titular de la Càtedra I de Filologia Romànica a la Facultat de Lletres, doctor *honoris causa* per les universitats de Barcelona i de Santiago de Compostel·la i un dels filòlegs de més prestigi dins el camp dels estudis romànics.

Ho testimonia el fet que ha estat cridat a impartir cursets i conferències sobre l'edició de textos, antics i moderns, en nombroses universitats i centres culturals europeus i americans, entre ells, les dues universitats de Barcelona que tenen estudis humanístics. El nostre Institut el cridà per dictar una sèrie de conferències sobre aquest tema durant l'any acadèmic 1990-1991, dintre els cursos organitzats per la CIRIT.

L'interès del professor Tavani s'ha estès a totes les filologies romàniques occidentals: portuguesa, espanyola, francesa, occitana i, d'una manera molt particular, la gallega medieval —és l'especialista per excel·lència de les cantigues— i catalana medieval i moderna. No insistiré en els seus estudis sobre aquelles, ben detallats en la bibliografia a l'abast de tots els membres, que inclou vint-i-cinc llibres i més de cent articles. M'estendré a analitzar amb més detall, però, les seves recerques de tema català.

L'amplitud d'interessos i coneixements científics del professor Tavani li ha permès d'estudiar fets catalans i posar-los en relació amb el context europeu, sobretot romànic, en què s'han produït. En aquest sentit, és modèlica la seva revisió de l'obra de Bernat Metge, en particular, del *Lo Somni* i *Valter e Griselda*, que ha situat a l'avantguarda de la literatura europea de la seva època, i l'anàlisi de les relacions entre literatura i societat en el segle XIV i en el segle XV.

L'estructura dels textos poètics ha estat un punt que ha merescut l'anàlisi atenta del professor Tavani, sovint partint del mètode basat en el ritme. Cal mencionar ací els importants estudis textuais d'obres específiques o de l'obra general d'autors catalans medievals com Cerverí de Girona, Ramon Vidal de Besalú, Andreu Febrer, Gilabert de Pròixita, Lluís Icart i Jordi de Sant Jordi. Tanmateix, no s'ha limitat als escriptors medievals. Salvador Espriu, Joan Oliver i J. V. Foix han estat objecte de l'aguda anàlisi tavaniana, i, així mateix, Raimon i Pere Calders, dos autors que ha contribuït a fer conèixer a Itàlia amb excel·lents traduccions. No volem ometre tampoc les seves significatives contribucions a l'estudi de l'obra de Miquel Batllori. La

seva antologia *Poesia catalana de protesta*, al costat d'abundants exemples de poetes consagrats amb obra anterior a la guerra de 1936-1939, com Salvador Espriu i Pere Quart, inclou altres autors que han començat a publicar durant la postguerra, la gran majoria dels quals ha tingut, després del 1968 —any de publicació de l'antologia—, una obra de pes.

Els llargs anys d'estudi i de docència de la llengua i la literatura catalanes han permès al professor Tavani d'assolir obres de síntesi model·liques, com la «Història de la llengua», amb què s'inicia el *Llibre blanc sobre la unitat de la llengua catalana*, publicació fonamental del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, l'estudi bibliogràfic sobre «Ricerche de letteratura catalana en Italia», aparegut a les *Atti del Convegno CNR: Letterature Straniere Neolatine e Ricerca Scientifica*, tingut a Florència el 1978, o bé els capítols sobre «La letteratura catalana dalle origini al Cinquecento» dins l'obra *Storia della civiltà letteraria spagnola*, dirigida per Franco Moregalli i publicada per l'UTET de Torí.

La fluència amb què parla la llengua catalana i el seu interès per tots els territoris de l'àmbit lingüístic han fet que el professor Tavani participés en congressos, conferències, cursos i jurats de premis als llocs més diversos dels Països Catalans. Jo el vaig conèixer l'any 1970 en un lloc tant de primera línia com la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, iniciada l'any abans. L'he retrobat molt sovint, d'aleshores ençà, no tan sols en les més diverses ocasions a Barcelona, sinó a llocs tals com als jurats dels Premis Octubre, de València, o a totes les edicions dels col·loquis internacionals sobre la nostra llengua i la nostra literatura organitzats per l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC). Hi ha presentat sovint comunicacions científiques, ha estat president i organitzador del VI Col·loqui de l'AILLC, tingut a Roma el 1982; ha format part durant dotze anys de la Junta d'aquesta entitat, fonamental per a la catalanística internacional. La seva dedicació i el seu interès constants han fet que el 1988 n'hagi estat nomenat president —lloc que ocupa actualment, fins al 1994.

Encara, una altra activitat del professor Tavani ha estat la promoció de càtedres i altres llocs d'ensenyament de llengua i literatura catalanes de les universitats italianes. El 1976, al Col·loqui de Basilea, fou un dels tres professors universitaris que decidiren la creació de l'Associazione Italiana di Studi Catalani, que aquell mateix any era constituïda a Roma: fou la segona entitat nacional del seu tipus, que seguí les petjades de l'Anglo-Catalan Society, i ha estat, amb aquesta, el precedent de nombroses altres entitats; ell en fou no tan solament

un dels fundadors, sinó també membre distingit de la Junta de Govern.

Per la seva tasca científica, l'Institut d'Estudis Catalans li atorgà l'any 1986 el Premi Catalònia: al científic i a l'amic de la nostra terra i de la nostra cultura, a l'investigador que, en el treball titulat «Invito a la Catalogna» que encapçala l'antologia del llunyà 1968, escrivia, parlant de Catalunya, «terra a la qual una volta coneguda, no es pot fer sinó sentir-s'hi lligat visceralment». D'aleshores ençà, el professor Giuseppe Tavani s'ha sentit lligat als Països Catalans com a científic rigorós i com a amic fidel. Avui el presento al Ple perquè sigui nomenat membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans, a proposta de la Secció Filològica.

ARTHUR TERRY

Presentat per M. Àngels Anglada i d'Abadal

Arthur Terry és, des del 1973, catedràtic a la Universitat d'Essex. El seu prestigi com a crític literari és indiscutible. Va néixer l'any 1927 a York i va exercir com a professor de llengües i literatures hispàniques a Belfast; després va ser catedràtic a la mateixa Universitat des del 1962 fins al 1972.

La primera inquietud i interès vers la llengua catalana, la hi despertà Batista i Roca i més tard, durant els anys 1948-1950, Joan Triadú, lector a la Universitat de Liverpool. La seva coneixença esperonà els catalanòfils anglesos, entre els quals Terry, en la seva dedicació cada vegada més intensa a l'estudi, crítica i divulgació de la poesia catalana. Alguns de vosaltres el recordareu —com jo mateixa— com a assistent en aquells concursos literaris de Cantonigròs, només tolerats. L'any 1954 es constitueix l'Anglo-Catalan Society, en la qual el nostre presentat ocupa un lloc important.

La dedicació de Terry a la poesia catalana es pot dir que s'allarga des de l'any 1953 fins ara mateix. No esmentaré tots els llibres, començant per *La poesia de Joan Maragall*, del 1963; *Narracions*; la introducció a les *Obres Completes* de Carles Riba; les reflexions *Sobre la poesia catalana contemporània*: Riba, Foix, Espriu, i, finalment, la seva col·laboració a *Forty Modern Catalan Poems*, selecció i introducció de Terry i traducció a cura dels membres de l'Anglo-Catalan Society, volum d'homenatge a Joan Gili.

Us deu haver adonat que el primer llibre esmentat correspon a l'any 1963, però el volum sobre poesia catalana moderna inclou estudis publicats des del 1953 fins al 1983 en les revistes *Serra d'Or*, *Faig*, *Estudis Romànics* i *Iberoromania*; col·laboracions, doncs, al llarg de trenta anys.

En la impossibilitat de comentar un per un tots els seus llibres, em permetreu remetre'm a unes paraules del crític i poeta Marià Manent —tan estimat en aquesta casa—: «Allò que escriu sobre el llibre dedicat a la poesia de Joan Maragall es pot estendre al conjunt de tots els seus estudis i assaigs. És, en realitat, un llibre profund, rigorós, admirablement construït; l'exploració crítica és desplegada a través d'una erudició densa i vària, referida a set o vuit literatures, i arrenca d'aquell assaboriment intuïtiu dels poemes sense el qual no seria eficaç l'estricta anàlisi formal ni l'ajut del context cultural-històric.»

Pel que fa a la seva *Introducción a la lengua y a la literatura catalana*, cal dir que supera totalment la idea del clàssic manual —com succeix també en el *Panorama de la llengua*, de Joaquim Rafel—, tant per la profunditat de les planes dedicades a Ausiàs Marc, per la insòlita presència de poemes tan poc divulgats com la primera «Visitatio Sepulcri», de Vic; i també, els comentaris i les notes, com en tots els seus llibres, palesen un coneixement inusual dels crítics i dels assaigistes catalans. No hi manquen les referències a l'Institut d'Estudis Catalans, i concretament a membres de la Secció Filològica, des de Pompeu Fabra fins a Joaquim Ruyra i Josep Carner.

Les seves reflexions sobre la poesia catalana uneixen la mirada serena del qui escriu des d'una altra i molt sòlida tradició literària amb la passió continguda, però real, envers la literatura i la llengua catalanes, conscient com és que, en certa manera, tota poesia comença i acaba en la llengua en què s'escriu. Afirmar que el català literari s'ha mantingut en el nivell digne i elevat a causa de dos factors: les potències de la llengua i la curiositat àgil i mai superficial damunt la condició humana.

L'autor ha col·laborat amb l'Institut d'Estudis Catalans per mitjà d'articles a *Estudis Romànics*. A l'exemplar dels anys 1958-1960 hi publicà l'interessant epistolari de Joan Maragall i Felip Pedrell, i al del 1962, «Un nu i uns ulls», comentari a uns poemes de Carles Riba. La seva tasca és molt important pel que fa a la constitució oficial de l'Associació de Llengua i Literatura Catalanes a Cambridge, l'any 1973, en el III Col·loqui. Precisament en aquella avinentesa s'elaborà un document dels participants no catalans sobre la repressió de la cultura catalana, arran de les multes imposades als assistents als

Jocs Florals de Ginebra. La seva obra de divulgació de la cultura catalana abasta també molts congressos i col·loquis que no puc detallar.

Creiem que, en una etapa d'un cert arraconament públic de la poesia, és bo d'incorporar encara més entre nosaltres un humanista que vincula la poesia catalana a una forta voluntat ètica i a una alta consciència de la dignitat humana, que sempre la mira inserida en els corrents europeus, i que alhora escriu: «Quan intento pensar en la poesia catalana com a conjunt, recordo certs poemes i certs versos que ja formen part de la meua experiència vital».

Des de la Secció Filològica, esperem que els vostres vots ho facin possible.

PERE VERDAGUER I JUANOLA

Presentat per Jordi Sarsanedas i Vives

La Secció Filològica, que té una preocupació especial pel manteniment de la unitat de la llengua catalana i pel reforçament del caràcter participatiu de l'estàndard, considera convenient, des d'un punt de vista pràctic, que hi siguin representats els diferents territoris que constitueixen el seu domini lingüístic. Aquest criteri, sistemàticament aplicat aquests darrers anys en el nomenament de nous membres, esperem que palesi la integritat de l'objecte d'estudi i l'abast —almenys és la nostra intenció de qualsevol possible intervenció.

En aquest sentit i amb aquest esperit, la Secció, a fi d'emplenar el buit que representa l'absència de membres procedents de la zona més septentrional del domini, i d'acord amb el punt 2 de les Normes per a proposar nous membres, aprovades el 18 de setembre del 1992, que preveuen, en primer lloc, d'assegurar una representació adequada de les grans varietats diatòpiques de la llengua catalana, va decidir proposar que una de les vacants que calia cobrir-hi ho fos amb una personalitat de la Catalunya al nord de la frontera dels estats. La persona escollida per la Secció ha estat el professor de la Universitat de Perpinyà Pere Verdaguer.

Nascut a Banyoles el 9 d'abril de 1929, Pere Verdaguer i Juanola resideix a Perpinyà des de la infància. Cursà els estudis secundaris al Liceu Aragó perpinyanès i els estudis universitaris a Montpeller. La seva figura, plenament representativa, es projecta en diversos

campes: una molt notable activitat de creador en el terreny de la literatura, una llarga i fecunda acció de promotor cultural i una àmplia i seriosa producció com a lingüista.

En la seva producció d'escriptor, ben abundosa, trobem obres de narrativa de ficció, entre d'altres, *El cronomòbil* (1966), *El mirall de protozous* (1969), *La vedellada de mister Bigmoney* (1975), *Nadina bis* (1982), *L'altra ribera* (1982), *Quaranta-sis quilos d'aigua* (1983), *Història del pollastre que ponía* (1983), *Àxon* (1985) i *La gosseta de Sírius* (1986). També és autor d'una obra de teatre, *Radiografia històrica de Sant Miquel de Cuixà*, representada el 1974. Esmentem especialment els llibres sobre el Rosselló i la llengua al Rosselló: *Lectures escollides rosselloneses* (1966), *Poesia rossellonesa del segle XX* (1968), *Catalunya francesa* (1971), *Els fabulistes rossellonesos* (1973), *Defensa del Rosselló català* (1974), *El català al Rosselló* (1974), *El català a l'escola primària* (1977), *Comentaris sobre el vocabulari rossellonès* (1981); als quals convé d'afegir els llibres publicats en francès: *Écrain vert* (1962), *Dictionnaire pour Michele* (1963), *Cours de langue catalane* (1974), *Le catalan et le français comparés* (1976), *Abrégé de grammaire catalane* (1977), *Connaissez le catalan* (1978), *Études de vocabulaire catalan* (1980), *Histoire de la littérature catalane* (1981), i també els nombrosos articles en revistes com *Sant Joan i Barres*, *Serra d'Or* i, als darrers temps, sobretot *Revista de Catalunya*. Esmentem, especialment, els articles «I catalani de Francia», publicat el 1971 a Florència, i «Sur le Roussillon», publicat el 1981 a la revista francesa *Europe*. I, és de justícia que recordem les seves col·laboracions al *Midi Libre* d'ençà del 1961, amb nombrosos articles sobre la llengua catalana i sobre les activitats de signe català, i, a *L'Indépendant*, d'ençà del 1972, on creà una crònica, diverses vegades a la setmana, en català en particular, amb comentaris lingüístics sobre el dialecte septentrional.

Pel que fa a conferències, des del 1981 n'ha fetes a molts indrets d'arreu dels Països Catalans, en universitats, centres d'ensenyament, casals culturals, i també ha participat en nombrosos congressos, col·loquis i seminaris, entre els quals esmentaren el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, el 1986, i, ben recentment el simposi internacional «L'Europe nouvelle et le rôle des langues régionales: perspectives belges et catalanes», a la Vrije Universiteit de Brussel·les, el 1992.

Llicenciat en lletres des de 1954, actualment és titular d'un diploma superior de lletres modernes i d'un certificat d'estudis superiors de lingüística general, d'un certificat d'estudis superiors de fonètica i d'un certificat de llengua catalana. Des de 1952 ha ensenyat el català

quan i en la mesura que la Llei Deixonne ho ha fet possible en col·legis i liceus de la Catalunya del Nord.

A la Universitat de Perpinyà, esdevinguda independent de la de Montpeller, quan comença a desenvolupar-s'hi l'ensenyament en català, el 1979, hi dona classes d'història de la literatura catalana i, des de 1984, hi és professor de llengua i literatura amb plena dedicació. Des de 1967 fou secretari general del GREC, el Grup Rossellonès d'Estudis Catalans, una institució fonamental per a la represa cultural catalana al nord de la frontera pirinenca, i actualment és membre del Consell d'Administració del CREC (Centre de Recerca i d'Estudis Catalans, de la Universitat de Perpinyà). Fundador, l'any 1969, de la Universitat Catalana d'Estiu —de la importància de la qual l'Institut és plenament conscient—, en fou el secretari general des del primer moment fins al 1978. Des de 1985 és membre del Patronat d'aquesta Universitat. Fou coordinador territorial de la *Gran enciclopèdia catalana*, i també ho ha estat per als dos volums dedicats a la Catalunya del Nord dins la *Gran geografia comarcal de Catalunya*.

Quan el 1983 el Govern de la Generalitat de Catalunya li atorgà la Creu de Sant Jordi, ho féu, segons que diu la justificació, «per la seva tasca constant com a professor i escriptor en defensa de la llengua i la cultura catalanes al Rosselló i per la seva actitud militant en el treball i en la reflexió sobre el passat, el present i el futur de la Catalunya del nord de l'Albera».

El cabal de coneixements que Pere Verdaguer posseeix, ja àmpliament demostrat, sobre la nostra llengua i sobre la seva implantació en un dels seus territoris, i també la seva constant activitat en l'estudi i en el treball per al progrés d'aquesta llengua, fan que la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans consideri fonamental la incorporació del professor de la Universitat perpinyanesa als seus treballs de recerca i de normalització, als quals esperem que aportarà una veu que hi mancava.

CONSELL PERMANENT

President:	EMILI GIRALT I RAVENTÓS
Vice-president:	MANUEL CASTELLET I SOLANAS
Tresorer:	ANTONI SERRA I RAMONEDA
Secretari general:	JOAQUIM RAFEL I FONTANALS
Presidents de les seccions:	PERE DE PALOL I SALELLAS (S. Històrico-Arqueològica) JOSEP CARRERAS I BARNÉS (S. de Ciències Biològiques) ENRIC CASASSAS I SIMÓ (S. de Ciències i Tecnologia) ANTONI M. BADIA I MARGARIT (S. Filològica) JOSEP M. PUIG I SALELLAS (S. de Filosofia i Ciències Socials)

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

CONSELL DE GOVERN

President: PERE DE PALOL I SALELLAS
 Vice-president: MANUEL MUNDÓ I MARCET
 Secretari: ALBERT BALCELLS I GONZÁLEZ

MEMBRES

	<i>Data de nomenament</i>
JOAN AINAUD I DE LASARTE	11.04.1958; emèrit des del 25.03.1988
MANUEL ARDIT I LUCAS	18.12.1992
ALBERT BALCELLS I GONZÁLEZ	21.11.1986
XAVIER BARRAL I ALTET	18.12.1992
EULÀLIA DURAN I GRAU	07.05.1990
GREGORI ESTRADA I GAMISSANS	18.12.1992
M. TERESA FERRER I MALLOL	18.12.1992
JOSEP M. FONT I RIUS	26.06.1970; emèrit des del 25.04.1988
FRANCESC FONTBONA I DE VALLESCAR	18.12.1992
EMILI GIRALT I RAVENTÓS	19.12.1975
JOSEP GUITART I DURAN	07.05.1990
ALBERT GUILLEM HAUF I VALLS	01.02.1991
CONCEPCIÓ MIR I CURCÓ	18.12.1992
JOAQUIM MOLAS I BATLLORI	17.02.1978
MANUEL MUNDÓ I MARCET	26.11.1971 (membre corresponent des del 25.02.1966); emèrit des del 29.06.1993
PERE DE PALOL I SALELLAS	14.04.1978; emèrit des del 25.01.1993
ANTONI PLADEVALL I FONT	07.05.1990
MANUEL RIU I RIU	07.05.1990
MIQUEL TARRADELL I MATEU	14.04.1978 (membre corresponent des del 17.04.1961); emèrit des del 24.11.1990
JOAN VERNET I GINÉS	14.04.1978; emèrit des del 31.07.1993

MEMBRES CORRESPONENTS

AGUSTÍ ALTISENT I ALTISENT (Poblet)	19.12.1975
JOSEP AMENGUAL I BATLE (Lluc)	13.02.1987
CEBRIÀ BARAUT I OBIOLS (Montserrat)	15.03.1974
MIQUEL BATLLORI I MUNNÉ (Roma)	09.06.1951
THOMAS N. BISSON (Harvard)	13.02.1987
PIERRE BONASSIE (Tolosa)	13.02.1987
MARCEL DURLIAT (Tolosa)	20.03.1964
LLUÍS ESTEVA I CRUAÑAS (Sant Feliu de Guíxols)	13.02.1987
ENRIC LLOBREGAT I CONESA (Alacant)	13.02.1987
GABRIEL LLOMPART (Palma)	13.02.1987
ALEXANDRE OLIVAR I DAYDÍ (Montserrat)	06.07.1973
PERE PONSICH (Perpinyà)	06.07.1973
KENNETH M. SETTON (Princeton)	14.02.1958
ROBERT B. TATE (Nottingham)	25.02.1966
PIERRE VILAR (París)	17.04.1961
PHILIPPE WOLFF (Andorra)	20.03.1964

MEMBRES SUPERNUMERARIS

JORDI NADAL I OLLER	17.02.1978; supernumerari des del 07.06.1993
---------------------	---

SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

CONSELL DE GOVERN

President:	JOSEP CARRERAS I BARNÉS
Vice-president:	JOSEP VIGO I BONADA
Tresorer:	JOANDOMÈNEC ROS I ARAGONÈS
Secretària:	MERCÈ DURFORT I COLL

MEMBRES

	<i>Data de nomenament</i>
JOSEP ALSINA I BOFILL	17.03.1961; emèrit des del 15.04.1988
CARLES BAS I PEIRED	14.04.1978; emèrit des del 03.08.1992
XAVIER BELLÉS I ROS	23.10.1992
ORIOL DE BOLÒS I CAPDEVILA	24.01.1964
JOSEP CARRERAS I BARNÉS	17.09.1990
CREU CASAS I SICART	17.02.1978; emèrita des del 25.04.1988
ORIOL CASASSAS I SIMÓ	11.01.1985; emèrit des del 01.09.1993
JOSEP M. DOMÈNECH I MATEU	11.01.1985
MERCÈ DURFORT I COLL	03.11.1989
JOSEP EGOZCUE I CUIXART	23.10.1992
RAMON FOLCH I GUILLÈN	17.03.1987
MÀRIUS FOZ I SALA	11.01.1985
JOAQUIM GOSÁLBEZ I NOGUERA	23.10.1992
JORDI GRAS I RIERA	11.01.1985; emèrit des del 25.04.1988
JOSEP LAPORTE I SALA	17.02.1978; emèrit des del 18.03.1992
XAVIER LLIMONA I PAGÈS	23.10.1992
RAMON MARGALEF I LÓPEZ	21.01.1972; emèrit des del 16.05.1989
RAMON PARÉS I FARRÀS	23.10.1992
ANTONI PREVOSTI I PELEGRÍN	17.02.1978; emèrit des del 15.02.1989
JOAN RODÉS I TEIXIDOR	11.01.1985

JOANDOMÈNEC ROS I ARAGONÈS	17.09.1990
JOSEP VIGO I BONADA	17.03.1978

MEMBRES CORRESPONENTS

JOSEP CUATRECASAS I ARUMÍ (Washington)	12.06.1954
ANTONI ORIOL I ANGUERA (Mèxic)	25.03.1966

SECCIÓ DE CIÈNCIES I TECNOLOGIA

CONSELL DE GOVERN

President:	ENRIC CASASSAS I SIMÓ
Vice-president:	MANUEL RIBAS I PIERA
Tresorer:	JOSEP VAQUER I TIMONER
Secretari:	DAVID JOU I MIRABENT

MEMBRES

	<i>Data de nomenament</i>
JOAQUIM AGULLÓ I BATLLE	23.10.1992
SALVADOR ALEGRET I SANROMÀ	17.09.1990
JOSEP AMAT I GIRBAU	17.09.1990
HERIBERT BARRERA I COSTA	17.03.1978; emèrit des del 25.04.1988
EDUARD BONET I GUINÓ	07.07.1978
JOAQUIM CASAL I FABREGA	03.11.1989
ENRIC CASASSAS I SIMÓ	19.05.1972; emèrit des del 02.11.1990
MANUEL CASTELLET I SOLANAS	17.03.1978
JOSEP CASTELLS I GUARDIOLA	14.04.1978
GABRIEL FERRATÉ I PASCUAL	17.12.1976
MANUEL FONT I ALTABA	10.01.1986; emèrit des del 04.02.1992
ENRIC FREIXA I PEDRALS	25.03.1983; emèrit des del 25.04.1988
JOAN GIRBAU I BADÓ	17.09.1990
DAVID JOU I MIRABENT	03.11.1989
RAMON LAPIEDRA I CIVERA	27.06.1986
JAUME PAGÈS I FITA	23.10.1992
ENRIC RAS I OLIVA	17.02.1978; emèrit des del 25.04.1988
SALVADOR REGUANT I SERRA	10.01.1986
ORIOL RIBA I ARDERIU	29.11.1985; emèrit des del 29.08.1993
MANUEL RIBAS I PIERA	07.07.1978
PERE F. SANTANACH I PRAT	17.09.1990
FRANCESC SERRA I MESTRES	17.09.1990
CARLES SOLÀ I FERRANDO	23.10.1992
JOSEP VAQUER I TIMONER	07.07.1978

MEMBRES CORRESPONENTS

ALFRED GINER-SOROLLA (Estats Units d'Amèrica)	23.11.1992
ANTONI LLORET I ORRIOLS (París)	02.03.1992
ADÉLIO MACHADO (Portugal)	23.11.1992
LLUÍS ANTONI SANTALÓ I SORS (Buenos Aires)	21.12.1977
BORÍS PÀVLOVITX SOBOLEV (Moscou)	17.05.1992
JAUME TRUYOLS I SANTONJA (Oviedo)	02.03.1992
IURI NICOLÀIEVITX VERXININ (Moscou)	17.05.1992

MEMBRES SUPERNUMERARIS

JOAN MARGARIT I CONSARNAU	03.11.1989; supernumerari des del 07.06.1993
---------------------------	---

SECCIÓ FILOLÒGICA

CONSELL DE GOVERN

President:	ANTONI M. BADIA I MARGARIT
Vice-president:	JOAN VENY I CLAR
Tresorer:	JOAN A. ARGENTE I GIRALT
Secretari:	JORDI CARBONELL I DE BALLESTER

MEMBRES

	<i>Data de nomenament</i>
M. ÀNGELS ANGLADA I D'ABADAL	21.05.1991
RAMON ARAMON I SERRA	01.05.1942; emèrit des del 25.04.1988
JOAN A. ARGENTE I GIRALT	03.11.1989
ANTONI M. BADIA I MARGARIT	15.11.1968; emèrit des del 30.05.1990
JOAN BASTARDAS I PARERA	19.05.1972; emèrit des del 04.02.1989
PERE BOHIGAS I BALAGUER	13.06.1942; emèrit des del 25.04.1988
M. TERESA CABRÉ I CASTELLVÍ	03.11.1989
JORDI CARBONELL I DE BALLESTER	19.05.1972
GERMÀ COLÓN I DOMÈNECH	07.06.1993 (membre corresponent des del 25.02.1966)
JOAN COROMINES I VIGNEAUX	21.05.1950; emèrit des del 25.04.1988
ANTONI FERRANDO I FRANCÈS	22.03.1985
JOAQUIM MALLAFRÈ I GAVALDÀ	21.05.1991
ISIDOR MARÍ I MAYANS	03.11.1989
JOAN MARTÍ I CASTELL	23.10.1992
JOAN MIRALLES I MONSERRAT	14.06.1985
CARLES MIRALLES I SOLÀ	21.05.1991
VICENT PITARCH I ALMELA	14.06.1985
LLUÍS B. POLANCO I ROIG	27.11.1989
JOAQUIM RAFEL I FONTANALS	24.10.1984
JOSEP ROCA I PONS	30.11.1989; emèrit des del 03.11.1990
JORDI SANSANEDAS I VIVES	21.05.1991
JOSEP VALLVERDÚ I AIXALÀ	21.05.1991; emèrit des del 09.07.1993
JOAN VENY I CLAR	17.11.1978
PERE VERDAGUER I JUANOLA	07.06.1993

MEMBRES CORRESPONENTS

GIOVANNI M. BERTINI (Torí)	15.04.1966
MIQUEL DOLÇ I DOLÇ (Madrid)	17.03.1961
KÁLMÁN FALUBA (Budapest)	23.11.1992
RITA LEJEUNE (Lieja)	29.04.1974
GIUSEPPE TAVANI (Roma)	23.11.1992
ARTHUR TERRY (Escòcia)	23.11.1992
VEIKKO VÄÄNÄNEN (Hèlsinki)	15.02.1974
ENRIC VALOR I VIVES (València)	24.10.1986
MARIÀ VILLANGÓMEZ I LLOBET (Eivissa)	21.05.1991

SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS

CONSELL DE GOVERN

President:	JOSEP M. PUIG I SALELLAS
Vice-president:	JOSEP M. MUNTANER I PASCUAL
Tresorer:	JOAN VILÀ I VALENTÍ
Secretari:	JOSEP M. CASASÚS I GURI

MEMBRES

	<i>Data de nomenament</i>
ENRIC ARGULLOL I MURGADAS	01.02.1991
BARTOMEU BARCELÓ I PONS	01.02.1991
JOAN BECAT I RAJAUT	15.11.1991
JOSEP M. CASASÚS I GURI	07.05.1990
EUSEBI COLOMER I POUS	15.11.1968; emèrit des del 14.05.1993
JORDI COTS I MONER	13.12.1987
LLUÍS FIGA I FAURA	13.02.1987; emèrit des del 24.05.1988
LLUÍS FOLCH I CAMARASA	07.05.1990; emèrit des del 07.05.1991
CARLES A. GASÒLIBA I BÖHM	12.01.1979
JOSEP GONZÁLEZ-AGÀPITO	15.11.1991
ENRIC LLUCH I MARTÍN	07.05.1990
PERE LLUÍS I FONT	07.05.1990
MIQUEL DE MORAGAS I SPÀ	07.05.1990
JOAQUIM MUNS I ALBUIXECH	13.02.1987
JOSEP M. MUNTANER I PASCUAL	12.01.1979
JOSEP PERARNAU I ESPELT	07.05.1990
JOSEP M. PUIG I SALELLAS	13.02.1987
VICENÇ ROSSELLÓ I VERGER	01.02.1991
ANTONI SERRA I RAMONEDA	13.02.1987
CARLOTA SOLÉ I PUIG	07.05.1990
JOAN TRIADÚ I FONT	12.01.1979; emèrit des del 30.07.1991
MARC-AURELI VILA I COMAPOSADA	29.01.1988; emèrit des del 29.01.1989
JOAN VILÀ I VALENTÍ	29.02.1990
JOSEP M. VILASECA I MARCET	01.02.1991; emèrit des del 01.02.1992

MEMBRES CORRESPONENTS

ROBERT PRING-MILL (Oxford) 25.02.1966

MEMBRES SUPERNUMERARIS

JOAN SARDÀ I DEXEUS 15.11.1968; supernumerari
des del 23.11.1987

SOCIETATS FILIALS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC

President: JOAN F. CABESTANY I FORT

ASSOCIACIÓ CATALANA DE CIÈNCIES DE L'ALIMENTACIÓ

President: RAMON CLOTET I BALLÚS

INSTITUCIÓ CATALANA D'ESTUDIS AGRARIS

President: JOAN PERE VILÀ I HORS

INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL

President: JACINT NADAL I PUIGDEFÀBREGAS

SOCIETAT CATALANA D'ECONOMIA

President: JOAQUIM MUNS I ALBUIXECH

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS CLÀSSICS

President: MARC MAYER I OLIVÉ

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS

President: GASPAR FELIU I MONFORT

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS JURÍDICS

President: Vacant

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS LITÚRGICS

President: ALEXANDRE OLIVAR I DAYDÍ

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS NUMISMÀTICS

President: LEANDRE VILLARONGA I GARRIGA

SOCIETAT CATALANA D'HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA I LA TÈCNICA

President: JOSEP M. CAMARASA I CASTILLO

SOCIETAT CATALANA D'ORDENACIÓ DEL TERRITORI

President: TOMÀS POU I VIVER

SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA

President: RICARD GUERRERO I MORENO

SOCIETAT CATALANA DE COMUNICACIÓ

President: JAUME GUILLAMET I LLOVERAS

SOCIETAT CATALANA DE FILOSOFIA

President: JORDI SALES I CODERCH

SOCIETAT CATALANA DE FÍSICA

President: ANTONI GIRÓ I ROCA

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

President: VICENÇ BIETE I FARRÉ

SOCIETAT CATALANA DE LLENGUA I LITERATURA

President: JOAN MARTÍ I CASTELL

SOCIETAT CATALANA DE MATEMÀTIQUES

President: JOSEP VAQUER I TIMONER

SOCIETAT CATALANA DE MUSICOLOGIA

President: ROMÀ ESCALAS I LLIMONA

SOCIETAT CATALANA DE PEDAGOGIA

President: JORDI GALÍ I HERRERA

SOCIETAT CATALANA DE QUÍMICA

President: JOSEP M. RIBÓ I TRUJILLO

SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLOGIA

President: RAIMON BONAL I FALGÀS

SOCIETAT CATALANA DE TECNOLOGIA

President: ESTANISLAU TOMÀS I MORERA

REPRESENTANTS DE L'IEC EN ALTRES INSTITUCIONS

INSTITUCIONS D'ÀMBIT INTERNACIONAL

Associació Internacional de Ciències Històriques

JOAN AINAUD I DE LASARTE

Centre d'Estudis Catalans de París

Consell d'Administració

EMILI GIRALT I RAVENTÓS

Unió Acadèmica Internacional

RAMON ARAMON I SERRA

JOAN AINAUD I DE LASARTE (adjunt)

MANUEL MUNDÓ I MARCET (suplent)

INSTITUCIONS D'ÀMBIT ESTATAL

Biblioteca Nacional de Madrid

Patronat

ALBERT GUILLEM HAUF I VALLS

Comité Español del Corpus Vasorum Antiquorum

PERE DE PALOL I SALELLAS

INSTITUCIONS D'ÀMBIT CATALÀ

Biblioteca de Catalunya

Comissió d'Adquisicions

JOSEP AMAT I GIRBAU

JOAN BASTARDAS I PARERA

JOSEP CARRERAS I BARNÉS

LLUÍS FIGA I FAURA

RICARD GUERRERO I MORENO

JOSEP GUITART I DURAN

DAVID JOU I MIRABENT

MANUEL MUNDÓ I MARCET

JOAQUIM MUNS I ALBUIXECH

JOAQUIM RAFEL I FONTANALS

Biblioteca General de l'Art del Museu Nacional d'Art de Catalunya

Comissió d'Adquisicions

ANTONI PLADEVALL I FONT

Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF)

EMILI GIRALT I RAVENTÓS

ORIOL DE BOLÒS I CAPDEVILA

Centre de Supercomputació de Catalunya (CESCA)

JOAN AMAT I GIRBAU

Centre de Terminologia per a la Llengua Catalana (TERMCAT)

Comissió de Seguiment

ANTONI M. BADIA I MARGARIT

ENRIC CASASSAS I SIMÓ

Consell Supervisor
VICTÒRIA ALSINA I KEITH
ENRIC HERNÁNDEZ-ROIG
CARLES MIRALLES I SOLÀ

**Comissió d'Urbanisme de Catalunya
del Departament de Política Territorial i Obres Públiques
de la Generalitat de Catalunya**

JOSEP M. MUNTANER I PASCUAL

**Comissió de Delimitació Territorial del Departament de
Governació de la Generalitat de Catalunya**

JOSEP M. MUNTANER I PASCUAL

**Comissió de Seguiment del Conveni entre la
Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans**

EMILI GIRALT I RAVENTÓS
MANUEL CASTELLET I SOLANAS
ANTONI SERRA I RAMONEDA
JOAQUIM RAFEL I FONTANALS

Consell Assessor de l'Àrea Protegida de les Illes Medes

MIQUEL ZABALA

Consell de Caça de Catalunya

JOAQUIM GOSÁLBEZ I NOGUERA

**Consell de Pesca Continental del Departament
d'Agricultura, Ramaderia i Pesca
de la Generalitat de Catalunya**

CARLES BAS I PEIREDA

**Consell de Protecció de la Natura
del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca
de la Generalitat de Catalunya**

ORIOI DE BOLÒS I CAPDEVILA
RAMON FOLCH I GUILLÈN
RAMON MARGALEF I LÓPEZ
ORIOI RIBA I ARDERIU

**Consell Escolar de Catalunya del Departament
d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya**

JOAN TRIADÚ I FONT

**Consell Social de la Llengua Catalana
de la Generalitat de Catalunya**

EMILI GIRALT I RAVENTÓS
ANTONI M. BADIA I MARGARIT

Consell Social de la Universitat Autònoma de Barcelona

ORIOI CASASSAS I SIMÓ

Consell Social de la Universitat de Barcelona

JORDI CARBONELL I DE BALLESTER

Consell Social de la Universitat Politècnica de Catalunya

JOSEP M. MUNTANER I PASCUAL

Consorci de la Biblioteca de Catalunya

Patronat
EMILI GIRALT I RAVENTÓS
MANUEL CASTELLET I SOLANAS

JOAQUIM RAFEL I FONTANALS

Consell Executiu

ENRIC CASASSAS I SIMÓ

Corporació Catalana de Ràdio i Televisió

Consell Assessor

JORDI CARBONELL I DE BALLESTER

JOSEP GIFREU I PINSACH

JOSEP M. MUNTANER I PASCUAL

Institució de les Lletres Catalanes

Consell Assessor

JOAQUIM MOLAS I BATLLORI

Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA)

Consell Assessor

ENRIC CASASSAS I SIMÓ

Junta de Museus de Catalunya

PERE DE PALOL I SALELLAS

Junta de Protecció de la Zona Volcànica de la Garrotxa

ORIOI DE BOLÒS I CAPDEVILA

ORIOI RIBA I ARDERIU

Junta de Residus del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya

Consell Assessor

RAMON COY I YLL

Junta Rectoral del Parc Natural del Cadí-Moixeró

JOSEP VIGO I BONADA

**Laboratori General d'Assaigs i Investigacions
de la Generalitat de Catalunya**

Consell Assessor

FRANCESC GACIA I ESCAPA

Museu de Mineralogia Mollfuleda d'Arenys de Mar

Patronat

ORIOL RIBA I ARDERIU

Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici

Patronat

JOSEP VIGO I BONADA

Patronat Siurana

MARC-AURELI VILA I COMAPOSADA

**Servei de Cultura Tradicional del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya**

JOAN VILÀ I VALENTÍ

Seu Vella de Lleida

Patronat

JOAN F. CABESTANY I FORT

Universitat Catalana d'Estiu

Patronat

EMILI GIRALT I RAVENTÓS

Patronats de fundacions

Fundació Ferran Sunyer i Balaguer

Membres nats

EMILI GIRALT I RAVENTÓS
JOAQUIM RAFEL I FONTANALS
ENRIC CASASSAS I SIMÓ
JOSEP VAQUER I TIMONER

Fundació Mercè Rodoreda

Membres nats

EMILI GIRALT I RAVENTÓS
MANUEL CASTELLET I SOLANAS
ANTONI SERRA I RAMONEDA
JOAQUIM RAFEL I FONTANALS
PERE DE PALOL I SALELLAS
ENRIC CASASSAS I SIMÓ
ANTONI M. BADIA I MARGARIT
JOSEP M. PUIG I SALELLAS
JOSEP CARRERAS I BARNÉS

Membres electius

JOAQUIM MOLAS I BATLLORI
JORDI SANSANEDAS I VIVES
JOAN TRIADÚ I FONT

Fundació Noguera

JOSEP M. VILASECA I MARCET

Fundació Pau Casals

EMILI GIRALT I RAVENTÓS

Fundació Villalonga de Binissalem

JOAQUIM MOLAS I BATLLORI

Caixes d'estalvis

Caixa d'Estalvis de Sabadell

MANUEL CASTELLET I SOLANAS
JOAQUIM RAFEL I FONTANALS (suplent)

Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona

ENRIC CASASSAS I SIMÓ

PERSONAL TÈCNIC I ADMINISTRATIU

GABINET DE PRESIDÈNCIA

SECRETARIA DEL CONSELL PERMANENT

TERESA BALAGUÉ I SORT
M. ROSA FRANQUESA I BONET
PILAR LIESA I CAMINAL
SUSANNA SÁNCHEZ I POCH

SECRETARIA DE SECCIONS

M. LLUISA CASTELLÓN I MOLINA (*Secció Filològica*)
ANNA PUJOLRÀS I PORT (*seccions de ciències*)
NÚRIA TENA I AUBIOL (*Secció Històrico-Arqueològica*)

SERVEI DE PREMSA

EULÀLIA CARRILLO I TORRAS

SERVEI DE CORRECCIÓ

JOSEP M. MESTRES I SERRA

SERVEI DE DOCUMENTACIÓ, CATALOGACIÓ I ARXIU

NÚRIA ARAMON I STEIN
MONTSERRAT MARTÍ I BAS
EULÀLIA MIRET I RASPALL
ROSA SOLER I MÒDENA

GERÈNCIA

GESTIÓ ADMINISTRATIVA

MERCÈ BORONAT I BLANCH
M. DOLORS BRUGUERA I BELLMUNT
MARTA VIÑUALES I GRANEL

GESTIÓ ECONÒMICA

ESTER VIÑUALES I GRANEL

GESTIÓ DE PERSONAL

ELISENDA VILA I LLORENS

SERVEIS GENERALS

CARME AGUILAR I DELGADO
M. ROSA BALLESTER I VALLÈS
F. XAVIER FERRÉ I MARISCOT

PUBLICACIONS

JOSEP BOIXAREU I CORTINA
JOSEP ANTONI MARTÍN I PÉREZ
JAUME NOGUEROLÉS I SEGURA
MANUEL PASCUAL I RODRÍGUEZ

CENTRE D'ESTUDIS I DESENVOLUPAMENTS INFORMÀTICS

M. ASSUMPTA BELLIDO I MORENO
CRISTINA BUSTO I MENÉNDEZ
PERE COMPAÑÓ I FIBLA
ENCARNA ECHEVARRÍA I ROZAS
NÚRIA FUSTER I POSTIGO
FRANCESC MÁNEZ I SANZ

RAMON MARTÍNEZ I GIL
OLGA MIRALLES I MULLERAS
MONTSERRAT PUIG I SAMÓN
JORDI RIBAS I BISBAL
JOSEP M. SOLANELLAS I TORRENTS

CENTRES

CENTRE DE TERMINOLOGIA PER A LA LLENGUA CATALANA

JORDI BOVER I SALVADÓ
GLÒRIA FONTOVA I HUGAS
FINA FREIXA I PUJALS
PILAR HERNÁNDEZ I ABELLÁN
GEMMA MAS I FOSSAS
AGUSTÍ MUXÍ I MONER
LÍDIA NADAL I GELADA
CÈLIA NOMEN I NOGUERA
IMMACULADA PARELLADA I SERRA
CÈLIA RIBA I VIÑAS
LLUÍS RIUS I ALCARAZ
MERCÈ SALLAS I CAMPMANY
HENAR VELÁZQUEZ I MONTANÉ
JORDI VELÁZQUEZ I MONTANÉ

DICCIONARI DEL CATALÀ CONTEMPORANI

NÚRIA CASTELLS I QUINTANA
JOSEP M. DOMÈNECH I GIBERT
MERITXELL LLORENTE I BRIONES
TERESA SADURNÍ I VILLARONGA
IMMACULADA SÁNCHEZ I SÁIZ
JOAN SOLER I BOU

CENTRE DE RECERCA MATEMÀTICA

MARIA JULIÀ I OBRADOR
CONSOL ROCA I GUILLÉN

ART ROMÀNIC CATALÀ

M. TERESA MATAS I BLANXART

OFICINES LEXICOGRÀFIQUES

VICTÒRIA ALSINA I KEITH
CRISTINA BOFILL I CARALT
MARIA BOZZO I DURAN
ANTONI CASALS I GUÀRDIA
ÀNGELS EGEA I PUIGVENTÓS
AGUSTÍ ESPALLARGAS I MAJÓ
LAIA FIDALGO I ORTAS
MARTA JUNCADILLA I FORTUNY
PERE MONTALAT I BUSCATÓ
SERGI MORENO I CAÑELLAS
GEMMA PAUNÉ I XURIGUERA
LLUÍS PÉREZ-CARRASCO I BALLESTEROS
ROSER SANROMÀ I BORRELL
CAROLINA SANTAMARIA I JORDÀ
MONTSERRAT SERRA I FIGUERAS
LLUÍS M. SOL I SALVADÓ
AURORA VALL I CASAS

LABORATORIS

ESTHER E. ÁLVAREZ I GONZÁLEZ
MONTSERRAT CORTINA I MASSANA
IGNASI ESPADALER I FERNÁNDEZ
FERRAN GARCIA I RODRÍGUEZ
DENISE LURIA I SCHMITT
JOAN ALBERT MONTERO I PINILLA
FERRAN PAUNÉ I FABRÉ
JOAN PUJADAS I ROSICH
JORDI SAULÓ I DALMAU
JOSEP VILA I CODINA

PROGRAMES

Atles Lingüístic del Domini Català (ALDC)

NÚRIA JOLIS I MASJUAN

La Recerca Científica i Tecnologia a Catalunya (RECITEC)

SÍLVIA SOLANELLAS I LLOBET

Fons Documental del País Valencià

ANNA ALONSO I GUILERA

Patronymica Romanica (PatRom)

JOAN ANTONI RABELLA I RIBES

Programa de Fonètica ESPRIT-ACCOR

JORDI FONTDEVILA I ENRÍQUEZ
M. DOLORS PALLARÈS I RAMON

SOCIETATS FILIALS

ANNA BALAGUER I PRUNÉS
(*Societat Catalana d'Estudis Numismàtics*)
M. ROSA BLANCH I RAIMUNDI
(*Societat Catalana de Biologia*)
MARIA LLOMBART I HUESCA
(*Institució Catalana d'Estudis Agraris*)
ISABEL MUNUJOS I SALA
(*Institució Catalana d'Història Natural*)

